

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สอน
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

ปริญญานิพนธ์
ของ
ศักรินทร์ ชนประชา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุริยบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่
ตุลาคม 2550

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สอน
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

ปริญญานิพนธ์
ของ
ศักรินทร์ ชนประชา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่

ตุลาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สอน
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

บทคัดย่อ

ของ

ศักรินทร์ ชนประชา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุซงึ่บัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่

ตุลาคม 2550

ศักรินทร์ ชนประชา. (2550).การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอน
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2. ปรินญา
นิพนธ์ กศ.ค. (การศึกษาผู้ใหญ่) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญแข ประจันปัจฉินีก,
รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, ดร. ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและ
ประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับครูผู้สอนใน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการในสถานศึกษาขั้น
พื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียน
จำนวน 225 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อหาประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 27 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนประกอบด้วย
5 หน่วยการเรียนรู้ และใบบันทึกผลการเรียนรู้ โดยใช้แผนการทดลองแบบ One Group Pretest
Posttest Design

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การประเมินความสอดคล้อง
ของหลักสูตรใช้การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง การสร้างแบบทดสอบใช้การหาค่าอำนาจจำแนกและหา
ค่าความยากง่ายของแบบทดสอบรายข้อ การหาประสิทธิภาพของหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ใช้การตรวจสอบหาประสิทธิภาพแบบรายบุคคลและแบบกลุ่ม ทดสอบความแตกต่างใช้ $t - test$

ผลการวิจัย พบว่า

ผลการตรวจสอบหาประสิทธิภาพชุดการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบ
รายบุคคล และ ผลการตรวจสอบหาประสิทธิภาพชุดการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบ
กลุ่ม พบว่า ประสิทธิภาพชุดฝึกอบรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ผ่านตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ผลการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ผลการทดลองสรุปได้ว่า คะแนนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรมอย่าง
มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในการฝึกอบรม จากการใช้ชุดการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า หลักสูตรการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

การติดตามผลการฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า มีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นในทุกด้าน คือ ด้านบริหารทั่วไป ด้านกระบวนการเรียนการสอน และด้านการนำไปใช้ โดยครูผู้สอนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น และสามารถขยายความคิดให้แก่ผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานซึ่งเป็นการนำเอาความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

THE DEVELOPMENT OF NON-FORMAL EDUCATION TRAINING
CURRICULUM FOR TEACHERS IN SCHOOL UNDER
CHIENGRAI EDUCATIONAL SERVICE OFFICE AREA 2

AN ABSTRACT

BY

SAKKARIN CHONPRACHA

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Education Degree in Adult Education
at Srinakharinwirot University

October 2007

Sakkarin Chonpracha. (2007). *The Development of Non-formal Education Training Curriculum for Teachers in Schools under Chiengrai Educational Service Office Area 2.*

Dissertation, Ed.D. (Adult Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Dr. Penkhae Prachonpachanuk.
Assoc Prof. Dr. Suwat Watanawong., Dr. Cholatit Iamsumang.

The main purposes of this study were to develop and evaluate the efficiency of the Non-formal Education Training Curriculum for Teachers in Schools under Chiengrai Educational Service Office Area 2. Two groups of teacher under Chiengrai Educational Service Office Area 2 were selected for the study as follows:

1. Two hundreds and twenty five teachers were selected for need assessment for the training curriculum.
2. Twenty seven teachers were selected for participating in the try-out program for the evaluation of the curriculum.

Research instruments were the non-formal education training curriculum with five learning units and the score-sheets from the pretest-posttest results.

Data analysis was made by various types of statistical techniques, $\bar{X}$, S.D, t-test, IOC, and reliability.

Research results came out as follows:

1. The effectiveness in each unit of the non-formal education training curriculum was shown at high level.
2. The means scores of the pretest-posttest results of the training revealed that the posttest score was higher than the pretest one at .05 level of statistically significantly difference.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างอึ้งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญแข ประจันปัจจนิก ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ ดร. ชลทิศย์ เอี่ยมสำอางค์ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. เสาวนีย์ เลวลัย และ ดร.ประเวศ เวชชะ ท่านทั้งห้าได้เสียสละเวลาอันมีค่าให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดทำงานวิจัยขึ้นนี้ทุกขั้นตอน อีกทั้งทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์อันมีค่า และรู้ถึงคุณค่าของงานวิจัยที่จะช่วยทำให้การทำงานในด้านการศึกษาพัฒนาและเป็นไปอย่างมีคุณค่ามากขึ้น ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ ที่ให้ความรู้และประสบการณ์อันมีคุณค่าแก่ผู้วิจัยในวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยรู้ว่าการศึกษาระดับปริญญาเอกของผู้วิจัยนั้นมีได้สิ้นสุดเพียงแค่การทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลงได้เท่านั้น หากแต่ผู้วิจัยได้ซึมซับเอาประสบการณ์การเรียนรู้ในระยะเวลาที่เรียนในภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ที่ผ่านมา ให้เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และจะต้องนำความรู้ที่ได้รับไปขยายผลเพื่อเกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษายิ่งเต็มความสามารถ จึงจะสมตามเจตนารมณ์ของการศึกษาผู้ใหญ่อย่างแท้จริง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย

ขอกราบเท้าคุณพ่อ สมชัย ชนประชา คุณแม่ เฟลินจิต ชนประชา พี่สาว น้องชาย น้องสาว ภรรยา บุตรธิดา และหลาน ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้ความห่วงใยและให้กำลังใจอย่างดียิ่งมาโดยตลอด จนทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงมาด้วยดีตลอด

ขอขอบคุณศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจพิจารณาเครื่องมือ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่ลาว และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงรายที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเป็นวิทยากรฝึกอบรมในครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบอบแด่ คุณพ่อ คุณแม่คุณครูอาจารย์ ทุกท่านที่ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ผู้วิจัย ตลอดจนผู้ให้ความช่วยเหลือในการศึกษาค้นคว้า จนทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ศักรินทร์ ชนประชา

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	7
ความสำคัญของการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
2 แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย	11
แผนการศึกษาแห่งชาติ	11
การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒	20
การศึกษานอกระบบโรงเรียน	29
แนวคิดและทฤษฎีการฝึกอบรม	71
การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม	90
หลักการเรียนรู้การศึกษาผู้ใหญ่ที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม	96
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	110
กรอบแนวคิดในการวิจัย	119
3 วิธีดำเนินการวิจัย	120
การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	120
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	121
ขั้นตอนการดำเนินงานฝึกอบรม	129
การเก็บรวบรวมข้อมูล	129
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	130
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	133
ผลการศึกษาความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	133
ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	135
ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	144

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
การแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	154
5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	156
จุดมุ่งหมายของการวิจัย	156
วิธีดำเนินการวิจัย	156
สรุปผลการวิจัย	158
อภิปรายผล	161
ข้อเสนอแนะ	167
บรรณานุกรม	170
ภาคผนวก	181
ประวัติย่อผู้วิจัย	333

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ข้อมูลทางการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่ทางการศึกษาเชียงราย	5
2 ตารางเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษานอกระบบกับปรัชญาการศึกษาในระบบ โรงเรียน	32
3 ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับ การศึกษาในระบบโรงเรียน	41
4 ตารางกลุ่มตัวอย่าง	120
5 สรุปรายละเอียดความต้องการในการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของครูผู้สอน	134
6 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การประเมินความเหมาะสมของโครงร่าง หลักสูตรตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญพิจารณาร่างหลักสูตร	138
7 ค่าดัชนีความสอดคล้องภายใน โครงร่างหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ร่างหลักสูตร	140
8 คะแนนผลทดลองใช้ชุดฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	145
9 คะแนนทดสอบก่อนฝึกอบรม หลังการฝึกอบรม และผลต่างของคะแนน ทดสอบก่อนฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษานอกระบบ โรงเรียน	147
10 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นในการฝึกอบรมจากการใช้ ชุดการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	149

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 องค์รวมแห่งการเรียนรู้	13
2 แนวคิดพื้นฐานในการฝึกอบรม	71
3 ประโยชน์ของการฝึกอบรม	77
4 โมเดลกระบวนการฝึกอบรม	86
5 รูปแบบกระบวนการฝึกอบรม	87
6 แบบจำลองการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ	88

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กระแสโลกาภิวัตน์อันเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สารสนเทศ และวิทยาการสื่อสารในด้านต่าง ๆ ได้เป็นปัจจัยผลักดันทำให้โลกอยู่ในภาวะไร้พรมแดน ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และการจัดระเบียบใหม่ทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี คนต้องมีการปรับตัวได้รอบด้านและรอบรู้ รู้จักตนเอง รู้เท่าทันโลก ประเทศจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการวางแผน เพื่อรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ขึ้น แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระยะปานกลางที่มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ระยะยาว มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา” โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศมุ่งสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศอย่างรู้ทันโลก และรักษาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ควบคู่กับการสืบสาน ประเพณี วัฒนธรรม และศาสนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544 : 14)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และ ฉบับที่ 9 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 4) กระทรวงศึกษาได้ดำเนินการปฏิรูปมาเป็นระยะ โดยครั้งแรกได้กำหนดมาตรการปฏิรูปการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ปฏิรูปครูและบุคลากร ปฏิรูปโรงเรียน ปฏิรูประบบระบบบริหาร และการปฏิรูปหลักสูตร ซึ่งเป็นการดำเนินการก่อนมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาให้มีความเหมาะสมใหม่โดยมีประเด็นสำคัญในการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา 9 ประเด็น โดยเกือบทุกประเด็นมุ่งไปสู่เป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 5) ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ขณะเดียวกันได้มีการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน รวมถึงการปฏิรูปปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สำคัญ คือ เรื่องของระบบการศึกษา ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 3 มาตรา 15 ได้

กำหนดให้การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยที่สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ และยังสามารถกำหนดแนวทางการดำเนินการจัดการศึกษา ไว้อีกด้วยในหมวด 4 มาตรา 22 จนถึง มาตรา 30 ทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ทั้ง 3 รูปแบบ หรือมีทางเลือกที่ทดแทนกันได้ ตามโอกาสและวาระต่าง ๆ ทั้งนี้ สถานศึกษา ผู้บริหาร และครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถจัดได้และใช้รูปแบบทั้งสาม

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 49) ได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 15 ปี ซึ่งเป็นการนำเอาสาระของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ ในการพัฒนาคนอย่างรอบด้าน และสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องจัดการศึกษาในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อเป็นทางเลือกให้ผู้เรียน ซึ่งมีความต้องการและความจำเป็นในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ และได้ตามมาตรฐานที่กำหนด โดยที่ผู้บริหารและครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการศึกษาใน 3 รูปแบบ สามารถจัดและดำเนินการให้สอดคล้องกับที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้ ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนสถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถที่จะสอนได้ทั้ง 3 รูปแบบ โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างกระบวนการความคิดและการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีความรอบรู้และเกิดประโยชน์สูงสุดโดยมีการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) เป็นเป้าหมายที่สำคัญ

ในขณะที่การจัดการศึกษาตลอดชีวิตมุ่งเป้าหมายในการพัฒนาคนระยะยาวโดยเน้นการเรียนการสอนออกเป็น 3 ประเภทดังกล่าว ซึ่งสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องถือว่าเป็นเป้าหมายในการดำเนินงานการจัดการศึกษาอย่างไว้คดี พบว่า ในปัจจุบันสถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ยังเน้นการเรียนการสอนในรูปแบบเดียว คือ การศึกษาในระบบ ซึ่งมีข้อจำกัดที่หลายประการโดยมี สาเหตุสำคัญเกิดจาก ครูผู้สอนไม่มีความเข้าใจในการใช้การศึกษาในรูปแบบอื่น มาร่วมสอนหรือทดแทนการศึกษาในระบบ เช่น การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นต้น ซึ่งสามารถใช้สอนร่วมและทดแทนการศึกษาในระบบได้ จึงทำให้เกิดปัญหาและการสูญเสียค่าทางการศึกษาอย่างมาก ส่งผลให้การจัดการศึกษาในสถานศึกษามีปัญหาต่าง ๆ มากมาย ดังพบในผลงานวิจัยหลายชิ้นที่มีผู้ทำไว้ (สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี. 2540 : 182 ; ทวี บุตรสัทธิธรรม. 251 : 145-147 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2545 : บทคัดย่อ ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 122-13 ; ธีระ รุญเจริญ. 2545 : ฉ-ญ) โดยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารและการ

จัดการ รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปผลการวิจัยพบว่า ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ขาดการบูรณาการหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ขาดการประยุกต์ใช้วัสดุ อุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดการแสวงหาและนำสื่อเทคโนโลยี สารสนเทศที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีความรู้ความสามารถไม่ตรงกับสาขาวิชาที่สอน ขาดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนในกรณีที่ เด็กที่มีความรู้พื้นฐานและวัยที่แตกต่างกัน ปัญหาเหล่านี้ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีข้อจำกัด ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กทุกวัยได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ครูบางส่วนยังขาดความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนบางกลุ่มประสบการณ์ ขาดความริเริ่มสร้างสรรค์ ให้ความสนใจด้านวิชาการน้อยกว่าด้านอื่น เพราะครู ขาดทิศทางในการปรับปรุงการเรียนการสอน ไม่มั่นใจในการปฏิรูปการเรียนรู้ ขาดที่ปรึกษาในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ส่งผลทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้อยคุณภาพ ทั้งที่เป็นภาระงานที่สำคัญที่สุดของสถานศึกษา จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นผลทำให้มีจำนวนเด็กที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาหรือขยายโอกาสทางการศึกษาไม่ว่ารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพิ่มขึ้น เพราะรูปแบบในการจัดการศึกษาปัจจุบันไม่เอื้อต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสหรือเด็กพิเศษในกลุ่มอื่น แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว เหล่านี้ส่วนหนึ่งคือ การนำเอาการศึกษารูปแบบอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษานอกระบบซึ่งมีความยืดหยุ่นและความหลากหลายมากกว่าการศึกษาในระบบ มาจัดร่วมในการเรียนการสอนในระบบ อีกประการหนึ่งหากสถานศึกษานำการศึกษาในระบบเพียงอย่างเดียวโรงเรียนก็จะไม่สามารถดำเนินงานตามแนวทางการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549 และ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ได้

ดังนั้น การศึกษานอกระบบจึงจำเป็นที่จะต้องเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ครูผู้สอนไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการศึกษานอกระบบ จึงไม่สามารถดำเนินการสอนได้ แนวทางแก้ปัญหาดังกล่าวทำได้โดย การฝึกอบรมครูผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและสามารถนำไปใช้จริงได้ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอยุธยา (2543 : 34-35) ได้ทำการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนในการสอนแบบบูรณาการ พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจ ครูยังไม่เข้าใจวิธีการจัดการเรียนการสอน ติดขัดกับการบอกความรู้ ซึ่งเป็นรูปแบบเดิม ขณะเดียวกันการอบรมหรือให้ความรู้แก่ครูผู้สอนเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ แนวโน้มยังไม่ทั่วถึงและมีคุณภาพมากพอ และยังขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ รวมทั้งวิธีวัดและประเมินผลไม่สอดคล้องกับการเรียนการสอนแนว ใหม่ นอกจากนี้แล้ว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 (2548 : 1-20) ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลพื้น

ฐานความรู้ของครูวิชาการเพื่อ นำข้อมูลที่ได้มาประกอบการดำเนินงานตามโครงการของสำนักงาน ปีงบประมาณ 2549 ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญ และความต้องการจำเป็นที่จะต้องมีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน การดำเนินงานศึกษาครั้งนี้ได้ดำเนินการสอบถามเกี่ยวกับ ความรู้ความเข้าใจ ในงานการศึกษานอกระบบ ของครูวิชาการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 พบว่า ครูวิชาการจำนวน 100 คน พบว่า ส่วนมากมีความรู้ ความเข้าใจในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนอยู่ในระดับน้อย ซึ่งมีจำนวน 71 คน รองลงมาคือมีความรู้ระดับ ปานกลาง จำนวน 23 คน และไม่เข้าใจเลยมีอยู่ 4 คน และยังพบอีกว่า ครูวิชาการ จำนวน 92 คน มีความคิดเห็นว่าสถานศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องนำเอารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ในด้านของความ ต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรนั้นจากครูวิชาการจำนวน 100 คน มีความต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ จำนวน 93 คน ส่วนครูวิชาการที่เหลือ มีความคิดเห็นเป็นกลางไม่สนับสนุนและไม่ขัดแย้งการจัดการฝึกอบรม ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้นี้จำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไขโดยด่วน

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีปัญหาในเรื่องของความสูญเปล่าทางการศึกษาอย่างมาก เนื่องจากจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีประชากรและสถานศึกษาหลากหลายรูปแบบ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1. 2547 : 81-85) ประชากรในจังหวัดเชียงรายมีหลากหลายเผ่าพันธุ์ทำให้ ประเพณี วัฒนธรรม และอาชีพ มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ สภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น โดยมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,274,214 คน เป็นผลทำให้จังหวัดเชียงรายต้องแบ่งพื้นที่การศึกษาออกเป็น 4 เขต ตามสภาพความเหมาะสมของพื้นที่ การปกครอง และประชากร โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 1 ข้อมูลทางการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย

จำนวนเขตพื้นที่	ประชากร ของเขต พื้นที่	ระยะ ทางการ เดินทาง	ข้อมูลการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่		
			สถานศึกษา	ครู	นักเรียน/ นักศึกษา
เขต 1 มี 3 อำเภอ คือ อ.เมือง อ.เวียงชัย และ กิ่งอำเภอเวียง เชียงรุ้ง	305,085	0 ก.ม.	144	2,719	56,342
เขต 2 มี 5 อำเภอ คือ อ.แม่ลาว อ.พาน อ.เวียงป่าเป้า อ.แม่สรวย และ อ.ป่าแดด	346,902	28 ก.ม.	225	2,496	54,153
เขต 3 มี 5 อำเภอ คือ อ.แม่จัน อ.แม่ฟ้าหลวง อ. แม่สาย อ. เชียงแสนและ กิ่ง อ.ดอยหลวง	355,397	30 ก.ม.	180	2,477	57,675
เขต 4 มี 5 อำเภอ คือ อ.เทิง อ. เชียงของ อ. ขุนตาล อ. พญาเม็งรายและ อ.เวียงแก่น	266,830	65 ก.ม.	165	1,997	42,206
รวม	1,274,214		714	9,689	210,430

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2. (2548 : 25)

จากตาราง 1 ดังกล่าว การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องอาศัยการจัด
การศึกษาหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตามพบปัญหาว่า สถานศึกษาและครูผู้สอนจัดการศึกษาในรูปแบบ
เดียว ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 (2547
: 81-85) ได้สรุปสภาพปัญหาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษา เขต1-4 พบว่า สถานศึกษาขาดความเป็นเอกภาพในการบริหารงานและขาดความเป็น
ภาวะผู้นำ การเรียนการสอนเป็นการป้อนข้อมูลเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างเดียว ขาดคนปรึกษาในเรื่องการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอน การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นน้อยเกินไป ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่
หลากหลาย การวัดผลประเมินผลมีความยุ่งยาก เน้นการสอบได้ – ตก มากกว่า การนำไปปฏิบัติจริง
หลักสูตรต่าง ๆ ไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริง เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นผลมาจากการที่

สถานศึกษาชั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงราย จัดการศึกษาในระบบเพียงรูปแบบเดียว ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นปัญหาที่สะสมมาช้านาน การแก้ปัญหาที่ถูกต้องคือ ต้องแก้ปัญหาในส่วนของครูผู้สอนโดยการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจในการศึกษานอกระบบก่อน

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงราย เห็นว่า แนวทางแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการจัดการศึกษา คือ การให้ความรู้แก่ครูผู้สอนในเรื่อง การศึกษานอกระบบเพื่อให้ครูสามารถนำความรู้ ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ ไปใช้ได้ โดยผู้วิจัยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ซึ่งเป็นเขตหนึ่งที่สามารถเป็นตัวแทนเขตพื้นที่การศึกษาทุกเขตในจังหวัดเชียงรายได้ เมื่อพัฒนาหลักสูตรเสร็จแล้วจะได้ หลักสูตรฝึกอบรมการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ที่มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้กับครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ในจังหวัดเชียงรายได้และนำไปขยายผลให้กับครูผู้สอนในจังหวัดอื่น ขณะเดียวกันยังไม่มีผู้วิจัยเรื่องนี้มาก่อน ซึ่งหากสามารถพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในจังหวัดเชียงรายและยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของชาติต่อไปอีกส่วนหนึ่ง

โดยสรุป นอกจากเป้าหมายดังกล่าว รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐาน ให้มีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการศึกษานอกระบบ ครั้งนี้ยังเป็น การสนองต่อ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ ระบุไว้ว่า ระบบการศึกษาที่จะจัดว่ามีอยู่สามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการพัฒนาการศึกษาเพื่อให้เกิดของความหลากหลายในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในส่วนของงานวิชาการซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับการจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล เป็นการแก้ปัญหาการจัดการศึกษาในระบบในปัจจุบัน ซึ่งค่อนข้างจะมีข้อจำกัดทำให้การจัดการศึกษาไม่ทั่วถึง ขาดประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างแท้จริง และเป็นการเตรียมการรองรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในอนาคต หากสถานศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการจัดการเรียนการสอน หรือเกิดปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระบบ

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สามารถนำหลักสูตรการฝึกอบรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มาเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอนปัจจุบัน และยังเป็นส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน ส่งผลและยกระดับความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอนให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเกิด

ประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน ต่อระบบการเรียนการสอนโดยรวม ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและ
เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
2542 ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้น
พื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2
2. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนใน
สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้หลักสูตรการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอน ในสถานศึกษา
ชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนา
ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานการจัดการศึกษา ส่งผลทำให้การดำเนินงานจัดกิจกรรมการศึกษาใน
สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
2. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย ทุกเขต นักวิชาการ
ศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ตลอดจนผู้ที่สนใจในงานการศึกษานอกระบบอันจะเป็น
ประโยชน์และเป็นทางเลือกอีกด้านหนึ่งในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ซึ่งจะช่วยให้
กระบวนการจัดการศึกษาในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีความหลากหลายและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จะ
ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพศึกษาของผู้เรียนและระบบการศึกษาของชาติไทย ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิด
สังคมแห่งการเรียนรู้โดยรวมต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ที่
ทำหน้าที่ยานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 มีจำนวนทั้งสิ้น 225 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มี 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจความต้องการในการเข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ทำหน้างานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 มีจำนวนทั้งสิ้น 225 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตร ได้แก่ ครูผู้สอน ทำหน้างานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และทำหน้างานวิชาการประจำศูนย์ประสานงาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 จำนวน 27 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมศึกษาศาสตร์ศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 หลักสูตร โดยใช้แผนการทดลองแบบ One group Pretest Posttest design ซึ่งมีกระบวนการที่สำคัญในการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรม คือ การทดสอบก่อนฝึกอบรม (Pretest) และหลังฝึกอบรม (Posttest) การประเมินผลการฝึกอบรม การบันทึกผลการเรียนรู้ในใบบันทึกผลการเรียนรู้ และการสัมภาษณ์ติดตามผลผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยตั้งเกณฑ์การตรวจสอบหาประสิทธิภาพไว้ที่ 80/80

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 หมายถึง หน่วยงานของรัฐที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล จัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษา ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีพื้นที่รับผิดชอบอยู่ 5 อำเภอ คือ อำเภอแม่ลาว อำเภอพาน อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอแม่สรวย และอำเภอป่าแดด มีสถานศึกษาในสังกัดทั้งสิ้น จำนวน 225 โรง

2. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในที่นี้หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ซึ่งทำการจัดการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้น คือ ช่วงชั้นที่ 1 ตั้งแต่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 2 ตั้งแต่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงชั้นที่ 3 ตั้งแต่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และ ช่วงชั้นที่ 4 ตั้งแต่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

3. ศูนย์ประสานงานเครือข่ายวิชาการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 หมายถึง ศูนย์ประสานงานทางวิชาการที่ได้รับการแต่งตั้งตามประกาศ ของคณะกรรมการ เขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงาน ทางวิชาการระหว่าง โรงเรียนภายในศูนย์ (6-10 โรง ต่อ 1 ศูนย์) กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ประกอบด้วย 27 ศูนย์ คือ 1) ศูนย์โรงเรียนพานพิเศษพิทยา 2) ศูนย์โรงเรียนพานพิทยาคม 3) ศูนย์ โรงเรียนดอยงามวิทยาคม 4) ศูนย์โรงเรียนปุกแก 5) ศูนย์โรงเรียนธารทองวิทยา 6) ศูนย์โรงเรียนแม่ฮื้อ วิทยา 7) ศูนย์โรงเรียนนครวิทยาคม 8) ศูนย์โรงเรียนเจริญเมืองวิทยา 9) ศูนย์โรงเรียนชุมชนบ้าน หุ้งป่าแดด 10) ศูนย์โรงเรียนศิริมาตย์เทวี 11) ศูนย์โรงเรียนอนุบาลป่าแดด 12) ศูนย์โรงเรียนบ้านป่า แฉะ 13) ศูนย์โรงเรียนอนุบาลแม่ลาว 14) ศูนย์โรงเรียนอนุบาลบัวสลี 15) ศูนย์โรงเรียนแม่สรวยวิทยา 16) ศูนย์โรงเรียนเจดีย์หลวงวิทยา 17) ศูนย์โรงเรียนบ้านแม่ต๋ำ 18) ศูนย์โรงเรียนชุมชนบ้านโป่ง 19) ศูนย์โรงเรียนชุมชนบ้านสันจำปา 20) ศูนย์โรงเรียนบ้านวาวี 21) ศูนย์โรงเรียนอนุบาลสันสลี 22) ศูนย์โรงเรียนเวียงป่าเป้าวิทยาคม 23) ศูนย์โรงเรียนโป่งเทวี 24) ศูนย์โรงเรียนป่าจี้วิทยา 25) ศูนย์โรงเรียนสันขี้เหล็กห้วยฝายพัฒนา 26) ศูนย์โรงเรียนอนุบาลแม่ชะจาง 27) ศูนย์โรงเรียนปาง อ้ายห้วยชมพู

4.การพัฒนา หลักสูตรการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ ในที่นี้หมายถึง กระบวนการที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 จำนวน 27 คน ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และมีเจตคติที่ถูกต้องในเรื่องของการศึกษา นอกระบบ ถึงขั้นสามารถนำความรู้ที่ได้รับ ไปปฏิบัติภาระหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนและขยาย ผลความรู้ให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดการศึกษา ในการพัฒนาหลักสูตร ครั้งนี้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบ ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านเนื้อหา ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แนวทางดำเนินงานและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระบบและ นอกระบบโรงเรียน รวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับ ความหมาย แนวคิด ปรัชญา หลักการ วัตถุประสงค์ ของ การศึกษานอกระบบโรงเรียน

2. ด้านการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย

2.1 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ หลักสูตรการศึกษาเบ็ดเสร็จ พื้นฐาน หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับ ประถมศึกษา พุทธศักราช 2544 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

พุทธศักราช 2544 และ หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2544

2.2 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ ประกอบด้วย หลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน กลุ่มสนใจวิชาชีพ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2533 (ปอ.) หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2539 (กศน.ปวช.)

2.3 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ฯลฯ

3. ด้านการประเมินผลการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย การเทียบโอนผลการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนและ ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

5. **ประสิทธิภาพของการฝึกอบรม** หมายถึง ความสามารถที่ทำให้เกิดผลในการ ฝึกอบรม ที่ได้พัฒนาขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถในด้านความรู้ ทักษะ และ เจตคติในการปฏิบัติงานการศึกษานอกระบบของครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ซึ่งวัดได้จากแบบ วัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้แผนการทดลองแบบ One group Pretest Posttest Design มี กระบวนการที่สำคัญในการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรม คือ การทดสอบก่อนฝึกอบรม (Pretest) และหลังฝึกอบรม (Posttest) การประเมินผลการฝึกอบรม การบันทึกผลการเรียนรู้ในใบ บันทึกผลการเรียนรู้ และการสัมภาษณ์ติดตามผลผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยตั้งเกณฑ์การตรวจสอบ หาประสิทธิภาพไว้ที่ 80/80

6. **ครูผู้สอน** ในที่นี้หมายถึง ครูผู้สอนและทำหน้าที่รับผิดชอบงานวิชาการในสถานศึกษา ชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

7. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน** ในที่นี้หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้น ตาม ความต้องการของกลุ่มบุคคล ซึ่งในที่นี้คือ ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ ของครูผู้สอนในด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน ให้มีความหลากหลายและยืดหยุ่น สอดคล้องกับสภาพสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า เอกสาร งานวิจัย ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีความสมบูรณ์ที่สุด นำเสนอเรียงลำดับตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙)
2. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒
3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฝึกอบรม
5. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
6. หลักการเรียนรู้การศึกษาผู้ใหญ่ที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 1-2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้กำหนดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ในมาตรา ๘๑ ระบุว่า

“รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น”

จากบทบัญญัติดังกล่าว ได้มีการดำเนินการในกระบวนการทางนิติบัญญัติจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้น โดยให้เป็นกฎหมายแม่บทที่จะเชื่อมต่อกับบทบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ที่สำคัญเพื่อเป็นฐานหลักในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓๓ จึงได้ให้มีการจัดทำแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ซึ่งเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นแผนการ

ศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ตามมาตรา ๓๔ ที่กำหนดให้มีแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา แผนพัฒนาการอุดมศึกษา และแผนพัฒนาด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ซึ่งแผน ฯ เหล่านี้ใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและในระดับสถานศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาในด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สอดคล้องกันทั่วประเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๐(๒) แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ และมาตรา ๗๔ แห่ง พระราชบัญญัติศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อที่จะนำสาระบัญญัติในพระราชบัญญัติศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) นี้รัฐได้คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย อันมีผลมาจากการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และการที่สังคมไทยก้าวเข้าสู่ในยุคของ โลกาภิวัตน์ และแนวโน้มของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ที่กำลังจะเข้าสู่เศรษฐกิจยุคใหม่ของสังคมโลก ที่เป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge –Based Economy : KBE) ซึ่งเป็นยุคที่มีการใช้ความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยหลักในการผลิต เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาความรู้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญ ขอบข่ายของการศึกษาค้นคว้าและการเรียนรู้ต้องเป็นไปอย่างกว้างขวาง รวดเร็ว โดยเฉพาะในด้านของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การปรับตัวและเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของชาติ ให้มีการพัฒนามากยิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 3-9) แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) ถือว่าเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 15 ปี ที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นการนำเอาสาระของการปฏิรูปการศึกษาตาม พระราชบัญญัติศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และตามนโยบายของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งมีประเด็นหัวข้อที่สำคัญหลายประเด็นในแผนการศึกษาแห่งชาติ ในที่นี้สามารถสรุปภาพรวมของแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในประเด็นที่สำคัญ ๆ ดังนี้

ปรัชญาหลักและกรอบแนวคิด

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

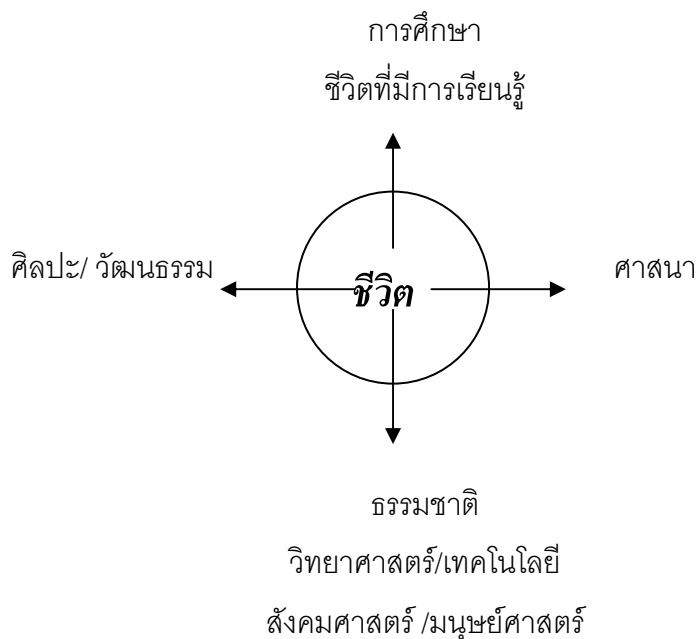
แผนการศึกษาแห่งชาติ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสไว้ในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ มาเป็นปรัชญาพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการด้านต่าง ๆ ของแผน ที่จะดำเนินการต่อไป

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยึดสายกลางที่อยู่บนพื้นฐานของความสมดุล พอดี รู้จักประมาณตนอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เป็นแนวทางในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย เพื่อมุ่งให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย”

กรอบแนวคิด : การเรียนรู้ การศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

หลักการแห่งกรอบแนวคิดของแผนการศึกษาแห่งชาติ จะเป็นแผนบูรณาการซึ่งมีการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สัมพันธ์และเชื่อมโยงเป็นกระบวนการโดยรวมทั้งหมด กรอบแนวคิดด้านบูรณาการนี้คำนึงถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตั้งแต่การวางรากฐานการพัฒนาโดยครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่สำคัญที่สุด ต่อมาเป็นการพัฒนาความรู้และทักษะพื้นฐานที่เด็กและเยาวชนทุกคนต้องเข้าถึงบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ รวมทั้งต้องเป็นการศึกษาที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ใหม่ได้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลให้มีทักษะอาชีพ พัฒนาสมรรถนะเพื่อการแข่งขันและรู้เท่าทันโลก รวมทั้งการศึกษตลอดชีวิตเพื่อช่วยให้คนสามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตที่ดีและการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

กระบวนการในการบูรณาการของชีวิต จึงเป็นองค์รวมแห่งการเรียนรู้ที่มีวงจรสอดคล้องซึ่งกันและกัน เป็นองค์รวมของการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและธรรมชาติ อย่างสมดุล พึ่งพา อาศัย ส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน ดังภาพประกอบข้างล่างนี้

ภาพประกอบ 1 องค์รวมแห่งการเรียนรู้

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 4)

วัตถุประสงค์ของแผน

เพื่อให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ วัตถุประสงค์ของแผนจึงมุ่งพัฒนาคนและสังคมไทยโดยรวม พอสรุปได้ดังนี้

1. พัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา โดยมีมุ่งหมายให้ทุกคนเข้าถึงบริการทางการศึกษาตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มความสามารถและโอกาสในการเรียนรู้ด้วยการจัดการศึกษาทุกระดับและประเภท ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยอาศัยการเรียนรู้จากบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างกว้างไกล ครอบคลุมสถานการณ์ของสังคมไทยและสังคมโลก เพื่อให้การศึกษาเป็นยุทธศาสตร์จัดความยากจน และยุทธศาสตร์ทางปัญญา เพื่อพัฒนาคนได้อย่างเต็มตามศักยภาพตลอดชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่สังคมคุณภาพ

เร่งปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ด้วยการปฏิรูปปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดหยุ่นให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียนในสิ่งที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด สามารถแสวงหาความรู้ และฝึกการปฏิบัติในสภาพที่จริง รู้จักคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยส่งเสริมและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำ สนับสนุน อำนวยความสะดวก มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งมีการประเมินผลเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้สามารถสร้างคนที่พร้อมด้วยความรู้คู่คุณธรรม

เร่งปลูกฝังและสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตไทยที่ดีงาม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนไทยให้ถึงพร้อมด้วยภูมิรู้และภูมิธรรม ทั้งที่เป็นการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

เร่งพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาที่เน้นการวางรากฐานกระบวนการเรียนรู้แบบวิทยาศาสตร์ ส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ได้รับการฝึกฝนและพัฒนาเฉพาะทางอย่างเต็มตามศักยภาพตั้งแต่เยาว์วัยและต่อเนื่องตลอดไป

2. สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยมุ่งพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของคนส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพิ่มพูนความรู้และการเรียนรู้ของคนในสังคมไทย ตลอดจนการสร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้ เพื่อให้เหมาะสมกับการเป็นสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้โดยผสมผสานกับภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม อันทำให้เกิดความรู้ การเรียนรู้ และนวัตกรรมของภาคเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

3. พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาคนและสร้างสรรค์สังคม คุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จะเน้นการส่งเสริมสร้างสรรค์ทุนสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมบนฐานของศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย เพื่อดำรงไว้ซึ่งสังคม คุณธรรมและคุณค่าที่ดีงามเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

เน้นการเข้าถึงบริการการศึกษาสำหรับทุกคนและการปฏิรูปโครงสร้างที่เป็นอยู่ให้เอื้อต่อการสร้างระบบบริหารและการจัดการด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มุ่งเน้นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา จากภาครัฐสู่ภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน และภาคธุรกิจเอกชน เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและมีคุณภาพในการบริหารและการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ในส่วนแห่งความรับผิดชอบของตนเพื่อให้ทุกส่วนในสังคมโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ซึ่งครอบคลุมถึงกลุ่มยากไร้ ผู้อยู่ห่างไกลที่เสียเปรียบ ผู้อยู่ในกลุ่มเสี่ยง ผู้พิการและทุพพลภาพ ได้เข้าถึงการบริการและการจัดบริการอย่างทั่วถึง

เน้นการพัฒนานาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีการกระจายครอบคลุมในทุกเขตพื้นที่การศึกษา พัฒนาผู้ผลิต ผู้รับ และผู้ใช้ เพื่อให้ทุกคนสามารถแสวงหาและใช้ความรู้ ข่าวสารข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และเป็นไปได้ง่ายขึ้น จะต้องลดช่องว่างของโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการสร้างความรู้ใหม่ ความคู่ไปกับการเพิ่มคุณภาพทางการศึกษาและคุณภาพชีวิตไปพร้อมกัน

เน้นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งระดมทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ด้วยการให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพและประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างหลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ

วัตถุประสงค์ และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์การดำเนินการต่าง ๆ เหล่านี้แต่ละหน่วยงานหรือองค์กร ที่เกี่ยวข้องจะต้องนำแนวทางดังที่กำหนดในแต่ละวัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติที่สรุปข้างต้น มากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบของตน โดยจะต้องคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานด้านการศึกษา คุณภาพ คุณธรรม ความเสมอภาค พร้อมทั้งสร้างมาตรการอันมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศึกษาในทุกระดับ

วัตถุประสงค์ และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ ที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) นี้ จะเป็นการสรุปในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และการจัดศึกษานอกระบบเป็นหลัก เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ 1 พัฒนาคอนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา

1. การพัฒนาทุกคนตั้งแต่แรกเกิด จนถึงตลอดชีวิตให้มีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้

1.1 สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องจัดการศึกษาในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อเป็นทางเลือกของผู้เรียนซึ่งมีความต้องการและความจำเป็นในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและได้ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด

1.2 สถานศึกษาอาชีวศึกษาจะต้องจัดการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทางทฤษฎีควบคู่กับการปฏิบัติ โดยมีสมรรถนะทางเทคนิคและสมรรถนะทั่วไปตามเกณฑ์มาตรฐานกำหนด สถานศึกษาอาชีวศึกษาจะต้องมีการวิจัยและพัฒนาเพื่อจับกระแสการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับโลกของงานในอนาคต นำความรู้และการเรียนรู้ที่ได้มาปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอนให้ทันสมัยเสมอ และจะต้องให้บริการด้านการฝึกอาชีพให้กับชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจยกระดับความสามารถเพื่อการประกอบอาชีพเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการศึกษาที่หลากหลายให้กับครูและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อให้เกิดการยอมรับผู้เรียนจากการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความประสงค์จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน โดยไม่รู้สึกรังเกียจว่าเป็นภาระเพิ่ม ที่จะต้องจัดการศึกษาที่หลากหลาย

1.4 สถานศึกษาทำหน้าที่ประสานงานกับแหล่งเรียนรู้หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้ที่เตรียมตัวเป็นพ่อแม่มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการศึกษาบุตรหรือบุคคลในการดูแล

2. การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

2.1 สถานศึกษাজัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเลือกเรียนในสิ่งที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด สามารถแสวงหาความรู้ และฝึกการปฏิบัติในสภาพที่เป็นจริง รู้จักคิด วิเคราะห์แก้ปัญหา สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริง โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำ จัดบรรยากาศ ให้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมความรู้ และการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.2 จัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมคุณลักษณะ ความเป็นไทย ความเป็นพลเมือง การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ ที่สำคัญให้สาระของหลักสูตรต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นเป็นสำคัญ

2.3 สนับสนุนพ่อแม่ ผู้ปกครอง คนในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุ ผู้นำทางศาสนา และผู้ประกอบการต่าง ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข

2.4 จัดระบบประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย ทั้งในระดับบุคคล ห้องเรียน โรงเรียน ท้องถิ่น เขตพื้นที่ และระดับชาติ โดยมีการประเมินการเรียนรู้ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างได้สัดส่วนกับการประเมินทางวิชาการ

2.5 จัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสมบูรณ์และเหมาะสมของเนื้อหาสาระที่สอน วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอนให้ทันสมัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

วัตถุประสงค์ 2 สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้

1. การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อสร้างสรรค์ความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของตน

1.1 สถานศึกษาพัฒนารูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลาย เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างเสริมกระบวนการคิดและการเรียนรู้ของคนในแต่ละช่วงวัยชีวิต ให้มีความรอบรู้และการดำเนินชีวิตและอย่างมีคุณภาพ

1.2 ส่งเสริม สนับสนุน ให้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้มีโอกาสพัฒนากระบวนการเรียนการสอน โดยมีการบูรณาการเนื้อหาและวิธีการสอนอย่างเหมาะสม มีการใช้สื่อ และริเริ่มสร้างสื่อจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น สื่อจากศิลปะและศิลปพื้นบ้านและถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปัญญา มีคุณธรรม มีความสุขและรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.3 ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจและรู้วิธีการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะและกระบวนการคิด และการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษา การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิต และการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเองต่อไปในอนาคต

1.4 ให้สถาบันผลิตครูปรับปรุงหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนเพื่อผลิตและฝึกอบรมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้ทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ได้อย่างสะดวกและต่อเนื่อง

1.5 สร้างมาตรการและกลไกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้โอกาสสำหรับทุกคนได้เข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นความรู้ด้านวิชาการ ด้านการประกอบอาชีพ และความรู้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในสังคมยุคข้อมูลข่าวสารอย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในและต่างประเทศ

2. การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และการเรียนรู้ของสังคมไทย

2.1 ดำเนินการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มผู้มีความต้องการทางการศึกษาพิเศษ รวมทั้งด้านการผลิต การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการจัดการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ได้คุณภาพและประสิทธิภาพ

3. การสร้างสรรค์ประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้ เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้

3.1 สถานศึกษาทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน หรือคลังความรู้ที่สอดคล้องกับสภาพของทรัพยากรและสังคมไทย พร้อมจะแลกเปลี่ยนและพัฒนาพร้อมกับชุมชนอยู่เสมอ รวมทั้งการให้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ และปัจจัยซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชนและการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข

3.2 สร้างความตระหนักให้ครู คณาจารย์ และผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยี ร่วมกับองค์การประชาคมในท้องถิ่นค้นหาความรู้ แหล่งเรียนรู้ และศักยภาพของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนและส่งเสริมให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ 3 พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้

1. การจำกัด ลด ขจัดปัญหาทางโครงสร้างที่ก่อให้เกิด และ/ หรือคงไว้ซึ่งความยากจนขัดสน ด้วยทั้งโอกาสและศักดิ์ศรีของตนและสังคม เพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม

1.1 สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนซ่อมเสริมเป็นพิเศษสำหรับนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาส และผู้อยู่ในภาวะยากลำบาก เพื่อเสริมความพร้อมและความสามารถในการเรียนรู้

1.2 ส่งเสริมให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้อยู่ในภาวะลำบากมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นตามความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่

1.3 วางแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานให้ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ และดำเนินการตามแผนอย่างจริงจังเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาบุคลากร การจัดระบบเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ กำกับดูแล ตลอดจนสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน

1.4 ส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น โดยสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่และบทบาทที่ถูกต้อง เหมาะสม และสนับสนุนให้องค์กรประชาคมเป็นผู้ดำเนินงานกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้และทำงานร่วมกัน

2. การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและการพัฒนาประเทศ

2.1 ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และการจัดการศึกษาทางไกล เพื่อให้บริการการศึกษาทั่วถึง ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และผู้อยู่ห่างไกล รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นความรู้ทั่วไปและข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันตลอดชีวิต

2.2 จัดให้ผู้จบการศึกษาภาคบังคับมีความรู้ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในแต่ละระดับอย่างเหมาะสม

2.3 มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ความรู้ และสื่อความรู้ประเภทต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เปิดโอกาสให้นักวิชาการของโรงเรียนและประชาชนทุกคนสามารถเข้ามาใช้บริการได้อย่างสะดวก กว้างขวางโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หรือเสียค่าใช้จ่ายในอัตราที่เหมาะสมกับสาธารณชนและอัตราพิเศษสำหรับการศึกษา

สรุปรวม จากกรอบภาพรวม ปรัชญาหลักการแนวคิด และวัตถุประสงค์ของ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) จะเห็นได้ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักพื้นฐานในการกำหนดแผน โดยมีการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม รวมถึง ธรรมชาติ มาบูรณาการเชื่อมโยงเป็นกระบวนการ โดยมี “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดชีวิต มีความสมดุลทั้งในด้านของการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม

และมุ่งไปสู่การอยู่ดีมีสุขของคนไทยทั้งปวง จากปรัชญาพื้นฐานและกรอบแนวคิด หากวิเคราะห์ดูแล้ว เจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ มุ่งที่จะพัฒนาในหัวข้อประเด็นใหญ่อยู่ 2 ประการ คือ

1. มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งในด้านของร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. มุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพและมีความเข้มแข็ง โดยมีการ สมดุลกันใน 3 ด้านคือ ด้านของสังคมที่มีคุณภาพ ด้านของสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และ ด้านของสังคมที่มีความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

เพื่อให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวข้างต้น แผนการศึกษา แห่งชาติจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ โดยมี 3 วัตถุประสงค์หลัก 11 แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ พร้อมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน เพื่อเป็นกรอบให้แก่ องค์การภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การประชาคม ภาคประชาชน ภาคเอกชน และสถาบันใน สังคม ในการนำวัตถุประสงค์ แนวนโยบาย เป้าหมาย และกรอบการดำเนินงานของแผนการศึกษา แห่งชาติ มากำหนดเป็นแผนพัฒนา ฯ และแผนปฏิบัติการของหน่วยงานในระดับพื้นที่ โดยให้มีแผน และโครงการรองรับ เพื่อดำเนินงานในชั้นปฏิบัติจะได้สอดคล้องกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ตาม สถานภาพแห่งความรับผิดชอบของตน

ส่วนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานั้น วัตถุประสงค์ แนวนโยบาย กรอบการดำเนินงาน ของแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ มีประเด็นที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงระหว่างการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม รวมถึง ธรรมชาติ แทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะในเรื่องของการบูรณาการการจัดการ การศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ที่ สำคัญแผนการศึกษาแห่งชาตินี้มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับ “สถานศึกษา” ในการเป็นแกนหลักการ พัฒนาทั้งในเรื่องของสื่อ เทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะเสริมสร้าง ประสิทธิภาพ ทักษะ และการเรียนรู้ ของผู้เรียน ของชุมชนในท้องถิ่น และองค์กรต่าง ๆ ที่ สนใจในการ ที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพอย่างยั่งยืนต่อเนื่อง ตลอดชีวิต

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2545: 3-11) คำว่า “การศึกษา” มีความหมาย หมายถึง กระบวนการบ่มนิสัยให้มนุษย์สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติตนไปในทางที่ ถูกต้องและประกอบอาชีพการงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า

การศึกษาเป็นกระบวนการให้ความรู้และประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนทัศนคติการสร้างจิตสำนึก การเพิ่มพูนทักษะ การปลูกฝังค่านิยม ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม และพัฒนาความคิด โดยมีวัตถุประสงค์ ที่จะให้บุคคลมีความเจริญงอกงามทางปัญญา มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีค่านิยมที่ดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น เป้าหมายของการศึกษามีใช้เพียงเพื่อประโยชน์ของคนแต่ละบุคคลเท่านั้น แต่มุ่งไปสู่ภาพรวมของสังคม เป็นการนำสังคมไปสู่ความเข้มแข็งและมีเอกภาพกระบวนการดำเนินการให้บุคคลได้รับการศึกษานี้ นอกจากรัฐที่เข้ามาบริหารจัดการศึกษาแล้ว ครอบครัว ญาติ รวมทั้งเพื่อนฝูง มีส่วนสัมพันธ์ในการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนกันเองเช่นกัน ดังนั้น การให้การศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นไปอย่างมีระบบ ต้องมีการจัดการ มีเป้าหมาย มีรูปแบบกระบวนการ มีการลงทุน และมีผู้รับผิดชอบ ทำทุกอย่างให้เป็นระบบเชื่อมโยงกัน ซึ่งเรียกรวมว่า “การจัดการศึกษา”

การจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการหรือในระบบ สำหรับประเทศไทยส่วนใหญ่จัดขึ้นในสถานศึกษาหรือโรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานเฉพาะด้านที่ตั้ง ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ปลูกฝังความรู้ ทักษะ เจตคติ และค่านิยม ให้แก่ผู้เรียน แต่สถานศึกษาหรือโรงเรียนมิใช่เป็นช่องทางเดียว ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในโลกที่มีการพัฒนาการด้านสื่อ เทคโนโลยี ที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาสามารถที่จะทำได้อย่างหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เช่น การศึกษานอกระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาโดยชุมชน การศึกษาในครอบครัว การศึกษาทางไกลโดยผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ เป็นต้น หากวิเคราะห์ภารกิจของการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ที่สำคัญ ประกอบด้วย การเตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ และการพัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริม เกื้อกูลเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ เซาว์ปัญญา ให้มีความพร้อมสำหรับการศึกษาที่สูงขึ้น เป็นการให้บริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ และการให้โอกาสทางการศึกษา รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้โตเต็มตามความสามารถอีกประการหนึ่ง

แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด ๓ ได้กล่าวถึง ระบบการศึกษา ในมาตราที่ ๑๕ การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

- (๑) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
- (๒) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของ

การสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(๓) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสโดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งการเรียนนอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

จากข้อกำหนดเกี่ยวกับระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังกล่าว หากเชื่อมโยง มาสู่ หมวด ๔ ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามมาตรา ๒๒- ๓๐ ที่กล่าวถึง แนวทางการจัดการศึกษา ที่สำคัญ ๆ คือ

มาตรา ๒๒ การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา ๒๓ กล่าวถึง การจัดการศึกษาทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา และ

มาตรา ๒๔ เรื่องของ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังนี้

(๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(๒) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(๕) ส่งเสริมสนับสนุนผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่ง

ของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา ๒๕ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ... อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา ๒๖ ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน... ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสเข้าศึกษาต่อและให้นำผลการประเมินมาประกอบพิจารณาด้วย

มาตรา ๒๘ หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ... ต้องมีลักษณะที่หลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัย

มาตรา ๒๙ ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา ๓๐ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

โดยสรุป จากแนวทางการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา ๒๒- ๓๐ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการศึกษานั้น มุ่งไปสู่การพัฒนาการจัดการศึกษา ในเรื่องของ หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ซึ่งหากวิเคราะห์ในเชิงลึกลงไป การจัดการเรียนการสอนในลักษณะเดิม คือ สถานศึกษาเน้นการศึกษาในระบบโรงเรียน จะไม่สามารถดำเนินงานตามแนวทางการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดได้ ดังนั้น การศึกษานอกระบบจึงจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการจัดการศึกษาในสถานศึกษามากขึ้น เพราะจากแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น เป็นลักษณะของการนำแนวคิด หลักการ เทคนิค วิธีการ ของการจัดการศึกษานอกระบบ มาขยายขอบข่ายในการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยการผสมผสานกับการศึกษาในระบบ ซึ่งสอดคล้องกับ แนวทาง การดำเนินงานเกี่ยวกับหลักการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2545 ของกระทรวงศึกษา

ซึ่งในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถที่จะดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางดังกล่าวข้างต้นได้ ต้องอาศัย ความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ ทักษะ และเจตคติ ที่ดี ของครู อาจารย์ในการที่จะดำเนินงานจัดการศึกษา ประเด็นสำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาประสบความสำเร็จทั้งในปัจจุบันและในอนาคต คือ ครู อาจารย์ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ ระบบการศึกษา โดยเฉพาะ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นหลักของแนวทางในการดำเนินงานจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้ระบุใน มาตรา ๔๓ ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ...” ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔ ระบุไว้ว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา และในหมวด ๓ เกี่ยวกับระบบการศึกษา มาตรา ๑๖ ได้มีบทบัญญัติที่ต่อเนื่องว่าด้วย การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบไปด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา... จะเห็นได้ว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นถือได้ว่าเป็นการศึกษาเพื่อปวงชนอย่างแท้จริง รัฐมีความมุ่งหวังที่จะ เร่งรัด และขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ปวงชนให้ทั่วถึง เพื่อเป็นการยกระดับ คุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น สรุปได้ว่าการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้เวลาเรียนจำนวนทั้งสิ้นสิบสองปี

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๔ แนวทางการจัดการศึกษา ตั้งแต่มาตรา ๒๒ จนถึง มาตรา ๓๐ เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการศึกษาทั้งสิ้น พอสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ นอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย จะต้องเน้นความสำคัญในเรื่องของความรู้ คุณธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ จะต้องมีการบูรณาการให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ จากบทสรุป ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าในอนาคตผู้จัดการศึกษา ครู อาจารย์ จะต้องทบทวนบทบาทของตนเอง ต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองจากผู้สอน ผู้ชี้นำ ผู้ถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนผู้เรียนในการที่จะแสวงหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ รวมไปถึงการให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้ไปสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ของตนให้เพิ่มมากขึ้น

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังในด้านของความรู้ ด้านความสามารถในความคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนแล้ว ยังมีความจำเป็นต้องมุ่งพัฒนาความสามารถทางด้านอารมณ์อีกประการหนึ่ง โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนสามารถที่จะเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดจากอารมณ์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ในการจัดการศึกษาดังกล่าวข้างต้น มีกระบวนการและวิธีการต่าง ๆ มากมายในการที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ ของผู้เรียนให้มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและถูกต้อง การพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา ความสนใจ ความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึง ในการที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นในเรื่องของการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นของการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การเน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ฯลฯ เหล่านี้ นับเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนจะต้องบูรณาการเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพอย่าง สูงสุดโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการศึกษาในแต่ละช่วงชั้นของการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาค้นคว้าจากแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ และงานวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พอที่จะสรุปได้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการศึกษาต้องสนองต่อความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก ที่สำคัญต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมต่าง ๆ ไม่ควรใช้เวลานานเกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกกลุ่มสาระในลักษณะบูรณาการที่มีภาษาไทยและคณิตศาสตร์เป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่มีความสนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริง พัฒนาทักษะพื้นฐานการติดต่อสื่อสาร การคิดคำนวณ พัฒนาลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพ

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดการศึกษานั้นคล้ายกับช่วงที่ 1 แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มุ่งเน้นทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การทำโครงการ เพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การค้นคว้า แสวงหาความรู้ สร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถสร้างสรรค์ผลงาน สามารถนำความรู้ที่ได้ไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นได้

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการศึกษาในกลุ่มสาระต่าง ๆ มีหลักการและทฤษฎีที่ยาก และมีความซับซ้อน มีการจัดลักษณะแยกเฉพาะ ควรเน้นการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ

มากขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเอง ว่ามีความสามารถ มีความถนัดในเรื่องใด เพื่อการเตรียมตัวที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานหรืออาชีพ ที่สำคัญสถานศึกษาจะต้องจัดบรรยากาศการเรียนให้มีความเหมาะสมมากที่สุด

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ควรเน้นเฉพาะทางมากขึ้น เน้นความสามารถและความคิดวิเคราะห์ในระดับสูง เน้นความถนัดและความต้องการของตัวผู้เรียน ทั้งในเรื่องของการศึกษาเฉพาะทาง การศึกษาต่อในชั้นที่สูง และด้านของอาชีพ

ซึ่งในการจัดการศึกษาในแต่ละช่วงชั้นนั้นสำหรับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ให้ยืดหยุ่นวิธีการจัดการเรียนรู้ตามความเหมาะสมกับผู้เรียน สถานที่ และความต้องการของท้องถิ่นเป็นหลัก

สื่อการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 23) ได้สรุปแนวทางในการใช้สื่อการเรียนรู้สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองต่อความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนให้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อและแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียน ควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรมีการจัดให้อย่างเพียงพอ

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลาย ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจง่ายและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่อง เพื่อให้การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 (2546 : 12-15) ได้มีแนวทางในการเกี่ยวกับการจัดทำ พัฒนาสื่อการเรียนรู้สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. จัดทำและจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เป็นสื่อการเรียนรู้
2. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียนและสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน

4. ศึกษาวิธีการเลือก และใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

5. ศึกษาวิธีการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเอง และที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ

6. จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา และในชุมชนเพื่อการศึกษา ค้นคว้า แลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้และพัฒนาสื่อการเรียนรู้

7. จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น

8. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้สอนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลที่แสดงการพัฒนา ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาได้อย่างเต็มตามศักยภาพ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในฐานะผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินผลทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลและสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1. การวัดและประเมินผลในระดับชั้นเรียน มีจุดมุ่งหมาย มุ่งที่จะหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าในด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ เพียงใด ซึ่งการวัดและประเมินผลในระดับนี้ต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่สำคัญ ผู้เรียน ผู้สอน พ่อแม่ และผู้ปกครอง จำเป็นจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และค้นหาข้อมูลหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตนเอง ผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน และผู้ปกครอง

จะทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน ซึ่งในการกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินนั้นสถานศึกษาจะเป็นผู้กำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. การวัดและประเมินผลระดับสถานศึกษา จุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น ซึ่งสถานศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อยกระดับคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ ที่สำคัญผลที่ได้จะเป็นตัวตัดสินการเลื่อนช่วงชั้นของผู้เรียน กรณีสอบไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ในกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการซ่อมเสริมเพิ่มเติมเป็นกรณีพิเศษ

3. การวัดและประเมินผลระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น อันได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ในวิชา ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการประเมินในระดับชาตินี้จะนำไปใช้พัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกแห่ง

เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใช้เวลาประมาณ 12 ปี ผู้เรียนสามารถจบการศึกษาได้ 2 ช่วง คือ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งถือว่าการศึกษาคอนคัต และจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งถือว่าการจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยในแต่ละช่วงจะมีเกณฑ์การผ่านดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 26-27)

1. การศึกษาคอนคัต เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้แบ่งเป็น 3 ช่วงชั้น คือ ช่วงชั้นที่ประถมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นชั้นปีที่ 1-3 ซึ่งเป็นการจบการศึกษาคอนคัต มีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1.1 ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

1.2 ผู้เรียนจะต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

1.3 ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

1.4 ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านเกณฑ์การประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

2. การศึกษาขั้นพื้นฐาน เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 มีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

2.1 ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้หน่วยกิต ครบตามหลักสูตรที่สถานศึกษากำหนด และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

2.2 ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

2.3 ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

2.4 ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงและระเบียบที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

โดยสรุป ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญในการให้ทุกส่วนทุกฝ่ายในสังคมมีสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนการสอน ดังนั้นเพื่อให้ผลผลิตทางการศึกษา นั่นก็คือ นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม จำเป็นต้องมีระบบการกำกับติดตามประเมินผลและรายงานผลการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทุกกลุ่มทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในการจัดการศึกษาของชาติ ตลอดจนได้เห็นสภาพปัญหา ความก้าวหน้า ซึ่งการกำกับติดตามเป็นกระบวนการที่เป็นกลไกหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษามีคุณภาพ ก่อให้เกิดความร่วมมือสนับสนุน ส่งเสริม การดำเนินจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริงต่อไป

การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Nonformal Education)

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของการศึกษานอกระบบ ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้ให้คำจำกัดความของการศึกษานอกระบบไว้หลายทัศนะต่าง ๆ ดังนี้

คุม (สุมาลี สังข์ศรี. 2540 : 2 ; อ้างอิงจาก Coombs. 1973) ได้ให้คำนิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาภาคปกติ ไม่ว่ากิจกรรมจะจัดขึ้นเป็น

กิจกรรมต่างหาก หรือเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกิจกรรม อื่น ๆ เป็น กิจกรรมที่มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียนที่ได้กำหนดเป็นเป้าหมายและอย่างมีความมุ่งหมาย

โกวิท วรพิพัฒน์ (2523) ได้ให้ทัศนะว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง ประสบการณ์ และกิจกรรมที่จัดนอกระบบการศึกษาในโรงเรียนปกติ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ ให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีสัมมาอาชีพและหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น

ปฐุม นิคมานนท์ (2528 : 51) ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่สังคมสนใจจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะนอกเหนือจากการเรียนตามปกติในโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวอาจจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นใด ทั้งนี้เพื่อมุ่งสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ตามแต่ละบุคคลจะสนใจ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๓ ระบบการศึกษา มาตรา ๑๕ (๒) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545 :10) ระบุไว้ว่า การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

สุมาลี สังข์ศรี (2540 : 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งอาจเป็นเด็กก่อนวัยเรียน เด็กในวัยเรียนซึ่งได้ศึกษาในโรงเรียนระดับหนึ่งแต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ หรือ อาจเป็นผู้ใหญ่วัยทำงาน หรือ ผู้สูงอายุซึ่งพลาดโอกาสศึกษาเล่าเรียนเมื่ออยู่ในวัยเรียนด้วยสาเหตุต่าง ๆ การศึกษาดังกล่าวนี้อาจจัดให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ไม่มีการจำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านที่จะเป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่านการเขียน การคิดคำนวณเบื้องต้น ความรู้ทางด้านทักษะการประกอบอาชีพ ตลอดจนความรู้และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม

จากความหมายและทัศนะที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนพอที่จะสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบ ที่ถูกจัดขึ้นโดยหน่วยงานทางการศึกษา สถาบันต่าง ๆ ในสังคม ที่จัดขึ้นเพื่อให้โอกาสที่สองแก่บุคคล ที่พลาดโอกาสจากการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่ว่าสาเหตุใดก็ตาม เป็นการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ ตามความต้องการ ความสนใจ และโอกาสที่พึงจะได้รับ เพื่ออยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

ปรัชญาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

คำว่า “ปรัชญา” (Philosophy) ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายว่า “วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง” วิลโล ตั้งจิตสมคิด (2531 : 35) ได้ให้ความหมายว่า เป็นศาสตร์ชนิดหนึ่งที่มุ่งศึกษากระบวนการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความคิดและความประพฤติของมนุษย์ ปรัชญามักกล่าวถึงหลักการหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทั่วตลอดจนความรู้และสรรพสิ่งที่มีอยู่ตามความเป็นจริง ภิญโญ สาธร.(ม.ป.ป. : 30) ได้ให้ความหมายว่า ในทัศนะของคนโดยทั่วไป คำว่า ปรัชญา หมายถึง การประมวลความคิดเห็นของบุคคลซึ่งใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่าง ๆ ความคิดเห็นดังกล่าวของแต่ละบุคคลไม่จำเป็นต้องตรงกัน ซึ่งความจริงปรัชญา คือ ศาสตร์ชนิดหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ที่จะจัดหมวดหมู่หรือระบบความรู้สาขาต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือทำความเข้าใจ และแปลความหมายข้อเท็จจริงต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์แบบ ปกติปรัชญาจะประกอบด้วยวิชาตรรกวิทยา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ อภิปรัชญา และศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้ทั้งปวงของมนุษย์ ซึ่งโดยทั่วไปปรัชญาจะกล่าวถึงเรื่องใหญ่ ๆ อยู่ 3 เรื่อง คือ

1. ความจริงที่ปรากฏอยู่จริง ซึ่งเป็นศาสตร์สาขาที่เรียกว่า Ontology
2. ความรู้ที่จะอธิบายความจริง ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เรียกว่า Epistemology
3. ความมีจรรยาบรรณและความงามต่าง ๆ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เรียกว่า Ethics และสุนทรียศาสตร์ Aesthetics

หากนำคำว่า ปรัชญามารวมกับคำว่า การศึกษา แล้ว พอที่จะสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษา ก็คือ ทัศนคติและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ซึ่งปรัชญาการศึกษาของแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกัน และขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นของแต่ละประเทศ

สำหรับ ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประเทศไทย อุณา นพคุณ. (2528 : 17) ได้สรุปว่า เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อ ปี 2513 ที่กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย ในการประชุมเรื่องการวางแผนครอบครัว โดย ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ซึ่งเป็นหนึ่งในตัวแทนของประเทศไทย ได้กล่าวในที่ประชุมใช้คำว่า คิดเป็น และได้อธิบายคำว่า คนคิดเป็น ว่า “บุคคลที่คิดเป็น จะสามารถเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีระบบ บุคคลผู้นี้จะสามารถพิจารณาสาเหตุของปัญหาที่เขา กำลังเผชิญอยู่ และสามารถรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับทางเลือก เขาจะพิจารณาข้อดีข้อเสียของแต่ละเรื่อง โดยใช้ความสามารถเฉพาะตัว ค่านิยมของตนเอง และสถานการณ์ที่ตนกำลังเผชิญอยู่ ประกอบการพิจารณา” นับตั้งแต่นั้นมาประเทศไทยก็ยอมรับในปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนของคำว่า “คิดเป็น” จนถึงปัจจุบัน

และการที่บุคคลจะเป็นผู้ที่เป็นที่คิดเป็นนั้น จำเป็นที่จะต้องให้การศึกษา ดังนั้น การจัดการศึกษา จึงเป็นการที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการใช้ความคิดจนเป็นผู้ที่คิดเป็น และสามารถนำความรู้ที่ได้ไป

ปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น ทำชีวิตให้มีคุณภาพ การคิดเป็นจึงเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา และเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามที่ตนปรารถนา ซึ่งองค์ประกอบของการคิดเป็นประกอบด้วย 3 ประการที่สำคัญ คือ 1) ความรู้ที่เป็นวิชาการ (Academic Knowledge) 2) ความรู้ทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม (Knowledge of Society and Environment) และ 3) ความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Knowledge of life)

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด เป็นแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนทั้งสิ้น ซึ่งหากวิเคราะห์และเปรียบเทียบกันระหว่างปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนกับปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อให้เกิดความแจ่มชัดขึ้น แอ็กซ์ฟอร์ด (วิลโลว์ ตั้งจิตสมคิด.2531 : 42 อ้างอิงจาก Axford. 1969 : 105) ได้เปรียบเทียบและสรุปรายละเอียดดังนี้

ตาราง 2 ตารางเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของระบบกับปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียน	ปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน
1. สิ่งที่พิจารณาสิ่งแรกคือ ปัญหา	1. สิ่งที่พิจารณาสิ่งแรกคือเนื้อหาวิชา
2. โปรแกรมหรือหลักสูตรสร้างขึ้นตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน	2. นักเรียนต้องปรับตัวให้เข้ากับหลักสูตรที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า
3. เรียนจากการกระทำ	3. เรียนจากการอ่านและฟัง
4. วิธีการเรียนใช้สถานการณ์จากชีวิตจริง	4. วิชาการสัมพันธ์กับอดีตหรืออนาคต มากกว่าที่จะคำนึงถึงปัจจุบัน
5. มุ่งให้ความสนใจในตัวนักเรียน ตัวนักเรียนคือแหล่งความรู้	5. มุ่งสนใจตำรา ความรู้คือสิ่งที่สะสมถ่ายทอดต่อกันมา
6. แหล่งความรู้ที่ดีที่สุดคือประสบการณ์ของผู้เรียน	6. แหล่งความรู้คือประสบการณ์ของผู้อื่น
7. ให้ความสำคัญที่งาน การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ชีวิตครอบครัว การปรับปรุงชีวิตของส่วนรวมหรือชุมชน	7. ให้ความสำคัญที่วิชาต่าง ๆ ประกาศนียบัตร ปริญญา และการสอบ
8. ครู คือ ที่ปรึกษา ผู้ชี้แนะ ผู้ให้กำลังใจ	8. การแสวงหาความรู้ ครูผู้สอนเป็นผู้กำหนด

ตาราง 2 (ต่อ)

ปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียน	ปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน
แหล่งความรู้	ขอบข่าย
9. ประสบการณ์ของผู้เรียนเปรียบเสมือนตำราเรียน	9. ครู อาจารย์ ตำรา และหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก
10. ผู้เรียนกำหนดหลักสูตร	10. ครู อาจารย์ เป็นผู้กำหนดหลักสูตร
11. การอภิปรายเป็นกิจกรรมการเรียน	11. ใช้การบรรยายในการให้ข่าวสารข้อมูล
12. การเรียนเพื่อประโยชน์สำหรับการหาเลี้ยงชีพ	12. เรียนเพื่อรับปริญญาชั้นสูง หรือเตรียมตัวเพื่อให้มีความชำนาญพิเศษทางด้านใดด้านหนึ่ง
13. สิ่งที่เรียนไปแล้วใช้ประโยชน์ขณะนั้น	13. สิ่งที่เรียนไปแล้วเพื่อใช้ประโยชน์ในอนาคต
14. เป็นการเรียนที่ไม่มีหน่วยกิต	14. เป็นการเรียนที่มีหน่วยกิต

สรุปรวม จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ปรัชญาที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบนั้นมีความแตกต่างจากปรัชญาของการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่น การศึกษานอกระบบได้ใช้หลายปรัชญามาผสมผสานกันโดยมีปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นตัวหลักและมีปรัชญาอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง อันได้แก่ ปรัชญากลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ที่เน้นในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล บุคคลจะมีความต้องการและความคาดหวังที่แตกต่างกัน ปรัชญาพัฒนาการนิยม (progressivism) ปรัชญาในกลุ่มนี้เน้นในเรื่องของคุณภาพชีวิต พัฒนาสังคมและการศึกษาเพื่อความ เป็นประชาธิปไตย ปรัชญากลุ่มปฏิรูปนิยม (Radicalism) เน้นที่การศึกษาเพื่อแก้ปัญหา หรือการเปลี่ยนแปลงในเชิงปฏิรูป และปรัชญาในกลุ่มอัตถิภาวนิยม (Existentialism) เป็นกลุ่มปรัชญาที่เน้นในเรื่องของการส่งเสริม การพัฒนาตนเอง การรู้จักตนเอง การพึ่งพาตนเองซึ่งปรัชญาในกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์และใกล้เคียงกับปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต

ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตนั้น จะเน้นที่บุคคลจะได้รับการศึกษาอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงตาย การศึกษามีได้จบลงเมื่อบุคคลนั้นจบจากสถานศึกษาเท่านั้น เพราะเมื่อบุคคลสำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ จากสถานศึกษาแล้ว บุคคลเหล่านั้นจะต้องออกมาเผชิญชีวิตกับสภาพแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นช่วงที่ยาวนานกว่าช่วงที่อยู่ในสถานศึกษา ในช่วงนี้ การศึกษาจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเอง และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการเรียนรู้ต่าง ๆ ไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นมาจากรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียว การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นที่บ้าน ชุมชน หรือสถานที่อื่น ๆ ซึ่งเกิดขึ้นภายนอก

โรงเรียน บุคคลอาจที่จะได้รับการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือการศึกษาตามอัธยาศัย หรืออาจได้รับการศึกษาทั้งสามรูปแบบ ในลักษณะผสมผสานกันก็ได้ ดังนั้นการศึกษาควรเกิดขึ้นได้โดยตลอดไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ที่สำคัญ การศึกษาไม่ควรเป็นกิจกรรมที่แยกต่างหากจากการดำเนินชีวิตประจำวัน ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต นี้ ถือว่าเป็นปรัชญาหลักที่การศึกษานอกระบบโรงเรียนยึดเป็นแนวทาง

จากการประยุกต์ใช้ปรัชญาต่าง ๆ มาผสมผสานกันโดยยึดปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตเป็นแกนหลัก ดังนั้นการศึกษานอกระบบจึงมีหลักการที่สำคัญ คือ เน้นที่ความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมและทั่วถึง ส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นในกฎ ระเบียบ เวลา สถานที่ จัดการศึกษาที่หลากหลายรูปแบบ สอดคล้องต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง ส่งเสริมการมีส่วนร่วม คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่สำคัญสิ่งที่เรียนรู้ควรที่จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 5)

แนวคิด และหลักการในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

มัลคอล์ม โนลส์ (Malcolm S. Knowles.) นักการศึกษาผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียง ทฤษฎีด้านการศึกษาผู้ใหญ่ของ Knowles. เป็นการรวมเอาความคิดมาจากหลักจิตวิทยาของกลุ่มมนุษยศาสตร์ ผสมกับการเรียนรู้โดยวิธีการเข้าถึงระบบ โดย Knowles. ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นที่เผยแพร่ในอดีตมานั้น เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้า สังเกตการณ์เรียนรู้ของสัตว์กับเด็ก ดังนั้น Knowles. จึงได้ศึกษาค้นคว้า และเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ขึ้น ซึ่งเรียกว่า Andragogy หมายถึง กิจกรรมที่มีการควบคุมอย่างตั้งใจและอย่างเชี่ยวชาญที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้ใหญ่ โดยมีความเชื่อเช่นเดียวกับนักมนุษยศาสตร์ว่า การเรียนรู้จะเรียนได้มากที่สุดเมื่อวิธีการและเทคนิคการสอนทำให้ผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสมมติฐานที่อยู่เบื้องหลังแนวคิดเรื่องการศึกษผู้ใหญ่ คือ ผู้เรียนผู้ใหญ่มีความต้องการทางด้านจิตวิทยาที่ต้องการเป็นตัวของตัวเอง (Self-directing) และในขณะเดียวกันก็ต้องการให้คนอื่นเห็นว่าเขาเป็นตัวของตัวเองด้วย ฉะนั้น ครูไม่ควรครอบงำความคิด หรือนำความคิดของตนไปให้ผู้เรียนซึ่งผู้ใหญ่ แต่ควรให้ความรับผิดชอบในการเรียนมาจากตัวของผู้ใหญ่เอง ทฤษฎี Andragogy ของ Knowles ประกอบด้วย ขั้นตอนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นตอนที่กลุ่มผู้เรียนและผู้เข้าร่วมกันกำหนดรูปแบบพฤติกรรม
ความสามารถและลักษณะที่ผู้เรียนต้องการ

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นที่ต้องจัดประสบการณ์ในหลักสูตร เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้สำรวจ

ความสามารถของคนที่มืออยู่เมื่อเทียบกับแบบแผนที่วางไว้ ซึ่งในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ต้องใช้เทคนิควิธีการหลากหลายรูปแบบ เช่น การเล่าเรื่องจากประสบการณ์จริง การแสดงบทบาทสมมติ การสร้างสถานการณ์จำลอง เป็นต้น ซึ่งอาจนำมาใช้ในการส่งเสริมประสบการณ์

ขั้นที่ 3 ผู้นำช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นความไม่พึงพอใจหรือช่องว่างระหว่างแบบแผนที่วางไว้กับระดับความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ขั้นที่ 4 ขั้นสุดท้ายโดยถือตามความไม่พึงพอใจหรือช่องว่างระหว่างเกณฑ์ ผู้เรียนจะเป็นผู้กำหนดแนวทางให้ตรงกับความต้องการ ดังนั้นผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากแรงจูงใจ

จากแนวคิดดังกล่าว พอที่จะสรุปได้ว่า

1. การที่บุคคลจะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ บุคคลควรที่จะได้รับการศึกษาเพื่อที่จะสามารถเป็นคนที่คิดเป็น สามารถที่จะใช้ความคิดในการผสมผสานระหว่างตนเองและสิ่งแวดล้อมได้
2. การเรียนรู้ของบุคคลนั้นมิใช่จะอยู่ในเฉพาะในสถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้นแต่อาจที่จะเกิดขึ้นได้นอกระบบโรงเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ
3. การศึกษาครูและนักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการวิเคราะห์ใคร่ครวญ
4. การศึกษาต้องให้บุคคลมีคุณภาพอย่างแท้จริง มิใช่ให้แต่ความรู้ การศึกษาจะต้องให้บุคคลสามารถมีความรู้เพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการสร้างสรรค์สังคม ได้มีผู้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้หลายประเด็นด้วยกัน ซึ่ง การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้บริการโอกาสทางการศึกษาแก่บุคคล กลุ่มบุคคล ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ทุกท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน รวมไปถึงผู้ที่ต้องการพัฒนาเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและทันต่อเหตุการณ์ เพื่อให้บุคคลสามารถที่จะแก้ปัญหา แก้ไขสถานการณ์ ปรับตัวและดำเนินชีวิตให้เข้ากับสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว สุนทร สุนันท์ชัย (ทวีป อภิสัทธา, 2523 : 37) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 3 ประการใหญ่ คือ

1. เป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักวิธีคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ นำข้อมูลจากหลาย ๆ ด้านมาประกอบการคิดและตัดสินใจ ซึ่งจะได้มาจากการพิจารณาถึงสภาพและขีดความสามารถของตนเอง การพิจารณาถึงสภาวะของสิ่งแวดล้อม และการคำนึงถึงข้อเท็จจริงทางวิชาการมาประกอบกัน

2. เสริมสร้างทักษะ ให้ประชาชนมีฝีมือที่จำเป็นต้องใช้ประกอบกิจเพื่อการกินดีอยู่ดี ได้แก่ การส่งเสริมความรู้และทักษะด้านวิชาชีพ โดยจัดทำหลักสูตรระยะสั้นให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นและความต้องการของประชาชน

3. จัดแหล่งบริการข้อมูล ข่าวสารสำหรับประชาชน ได้หาความรู้เพิ่มเติมและให้สามารถทราบข่าวตลอดจนความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทันต่อเหตุการณ์ เพื่อช่วยประชาชนได้มีข้อมูลส่วนหนึ่ง สำหรับประกอบการพิจารณาแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545 : 36) ได้สรุปแนวทางการดำเนินงานของการศึกษานอกระบบ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การสอนอ่านและเขียน ไปจนถึงการศึกษาสายสามัญซึ่งเทียบเท่าระดับชั้นต่าง ๆ ของการศึกษาในระบบโรงเรียน
 2. เป็นการให้ความรู้และฝึกทักษะในเรื่องของอาชีพที่หลากหลายตามความต้องการสังคมและท้องถิ่น โดยมีทั้งการฝึกอาชีพระยะสั้นและระยะยาว
 3. เป็นการให้ความรู้ทั่วไปและข้อมูลข่าวสารทั่วไปที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น สุขภาพอนามัย หน้าที่พลเมือง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- ซึ่งในด้านของเนื้อหาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายตามแนวทางการดำเนินงานประกอบไปด้วยเรื่อง
1. เนื้อหาที่เป็นความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต ประกอบด้วย การอ่าน การเขียน การคำนวณ หน้าที่พลเมืองที่ดี ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม และทักษะในการติดต่อสื่อสาร
 2. เนื้อหาวิชาชีพในสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ
 3. ความรู้และทักษะที่จะช่วยให้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
 4. ความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความรู้ทางด้านสุขภาพ สังคม ชุมชน ประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ที่บุคคลต้องเผชิญ เพื่อเป็นการฝึกให้รู้จักวิเคราะห์และแก้ปัญหา

โดยสรุป จากหลักปรัชญาต่าง ๆ รวมไปถึงจนถึงหลักการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ สามารถที่วิเคราะห์และประมวลหลักการในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้ที่พลาดโอกาสและด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของ เพศ อายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา ความห่างไกลทุรกันดาร ฯลฯ ให้มีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นการให้ความเสมอภาคและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้เพิ่มขึ้น

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะผู้เรียนพร้อมเมื่อใดก็สามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความยืดหยุ่นในกฎ ระเบียบต่าง ๆ ไม่เคร่งครัดในระบบระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ผู้เรียนสามารถเข้ามาเรียนได้เมื่อพร้อม สามารถออกได้เมื่อจำเป็น ไม่กำหนดอายุ พื้นฐานระดับการศึกษา ฯลฯ รวมจนถึงความยืดหยุ่นในเรื่องของเวลา สถานที่เรียน ขึ้นอยู่กับความสะดวกและความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก เช่น อาจเรียนในศาลากลางใจบ้าน ในที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ที่บ้านของผู้เรียน ในวันและเวลาตามความต้องการของผู้เรียน เป็นต้น

4. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มผู้เรียน กิจกรรมต่าง ๆ จะจัดขึ้นหลังจากการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแล้ว ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกัน ดังนั้นกิจกรรมที่จัดมักจะต้องแตกต่างกันตามความต้องการของแต่ละแห่ง

5. รูปแบบการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรมีหลากหลายรูปแบบ เพื่อกลุ่มเป้าหมายสามารถที่จะเลือกเรียนได้ตามความสะดวก เช่น บางแบบอาจมีผู้สอน บางแบบอาจเรียนด้วยตนเอง มีการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป บางแบบอาจต้องอาศัยสื่อประกอบ เช่น วิทยุ โทรศัพท์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

6. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เนื้อหาหลักสูตรนอกจากจะยืดหยุ่นแล้วที่จัดจะต้องมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

7. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล วิธีการในการเรียนการสอนจึงต้องมีความหลากหลาย ต้องหาวิธีการสอนที่สร้างแรงจูงใจให้กลุ่มเป้าหมาย ต้องฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักที่จะนำตนเองในการเรียน

8. ผู้สอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่จำกัดเฉพาะครูอาจารย์ อาจเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาจากหน่วยงานต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น

9. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และการแก้ปัญหา เป็นการพัฒนาให้กลุ่มเป้าหมายคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักวิเคราะห์ปัญหา เมื่อเกิดปัญหารู้จักหาวิธีแก้และทดลองแก้ปัญหาหลากหลายวิธี เพื่อการแก้ปัญหาจะได้สำเร็จลุล่วงไปได้

10. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นเรื่องของ การนำสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างทันที เพราะกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกโรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการอาชีพและมีภารกิจที่ต่างกันไป จึงไม่มีเวลาที่จะเรียนเพื่อสะสมความรู้ และนำมาใช้ทีหลังเหมือนนักเรียน เพราะสิ่งสำคัญกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้จะต้องนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ในการทำงานหรือในชีวิตประจำวันทันที

กิจกรรมของการศึกษานอกระบบนั้นเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นในการจัดกิจกรรมจึงควรที่จะต้องยึดหลักการ สรุปได้ดังนี้

- มีความยืดหยุ่น ในกฎ ระเบียบต่าง ๆ เงื่อนไขต่าง ๆ ไม่ตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อให้บุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสเข้ามาศึกษา ในส่วนของเนื้อหาหลักสูตร วิธีการสอน ต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของสิ่งแวดล้อมและกลุ่มเป้าหมาย

- มีความหลากหลาย ในเรื่องของกิจกรรม เนื้อหา โดยให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเลือกได้ตามความต้องการ

- สามารถเข้าถึงได้ง่าย เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มเป้าหมายได้เข้ามาศึกษา ไม่มีกฎเกณฑ์ยุ่งยากในการเข้ามาศึกษา จัดแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัวกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงได้ง่าย

- ให้โอกาสทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของ อายุ อาชีพ เพศ พื้นฐานการศึกษา ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันก็ตาม

- ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต เรียนในสิ่งที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับชีวิตโดยตรงนำสิ่งที่เรียนมาใช้ในการดำเนินชีวิต

จุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษาทุกประเภทย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ การศึกษานอกระบบโรงเรียนก็เช่นเดียวกันจำเป็นที่จะต้องกำหนดความมุ่งหมาย โดยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย เช่น ความต้องการ ความสามารถประสบการณ์ ภูมิหลังของแต่ละคน ความเป็นอยู่ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ต่าง ๆ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (2542 :50) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทั้งในเมืองและชนบทซึ่งอยู่นอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษา เพื่อเสริมสร้างทางด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง สิ่งแวดล้อมและสังคมให้ดียิ่งขึ้น

2. เพื่อเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เช่น การอ่านออก เขียนได้ การรู้จักหาข้อมูล และมีฝีมือในการทำงาน

3. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับปัญหาครอบครัว การอนามัย เศรษฐกิจ อาชีพ วัฒนธรรม หน้าที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

ทวีป อภิสัทธ. (2523 : ๑) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า

1. เพื่อให้ประชาชนอ่านออก เขียนได้ และมีนิสัยรักการอ่าน รักการค้นคว้าจะได้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาวิชาความรู้เพิ่มเติม
2. เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็นโดยใช้เหตุผล และมีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น อันจะช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นปกติสุข
3. เพื่อให้ประชาชนที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในขั้นที่สูงขึ้น เป็นการสร้างภาวะแวดล้อมของการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกันในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องกันไป
4. เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสศึกษาวิชาชีพ แลเพิ่มเติมวิชาความรู้ ในการประกอบอาชีพที่ตนปฏิบัติอยู่ หรือในการที่จะเปลี่ยนอาชีพใหม่ตามความต้องการอันจะเป็นประโยชน์ในการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตน ของครอบครัว ของชุมชน และของประเทศชาติ
5. เพื่อให้ประชาชนได้พัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันของโลก ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตลอดจนมีจิตสำนึกต่อการรับผิดชอบต่อชุมชนของงาน
6. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น
7. เพื่อส่งเสริมศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีของชาติ

อุดม เขยกิจวงศ์ (2523 : 11) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อฝึกอบรมให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้มีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป
3. เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนได้นำความรู้ ทักษะ และทักษะที่จำเป็นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม
4. เพื่อส่งเสริมและรักษาวินัยวัฒนธรรมอันดีงามซึ่งเป็นมรดกของชาติ

คณะกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ (พุทธชาติ ราชปรีชา. 2524 : 7) ได้วางจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. ให้ทุกคนได้รับการศึกษาตลอดชีวิต
2. ให้ทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัตภาพและชีวิตความเป็นอยู่ และเพื่อยกระดับความเป็นอยู่
3. ให้ทุกคนได้รับการศึกษาวิชาชีพตามความต้องการของบุคคล สังคม ประเทศชาติ และความเหมาะสมของท้องถิ่น

4. ต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับพื้นฐานที่ได้จากการศึกษานอกโรงเรียนและสังคม
5. เพื่อให้รู้จักทำงานด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น
6. ให้มีความเคารพในตัวเอง รู้จักคิดเป็น ภาควินิทัศน์ในความเป็นมนุษย์ของตนเองและรักษาอัจฉริยะและวัฒนธรรมของท้องถิ่น
7. เพิ่มเติมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2545 : 49) ได้สรุปวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่จัดบริการแก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกฐานะ ทุกสภาพความเป็นอยู่ ทุกถิ่นที่อยู่ อาศัยอย่างทั่วถึงและเสมอภาคโดยปราศจากข้อจำกัดในเรื่องต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการรับการศึกษา เช่น เวลา สถานที่ วิชา ค่าใช้จ่าย ทั้งนี้จะครอบคลุมทั้งผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาและผู้ที่ต้องการความรู้เพิ่มเติม

โดยสรุป การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ เพื่อให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย ความรู้ และจิตใจ ให้สามารถที่จะดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ พึ่งพาตนเอง มีความใฝ่รู้สามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองได้ รวมถึงเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักหน้าที่พลเมืองที่ดี สามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน

จากการศึกษาค้นคว้า มีนักการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ไว้หลายประเด็น เช่น ปฐม นิคมานนท์ (2528 : 55-60) ได้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบ โรงเรียนกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 5 หัวข้อใหญ่ ๆ สุมาลี สังข์ศรี (2540 :14-21)ได้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียน กับการศึกษาในระบบโรงเรียน ไว้ 11 ข้อ รัตนา พุ่มไพศาล (2528 :8-10) ได้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการบริหารการศึกษาในระบบโรงเรียน กับการบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไว้ 9 ข้อ แอกซฟอร์ด (สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์.ม.ป.ป. : 1 ; อ้างอิงจาก Axford. 1969 :77) ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างด้านปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียนกับปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 16 ข้อ จากแนวคิดของนักการศึกษาหลากหลายท่านดังกล่าว พอที่จะสรุปถึงความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่สำคัญ ๆ 9 ประการโดยมีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 3 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษา
ในระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน	การศึกษาในระบบโรงเรียน
<u>1.ด้านวัตถุประสงค์</u> - การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีลักษณะเป็นวัตถุประสงค์ระยะสั้น เฉพาะเจาะจงตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคม ดังนั้น จะเน้นในเรื่องของทักษะ และทัศนคติที่เฉพาะเจาะจง เห็นผลการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทันที - ไม่ได้มุ่งในเรื่องของประกาศนียบัตร หรือ วุฒิบัตร สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นผลพลอยได้ ซึ่งคุณค่าที่แท้จริงจะอยู่ในตัวกิจกรรมและประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับ ซึ่งจะเห็นผลทันที โดยเฉพาะในเรื่องของวิชาชีพ ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามที่บุคคลสนใจ <u>2.ด้านของกลุ่มเป้าหมาย</u> - กลุ่มเป้าหมายเป็นบุคคลทั่วไป ทุกช่วงอายุที่ไม่ได้ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน เด็กในวัยเรียนที่ขาดโอกาสเข้าศึกษาในระบบ หรือที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียน ผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้ที่จบการศึกษาและประกอบอาชีพแล้ว ดังนั้น กลุ่มเป้าหมายจึงแตกต่างกันและมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของ อายุ ประสบการณ์ ความต้องการ อาชีพ ฯลฯ	- การศึกษาในระบบมีลักษณะวัตถุประสงค์ระยะยาว เน้นในเรื่องของอนาคต มุ่งให้ผู้เรียนเตรียมตัวสำหรับอนาคต ดังนั้นวัตถุประสงค์จึงเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ในลักษณะกว้าง - มุ่งเน้นที่ประกาศนียบัตรหรือวุฒิบัตร ซึ่งเมื่อผู้เรียนเรียนจบหลักสูตรแล้วจะได้รับสิ่งเหล่านี้เพื่อเป็นการกำหนดตำแหน่ง และเป็นที่ยอมรับในสังคม ถือว่าเป็นการเตรียมคนให้มีคุณภาพตามวุฒิบัตร ดังนั้นจุดมุ่งหมายสำคัญจึงเป็นเรื่องของวุฒิบัตร เพราะหมายถึงการกำหนดอัตราค่าจ้างในการประกอบอาชีพในอนาคต - กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่อยู่ในวัยเรียน จำกัดในเรื่องของอายุ หากพ้นวัยเรียนถือว่าพ้นเกณฑ์ที่ไม่สามารถเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนได้ ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายจึงมีความคล้ายคลึงกัน

ตาราง 3 (ต่อ)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน	การศึกษาในระบบโรงเรียน
3. <u>ด้านกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ</u> - มีกฎเกณฑ์และระเบียบอยู่บ้างเล็กน้อย และสามารถยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ ได้ เช่น การขาดเรียนจะหยุดเมื่อใดก็ได้เมื่อจำเป็นหรือจะกลับเข้ามาเรียนใหม่เมื่อใดก็ได้ เมื่อพร้อมที่จะเรียน ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรม ระยะเวลาเรียน ได้ตามความสนใจของผู้เรียน เป็นต้น 4. <u>ด้านของ เวลา</u> - ระยะเวลาสั้น อาจเป็น 6 เดือน 2 เดือน หรือ 1 สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และเนื้อหาของกิจกรรมและหลักสูตรนั้น ๆ - ใช้เวลาว่างในการเรียน กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมนอกเวลา ส่วนมากจะเรียนในช่วงเวลาที่ตนว่างจากงานประจำ ดังนั้น ช่วงเวลาในการเรียนจึงไม่ตายตัวสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน - เป็นเรื่องของปัจจุบัน กิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนจะจัดตามความต้องการ การเรียนรู้ของแต่ละบุคคลและความต้องการของสังคมในช่วงขณะนั้น และสามารถเรียนรู้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่	- มีกฎระเบียบเคร่งครัด ตายตัว เช่น เรื่องของการกำหนดอายุในการเข้าเรียนในแต่ละระดับชั้น กฎระเบียบในการเข้า- ออก จากการเรียน มีการกำหนดความรู้พื้นฐานของผู้เรียนก่อนจะเข้าเรียน เป็นต้น - ระยะเวลายาว ส่วนใหญ่จะไม่น้อยกว่า 1 ปี บาง โปรแกรมการศึกษาในระบบมีระยะเวลาถึง 10 ปี ที่สำคัญเมื่อจบในแต่ละระดับจะมีระดับที่สูงกว่าไว้คอยรองรับ สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงกว่าได้ - เรียนเต็มเวลา ส่วนใหญ่เป็นเวลาราชการหรือเรียนเต็มวัน ซึ่งในช่วงเวลาลักษณะนี้จะเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่สามารถเรียนไปพร้อม ๆ กับประกอบอาชีพได้ - มุ่งในเรื่องของอนาคต การศึกษาในระบบโรงเรียนมุ่งจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในวัยเรียนหรือเยาวชนเป็นหลัก กิจกรรมทางการศึกษาจึงมุ่งเป้าไปที่การเตรียมตัวเยาวชนเพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมในอนาคต

ตาราง 3 (ต่อ)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน	การศึกษาในระบบโรงเรียน
<u>5.ด้านของรูปแบบการจัดกิจกรรม</u> - การจัดกิจกรรมมีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การเรียนด้วยตนเองจากบทเรียนแบบโปรแกรมสำเร็จรูป การเรียนเป็นกลุ่ม การเรียนโดยการใช้วิทยากรท้องถิ่น การเรียนลักษณะฝึกปฏิบัติจริง การเรียนจากสถานประกอบการ การเรียนจากสื่อต่าง ๆ การเรียนทางไกล ฯลฯ ที่สำคัญการจัดกิจกรรมจะยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์	- การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะเป็นลักษณะในชั้นเรียน จะมีกิจกรรมพิเศษเสริมบ้างในบางครั้ง
<u>6.ด้านเนื้อหาหลักสูตร</u> - เนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมต่าง ๆ สร้างขึ้นตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เน้นด้านการปฏิบัติ สิ่งที่น่าไปใช้ในชีวิตรประจำวัน หรือใช้ประกอบอาชีพ และผลลัพธ์ที่มุ่งให้เกิดทักษะ ที่สำคัญสอดคล้องกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น	- เป็นหลักสูตรกว้าง ๆ เน้นเนื้อหาที่เป็นวิชาการ เป็นการปูพื้นฐานในเรื่องของทฤษฎี และใช้หลักสูตรเหมือนกันหมดแม้จะอยู่คนละท้องถิ่น จึงทำให้ลักษณะของเนื้อหาหลักสูตรมีความแตกต่างจากสภาพความเป็นอยู่ในแต่ละสังคม
<u>7.ด้านผู้สอน</u> - เป็นใครก็ได้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ ความชำนาญ ในด้านต่าง ๆ เพราะฉะนั้นผู้สอนหรือวิทยากร จึงมีความหลากหลาย มีทั้ง นักวิชาการ ชาวไร่ ชาวนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รู้มีประสบการณ์ต่างถิ่น ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่มีความหลากหลาย	- เป็นครูที่มีคุณวุฒิและคุณสมบัติในด้านวิชาชีพที่ตนเองสอน เป็นครูประจำอาจมีการเชิญวิทยากรภายนอกบ้างในบางครั้ง
<u>8.ด้านสถานที่เรียน</u> - มีความหลากหลายแล้วแต่ความเหมาะสม และสะดวกของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนมากจะจัดตามสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนแต่ละท้องถิ่น บางครั้งมีหน่วยเคลื่อนที่ออกให้บริการ	- มีอาคารเรียนชัดเจนเป็นส่วน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกือบทั้งหมดเกิดขึ้นในสถาบันหรือในโรงเรียนแทบทั้งสิ้น

ตาราง 3 (ต่อ)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน	การศึกษาในระบบโรงเรียน
9.ด้านการประเมินผลการเรียน - ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว เนื่องจากการเรียนการสอนส่วนใหญ่ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้รับประกาศนียบัตรหรือวุฒิบัตร แต่ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงทันที ดังนั้นการประเมินผลจะเป็นเพียงการวัดดูว่าผู้เรียนเกิดความรู้ เกิดทักษะเพียงใด	- มีการประเมินผลการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา มีการกำหนดกฎระเบียบในการวัดผลแน่นอนตายตัว ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบถึงจะได้รับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตร เพื่อที่จะจบการศึกษาหรือนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

จากตาราง เปรียบเทียบระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน จะเห็นได้ว่า ด้านวัตถุประสงค์ ด้านกลุ่มเป้าหมาย ด้านของกฎเกณฑ์และระเบียบ ด้านของเวลา ด้านของรูปแบบกิจกรรม ด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านสถานที่เรียน และด้านการประเมินผลการเรียน มีความแตกต่างกันค่อนข้างชัดเจน การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะเป็นรูปแบบที่เอื้อต่อผู้เรียน มีความยืดหยุ่นสูงในทุกเรื่อง เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและสภาพแวดล้อม ถึงแม้ว่าในบางประเด็นอาจจะดูเหมือนว่าขาดรูปแบบ กฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ซึ่งจะต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่ค่อนข้างชัดเจนในเกือบทุกประเด็น มีเป้าหมายแน่นอนตายตัว ซึ่งในบางครั้งอาจทำให้ผู้เรียนเกิดภาวะความตึงเครียดเพราะขาดการยืดหยุ่น แต่การศึกษาทั้งสองระบบนี้ก็มีคุณค่าในตัวเอง และจะมีคุณค่ามากยิ่งขึ้นหากมีการผสมผสาน ส่งเสริม ซึ่งกันและกัน

การจัดกิจกรรมและเนื้อหาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประเภทของกิจกรรมและเนื้อหาที่จัด ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยขอสรุปรูปแบบการจัดกิจกรรมและเนื้อหาพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่ของกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน (www.nfe.go.th/0405. 2006: Online และ www.nfe.go.th/57.2006 : Online) ดังนี้

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ เป็นการจัดการเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาและส่งเสริมให้ประชาชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อนำความรู้ไปปรับปรุงคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น หรือเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป โดยกำหนดหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ไว้ดังนี้หลักสูตรการศึกษา

เปิดเสรีพื้นฐาน หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. หลักสูตรการศึกษาเปิดเสรีพื้นฐาน การศึกษาเปิดเสรีพื้นฐานเป็นการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้ไม่รู้หนังสือ ผู้ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ หรือผู้ที่ยังไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้สามารถอ่าน เขียนและคิดคำนวณรวมทั้งการแก้ปัญหา โดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน แก้ไขความเชื่อและวิธีดำเนินชีวิตอันเป็นอุปสรรคต่อการกินดีอยู่ดี เพื่อเป็นการช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชาวชนบท ซึ่งมีหลักสูตรเฉพาะที่หลากหลายสำหรับกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มชาวไทยมุสลิมทางภาคใต้ กลุ่มชนชาวเขาทางภาคเหนือ เป็นต้น หลักสูตรเทียบเท่าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

2. หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขาหลักสูตรประถมศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา พุทธศักราช 2524 เป็นหลักสูตรที่มีรูปแบบเฉพาะสำหรับกลุ่มคนชาวเขาที่ไม่รู้หนังสือในแถบภาคเหนือ และตะวันตกของประเทศไทย โดยเป็นการจัดการศึกษาที่ยึดชุมชนเป็นหลัก มุ่งให้เกิดการพัฒนาแก่บุคคล และชุมชนในเขตภูเขา กรมการศึกษานอกโรงเรียนตั้งใจที่จะขยายการให้บริการทางการศึกษาที่สนองตอบต่อความต้องการและปัญหาของชุมชนชาวเขาโดยเฉพาะ และส่งผลให้ชาวไทยภูเขาที่ไม่รู้หนังสือจำนวนมาก สามารถอ่านออกเขียนได้ หลักสูตรนี้เทียบเท่าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2544 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้คงสภาพการอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้และดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีการจัดหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษาดังนี้

ระดับประถมศึกษา (ป.6)

กลุ่มสภาพประสบการณ์พื้นฐาน (บังคับ) 190 สภาพ

กลุ่มสภาพประสบการณ์เสริม เลือกลไม่น้อยกว่า 60 สภาพ

รวม 2 กลุ่มสภาพประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 250 สภาพ

ผู้ที่จบหลักสูตรต้องผ่านสภาพประสบการณ์พื้นฐาน (บังคับ) 190 สภาพ และกลุ่มสภาพประสบการณ์ (เลือก) ไม่น้อยกว่า 60 สภาพ การผ่านกลุ่มสภาพประสบการณ์ต่าง ๆ อาจผ่านได้โดยการเทียบโอนผลการเรียนหรือผ่านข้อทดสอบตามเกณฑ์ที่กำหนด ผู้เรียนจะต้องผ่านกลุ่มสภาพประสบการณ์รวมกันแล้วไม่น้อยกว่า 250 สภาพ และใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 500 ชั่วโมง ยกเว้นกรณีที่มีการเทียบโอนผลการเรียนก็สามารถจบได้ก่อนกำหนด

4. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจากหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา การศึกษาระดับนี้มุ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้ที่ต้องการศึกษาหาความรู้แต่พลาดโอกาสที่จะศึกษาต่อในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะและปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพได้เท่าเทียมกับผู้อื่นสามารถปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสมควรแก่สภาพหลักสูตรนี้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรระดับเดียวกับในระบบโรงเรียนและมีความยืดหยุ่นพอเพียงที่จะให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสามารถ ความถนัดความสนใจ และความต้องการของตน โดยมีการจัดหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนี้

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1. หมวดวิชาบังคับ 4 หมวดวิชา

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. ภาษาต่างประเทศ

2. หมวดวิชาประสบการณ์ ต้องเรียน 4 หมวดวิชา คือ

1. พัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม)
2. พัฒนาทักษะชีวิต 1 (สุขศึกษาและพลศึกษา)
3. พัฒนาทักษะชีวิต 2 (ศิลปะ)
4. พัฒนาอาชีพ (การงานอาชีพและเทคโนโลยี)

3. ต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

การจบหลักสูตรนักศึกษาต้องผ่านหมวดวิชาบังคับ 4 หมวดวิชา และหมวดวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา และต้องผ่านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

5. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2544 เป็นการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม โดยสามารถเลือกแผนการเรียนและสายวิชาที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายในการเรียนของตน ดังนี้

1. แผน ก. แผนการเรียนเพื่อการศึกษาต่อ เปิดสอน 4 สายวิชา คือ

1.1 สายคณิต-วิทย์ สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในกลุ่มสาขาวิชาเกี่ยวกับการแพทย์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ฯลฯ

1.2 สายศิลป์-คำนวณ สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์

เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ พาณิชยศาสตร์

1.3 สายศิลป์-ภาษา สำหรับผู้ต้องการจะศึกษาต่อในกลุ่มวิชาอักษรศาสตร์

มนุษยศาสตร์

1.4 สายทั่วไป สำหรับผู้ต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอื่น ๆ

2.แผน ข . แผนการเรียนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เปิดเฉพาะสายวิชา

พัฒนาคุณภาพชีวิต

3.แผน ค . แผนการเรียนเพื่อการประกอบอาชีพโดยมีการจัดหลักสูตร

การศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.หมวด วิชาบังคับ 5 หมวดวิชา

1.ภาษาไทย 1

2.สังคมศึกษา 1

3.วิทยาศาสตร์ 1 หรือ 2

4.พลานามัย

5.พื้นฐานวิชาชีพ

2. หมวดวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา

- หมวดวิชาที่กำหนดไว้ในโครงสร้างหลักสูตร

3. รวมไม่น้อยกว่า 8 หมวด

การจบหลักสูตรนักศึกษาต้องผ่านหมวดวิชาบังคับ 5 หมวดวิชา และหมวดวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา และจะต้องผ่านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

วิธีเรียน

การดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญของหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้จัดการเรียนการสอนออกเป็น 3 วิธี ดังนี้

1.วิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ทร.) ผู้เรียนจะต้องเข้าเรียนในชั้นเรียนระหว่างเวลา 17.00 – 20.00 น.

2.วิธีเรียนทางไกล (ทก.) ผู้เรียนสามารถศึกษาด้วยตนเองจากเอกสารรายวิชา รายการวิทยุ/โทรทัศน์ และพบกลุ่มสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

3. วิธีเรียนแบบด้วยตนเอง (ต่อ.) ผู้เรียนต้องศึกษาด້วยตนเองและเข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่มไม่น้อยกว่าร้อยละ 75

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีอาชีพหรือเห็นช่องทางในการทำมาหากิน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีในการทำงานเพื่อการประกอบอาชีพอิสระ อาชีพในตลาดแรงงาน หรือเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน รวมทั้งเพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษาและการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับหน้าที่การงาน โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

1. หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น
2. กลุ่มสนใจวิชาชีพ
3. หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ พุทธศักราช 2533 (ปอ.)
4. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช

2539 (กศน.ปวช.)

หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น

หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดให้บริการแก่ประชาชน เป็นหลักสูตรที่ใช้เวลาเรียนสั้น ๆ ตามลักษณะของเนื้อหาที่สามารถจบในตัวเอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาอาชีพ ประกอบอาชีพอิสระ และพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานเพื่อเข้าสู่ ตลาดแรงงาน เช่น การเพาะเห็ด ตัดผม แปรรูปผลผลิตการเกษตร ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อมโลหะ ช่างซ่อมจักรยาน วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

กลุ่มสนใจวิชาชีพ

เป็นการจัดการศึกษาอาชีพให้แก่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่สามารถจัดได้รวดเร็วเพื่อให้สามารถสนองความต้องการและความสนใจ ของผู้เรียนได้ในทันที โดยมีการรวมกลุ่มผู้ที่สนใจในอาชีพเดียวกันมาเรียน กลุ่มหนึ่ง ๆ มีผู้เรียน 15 คนขึ้นไป มีระยะเวลาการเรียนไม่เกิน 30 ชั่วโมง โดยมีวิทยากรผู้มีความรู้ ความชำนาญ ในเรื่องนั้น ๆ เป็นผู้สอน (สมาชิกกลุ่มรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุฝึก)

หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ พุทธศักราช 2533 (ปอ.)

หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา สำหรับผู้จบระดับประถมศึกษา (ป.6) แล้ว ให้มีโอกาสดูศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าสู่อาชีพ มีรายได้เกิดขึ้นระหว่างเรียน หรือเรียนจากประสบการณ์ในอาชีพที่ประกอบอยู่ โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษาจนได้ประกาศนียบัตรเทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในระบบโรงเรียนหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช

2539 (กศน.ปวช.)เป็นหลักสูตร 3 ปี สำหรับผู้เรียนที่จบมัธยมศึกษาตอนต้น และกำลังทำงานในสถานประกอบการ เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และมีทักษะวิชาชีพเฉพาะด้าน ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ ให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ยังเป็นการยกระดับการศึกษาของผู้เรียนให้สูงขึ้น โดยไม่ต้องเสียเวลาทำงาน ผู้ที่เรียนจบหลักสูตรนี้จะได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในระบบโรงเรียน สาขาวิชาที่เปิดสอนมี 17 สาขาวิชา คือ

- คอมพิวเตอร์ธุรกิจ	- การจัดการ
- การโรงแรมและการท่องเที่ยว	- ภาษาอังกฤษธุรกิจ
- ธุรกิจและบริการอุตสาหกรรม	- การดูแลเด็กและผู้สูงอายุ
- ธุรกิจอาหาร	- ผ้าและเครื่องแต่งกาย
- ช่างยนต์	- ช่างอุตสาหกรรมเซรามิก
- ช่างอิเล็กทรอนิกส์อุตสาหกรรม	- ช่างเชื่อมอุตสาหกรรม
- ช่างกลโรงงาน	- ช่างควบคุมงานก่อสร้าง
- ช่างเขียนแบบก่อสร้าง	- อิเล็กทรอนิกส์
- สาขาวิชาเกษตรศาสตร์	

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเสนอโอกาส และทางเลือก เพื่อการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองให้แก่ประชาชนทั่วไปให้ได้รับการศึกษา และเพิ่มเติมความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างขวางสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงชีวิตให้ก้าวหน้าและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อ จากชุมชน และจากแหล่งความรู้ ซึ่งสามารถเรียนได้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

ห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งความรู้ของชุมชนที่ให้บริการการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ประชาชนในพื้นที่ระดับตำบลอำเภอ และจังหวัด ในรูปของสิ่งพิมพ์ สื่อทดลอง สื่อโสตทัศนศึกษา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อทดลอง สื่อสาริต และสื่ออื่น ๆ ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล็งเห็นความสำคัญของห้องสมุดประชาชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการด้านการอ่านการศึกษาของประชาชน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากทัศนนะที่พระองค์ทรงมีต่อห้องสมุดในหนังสือเฉลิมพระเกียรติ และบทพระราชนิพนธ์เรื่อง “ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า” ตอนหนึ่งที่ขออัญเชิญมาว่า

“ข้าพเจ้าอยากให้เรา มีห้องสมุดที่ดี มีหนังสือครบทุกประเภทสำหรับประชาชน...” เพื่อสนองพระราชปณิธานและร่วมเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสพระชนมพรรษาครบ 3 รอบ ในปี พ.ศ.2534 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้พิจารณาขออนุมัติจากคณะรัฐมนตรีดำเนินการโครงการการจัดตั้งห้องสมุดประชาชนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีอันได้รับพระราชทานนามว่าห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารสำหรับหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านในท้องถิ่นเป็นผู้จัดสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนอ่านหนังสือในยามว่าง ช่วยสร้างนิสัยรักการอ่าน และป้องกันการลืมนหนังสือ ได้ใช้ประโยชน์จากการอ่านเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีคณะกรรมการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ทำหน้าที่ดูแลรักษาและพัฒนาสถานที่อ่านพิจารณาคัดเลือกหนังสือพิมพ์ รับและเก็บรักษาหนังสือพิมพ์ ซึ่งภาครัฐบาลโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดงบประมาณสนับสนุนเป็นค่าหนังสือพิมพ์รายวันแห่งละ 2ฉบับ

เรือห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่

เรือห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ เป็นแหล่งความรู้ภูมิปัญญาหนึ่งที่สามารถรุกเข้าถึงตัวผู้ใช้บริการได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถให้บริการกับนักเรียน นักศึกษา เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ริมน้ำ โดยนำสื่อต่าง ๆ ให้บริการกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น หนังสือคอมพิวเตอร์ ของเล่นเด็ก นิทรรศการศูนย์รับบริจาคหนังสือเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริการรับบริจาคหนังสือ เอกสาร และสิ่งพิมพ์ที่มีคุณค่าจากประชาชนที่มีจิตศรัทธา เพื่อจัดส่งไปให้แหล่งข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ในชนบทที่ขาดแคลนหนังสืออ่าน เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และโรงเรียนในชนบททางไกลวิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาเป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในรูปแบบของวิทยาศาสตร์เพื่อเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงได้จัดแหล่งความรู้ที่สำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้กับประชาชนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน โดยมีศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาเอกมัย, รังสิต และศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัด 12 แห่ง คือ จังหวัดตรัง ยะลา นครศรีธรรมราช กาญจนบุรี พระนครศรีอยุธยา สมุทรสาครลำปาง นครสวรรค์ สระแก้ว นครราชสีมา ขอนแก่นและอุบลราชธานี เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมดังกล่าว เช่น การจัดค่ายวิทยาศาสตร์ การจัดนิทรรศการการฝึกอบรม การสอนวิทยาศาสตร์ ท้องฟ้าจำลอง การให้บริการสื่อประสม นิทรรศการเคลื่อนที่ รวมไปถึงวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิต ซึ่งเป็นการนำเสนอเนื้อหาสาระที่สอดคล้องและเหมาะสมกับการดำรงชีวิตในชุมชนต่อไป

การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

เป็นการนำเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคมที่ทันสมัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา โดยใช้สื่อที่เป็นรายการโทรทัศน์เสริมให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมใช้กับสื่ออื่น ๆ เช่น สื่อพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงในคุณภาพและมาตรฐานเดียวกัน โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการดังกล่าว ได้นำออกอากาศทางรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา สถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (ETV) สถานีศึกษาและประชาชนที่มีอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียมย่านความถี่ Ku Band ในระบบดิจิตอลสามารถเปิดรับชมรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาดังกล่าวได้ที่ช่อง 17 วิทยุเพื่อการศึกษาเป็นบริการทางการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งทางรายการวิทยุที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดให้แก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้รับข่าวสารข้อมูลที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ รวมถึง ให้ความรู้ต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต โดยศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาทำหน้าที่ผลิตรายการให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ครอบคลุมเนื้อหาความรู้ทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการศึกษา สุขภาพอนามัย ครอบครัว อาชีพ กฎหมาย ดนตรีไทย ดนตรีสากล ธรรมชาติ การสรุปข่าว โดยจัดออกอากาศทางสถานีวิทยุศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในระบบ FM ความถี่ 92 Mhz และระบบ AM ความถี่ 1161 Khz

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ และก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้ส่งเสริมและกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้ด้อยโอกาสการพัฒนาประเทศที่จะนำไปสู่ความเจริญและมั่นคง จะต้องเน้นการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยผู้ด้อยโอกาสอันได้แก่ เด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เช่น เด็กเร่ร่อน แรงงานเด็ก สตรีกลุ่มเสี่ยง คนพิการผู้สูงอายุที่ไม่มีผู้ดูแล กลุ่มผู้ถูกคุมประพฤติ หรือผู้ต้องขังกลุ่มคนไทยต่างวัฒนธรรม (ชาวเขา ชาวเล) ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า กรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ความสำคัญ โดยจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา ให้ความสำคัญสอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย และมุ่งพัฒนาผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้น ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม และทักษะฝีมือ เพื่อให้เป็นคนดี มีทักษะในการดำรงชีวิตมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์พึ่งตนเองได้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้ตามศักยภาพ

วิธีการที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน

วิธีการที่ใช้สอนการศึกษานอกระบบที่นักวิชาการศึกษานำเสนอและใช้ในการสอนมีหลากหลายวิธี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 54-55) ได้สรุปวิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจและความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ของผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย
2. ใช้วิธีการหลากหลาย เช่น เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรายบุคคล ให้ผู้เรียนเลือกได้และให้เหมาะสมกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายและสภาพท้องถิ่น
3. ใช้สื่อชนิดต่าง ๆ ช่วยในการเรียนการสอน อาจใช้สื่อหลายชนิดผสมผสานกัน ใช้ระบบการศึกษาทางไกลเข้าช่วย
4. ควรมีความยืดหยุ่นในด้านต่าง ๆ เช่น เวลา หลักสูตร สถานที่เรียน การลงทะเบียน และลดกฎระเบียบต่าง ๆ
5. ควรศึกษารูปแบบและวิธีการรับความรู้และการถ่ายทอดความรู้ที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชนว่าในวิถีชีวิตของเขามีการถ่ายทอดกันอย่างไร มีการรับความรู้ใหม่อย่างไร แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
6. เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหาและการประยุกต์ใช้ความรู้ ต้องปรับที่ตัวผู้เรียน ผู้เรียนอาจจะยังเคยชินกับการเรียนแบบเดิม คือ คอยเป็นผู้รับเท่านั้น ต้องปรับให้ฝึกคิด ฝึกวิเคราะห์
7. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและการนำตนเอง
8. จัดการเรียนรู้ให้ผสมกลมกลืนกับชีวิต ไม่ควรให้แปลกแยกออกจากการดำเนินชีวิต
9. ควรเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์
10. เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง การฝึกปฏิบัติจริงจนสามารถทำได้
11. ต้องสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้ สร้างนิสัยส่งเสริมเกิดความรู้อย่างต่อเนื่อง
12. ควรสอนวิธีการในการแสวงหาความรู้ (Learn how to Learn) มากกว่าเน้นการให้เนื้อหาความรู้ ควรใช้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และฝึกการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
13. ครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน เป็นผู้แนะนำช่วยแก้ไข้ปัญหา ผู้เรียนอาจเป็นทั้งครูและเป็นผู้เรียนในเวลาเดียวกัน
14. ควรใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและวิถีชีวิตในการเรียนรู้

15. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกสถานที่

จากการศึกษาและวิเคราะห์วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นการดำเนินการสอนผู้ใหญ่ ผู้สอนมีความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ให้ชัดเจนว่าต้องการจะให้เกิดอะไรกับผู้เรียน โดยทั่วไปผู้สอนมักมีความคาดหวังว่าการสอนของตนจะทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมจากไม่รู้เป็นรู้ จากไม่เข้าใจเป็นเข้าใจ ซึ่งการกำหนดเป้าหมายดังกล่าวเป็นการเน้นในการเรียนรู้ข้างต้น เป็นการเรียนรู้แบบผิวเผิน (Surface Learning) ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับผู้เรียน บลูม (สมคิด อิศระวัฒน์. 2543 : 123 ; อ้างอิงจาก Bloom. 1956 ; Colaizzi.1973 ; Marton and Saljo.1976) นักวิชาการได้ เสนอเป้าหมายของการสอนให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน ให้ครอบคลุม ประกอบด้วย 3 แบบ คือ

1. เป้าหมายด้าน ความรู้ และความคิด (Cognitive Domain)
2. เป้าหมายด้านความรู้สึก (Affective Domain)
3. เป้าหมายด้านการปฏิบัติ (Psychomotor Domain)

1. เป้าหมายด้าน ความรู้ และความคิด (Cognitive Domain)

บลูม (สมคิด อิศระวัฒน์. 2543 : 123-124 ; อ้างอิงจาก Bloom. 1956.) อธิบายพฤติกรรมในการคิดเป็น 6 ขั้นตอน โดยเรียงลำดับจากการเกิดพฤติกรรมต่ำสุดถึงขั้นสูงสุด

1.1 ความรู้ ความจำ (Knowledge) หมายถึง ความสามารถในการจดจำจากประสบการณ์ต่าง ๆ และระลึกถึงเรื่องราว ถูกต้องแม่นยำ

1.2 ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง ผู้เรียนสามารถแปลความหมาย ขยายความและสรุปใจความสำคัญ

1.3 การนำไปใช้ (Application) หมายถึง ผู้เรียนสามารถนำความรู้ซึ่งเป็นหลักการทฤษฎีไปใช้ในสภาพที่ต่างออกไปได้

1.4 การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความสามารถในการแยกเรื่องราวที่สมบูรณ์ได้กระจายออกเป็นส่วนย่อย ๆ เช่น วิเคราะห์ความสัมพันธ์ องค์ประกอบ

1.5 การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อยเป็นเรื่องราวเดียวกันโดยการปรับปรุงของเก่าให้ดีขึ้นและมีคุณภาพสูงขึ้น

1.6 การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถในการวินิจฉัยหรือตัดสินการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยยึดถือเกณฑ์เป็นหลัก

สรุป ผู้สอนส่วนใหญ่มักคาดหวังในระดับจำได้ ตอบได้ถูกก็พึงพอใจ ซึ่งเป็นเพียงความรู้ระดับ รู้ จำ และเข้าใจ เท่านั้น ซึ่งไม่นานก็ลืม ดังนั้น ผู้สอนจึงควรกำหนดวัตถุประสงค์ให้มีระดับ

ที่สูงขึ้น คือ เมื่อผู้เรียนได้เรียนแล้วผู้เรียนจะมีความสามารถในการนำไปใช้ วิเคราะห์ และประเมินค่าได้ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเป็นการเรียนรู้แบบลึก ทำให้ผู้เรียนมีความคงทนในการเรียนรู้

2. เป้าหมายด้านความรู้สึก (Affective Domain) เป้าหมายนี้เกี่ยวข้องกับ

จิตใจ ความรู้สึก (Feeling) เช่น ความสนใจ เจตคติ บลูม (Bloom. 1956.) แบ่งพฤติกรรมด้านความรู้สึกเป็น 5 ขั้น คือ

2.1 การรับรู้สิ่งเร้า (Receiving or Attending) คือ การที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากสภาพแวดล้อม (สิ่งของ ผลงาน หรือข้อมูล) แล้วเกิดการรับรู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร เข้าใจถึงลักษณะสำคัญของสิ่งนั้น ในขั้นนี้เหมือนกับการสร้างความพร้อมที่จะเรียนรู้ขั้นต่อไป

2.2 การตอบสนอง (Responding) ในระดับนี้ ผู้เรียนเริ่มมีปฏิกิริยาได้ตอบกับสิ่งแวดล้อมที่รับเข้ามา 3 ลักษณะ (เริ่มจากขั้นต่ำสุด)

2.2.1 ยอมรับ

2.2.2 เต็มใจที่จะตอบสนอง

2.2.3 ความพอใจที่จะรับจากการตอบสนองนั้น ๆ

2.3 การสร้างคุณค่า (Valuing) หลังจากบุคคลรับรู้สิ่งแวดล้อมและมีปฏิกิริยาได้ตอบแล้ว ลำดับขั้นต่อมา คือ ยอมรับว่าสิ่งเร้าหรือปรากฏการณ์ที่ตอบสนองนั้นมีคุณค่าและเริ่มผูกพันตนเองกับสิ่งนั้น

2.3.1 การยอมรับคุณค่า กล่าวคือ ยอมรับว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าหรือประโยชน์

2.3.2 เลือกในคุณค่านั้น นั่นคือตัดสินใจว่าจะยึดต่อสิ่งนั้นในทางใด

2.3.3 การผูกพันในคุณค่านั้น ๆ คือความรู้สึกหรือความคิดถึงฝังแน่นในคุณค่านั้น อย่างแน่นอน พฤติกรรมในข้อนี้คือลักษณะเจตคติ (Attitude) และ ความซาบซึ้ง (Appreciation)

2.4 การจัดระบบคุณค่า (Organization) กระบวนการขั้นนี้เกิดขึ้นหลังจากมีการสร้างค่านิยมขึ้นแล้ว ผู้เรียนจะคิดพิจารณาและรวบรวมค่านิยมต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายเป็นหมวดหมู่ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีความหมายที่พอใจและนำไปใช้เป็นประจำ ในขั้นนี้ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ

2.4.1 จัดคุณค่าในเรื่องต่าง ๆ เป็นกลุ่ม

2.4.2 จัดระบบคุณค่าเหล่านั้นให้เป็นระบบ สิ่งที่เกิดขึ้นคือการเกิดอุดมการณ์ในความคิด

2.5 การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นการผสมผสานระบบค่านิยมจนกลายเป็นพฤติกรรม คุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล การสร้างลักษณะนิสัยประกอบด้วย

2.5.1 การรวบรวมสรุปค่านิยมที่ฝังแน่นในรูปใดรูปหนึ่ง จึงมีผลให้มีการแสดงออกเป็นลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

2.5.2 การเกิดเป็นคุณลักษณะ

3. เป้าหมายด้านการปฏิบัติ (Psychomotor Domain) ซิมชัน (สมคิด อิศระวัฒน์. 2543 : 126 ; อ้างอิงจาก Simpson. 1966.) ได้แบ่งระดับพฤติกรรมทางด้านการปฏิบัติ เป็น 7 ขั้น คือ

3.1 การรับรู้ (Perception) เป็นการรับรู้ของอวัยวะทางด้านความรู้สึก เช่น การสัมผัส รส กลิ่น เป็นการรับรู้ว่าการกระทำนั้นเป็นอย่างไร

3.2 การเตรียมความพร้อม (Set) เป็นการเตรียมการปรับตัวหรือความพร้อมในการกระทำ

3.3 การตอบสนองตามที่มีคนนำ (Guided Response) เป็นการแสดงพฤติกรรมของแต่ละคนภายใต้การแนะนำของผู้สอน เช่น การส่องผิวดวงถูก การเลียนแบบ

3.4 ปฏิบัติได้ (Mechanism) สามารถฝึกฝนจนเกิดความชำนาญทำได้อย่างคล่องแคล่ว

3.5 การตอบสนองที่ซับซ้อน (Complex Overt Response) การเคลื่อนไหวในระดับนี้ต้องได้รับทักษะในขั้นสูง แล้วจะสามารถแสดงออกได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

3.6 การดัดแปลงให้เหมาะสม (Adaptation) กระทำได้ลึกซึ้งสูงขึ้น ละเลียด พลิกแพลง ดัดแปลงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

3.7 ทำจนเป็นนิสัย (Automization) ทำโดยอัตโนมัติ

เป้าหมายแต่ละกลุ่มมีหลายชั้นหลายระดับ ผู้สอนผู้ใหญ่มักจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจว่า ควรเลือกระดับใดจึงจะเกิดผลกับผู้เรียนมากที่สุด

โดยสรุป เมื่อผู้สอนทำการสอนผู้ใหญ่ ประเด็นที่สำคัญและจำเป็นคือ ต้องกำหนดเป้าหมายทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความคิด ด้านความรู้สึก และด้านการปฏิบัติ ในการสอนทุกครั้งเท่าที่จะสามารถทำได้ ซึ่งการเน้นแต่ละเป้าหมายอาจไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับเนื้อหา เวลา และปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การที่ผู้เรียนได้มีความรู้ มีความเข้าใจในสิ่งที่เรียน สามารถปฏิบัติได้ จะทำให้ผู้เรียนมีความสุข ความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้อาจเกิดขึ้น สามารถเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงต่อไป

เมื่อมีเป้าหมายในการสอนแล้ว สิ่งที่เป็นอีกประการหนึ่งคือ วิธีการที่ใช้ในการสอนผู้ใหญ่ ซึ่งมีนักวิชาการทางการศึกษาได้นำเสนอและใช้ในการสอนผู้ใหญ่ด้วยกันหลายวิธี พอสรุปที่สำคัญ ๆ คือ 1) การบรรยาย 2) การสัมมนา 3) การโต้วาที 4) การระดมสมอง 5) การอภิปรายกลุ่ม 6) การสาธิต 7) กรณีศึกษา 8) การแสดงบทบาทสมมติ 9) การทำโครงการเป็นกลุ่ม 10) การฝึกงาน 11) การสอนกลุ่มย่อยแบบศูนย์การเรียน 12) เกม 13) การแบ่งกลุ่มย่อย 14) การสัมภาษณ์ 15) การทัศนศึกษา 16) การจำลองสถานการณ์ 17) การถามคำถาม 18) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 19) การอภิปรายทั้งชั้น 20) การศึกษาเป็นกลุ่ม 21) การประชุมรายบุคคล โดยมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1) การบรรยาย (Lecture)

การบรรยายเป็นวิธีการสอนที่ผู้สอนเป็นผู้พูด อธิบายหรือบอกเล่าเนื้อหาแก่ผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้เตรียมการหรือค้นคว้าหรือศึกษาเนื้อหาที่จะสอนและทำการถ่ายทอด ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้รับฟังการถ่ายทอด ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะการถ่ายทอดแบบดั้งเดิม ผู้เรียนมิได้มีส่วนร่วมนอกจากเป็นผู้รับ การบรรยายเป็นวิธีการสอนที่นิยมใช้กันมาก ผู้สอนส่วนมากนิยมใช้วิธีการบรรยายเนื่องจากเป็นวิธีการสอนที่เตรียมการได้ง่ายกว่าวิธีอื่น สามารถใช้กับคนจำนวนมาก ปลุกฝังแนวคิดและเจตคติที่ผู้สอนต้องการได้ง่าย

วิธีการบรรยายเป็นวิธีการสอนที่สามารถนำมาใช้ในการสอนผู้ใหญ่ได้ แต่ต้องปรับเทคนิค วิธีการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น หากผู้สอนมีความสามารถในการบรรยาย รู้จักปรับปรุงวิธีการบรรยายให้น่าสนใจ เพิ่มวิธีการ ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ให้มากขึ้น เช่น มีการนำสื่อโสตทัศนูปกรณ์เข้ามาใช้เสริม ใช้วิธีการสอนแบบอื่นมาแทรกในบางจังหวะ เช่น การถาม ตอบ การเล่นเกม การแสดงบทบาท การแบ่งกลุ่มย่อย เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น ทำให้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นวิธีการสอนที่ดีวิธีการหนึ่ง

2) การสัมมนา (Seminar)

การสัมมนาเป็นวิธีการสอนที่ผู้เรียนได้รับการมอบหมายให้ศึกษาเรื่องซึ่งตนมีความสนใจและนำเสนอต่อที่ประชุม หลังจากการนำเสนอก็จะมีการอภิปราย วิธีการสัมมนาหากจะให้ได้ผลดีที่สุดควรมีสมาชิก 5-15 คน สมาชิกของกลุ่มจะต้องมีการนำเสนอผลต่อการสัมมนากลุ่มทั้งในรูปแบบของเอกสารและทางวาจา

ในการสอนผู้ใหญ่ ต้องคำนึงถึง ความยากง่ายของหัวข้อซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้เรียนและความสามารถของผู้สอน ผู้สอนมีหน้าที่วิจารณ์ การนำเสนอ ตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นทิศทางและภาพเชิงลึกของสิ่งที่ศึกษา

3) การระดมสมอง (Brain Storming)

การระดมสมองเป็นวิธีการสอนที่สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระต่อปัญหาที่กำหนด ผู้เรียนทุกคนจะมีโอกาสแสดงความคิดและแสดงความคิดเห็น หลังจากนั้นจะมีการวิเคราะห์คำตอบและสรุปประเด็น เพื่อนำเสนอที่ประชุมใหญ่

ในการสอนผู้ใหญ่ ผู้สอนจะต้องกำหนดปัญหา และบันทึกคำตอบทุกคำตอบ ผู้สอนและผู้เรียนจะพิจารณาคำตอบที่เขียนไว้พร้อมกัน โดยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ โดยอยู่บนหลักการและเหตุผลและการยอมรับขอบสมาชิก ผู้สอนจะมีบทบาทกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นหรือตอบอย่างต่อเนื่อง

4) การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)

การสอนแบบอภิปรายกลุ่ม คือ การแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ จำนวน 3-7 คน ต่อกลุ่ม และให้ร่วมอภิปรายในประเด็นหัวข้อที่กำหนดและนำเสนอผลของการอภิปรายต่อที่ประชุมใหญ่ การอภิปรายกลุ่มเป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนจำนวนมาก ความสนใจของสมาชิกมีความหลากหลายและผู้สอนต้องการที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ในการจัดอภิปรายกลุ่มให้ได้ผลนั้น ต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้ เช่น ความรู้ในเรื่องที่จะอภิปรายของสมาชิกในกลุ่มต้องมีข้อมูลเพียงพอ หัวข้อที่จะอภิปรายไม่ควรเกิน 15 นาที ต้องกระตุ้นให้สมาชิกมีความมั่นใจและมีโอกาสพูด เป็นต้น

ในการสอนผู้ใหญ่อภิปรายกลุ่มจะเป็นการกระตุ้นความสนใจในการเรียนให้เกิดขึ้น ทำให้ผู้เรียนพบแนวคิดใหม่ ๆ มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เป็นการทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ฟังที่ดี และรู้จักฟังคนอื่น ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน

5) การสาธิต (Demonstration)

การสาธิต เป็นวิธีการที่ผู้สอนแสดงหรือทดลองและอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจ โดยผู้เรียนเป็นผู้ฟัง ผู้ดู พร้อมทั้งจดบันทึก การสาธิตมีหลายลักษณะ เช่น ผู้สอนเป็นผู้สาธิต ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสาธิต ผู้เรียนคนเดียวเป็นผู้สาธิต ผู้เรียนทั้งกลุ่มร่วมกันสาธิต ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้สาธิต เป็นต้น

ในการสอนผู้ใหญ่ การสาธิตที่ดี ผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ รู้ถึงหลักการสอนแบบสาธิตที่มีประสิทธิภาพ จึงจะเป็นการเรียนรู้แบบลึก ในกรณีที่ผู้สอนสาธิตคนเดียวจะเป็นการเรียนรู้แบบผิวเผินเท่านั้น

6) กรณีศึกษา (Case Study)

กรณีศึกษา เป็นกระบวนการที่พัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา โดยการวิเคราะห์จากข้อเท็จจริงหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจะค้นหาวิธีการแก้ปัญหานั้น ๆ ได้ ซึ่งการสอนโดยใช้กรณีศึกษา จะเน้นกระบวนการวิเคราะห์มากกว่าสอนเนื้อหาหลังจากเสนอเนื้อหาแล้วจะมีคำถามซึ่งเป็นประเด็นปัญหาให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์และแก้ปัญหา

ในการสอนผู้ใหญ่ เนื้อหาในกรณีศึกษาต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียนในลักษณะที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงหรือมีโอกาสพบ ซึ่งอาจทำได้ในรูปแบบของเอกสารหรือวิดีโอ การวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอาจทำได้ทั้งแบบรายบุคคล หรือเป็นกลุ่ม คำถามในช่วงท้ายของกรณีศึกษาจะเป็นคำถามที่เน้นการคิดวิเคราะห์ มากกว่าเน้นความจำ เช่น ทำไม ท่านจะอย่างไร เมื่อไร เพราะเหตุใด เป็นต้น

7) การแสดงบทบาท (Role Playing)

การแสดงบทบาทเป็นการแสดงในสถานการณ์ที่ต้องการจะศึกษาและอภิปราย

โดยมิได้มีการเตรียมบทหรือรายละเอียดที่จะพูด ผู้เรียนจะแสดงออกตามความคิดเห็นของตนในบทบาทที่สมมุติขึ้น

ในการสอนผู้ใหญ่ เมื่อต้องการที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและมีส่วนร่วมในการเรียน กระตุ้นหรือเป็นแนวทางในการอภิปราย ฝึกทักษะแก้ปัญหา ฝึกทักษะการเป็นผู้นำ เมื่อนั้นควรจะใช้การสอนแบบแสดงบทบาท

8) การทำโครงการเป็นกลุ่ม (Group Project)

การทำโครงการเป็นกลุ่ม เป็นวิธีการที่ให้ผู้เรียนที่มีความสนใจเหมือนกันช่วยกันทำโครงการตามที่ต้องการหรือที่กำหนด วิธีการสอนแบบนี้เป็นวิธีการที่ดีสำหรับการทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน

การสอนผู้ใหญ่โดยวิธีการให้ทำโครงการเป็นกลุ่ม เหมาะสำหรับการเรียนรู้ที่ต้องการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีการคิด การวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่า ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมทำงานกับผู้อื่นทำให้รู้จักวิธีการปรับตัว ปรับความคิดและกระบวนการทำงาน ซึ่งจำนวนผู้เรียนควรอยู่ในระหว่าง 2-4 คน ต่อกลุ่ม ผู้สอนจะทำหน้าที่เสนอแนะและวิจารณ์ ควรหลีกเลี่ยงการบอกให้ทำ เมื่อผู้เรียนทำโครงการเสร็จแล้วให้นำเสนอผลต่อที่ประชุม

9) การฝึกงาน (Internship)

การฝึกงานเป็นการเรียนรู้ด้วยการสังเกต การฝึกและการมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นการร่วมสถานการณ์จริงทำให้ผู้เรียนรู้ถึงความก้าวหน้าและปัญหาที่พบ ประเภทของการฝึกงานขึ้นอยู่กับเวลาที่มีและความสนใจของผู้เรียน ผู้ฝึกงานต้องอุทิศเวลาอย่างเต็มที่ในการทำงาน ผู้เรียนต้องเรียนรู้ว่างานนั้นทำอย่างไร ต้องรู้วิธีการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นภายในองค์กร การฝึกงานต้องใช้เวลา 2-3 สัปดาห์เป็นอย่างน้อย การสอนผู้ใหญ่ โดยการฝึกงานจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้อย่างหลากหลายหากเป็นไปได้ควรมีการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ฝึกงานคนอื่น

10) การสอนกลุ่มย่อยแบบศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center)

เป็นการสอนแบบกลุ่มย่อยโดยจัดห้องเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นแนวทางการจัดห้องเรียนโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสเคลื่อนย้ายสถานที่เรียน เรียนเนื้อหาที่มีความแตกต่างกัน ด้วยวิธีการสอนที่ไม่เหมือนกัน ภายในช่วงเวลาที่กำหนด โดยผู้สอนจะแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่ม ประมาณ 6-8 คน ต่อ 1 ศูนย์การเรียนรู้ อาจมี 4-5 ศูนย์ โดยให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเข้าประจำในแต่ละศูนย์ ทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ระบุ เมื่อหมดเวลาที่กำหนดทุกคนต้องเปลี่ยนศูนย์ เนื้อหาที่นำมาจัดในแต่ละศูนย์จะเป็นอิสระต่อกัน สามารถที่จะเรียนเรื่องใดก่อนหลังก็ได้ เวลาที่ใช้แต่ละศูนย์ต้องเท่ากัน

วิธีการสอนแบบนี้เป็นวิธีการสอนผู้ใหญ่น่าสนใจอีกวิธีหนึ่ง เพราะผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติทุกคน มีการแปรเปลี่ยนความสนใจเมื่อมีการเปลี่ยนศูนย์ อีกทั้งมีโอกาที่จะเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ หลากหลายรูปแบบ

11) เกม(Game)

เกมเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีผู้เล่นจำนวน 2 คน หรือมากกว่า มีกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติ เต็มองค์ความรู้และมีกติกา และจะมีผู้ชนะ ซึ่งการสอนแบบเกมนี้ เนื้อหาในการสอนต้องเหมาะสมกับวัย ควรเป็นเกมทุกคนมีส่วนร่วม ควรเป็นเกมที่ผู้ชนะเกิดความภาคภูมิใจ แต่ผู้แพ้ต้องไม่หมดกำลังใจ

ในการสอนผู้ใหญ่ เกมที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะเป็นเกมที่ใช้สถานการณ์จำลอง ซึ่งผู้เรียนถูกกำหนดสถานการณ์ให้เล่นเพื่อเรียนรู้กระบวนการต่างๆ แต่ต้องพึงระวังความเหมาะสมกับระดับความเข้าใจและพื้นฐานเดิมของผู้เรียนและเมื่อจบเกมแล้วควรมีการอภิปรายเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน ปัญหาที่เผชิญและวิธีการแก้ปัญหา

12) การแบ่งกลุ่มย่อย (Small Group)

การสอนแบบแบ่งกลุ่มย่อย เป็นการรวมคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยขนาดกลุ่มที่เหมาะสมควรมีประมาณ 7-8 คน เพราะจะทำให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาส มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง โดยให้ผู้เรียนแต่ละคนมีโอกาสรู้จักกัน ช่วยกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันแสวงหาความรู้ และตกลงปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามความคิดเห็นของกลุ่ม

ในการสอนผู้ใหญ่ การสอนแบบกลุ่มย่อยเป็นวิธีการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมได้แสดงความคิดเห็น และแสดงความสามารถให้คนอื่นได้รับรู้ รวมทั้งผู้สอนได้มีโอกาสสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นอย่างดี

13) การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์ เป็นการสอนในกรณีที่มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ การสัมภาษณ์จะน่าสนใจเป็นอย่างมากหากวิทยากรไม่มีการเตรียมการล่วงหน้าและทำอย่างเป็นธรรมชาติ ผู้สอนอาจถามคำถาม 2-3 คำถาม หลังจากนั้นจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ถาม ซึ่งในบางครั้งผู้สอนอาจมีการเตรียมการล่วงหน้าบ้าง เช่นอาจส่งข้อความคำถามให้วิทยากรดูล่วงหน้าก็เป็นวิธีการที่ดี

ในการสอนผู้ใหญ่การเลือกวิทยากรต้องระมัดระวัง ต้องแน่ใจว่ามีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องที่ต้องการอย่างแท้จริง และให้วิทยากรพูดในสิ่งที่อยากพูด

14) การทัศนศึกษา (Field Trip)

การทัศนศึกษานั้นเป็นการนำผู้เรียนไปดูของจริง ณ สถานที่นั้น ๆ การสอนผู้ใหญ่ การทัศนศึกษาเป็นเครื่องมือในการสอนที่ดีที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่ผู้สอนต้องมีการ

เตรียมวิธีการทัศนศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของการติดต่อประสานงาน การคัดเลือกสถานที่ต้องตรงกับเป้าหมายการดูงาน การเดินทางต้องตรงต่อเวลา ยานพาหนะต้องสภาพดี ต้องเตรียมผู้เรียนในเรื่องของการตรงต่อเวลา การเตรียมคำถามล่วงหน้า การชี้ประเด็นว่าควรดูอะไร สิ่งที่จะได้รับการดูงานคืออะไร มีการสรุปเนื้อหาจากที่ไปดูงานทันทีที่กลับมา ผู้สอนจะต้องมีการวางแผนที่ดีซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด

15) การจำลองสถานการณ์ (Simulation)

การจำลองสถานการณ์คือการสมมุติสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในปัญหาต่างๆ สถานการณ์จำลองที่จัดจะคล้ายกับความจริงเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดความรู้สึกจริง ๆ การจำลองสถานการณ์จะมีความคล้ายคลึงกับการแสดงบทบาท จะต่างกันตรงที่การแสดงบทบาทมีการกำหนดสถานการณ์สมมุติขึ้นมา กำหนดบทบาทให้ผู้เรียนต้องแสดงบทบาทตามสถานการณ์ที่สมมุติโดยไม่มีบทพูด ผู้แสดงต้องแสดงความคิดเห็นของตนตามบทบาทที่กำหนด ในขณะที่การจำลองสถานการณ์จะมีบทหรือ Script ให้ผู้แสดงพูดตาม ผู้แสดงจะต้องแสดงตามบทบาทและเงื่อนไขที่กำหนด

ในการสอนผู้ใหญ่ การสอนแบบการจำลองสถานการณ์จะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน เพราะการสร้างสถานการณ์จำลองจะทำให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วม และสนุกสนาน การจำลองสถานการณ์จะช่วยให้ผู้ใหญ่พัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ เพราะจะเป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนพร้อมก่อนพบกับสถานการณ์จริงได้อย่างดี

16) การถามคำถาม (Questioning)

การถามคำถามเป็นวิธีการสอนที่เมื่อต้องการให้ผู้เรียนเกิดความคิด และต้องการสำรวจความคิดเห็นที่แตกต่าง เป็นการทดสอบความเข้าใจ ความรู้ของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้ เพิ่มความสนใจของผู้เรียน ที่สำคัญเมื่อต้องการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน

ในการสอนผู้ใหญ่ ความสำเร็จในการสอนแบบนี้ ขึ้นอยู่กับผู้สอนว่าจะมีความสามารถในการถามมากน้อยเพียงใด วิธีใช้คำถามซึ่งมีหลายประเภท เช่น คำถามแบบความจำ คำถามแบบรวมความคิด หรือคำถามแบบขยายความคิด รวมไปถึงจนถึง ผู้สอนต้องรู้เทคนิคการถาม เช่น ไม่ถามคำถามหลายคำถามติดต่อกัน มีการเว้นระยะให้ผู้ตอบคิด ผู้สอนต้องไม่แสดงท่าทีที่ถูกคนตอบ เป็นต้น

17) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning)

วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นวิธีการสอนผู้ใหญ่ที่ถูกละเลยกันมาก เป็นวิธีการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนมีความตระหนัก และรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะทำการวางแผนและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ เลือกวิธีที่จะเรียนรู้ เลือกแหล่งข้อมูล และเลือกการประเมินผลด้วยตนเอง

อย่างไรก็ดี รูปแบบของการเรียนรู้ด้วยตนเองมีหลากหลายแนวคิด การที่จะทำให้นักบุคคลสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะต้องรู้วิธีการเรียน ทราบขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง สามารถที่จะบอกได้ว่าตนจะเรียนอะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการจำเป็นมีอะไรบ้าง สามารถที่จะกำหนดเป้าหมาย วิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้จัดการ การเปลี่ยนแปลงได้ด้วยตนเอง (Manager of Change) ลักษณะการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองดังกล่าว มิได้เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษาในโรงเรียนของคนไทยส่วนใหญ่จะไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่ผู้สอนสามารถที่จะสร้างและฝึกให้ผู้เรียนมีลักษณะเป็นผู้ที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเองได้ โดยการจัดประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น การสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ หรือทำด้วยตนเอง การให้แสดงความคิดเห็น การให้เปรียบเทียบ การให้บอกความแตกต่าง การให้ทำเป็นประจำ การให้ร่วมกันทำ การมอบหมายความรับผิดชอบการให้ทดลองทำ การให้ผู้เรียนทำด้วยตนเองโดยผู้สอนมิให้ความช่วยเหลือ

ฉะนั้น ในการสอนเรียนรู้ด้วยตนเอง บทบาทของผู้สอนที่ควรจะเป็นคือเป็นพี่เลี้ยงหรือผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ส่วนผู้เรียนมีบทบาทคิดวางแผนการเรียนและเลือกวิธีการเรียนด้วยตนเอง แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการสอนผู้ใหญ่วิธีนี้คือ ผู้เรียนส่วนหนึ่งอาจไม่รู้ว่าตนกำลังเรียนรู้ ผู้เรียนส่วนใหญ่จะไม่ทราบว่าตนเองมีวิธีเรียนรู้อย่างไร ความสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนแต่ละคนไม่เท่ากัน วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองมิใช่วิธีที่ดีที่สุด แต่เป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับบุคคลและในสถานการณ์บางอย่างเท่านั้น

18) การอภิปรายทั้งชั้น(Class Discussion)

เป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีจำนวนน้อยกว่า 30 คน สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการอภิปราย วิธีการสอนแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองเหมาะสำหรับการสอนผู้ใหญ่ ถ้าต้องการฝึกให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า หรือปรับเปลี่ยนทัศนคติ เป็นวิธีการที่ดีกว่าการบรรยาย

19) การศึกษาเป็นกลุ่ม (Study Group)

เป็นวิธีการที่มีผู้เรียนจำนวน 3-5 คน ศึกษาประเด็นหัวข้อใหม่ ๆ ร่วมกัน ผู้เรียนจะพบกันนอกเวลาเรียนเป็นประจำเพื่ออภิปรายหรือพูดคุยเกี่ยวกับเนื้อหาซึ่งเรียนมา มีการแลกเปลี่ยนปัญหาของแต่ละคนที่พบ อาจเป็นการเตรียมตัวสอบหรือช่วยกันเรียน ซึ่งการรวมกลุ่มนี้อาจทำหลังการเรียนผ่านไป 2-3 ครั้ง เมื่อผู้เรียนมีความคุ้นเคยกัน ที่สำคัญผู้สอนต้องมีเวลาพบกลุ่มในกรณีที่ผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ วิธีการสอนแบบการศึกษาเป็นกลุ่มนี้เป็นที่นิยมในการจัดการเรียนการสอน การศึกษานอกระบบโรงเรียน

20) การประชุมรายบุคคล (Individual Conference)

วิธีการสอนผู้ใหญ่นี้ ผู้สอนต้องมีเวลาสำหรับผู้เรียนก่อนและหลังการสอน ในช่วงเวลาพัก หรือเวลาใดก็ได้ที่สะดวกสำหรับผู้เรียนและผู้สอน เป็นการช่วยผู้เรียนแก้ปัญหาซึ่งอาจทำได้ด้วยการถามคำถามและเสนอทางเลือกที่หลากหลาย เป็นการปรึกษาหารือเป็นรายบุคคลเป็นช่วงเวลาที่ผู้เรียนมีข้อสงสัยและอยากซักถาม โดยผู้สอนควรให้เวลาผู้เรียนซักถามเป็นการส่วนตัว

สรุปรวม วิธีการสอนที่น่าเสนอดังกล่าวข้างต้น อาจเป็นวิธีการที่ดีสำหรับบุคคลกลุ่มหนึ่งแต่ไม่ดีกับอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งไม่อาจนำมาใช้ได้กับผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ใหญ่ได้ทุกวิธี ดังนั้นผู้สอนจำเป็นจะต้องเลือกวิธีการสอนโดยต้องคำนึงปัจจัยในเรื่องต่าง ๆ เช่น ธรรมชาติของผู้ใหญ่ ลักษณะธรรมชาติของผู้ใหญ่ ความจำเป็นเหมาะสมของผู้ใหญ่ อายุ ตำแหน่ง หน้าที่ การงาน ฯลฯ เป็นหลักในการพิจารณาในการใช้วิธีการสอนให้เหมาะสมต่อไป

การประเมินผลการเรียนของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

จากการศึกษาค้นคว้าความหมายของคำว่า การประเมินผลของนักวิชาการและนักการศึกษา พอสรุปได้ว่า การประเมินผล หมายถึง การกำหนดรูปแบบในการจัดเก็บและการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินงานเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย เพื่อนำผลไปใช้ประกอบในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจในทางเลือกที่เหมาะสมในการบริหารจัดการ

การประเมินผลในประเด็นที่กล่าวถึงในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้จะอธิบายเนื้อหาเกี่ยวกับ การประเมินผลการเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน สมคิด อิศระวัฒน์ (2543 :265) ได้สรุปว่า การประเมินผลการเรียน ผู้สอนควรมีบทบาทหน้าที่ในการประเมินผลผู้เรียนอยู่ 2 แบบ คือ

1. ตรวจสอบดูว่าผู้เรียนได้เรียนอะไร ควรที่จะเพิ่มเติมอะไร แก้ไขตอนไหน

การประเมินผลประเภทนี้จะดูความก้าวหน้าของผู้เรียน เมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อผู้สอนจะได้หาทางปรับปรุงการสอนให้ดียิ่งขึ้น ผู้สอนต้องทำการประเมินตลอดเวลาเมื่อทำการสอน การประเมินผลแบบนี้เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)

2. การประเมินเมื่อสิ้นสุดการเรียน การประเมินประเภทนี้ต้องดูว่าผู้เรียนประสบ

ความสำเร็จระดับใด หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการดูผลรวมในตอนสุดท้ายของการสอน ดูว่าผู้เรียนเรียนแล้วได้ผลแค่ไหน ควรจัดเข้าระดับใด กลุ่มใด การประเมินผลแบบนี้เรียกว่า การประเมินผลรวมหรือการประเมินเมื่อสิ้นสุดการสอน (Summative Evaluation)

สรุป การจัดการเรียนการสอนทุกครั้งที่ในการการศึกษานอกระบบ ควรที่จะยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักในการประเมินผล โดยเฉพาะการประเมินผลระหว่างสอนหรือการประเมินความก้าวหน้า เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุง พัฒนาการสอนโดยทันที การประเมินในลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้ผู้สอนได้ตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง

ในการวางแผนการประเมินผลการเรียนของผู้เรียน ผู้สอนต้องพิจารณาว่า การประเมินผลรวมหรือการประเมินเมื่อสิ้นสุดการสอน (Summative Evaluation) และ การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ควรที่จะใช้ควบคู่กันหรือไม่ และจะใช้วิธีการใดในการประเมินผล ซึ่งมีหลากหลายวิธี ยกตัวอย่างเช่น การสอบ การรายงานผลงาน หรือโครงการ การรายงานความก้าวหน้าส่วนตัว (การรายงานปากเปล่า การอภิปราย) สังเกตความสนใจ ความสม่ำเสมอ (การเข้าเรียน การร่วมทำกิจกรรม ฯลฯ) เป็นต้น ซึ่งในการประเมินผลการเรียนผู้สอนจะแบ่งคะแนนมากน้อยเพียงใดต้องคำนึงถึง จุดมุ่งหมายและลักษณะเนื้อหาเป็นหลัก การประเมินการเรียนรู้เป็นเรื่องของการตัดสินคุณภาพ อาจรวมหรือไม่รวมกับการทดสอบ หรือการให้เกรดก็ได้

ในการประเมินผลการเรียนหากผู้สอนมีการวัดด้วยข้อทดสอบแบบใดแบบหนึ่ง ผู้เรียนแต่ละคนจะมีคะแนนเป็นของตนเอง ซึ่งคะแนนเหล่านี้ต้องมีการแปลความหมายอีกครั้งหนึ่ง จึงจะสรุปผลเกี่ยวกับการประเมินได้ โดยปกติแล้ววิธีการแปลคะแนนจะมีอยู่ 2 วิธี คือ

1. การแปลคะแนนแบบอิงเกณฑ์ (Criterion –Referenced Evaluation) การแปลคะแนนแบบอิงเกณฑ์ ผู้สอนจะต้องนำความสามารถของผู้เรียนมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ ถ้าผู้เรียนมีคะแนนสูงกว่าเกณฑ์แสดงว่าผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน แต่ถ้าคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์แสดงว่าผู้เรียนนั้นยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนนั้น

2. การแปลคะแนนแบบอิงกลุ่ม (Norm –Referenced Evaluation) การแปลคะแนนแบบอิงกลุ่ม คือ การใช้คะแนนของผู้เรียนคนหนึ่งคนใดเปรียบเทียบกับคะแนนของผู้เรียนคนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งทำการสอบโดยใช้แบบทดสอบเดียวกัน การแปลความจะใช้คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มเป็นหลัก ในการเปรียบเทียบความหมาย ดูว่าผู้เรียนได้คะแนนสูงกว่าหรือต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนทั้งกลุ่ม คะแนนที่ได้จะมุ่งเปรียบเทียบความสามารถของบุคคลเป็นสำคัญ

ในการประเมินผลการเรียน การประเมินนั้นเป็นกระบวนการที่มีระบบ โดยพิจารณาตัดสินว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการสอนที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด ซึ่งข้อควรที่จะพิจารณาในการประเมินการเรียนที่สำคัญมี 3 ประการคือ

ประการที่ 1 วัดจุดประสงค์ของการประเมินผลต้องชัดเจน

วัตถุประสงค์ ของการประเมินในระบบการเรียนการสอน มี 4 ชนิด

- 1.1 การประเมินเพื่อจัดสรรผู้เรียน การประเมินแบบนี้ต้องมีข้อมูลเบื้องต้นของผู้เรียนเพื่อตัดสินว่า ควรที่จะใช้แนวทางการสอนแบบใด วิธีการที่ใช้ เช่น การสังเกต การทำแบบทดสอบก่อนสอน หรือ การให้เขียนรายงานเกี่ยวกับตนเอง

- 1.2 การประเมินระหว่างสอน การประเมินแบบนี้เป็นการวัดว่าผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามที่กำหนดแล้วหรือยัง จะทำการประเมินตลอดเวลาที่ทำการสอน

1.3 การประเมินเพื่อวินิจฉัย การประเมินแบบนี้ จะเป็นตัวบ่งชี้ว่า ถ้าหากว่าผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้ เป็นเพราะเหตุใด หรือจะต้องสอนเพิ่มในจุดใด

1.4 การประเมินหลังการสอน การประเมินแบบนี้เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์ปลายทางของการเรียนรู้ที่วางไว้แล้วหรือยัง

ประเภทที่ 2 เครื่องมือและกลวิธีต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลการเรียนมีหลายแบบ ที่นิยมใช้พอสรุปได้คือ

1.แบบทดสอบต่าง ๆ (Tests) การประเมินการเรียนรู้โดยใช้แบบทดสอบ สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1 แบบทดสอบแบบปรนัย (Objective Test) แบ่งออกเป็น

1.1.1 แบบถูกผิด (True - False) ลักษณะข้อสอบแบบนี้ จะมีข้อความหรือคำกล่าวแล้วให้ผู้เรียนเลือกว่า ถูก - ผิด ,ใช่ - ไม่ใช่, จริง - เท็จ คำถามในแต่ละข้อมีโอกาที่จะเป็นไปได้ทั้ง 2 กรณีเท่ากัน โอกาสจะตอบถูก 50 – 50 ข้อสอบชนิดนี้ใช้วัดความสามารถในการบ่งชี้ว่า ข้อความใดถูกหรือผิด

1.1.2 แบบจับคู่ (Matching) ข้อสอบแบบนี้ ต้องการวัดความสามารถในความสัมพันธ์ การจดจำรายละเอียด ข้อสอบชนิดนี้ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก อาจเป็นคำจำนวน สัญลักษณ์ กลุ่มสอง อาจเป็นคำ ประโยค ปรัชญา ผู้เรียนจะต้องจับคู่ระหว่าง 2 กลุ่ม ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน

1.1.3 แบบเลือกตอบ (Multiple Choice) ข้อสอบแบบนี้ มี 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ส่วนที่เป็นปัญหาหรือคำถามเป็นข้อคำถามที่เขียนเป็นประโยคคำถามที่สมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์ เมื่อผู้เรียนอ่านแล้วรู้ว่าปัญหานั้นคืออะไร ส่วนที่ 2 เป็นตัวเลือก ซึ่งประกอบด้วยตัวถูกและตัวหลง ข้อสอบแบบเลือกตอบสามารถวัดเนื้อหาได้ครอบคลุมและให้คะแนนได้ยุติธรรม เหมาะที่จะใช้ทดสอบเมื่อมีผู้สอบจำนวนมาก

1.1.4 แบบตอบสั้น (Short Answer) ข้อสอบแบบนี้ เป็นประเภทเติมคำ ต้องการให้ผู้เรียนตอบเพียง 1-2 คำ หรือตอบเป็นประโยคสั้น ๆ หรือเติมข้อความให้สมบูรณ์ จุดมุ่งหมายของข้อสอบประเภทนี้คือวัดระดับความรู้ ความจำ และความเข้าใจ

สรุป ข้อสอบแบบปรนัยจะมีความเหมาะสมเกี่ยวกับการทดสอบในเรื่องความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งในการเลือกแบบทดสอบนั้น จำเป็นที่จะต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ เป็นส่วนประกอบด้วย เช่น เนื้อหาวิชา ระดับการสอน ลักษณะของผู้เรียน และทักษะของผู้สอนในการเขียนข้อสอบ เป็นต้น

1.2 แบบทดสอบแบบอัตนัย (Subjectively Scored Test) ข้อสอบแบบอัตนัยเป็นข้อสอบที่ผู้เรียนมีโอกาสที่จะตอบได้อย่างอิสระ เป็นการให้โอกาสผู้เรียนแสดงให้รู้ว่า รู้อะไร ข้อสอบแบบนี้สามารถที่จะวัดความรู้ ในเรื่องของความคิดรวบยอด ความสามารถด้านการสอดแทรก ผสมผสาน การนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหา ความสามารถในการสังเคราะห์ ผู้สอนจะเห็นความสามารถของผู้เรียนในเรื่องดังกล่าว รวมไปถึงจนถึงสมรรถภาพในการใช้ภาษา จากการศึกษา ค้นคว้าพหุที่จะสรุปแบบทดสอบแบบอัตนัยออกได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่

1.2.1 แบบกำหนดขอบเขตของคำตอบ คือ การกำหนดขอบเขตที่จำกัด ให้ เช่น จำนวนเวลา จำนวนบรรทัด ข้อสอบในลักษณะนี้เหมาะสมที่จะวัดความจำ วัดข้อเท็จจริง ความเข้าใจ การนำไปใช้เฉพาะเรื่อง

1.2.2 แบบขยายคำตอบ คือ การให้ตอบอย่างเสรีโดยไม่มี การกำหนดขอบเขตของคำตอบ ข้อสอบประเภทนี้เหมาะที่จะวัดการเรียนรู้ในระดับสูง เช่น การสังเคราะห์ การนำไปใช้ ความคิดริเริ่ม วิธีนี้มีข้อสังเกตว่า หากผู้เรียนมีอิสระในการตอบคำถามโดยไม่จำกัด คำตอบ ทำให้ผู้สอนยากต่อการตัดสินใจด้วยวิธีการอิงกลุ่ม ถึงแม้ว่าข้อสอบประเภทนี้จะสร้างง่าย และ ป้องกันการเดาได้ แต่ต้องใช้เวลาในการตรวจงาน มีค่าความเชื่อมั่นต่ำ

2. การสังเกต (Observation) การสังเกตเป็นวิธีการประเมินผู้เรียนวิธีหนึ่ง ซึ่งสามารถนำมาใช้ในกรณีต่าง ๆ ได้หลายกรณี เช่น

การสำรวจรายการ เป็นการแสดงขั้นตอนการปฏิบัติงานต่าง ๆ หรือ พฤติกรรมที่ผู้สังเกตบันทึก เมื่อเห็นว่ารายการนั้น ๆ เกิดขึ้น การใช้แบบสำรวจรายการเป็นการบอกให้ผู้รู้ ว่าการกระทำต่าง ๆ หรือพฤติกรรมตามที่กำหนดเกิดขึ้นหรือไม่ การสังเกตจะมีประโยชน์ในการเก็บ ข้อมูลภาคปฏิบัติ

การจัดบันทึกเพื่อทำทะเบียนบุคคล ซึ่งสามารถกระทำได้สองแบบคือ แบบที่หนึ่ง การสังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม เป็นการจดบันทึกความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อแก้ไขปรับปรุง พฤติกรรมที่บกพร่อง และแบบที่สอง การสังเกตและจดบันทึกเพื่อแก้ไขปัญหา การบันทึกประเภทนี้ทำ เฉพาะพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เพื่อแก้ไขเฉพาะพฤติกรรมที่แก้ปัญหา เป็นต้น

การจัดอันดับคุณภาพ เป็นการประเมินค่าของสถานการณ์หรือ คุณลักษณะต่าง ๆ ออกมาเป็นระดับต่าง ๆ เช่น การจัดอันดับแบบตัวเลข แบบกราฟ และแบบ พรพรรณ เป็นต้น

ประการที่ 3 การเลือกเครื่องมือในการวัดการเรียนรู้

การวัดผลการศึกษาของผู้เรียนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ไม่สามารถที่จะใช้เครื่องมือหรือวิธีใดวิธีหนึ่งให้ได้ผลที่ชัดเจน เพราะวิธีแต่ละวิธี เครื่องมือแต่ละเครื่องมือมีข้อจำกัดในตัวเอง การวัดพฤติกรรมต่าง ๆ แต่ละพฤติกรรมจะใช้วิธี หรือเครื่องมือใด ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการวัด และข้อมูลประกอบในการตัดสินใจ เช่น ดูว่าต้องการนำผลสอบไปใช้อะไร ผู้เรียนที่จะสอบมีลักษณะอย่างไร ผลการเรียนที่ต้องการวัดอยู่ในระดับใด เวลาที่ใช้ในการสร้างข้อสอบ การดำเนินการสอบ เป็นต้น

โดยสรุป ข้อสำคัญในการพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกเครื่องมือขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่ผู้เรียนมีเป็นจำนวนมาก การใช้แบบทดสอบแบบอัตนัย การเขียนเรียงความ หรือ การสอบปากเปล่า เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก การพิจารณาในการเลือกแบบทดสอบต้องพิจารณาในเรื่องของ ขนาดของกลุ่ม ข้อจำกัดด้านของเวลา สิ่งอำนวยความสะดวก ข้อจำกัดของทรัพยากรต่าง ๆ แต่หากมีความจำเป็นต้องใช้แบบทดสอบดังกล่าว จำเป็นที่จะต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือ เช่น ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการตอบแบบสั้นหรือแบบเลือกตอบกับการเขียนเรียงความ หรือการทดสอบโดยการสุ่ม เป็นต้น

โดยสรุป สำหรับการนำไปใช้ในการศึกษานอกระบบในการสอน ผู้สอนจำเป็นต้องคิดตลอดเวลาว่า เมื่อผู้สอนสอนแล้ว หากผู้เรียนสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด อาจถือได้ว่าการสอนนั้นบรรลุผลตามที่กำหนดไว้ ในขณะเดียวกันผู้สอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลวิธีสอนเพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้มากที่สุด ความสำเร็จของการสอน คือ การที่ทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้มากกว่าที่จะมุ่งประเด็นในเรื่องของคะแนน ผู้สอนควรมุ่งประเด็นที่ว่า การประเมินในชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้เรียนอะไรและประสบผลสำเร็จในระดับใด โดยที่การประเมินที่จะประสบผลสำเร็จควรที่จะแบ่งออกกระยะการประเมินออกเป็น 2 ระยะ คือ ระหว่างดำเนินการสอนและเมื่อจบการสอน ซึ่งวิธีการประเมินอาจเป็นแบบทางการ หรือไม่เป็นทางการก็ได้ ส่วนเครื่องมือที่ใช้วัด ได้แก่ แบบทดสอบชนิดต่าง ๆ แบบถูกผิด จับคู่ เลือกตอบ ตอบสั้น แบบอัตนัย แบบสังเกต การจัดอันดับคุณภาพ แบบสำรวจรายการ การจดบันทึกข้อมูล และการวิจารณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ดังกล่าว สามารถที่จะนำมาใช้ในการวัดการเรียนรู้ ด้านความรู้ ความคิด ด้านเจตคติ ด้านทักษะ การปฏิบัติ แต่ประสิทธิภาพของเครื่องมือแต่ละประเภทอาจมีผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนนั้นไม่เท่าเทียมกัน สิ่งสำคัญผู้สอนจะต้องดูลยพิจารณาว่าจะใช้เครื่องมือแบบใดจึงจะเหมาะสมกับผู้เรียนมากที่สุด

การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน

ดังที่กล่าวมาแล้ว การศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนมีส่วนสัมพันธ์และมีความจำเป็นที่จะต้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นแม้จะมีขอบเขตที่จำกัดบ้าง แต่การศึกษานอกระบบก็จะเป็นส่วนช่วยเสริมและสนับสนุนให้สมบูรณ์การศึกษานอกระบบ

จะช่วยเกื้อหนุนให้ประชาชนได้รับโอกาสในการศึกษาเพิ่มขึ้น เป็นการลดช่องว่างและส่งเสริมความรู้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างแท้จริง

ทวีป อภิลิทธิ (2523 :186 -187) ได้สรุป ความสัมพันธ์ของการศึกษาในระบบกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

ประการที่ 1 แม้การศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนจะมีวิธีการดำเนินการที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ก็มีจุดมุ่งหมายปลายทางสุดท้ายร่วมกัน คือ มุ่งให้ประชาชนได้รับความรู้ มีความสามารถในการเพิ่มผลผลิต มีความเป็นอยู่ดีขึ้นตามอัตราภาพมีความสามารถในการปรับตัวรู้เท่าทันเหตุการณ์ มีทักษะในการทำงานและอาชีพ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ในระบอบการปกครองประชาธิปไตย เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ คิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาได้ มีคุณธรรมมีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ฯลฯ

ประการที่ 2 ลำพังการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน ระบบใดระบบหนึ่งเพียงอย่างเดียวก็อาจจะจัดการศึกษาให้เป็นผลสำเร็จโดยสมบูรณ์ได้ ดังนั้น การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงเป็นการศึกษาที่มีส่วนสมบูรณของกันและกัน กล่าวคือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นส่วนช่วยให้การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนในส่วนที่บกพร่องสมบูรณ์ขึ้น และในขณะเดียวกันการศึกษาในระบบโรงเรียนก็ช่วยให้การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีต้องรับภาระหนักในการจัดการศึกษามากเกินไป เพราะการรับภาระการจัดการศึกษาแก่คนในวัยเรียนช่วงหนึ่งซึ่งมีจำนวนมากเอาไว้ในความรับผิดชอบของการให้การศึกษาในระบบโรงเรียนแทนการปล่อยให้ไปศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้งหมด

ประการที่ 3 การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจจะจัดแทนและถ่วงโยกกันได้ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของกันและกัน ตัวอย่างเช่น การฝึกฝนวิชาชีพ การศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจทำได้ดีในภาคปฏิบัติ ส่วนในภาคทฤษฎีการศึกษาในระบบโรงเรียนอาจทำได้ดีกว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น ภาคทฤษฎีอาจจะให้เรียนในระบบโรงเรียน ส่วนภาคปฏิบัติให้ไปฝึกในระบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยให้มีการยอมรับถ่วงโยกกัน ในเรื่องราววิชาเรียนเช่นนี้ก็ย่อมทำได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการเสริมคุณภาพในตัวบุคคลที่ศึกษาเล่าเรียนให้สูงขึ้น อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาคน

ประการที่ 4 การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการให้การศึกษาต่อเนื่อง สำหรับผู้ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนมาแล้ว เป็นระบบการศึกษาที่ส่งเสริมต่อให้ทุกคนมีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ นับเป็นการศึกษาตลอดชีวิตอย่างแท้จริง และมีส่วนช่วยเพิ่มคุณภาพของประชากรอันเป็นผลสะท้อนไปถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติโดยรวม

ประการที่ 5 ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน ต่างก็ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าด้วยกัน การศึกษาทั้ง 2 ระบบก็มุ่งที่จะใช้ทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างประหยัด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศด้วยกันทั้งสิ้น

วิไล ตั้งจิตสมคิด (2531 : 88) กล่าวว่า หากจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนแล้ว ควรมีส่วนที่จะส่งผลกระทบให้เกิดขึ้นกับการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพดีด้วยกันทั้ง 2 ระบบ ควรส่งเสริมให้เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นแนวทางเลือกพิเศษ สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน ในความความหมายนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นวิธีการที่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะว่า การศึกษาในระบบโรงเรียนอาจจะไม่ได้ทำ เนื่องจากขาดแคลนด้านทรัพยากร เช่น เกี่ยวกับเวลา อาคารสถานที่ บุคลากร ด้านงบประมาณ ดังตัวอย่างเช่น การจัดสอนวิชาด้านหัตถกรรม บ้านต่าง ๆ วิชาชีพทางด้านเกษตรกรรม ทั้งนี้โดยจัดโครงการส่งเสริมเป็นพิเศษนอกเวลา

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาในระบบโรงเรียน การจัดโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถที่เสริมให้ระบบโครงสร้างของการศึกษามีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยอาจจะจัดในรูปแบบของโครงการฝึกอบรมเพื่อนำไปปฏิบัติงานได้ดีขึ้น (On –the –Job-Training) จากการนำเอาทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ให้ตรงกับสภาพความต้องการและปัญหาของผู้เรียน

3. การศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและเป็นการเพิ่มเติมการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ในความหมายนี้มีลักษณะที่เหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อย้ำถึงการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นความพยายามในการขยายกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดไปในตัวบุคคล โดยเฉพาะเมื่อได้จบการศึกษาในโรงเรียนไปแล้ว สำหรับวิธีการที่ดีและเหมาะสมมากที่สุดก็คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนนั่นเอง

4. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดระบบการเรียนรู้ขึ้นภายในสังคม ความต้องการทั้งหมดของประชาชนในชาติอาจจะได้รับการเรียนรู้อย่างเป็นระบบโดยการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียนร่วมกันเป็นสำคัญ ทั้งนี้ไม่ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีลักษณะเป็นอย่างไร ก็อาจจะพิจารณาเป็นส่วนประกอบของระบบการเรียนรู้และสามารถทำให้เป็นกิจกรรมที่มีความสมบูรณ์ เพื่อให้การศึกษาได้ทำหน้าที่ในสังคมอย่างมีความหมายยิ่งขึ้น

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2529 : 35) ได้สรุป ผลของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีส่วนส่งเสริมให้เกิดผลดีต่อการศึกษาในระบบโรงเรียน ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นแนวทางเลือกพิเศษสำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน ในความหมายนี้ (As an Alternative) การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีวิธีการที่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะการศึกษาในระบบโรงเรียนอาจจะไม่ได้ทำเนื่องจากการขาดแคลนด้านทรัพยากร เช่น เกี่ยวกับเวลา อาคารสถานที่ บุคลากร ด้านงบประมาณ ตัวอย่าง เช่น การจัดสอนวิชาทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้านต่าง ๆ วิชาชีพทางด้านเกษตรกรรม โดยการจัดโครงการส่งเสริมเป็นพิเศษนอกเวลา

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาในระบบโรงเรียน (An a Complement) การจัดโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถเป็นส่วนประกอบที่เสริมให้ระบบโครงสร้างของการศึกษามีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยอาจจะจัดทำในรูปของโครงการฝึกอบรมเพื่อนำไปปฏิบัติงานได้ดีขึ้น (On-the-job-training) จากการนำเอาทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ให้ตรงกับสภาพความต้องการและปัญหาของผู้เรียน

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและและเป็นการเพิ่มเติมการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน (An an Extension) ในความหมายนี้มีลักษณะที่เหมาะสมอย่างยิ่งเพื่อย้ำถึงการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นความพยายามในการขยายกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดไปในตัวบุคคล โดยเฉพาะเมื่อได้จบการศึกษาในโรงเรียนไปแล้ว สำหรับวิธีการที่ดีและเหมาะสมมากที่สุดก็คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนนั่นเอง

4. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดระบบการเรียนรู้ขึ้นภายในสังคม (Learning System) ความต้องการทั้งหมดของประชาชนในชาติอาจจะได้รับบริการเพื่อการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียนร่วมกันเป็นสำคัญ ทั้งนี้ไม่ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีลักษณะอย่างไร ก็อาจจะพิจารณาเป็นส่วนประกอบของระบบการเรียนรู้ และสามารถทำเป็นกิจกรรมที่มีความสมบูรณ์เพื่อให้การศึกษาได้ทำหน้าที่ในสังคมอย่างมีความหมายยิ่งขึ้น

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ลำพังเฉพาะการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียว ไม่ได้เป็นการพอเพียงสำหรับประชาชน เพราะการศึกษาในโรงเรียนนั้นเป็นเพียงการเรียนรู้มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ในส่วนย่อย ๆ ส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับระยะเวลาในการดำรงชีวิตของคนเรา ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำเอารูปแบบ โครงสร้าง วิธีการต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาในระบบโรงเรียนมาผสมผสานกันเพื่อให้มีบทบาทครอบคลุมในทุก ๆ รูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ดังนี้

1. ช่วยให้การเรียนการสอนในหลักสูตรของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายของหลักสูตรอย่างแท้จริง เพราะการเรียนในโรงเรียนนั้นยังมีข้อจำกัดในเชิงปฏิบัติอีกมาก
2. ช่วยให้นักเรียนได้รับรู้ สัมผัสกับสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชนของตนอย่างแท้จริง อันเป็นพื้นฐานของการศึกษาเพื่อชีวิต และเมื่อนักเรียนเรียนจบหลักสูตรของสถานศึกษาสามารถที่จะออกมาเผชิญกับสภาพชีวิตอันแท้จริง สามารถแก้ปัญหาของตนเองและร่วมมือกับสังคมในการแก้ปัญหาในสังคมได้
3. ช่วยให้ผู้พลาดโอกาสเล่าเรียนใน วิชาสามัญ และวิชาชีพ ได้นับการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมคนอื่น

ประโยชน์ของการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกจะนักเรียนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงและโดยทางอ้อมแล้ว ประชาชนในชุมชนเองก็จะได้รับผลประโยชน์ด้วย ที่สำคัญ นักเรียนและประชาชนในชุมชน จะเกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ อันเป็นการศึกษาเพื่อชีวิต ในอันที่จะช่วยแก้ปัญหาของตนเองและร่วมมือกันแก้ปัญหาของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียนแม้จะแตกต่างกัน โดยลักษณะของชื่อ รูปแบบการจัด การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การลงทุน ฯลฯ แต่การศึกษาทั้ง 2 ระบบ ยังมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมาก ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน และมีความจำเป็นที่จะต้องจัดควบคู่กันไป โดยจะแยกจัดเฉพาะระบบใดระบบหนึ่งเพียงระบบเดียวไม่ได้ เพราะจะไม่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศชาติตามที่ต้องการ ซึ่งรูปแบบการจัดที่สามารถนำไปปฏิบัติจริงพอสรุปได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การผสมผสานแบบการศึกษาที่มีรูปแบบ

หลักเกณฑ์ มีการกำหนดหลักสูตร เวลาเรียน หน่วยการเรียนรู้ และมีระบบวัดและประเมินผลไว้อย่างแน่นอน เมื่อผู้เรียนเรียนจบตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดและผ่านการประเมินผลเรียบร้อยแล้ว ก็จะได้รับประกาศนียบัตรรับรองคุณวุฒิจากสถานศึกษา ซึ่งนั่นก็คือการจัดการศึกษาโดยทั่วไปในปัจจุบันของสถานศึกษา แต่จะมีการผสมผสานในเรื่องของการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วย

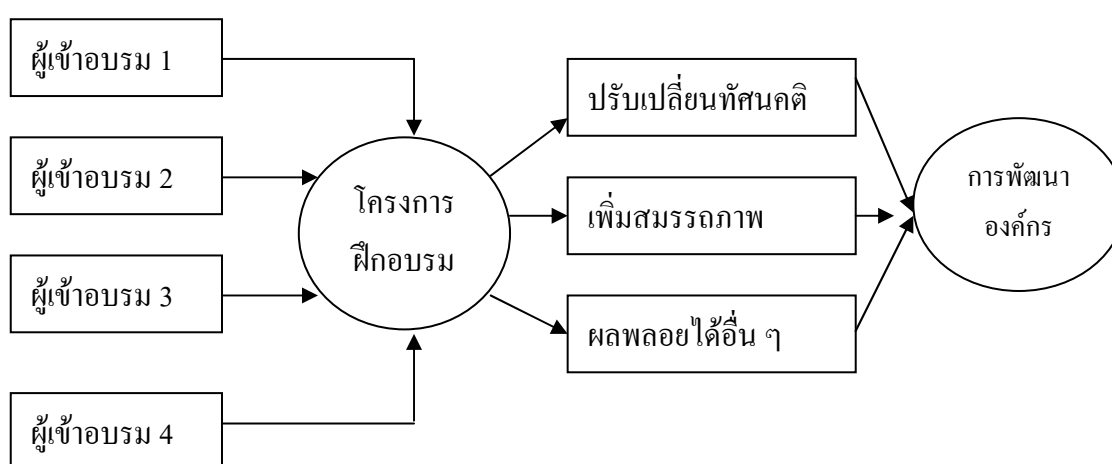
2. การผสมผสานแบบการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบตายตัว (นอกกรอบแบบ) ในประเด็นนี้ สถานศึกษามุ่งที่จะให้บริการบุคคลทั่วไป ทั้งนักเรียนและประชาชนทุกคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย เนื้อหาสาระต่าง ๆ เป็นไปตามความต้องการของชุมชน เป็นการจัดการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งจะออกมาในลักษณะ กลุ่มสนใจ เช่น การฝึกอบรมอาชีพระยะสั้น การเรียนทางไปรษณีย์ การเรียนทางวิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพ มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ ได้อย่างดีอีกวิธีการหนึ่ง ที่ปัจจุบันนิยมนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งในหน่วยงานของรัฐและเอกชน การฝึกอบรมนั้นมีเทคนิค วิธีการหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับหลักการ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมในแต่ละครั้ง ในหัวข้อแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฝึกอบรม ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดโดยเรียงลำดับตามหัวข้อดังนี้ ความหมาย ความสำคัญและความจำเป็น ประโยชน์ ประเภทและรูปแบบของการฝึกอบรม แนวคิดในการฝึกอบรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดในการฝึกอบรม

ปัจจุบันการบริหารและการดำเนินงานทางธุรกิจ ขององค์กรต่าง ๆ จะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ย่อมต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์ ในบรรดาปัจจัยต่าง ๆ คน เป็นปัจจัยที่มีความมากที่สุดที่จะบันดาลให้งานสัมฤทธิ์ผล องค์กรจะเจริญหรือเสื่อมก็เป็นผลมาจากคน ดังนั้นในการสร้างคนให้มีคุณภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารต้องคำนึงถึง การฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญที่จะเพิ่มความรู้ ความคิด ความอ่านและประสบการณ์ที่เหมาะสมสำหรับบุคลากร เป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านของความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นในองค์กร ฮันท์ (เกศรีน มนูญผล. 2544 : 39 ; อ้างอิงจาก Hunt 1980 : 307-309.) ได้แสดงแนวคิดพื้นฐานในการฝึกอบรม ดังนี้

ภาพประกอบ 2 แนวคิดพื้นฐานในการฝึกอบรม

จากแนวคิดพื้นฐานในการฝึกอบรมดังกล่าว สามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการฝึกอบรมครูวิชาการในการพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ เกี่ยวกับงานการศึกษาในระบบได้ ด้วยการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมขึ้น บนพื้นฐานที่คำนึงถึงปัจจัยที่มุ่งเสริมสมรรถภาพเฉพาะอย่างที่เป็นความต้องการจำเป็นสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ความหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรม (Training) ซึ่งถือเป็นคำเรียกรวบรวมหรือกรวมวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพต่อการทำงาน โดยมุ่งที่จะพัฒนาทักษะ ความรู้ และความสามารถ ได้มีผู้ให้ความหมายของการฝึกอบรมไว้หลายท่าน ดังนี้

โกวิท พวงงาม (2534 : 32) ให้ความหมายว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ตลอดจนสามารถทำให้อุบลการณ์ในหน่วยงานนั้น ๆ ทำงานทั้งในปัจจุบันและในอนาคตมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บุญเลิศ ไพรินทร์ (2538 : 9) กล่าวว่า การฝึกอบรมมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า การศึกษาและการพัฒนา ทั้งนี้เพราะต่างเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติของบุคคลเกี่ยวกับการทำงาน การให้การศึกษาและวิธีการอื่นใดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบและเป็นเรื่องเฉพาะทางมากเท่าใดก็มีแนวโน้มที่จะเป็นการฝึกอบรมมากขึ้น

ไมตรี ทองประวดี (2539 : 5) ได้ให้ความหมายว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลสามารถปฏิบัติงานได้อย่างสัมฤทธิ์ผลโดยอาศัยการพัฒนานิสัยในการใช้ความคิดและการกระทำ ทักษะ ความรู้ และทัศนคติที่เหมาะสม หรือกระบวนการในอันที่จะเพิ่มพูนความรู้ พัฒนาฝีมือในการทำงานของบุคคลทั้งมวลในสังคมใดสังคมหนึ่ง ตลอดจนเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนในทางที่ดี

ธงชัย สันติวงศ์ (2539 :187) ให้ความหมายว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการในการพัฒนาบุคคลอย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ และมีเจตคติที่ถูกต้องในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ถึงขั้นสามารถนำความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ไปปฏิบัติภาระหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รวีวัตร สิริภูบาล (2543 : 24) ได้ให้ความหมายว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดกระทำเพื่อสร้างเสริมพัฒนาบุคลากรในด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน และเจตคติในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนางานขององค์กร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางสร้างสรรค์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ได้รับความไว้วางใจในการปฏิบัติงาน และเกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพจากการนำสิ่งที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพ

เกศริน มนูญผล (2544 : 36) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติในการทำงานที่ได้รับมอบหมายเฉพาะอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยมีเป้าหมายให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการปฏิบัติจริง อันเกิดประโยชน์ ทั้งต่อหน่วยงานและผู้เข้ารับการฝึกอบรมเอง

ฟลิปโป (Flippo.1970 : 268) ให้ความหมายการฝึกอบรมไว้ว่าการฝึกอบรมคือ กระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขั้นถาวร ประกอบด้วยด้านใหญ่ ๆ 3 ด้าน คือ ด้านทักษะ ด้านความรู้ และด้านเจตคติ

กู๊ด (Good.1973 : 613) ได้ให้ความหมายว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลมีทักษะ และความรู้ โดยจัดขึ้นภายใต้สภาวะเงื่อนไขบางประการแต่ไม่ถึงกับทำอะไรใหญ่โตแบบที่นักเรียนเรียนในสถาบันการศึกษาทั่วไป

บีช (Beach.1980 :17) ได้ให้ความหมายว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้และมีความชำนาญ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมุ่งให้บุคคลรู้เรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลไปในทางที่ถูกต้อง

โกลด์สไตน์ (Goldstein. 1993 : 3) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความสามารถ (Ability) และเจตคติ (Attitude) ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

จากความหมายของการฝึกอบรมสรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคคล โดยมุ่งที่จะเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และเจตคติของบุคคล เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาและเพิ่มผลผลิต ทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้

ความสำคัญและความจำเป็นของการฝึกอบรม

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การฝึกอบรมบุคลากรมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ขององค์กร เนื่องจากการวัดความสำเร็จขององค์กร ดูได้จากผลงานที่ทำโดยเปรียบเทียบกับจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ขององค์กร ซึ่งการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ของบุคคลมีความจำเป็นที่จะต้องใช้กรรมวิธีที่ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ และเพิ่มเติมประสบการณ์ วิธีดังกล่าวที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน คือ การฝึกอบรม รวีวัตร์ สิริภูบาล (2543 : 24-25) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรมมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นกรรมวิธีที่ช่วยป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหาและสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้และเพิ่มเติมประสบการณ์โดยไม่ต้องเสียเวลาทำงานปกติ เป็นกรรมวิธีที่ช่วยให้บุคคลมีโอกาสพัฒนาทำที่และบุคลิกภาพของตนให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพร้อมที่จะทำงาน กล้าเผชิญอุปสรรคและสามารถตัดสินใจได้อย่างคล่องแคล่วว่องไวขึ้น ก่อให้เกิดความสามัคคีระหว่างบุคลากรที่ทำงานร่วมกัน สมพงษ์ เกษมสิน (2523 :182) ได้อธิบายถึงความสำคัญและความจำเป็นของการฝึกอบรมบุคลากร มีอยู่ 6 ประการ คือ

1. ฝึกอบรมบุคลากรเพื่อความอยู่รอดขององค์กร เพราะปัจจุบันมีการแข่งขันระหว่างองค์กรอย่างรุนแรง การฝึกอบรมจะช่วยให้องค์กรเข้มแข็งและช่วยให้พนักงานมีประสิทธิภาพในการทำงานมากยิ่งขึ้น

2. ฝึกอบรมบุคลากรเพื่อให้องค์กรเติบโต และขยายผลผลิต ขยายงานในด้านต่าง ๆ ออกไป ในการนี้องค์กรจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างบุคลากรที่มีความสามารถเพื่อรองรับงานเหล่านั้น

3. ฝึกอบรมบุคลากรเมื่อรับพนักงานใหม่ พนักงานใหม่มีความจำเป็นที่จะต้องรู้จักองค์กร ดีในทุก ๆ ด้าน และต้องฝึกอบรมให้รู้วิธีการทำงานขององค์กร ถึงแม้บุคลากรนั้นจะมีประสบการณ์มาจากที่อื่นแล้วแต่การทำงานของแต่ละองค์กรจะมีสภาพที่แตกต่างกัน

4. ฝึกอบรมบุคลากรเพื่อให้มีความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ ปัจจุบันเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จำเป็นจะต้องฝึกอบรมพนักงานให้มีความรู้ทันสมัยเสมอ ถ้าพนักงานมีความคิดล้าหลังองค์กรก็จะล้าหลังตามด้วย

5. ฝึกอบรมบุคลากรเพื่อกระตุ้นให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เมื่อพนักงานทำงานไประยะหนึ่งหรือทำงานมาเป็นเวลานานทำให้เกิดความเฉื่อย เบื่อหน่ายและขาดความกระตือรือร้น การฝึกอบรมจะช่วยเป็นตัวกระตุ้นให้มีความกระตือรือร้นสามารถทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

6. ฝึกอบรมบุคลากรเพื่อเตรียมพนักงานเข้าสู่ตำแหน่งใหม่เนื่องจากการโยกย้าย แทนที่คนที่ลาออกหรือการเข้าสู่ตำแหน่งใหม่ที่สูงขึ้น

จากการศึกษาในเรื่องความสำคัญและความจำเป็นของการฝึกอบรมของ เซาว์ ไพรพิรุณโรจน์ (2532 : 69) พบว่า ความสำคัญและความจำเป็นของการฝึกอบรมที่ต้องนำมาพัฒนากลุ่มผู้บริหารตามประเภทของผู้ปฏิบัติงาน มี 3 ลักษณะ คือ

1. ความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านฝีมือ (Skill Training) เป็นความจำเป็นในระดับของกรรมกรที่จะเลื่อนระดับจากผู้ปฏิบัติงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะมากนักไปสู่งานที่ต้องใช้ทักษะสูงขึ้น หรือเพื่อเพิ่มสมรรถภาพในการทำงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

2. ความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาชีพ (Professional Training) เป็นความจำเป็นในระดับของผู้ที่ใช้วิชาชีพ เช่น วิศวกร นักบัญชี เพื่อศึกษาในเรื่องของความรู้ด้านวิชาชีพที่มีการวิวัฒนาการใหม่

3. ความจำเป็นในการฝึกอบรมเพื่อการจัดการ (Management Training) เป็นความจำเป็นของผู้ที่ได้รับการเลื่อนขั้นจากระดับผู้ได้บังคับบัญชาไปอยู่ในระดับผู้บังคับบัญชา หรือผู้บังคับบัญชาขั้นต้นที่กำลังจะเลื่อนฐานะไปเป็นผู้บังคับบัญชาในระดับที่สูงขึ้น หรือแม้แต่ผู้บังคับบัญชาในระดับสูงปัจจุบัน จำเป็นที่จะต้องเริ่มรู้วิธีการจัดการใหม่ ๆ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การที่จะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรมีประสิทธิภาพและคุณภาพตามจุดมุ่งหมายขององค์กรที่ตั้งไว้นั้น บุคลากรในองค์กรนับว่าเป็นตัวจักรสำคัญในการนำไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น การฝึกอบรมบุคลากรอยู่เสมอ ๆ จึงนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก การฝึกอบรมที่มีคุณภาพจะต้องเกิดจากความจำเป็นอย่างแท้จริง ผู้ที่รับผิดชอบขององค์กรต้องมีความสามารถในการกำหนดความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรด้วยการฝึกอบรม เนื่องจากความจำเป็นแต่ละองค์กรไม่เหมือนกัน แม้จะเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะแต่ละองค์กรมีรายละเอียดปลีกย่อยที่ต่างกัน ซึ่งสาเหตุหลักที่ การฝึกอบรมมีความจำเป็นต่อการพัฒนาบุคลากรในองค์กร พอสรุปสาเหตุสำคัญๆ ได้ 3 ประการ คือ

1. การทำงานหรือการบริหารงานในปัจจุบันมีความซับซ้อน ลักษณะของงานเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สิ่งเหล่านี้ทำให้ต้องอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย จึงทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกอบรม เพื่อให้เจ้าหน้าที่และผู้บริหารมีความรู้ ความชำนาญ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. นโยบายของรัฐเปลี่ยนไป ข้าราชการจำเป็นที่จะต้องทำงานให้สอดคล้องกับนโยบายและอุดมการณ์ของรัฐที่เปลี่ยนไป การฝึกอบรมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของข้าราชการเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป

3. การเปลี่ยนแปลงลักษณะของงาน วิธีการปฏิบัติที่เปลี่ยนไปตามกาลสมัย การวิวัฒนาการของงาน เหล่านี้ทำให้มีความจำเป็นที่ทำให้บุคคลจะต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อที่จะได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้การฝึกอบรมเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาตนและบุคลากรเพิ่มขึ้น

จากบทสรุปสาเหตุดังกล่าวข้างต้น การฝึกอบรมจึงนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาตนและบุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงาน เพื่อให้บุคคลที่มีความรู้ มีทักษะ และมีเจตคติสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ทำให้องค์กรเกิดการพัฒนาก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ทำให้เกิดเอกภาพและความมั่นคงในองค์กรต่อไป

ประโยชน์ ของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นกระบวนการเพิ่มความรู้ ทักษะ และพัฒนาฝีมือในการทำงานของคนในองค์กร เป็นกรรมวิธีช่วยป้องกันปัญหาและปรับปรุงคุณภาพของงานให้ดีขึ้น เพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานในตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ใช้ขีดความสามารถได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นจึงต้องเข้าใจว่า การฝึกอบรมจะมีผลอย่างไรต่อองค์กร ในองค์กรปัจจุบันการฝึกอบรมนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร ในการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และสามารถแก้ปัญหาบางประการในการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งหากวิเคราะห์ให้ดีแล้วถือ

ว่าเป็นการเพิ่มความรู้ สร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากร ประโยชน์ของการฝึกอบรมที่เห็นเด่นชัดก็คือ ลดเวลาการเรียนรู้ให้สั้นลง ปรับปรุงความสามารถในการทำงานให้สูงขึ้น ลดความสิ้นเปลืองฝีมือการทำงานสูงขึ้น ซึ่งส่งผลต่อรายได้ที่เพิ่มขึ้น มีความมั่นใจในการทำงาน ภูมิใจในงาน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ที่สำคัญทำให้มีความก้าวหน้าในตำแหน่งของงานที่สูงขึ้น

สุปราณี ศรีฉัตรวิมุข (2535 : 5-6) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการฝึกอบรมโดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

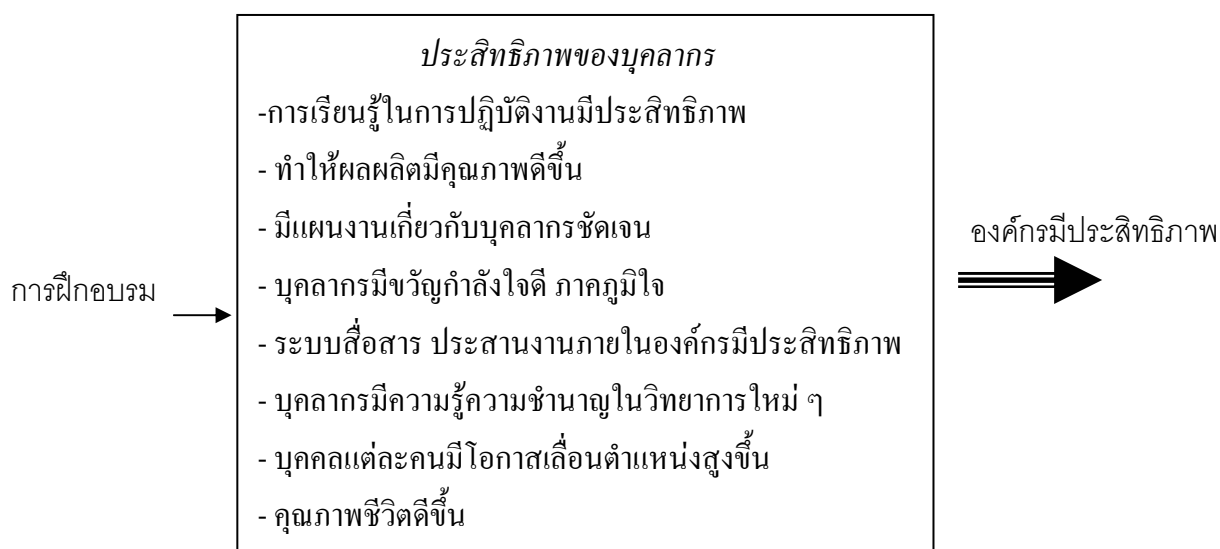
1. ด้านเวลา ช่วยลดเวลาในการเรียนรู้ในการปฏิบัติงาน
2. ด้านการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่ดีขึ้น
3. ด้านผู้เข้ารับการฝึกอบรม ช่วยให้อำนาจปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ด้านการบริหารช่วยให้องค์กรก้าวหน้า
5. ด้านขวัญและกำลังใจ เข้าใจบทบาทหน้าที่ มีเจตคติที่ดีมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ปฏิบัติงาน

6. ด้านความมั่นคงขององค์กรหรือหน่วยงานทางธุรกิจ ช่วยลดปัญหาการทำงาน

วิจิตร อวระกุล (2540 : 42) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรมนอกจากเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ปัญหาภายในองค์กรแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนต่าง ๆ ดังนี้ คือ เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพสูงขึ้น พนักงานมีขวัญกำลังใจดีขึ้น ทำให้พนักงานมีความรู้ความชำนาญในวิทยาการใหม่ ๆ ทำให้ระบบข่าวสารในองค์กรดีขึ้น ลดเวลาการเรียนรู้งาน พนักงานแต่ละคนมีโอกาสก้าวหน้าได้เลื่อนตำแหน่ง ลดอุบัติเหตุในการทำงานและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงาน เมื่อส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวมีคุณภาพดีย่อมส่งผลกระทบต่อองค์กรโดยรวม ทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพและความมั่นคงสูงขึ้น

กล่าวโดยสรุป การฝึกอบรมมีประโยชน์มากมาย ทั้งต่อองค์กรและบุคลากรในองค์กร ส่งเสริมให้การบริหารงานและการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร ประโยชน์ของการฝึกอบรมพอสรุปเป็น ภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบ 3 ประโยชน์ของการฝึกอบรม (วิจิตร อวระกุล. 2540 : 42)

ประเภทของการฝึกอบรม

ในเรื่องประเภทของการฝึกอบรม เนื่องจากการฝึกอบรมมีความสำคัญต่อการปรับปรุงพัฒนาองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน จึงทำให้รูปแบบลักษณะของการฝึกอบรมแตกต่างกันไป หากจะกล่าวถึงประเภทของการฝึกอบรม สามารถที่จะแบ่งออกได้หลายประเภทตามลักษณะของจุดมุ่งหมาย ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ระยะเวลาในการฝึกอบรม แต่ที่สำคัญการฝึกอบรมทุกประเภทจะมุ่งผลที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ นักวิชาการและนักฝึกอบรมหลายท่านได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมไว้พอสรุปได้ดังนี้

กิตติ พชรวิชญ์ (2533: 67-76) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมออกเป็น 2 ประเภท โดยยึดหลัก บทบาทความสำคัญของผู้ให้การฝึกอบรมและผู้เข้ารับการฝึกอบรมดังนี้

1. การฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้ให้การอบรม หรือวิทยากร

1.1 การบรรยาย (Lecture) มีลักษณะที่วิทยากรดำเนินการบรรยาย และอธิบายตามหัวข้อที่ได้กำหนดหรือได้รับมอบหมายไว้ วิทยากรอาจใช้สื่อหรืออุปกรณ์ประกอบการบรรยาย และเมื่อบรรยายเสร็จจะเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีโอกาสซักถามปัญหาหรือขอคำอธิบายเพิ่มเติม

การบรรยายเป็นการฝึกอบรมที่เชื่อว่าวิทยากรมีความรู้ในเนื้อหาที่ให้การอบรมมากกว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรม วิทยากรจึงเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยตรง เนื้อหาความรู้ที่ใช้ในการบรรยายจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักการ ทฤษฎี ความจริง และเหตุผล วิทยากรจะเป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญนอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้เนื้อหาเป็นอย่างดีแล้ว ควรจะต้องมีทักษะการพูด

หรือการบรรยาย การใช้การบรรยายวิทยากรที่สามารถที่จะนำเสนอเนื้อหาสาระตามที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วนและเป็นลำดับ สามารถใช้กับการฝึกอบรมที่มีผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นจำนวนมาก

1.2 การอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion) การอภิปรายเป็นคณะจะมีลักษณะเป็นการอภิปรายโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3-8 คน อภิปรายในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นหัวข้อเดียวกันโดยให้ผู้อภิปรายแต่ละคนเสนอข้อมูลความจริง ความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหาตามความคิดเห็นของตน ผู้อภิปรายแต่ละคนจะเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ในสาขาวิชาที่แตกต่างกันเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง การอภิปรายเป็นคณะอาจมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา ทำให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้อภิปรายเสนอความคิดเห็นไม่เต็มที่ ผู้ดำเนินรายการต้องเป็นผู้ที่ควบคุมการอภิปรายให้มีเวลาที่พอเหมาะ คอยประสานเชื่อมโยงและสรุปการอภิปรายของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่าน หลังจบการอภิปรายจึงเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมรับการฝึกอบรมได้มีโอกาสซักถามปัญหา ข้อสงสัย และเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม

1.3 การประชุมแบบซิมโปเซียม (Symposium) หรืออาจเรียกว่า การชุมนุมปาฐกถา หรือการประชุมทางวิชาการ ซึ่งเป็นการบรรยาย โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิประมาณ 2-6 คน และมีผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่เป็นวิทยากรดำเนินการประชุม เชื่อมโยง และสรุปการบรรยายของวิทยากรแต่ละคน การประชุมแบบซิมโปเซียมนี้ ผู้บรรยายแต่ละคนจะได้รับมอบหมายให้บรรยายในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งตามลำดับ ประมาณคนละ 10-15 นาที เมื่อบรรยายเสร็จจากกลับเลยหรือนั่งฟังผู้อื่นบรรยาย แต่จะไม่แสดงความคิดเห็น หรือบรรยายในหัวข้อของคนอื่น หัวข้อบรรยายของแต่ละคนจะอยู่ภายใต้หัวเรื่องใหญ่ (Theme) เดียวกัน เมื่อเสร็จสิ้นการบรรยายจะเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถามปัญหาต่าง ๆ หรือแสดงความคิดเห็นในข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้

การประชุมแบบซิมโปเซียมนี้ จะทำให้ผู้เข้าฟังหรือผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้ที่หลากหลาย จากวิทยากรหลายคน ทำให้น่าสนใจ และเหมาะที่จะใช้กับการฝึกอบรมที่มีผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวนมาก ถึงแม้ว่าจะมีความคลาดเคลื่อนบ้างในบางประเด็นเพราะเป็นการประชุมแบบสื่อสารทางเดียว

2. การฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

2.1 การสัมมนา (Seminar) เป็นการประชุมเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันศึกษาค้นคว้าในหัวข้อประเด็นปัญหาที่วิทยากรเสนอให้ ภายใต้คำแนะนำ เสนอแนะจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนใหญ่การสัมมนาจะจัดให้แก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกัน ประสบปัญหาในการทำงานร่วมกัน จึงนำปัญหามาสัมมนาเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยปกติจะเป็นการสัมมนาในกลุ่มย่อยก่อนแล้วจึงนำผลสัมมนากลุ่มย่อยมาเสนอที่ประชุมใหญ่อีกครั้งหนึ่ง การสัมมนาจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ที่สำคัญผลของการร่วม

สัมมนาสามารถที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้จริง การจัดสัมมนาไม่ควรให้สมาชิกของกลุ่มมีความแตกต่างในเรื่องของวิทยุหรือตำแหน่งหน้าที่มากนักเพราะอาจทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ เกิดความเกรงใจไม่กล้าแสดงออกได้อย่างเต็มที่

2.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การประชุมประเภทนี้เป็นการสนับสนุนให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ร่วมลงมือทำงานเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการฝึกปฏิบัติจริง หรือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ดีขึ้น โดยปกติแล้วการประชุมเชิงปฏิบัติการ วิทยากรจะเป็นผู้บรรยายให้ความรู้ ทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมลงมือปฏิบัติจริงในกลุ่มย่อย โดยอาจเสนอปัญหาให้แก้ไข หรือฝึกฝนการใช้อุปกรณ์เครื่องมือใหม่ที่เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานหรือร่วมกันสร้างเครื่องมือใหม่ การประชุมเชิงปฏิบัติการจึงเป็นการฝึกอบรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ฝึกอบรมได้ร่วม และลงมือปฏิบัติจริงถึงแม้ว่าจะบางกิจกรรมจะต้องใช้เวลา และงบประมาณที่สูง

2.3 การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) เป็นการรวมกลุ่มอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวนประมาณ 5-20 คน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่วิทยากรกำหนดให้อภิปราย หรือเป็นเรื่องที่สนใจร่วมกัน ข้อสรุปที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มพูนความรู้ โดยปกติแล้วสมาชิกในกลุ่มจะเลือกสมาชิกคนใดคนหนึ่งเป็นผู้นำการอภิปราย คอยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปของกลุ่มแล้วอาจนำไปเสนอต่อกลุ่มใหญ่ต่อไป

2.4 การประชุมแบบซินดิเกต (Syndicate Method) การประชุมแบบนี้จะแบ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อแก้ไขพิจารณาหาคำตอบตามที่วิทยากรมอบหมาย หรือเพื่อปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายมาอย่างเฉพาะเจาะจง สมาชิกของการประชุมจะมาจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย โดยควรเริ่มต้นจากการให้ความรู้หรือมีกิจกรรมปฏิบัติร่วมกันโดยวิทยากร หลังจากนั้นจึงมีการแบ่งกลุ่มจำนวนประมาณ 6-12 คน เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเจาะจงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งภายใต้ความช่วยเหลือจากวิทยากร โดยควรร่วมกันพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ขอบเขตของปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะ มีการเลือกประธาน เลขานุการ เพื่อดำเนินการประชุมกลุ่มย่อย และเสนอผลประชุมในที่ประชุมใหญ่ต่อไป

2.5 การระดมสมอง (Brain Storming) การอบรมประเภทนี้มุ่งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้เสนอความคิดเห็นของตนอย่างเสรีภาพ โดยกำหนดระยะเวลาในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งแล้วเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น โดยไม่คำนึงว่าถูกหรือผิดอย่างไร ความคิดเห็นทุกเรื่องจะได้รับการยอมรับจากกลุ่ม เมื่อเสร็จสิ้นการระดมความคิดเห็นของทุกคนแล้ว จึงค่อยนำความคิดเห็นที่หลากหลายมาอภิปรายอีกครั้งเพื่อคัดสรร เลือกหาความคิดเห็นของกลุ่มที่กลุ่มเห็นว่าเหมาะสมที่สุด และสามารถนำไปใช้ได้จริงมากที่สุด การระดมสมองเหมาะสมกับการ

ฝึกอบรมที่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่เกิน 15 คน หรืออาจแบ่งสมาชิกจากกลุ่มใหญ่เป็นกลุ่มย่อย แล้วมีการนำเสนอผลการระดมสมองให้กับกลุ่มใหญ่อีกครั้งหนึ่ง

2.6 การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz Session, Buzz Group) เป็นการฝึกอบรมที่แบ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นกลุ่มย่อย ๆ จากกลุ่มใหญ่ โดยแบ่งสมาชิกในกลุ่มย่อยออกเป็น 2-6 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาประเด็นปัญหาร่วมกัน ซึ่งปัญหาแต่ละกลุ่มย่อยได้รับอาจเป็นปัญหาเดียวกันหรือคนละปัญหาก็ได้ ภายใต้ความช่วยเหลือจากวิทยากรประจำกลุ่มแต่ละกลุ่ม และภายในเวลาที่กำหนด โดยกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มจะต้องมีประธานและเลขานุการดำเนินการประชุม และนำเสนอผลการประชุมต่อที่ประชุมใหญ่อีกครั้งหนึ่ง การประชุมกลุ่มย่อยเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น เป็นการสร้างบรรยากาศแบบเป็นกันเอง แต่พึงระวังปัญหาในเรื่องของเสียงรบกวนหากกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มประชุมในห้องเดียวกัน

2.7 การอภิปรายแบบถาม-ตอบ (Colloquy) ในบางครั้งอาจเรียกว่าอภิปรายแบบปฏิจาภิวัตน์ เนื่องจากจะมีลักษณะเป็นกลุ่ม 2 กลุ่ม โดยกลุ่มหนึ่งจะเป็นฝ่ายถามคำถามหรือปัญหา อีกกลุ่มหนึ่งจะเป็นฝ่ายตอบปัญหา โดยอาจจะให้แต่ละฝ่ายมีสมาชิกไม่น้อยกว่า 2-3 คน และมีผู้ดำเนินรายการคอยประสานงานทั้งสองฝ่าย ซึ่งกลุ่มผู้ตอบโดยมากจะเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี บรรยายการอภิปรายจะมีลักษณะเป็นกันเอง เป็นการพูดคุยถามตอบ และเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ การอภิปรายแบบถาม-ตอบนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการอภิปรายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจร่วมกัน โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เข้าใจในเรื่องนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ อย่างลึกซึ้งในประเด็นต่าง ๆ หลากหลายแง่มุม

2.8 การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เป็นการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงบทบาทในสถานการณ์ที่กำหนดให้ โดยให้แสดงตามกิจกรรมที่เป็นจริง และเกิดขึ้นจริง โดยไม่มีการซักซ้อมมาก่อนแต่อย่างใด เพื่อให้ฝึกปฏิบัติได้เหมือนจริง วิทยากรจะกำหนดสถานการณ์หรือเค้าโครงเรื่องให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงตามความคิดเห็นและบทบาทที่ได้รับมอบหมาย เมื่อแสดงบทบาทสมมติเสร็จแล้วจึงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอื่น ๆ ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดูได้วิเคราะห์บทบาทที่แสดงนั้น และนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาในสถานการณ์นั้น

2.9 การแสดงละครสั้น (Skit) เป็นการฝึกอบรมที่คล้ายกับการแสดงบทบาทสมมติ แต่ต่างกันตรงการแสดงละครสั้นจะมีการซักซ้อมการแสดงและบทบาทต่าง ๆ ก่อนล่วงหน้า แล้วจึงจะแสดงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมคนอื่น ๆ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ดูได้เห็น การแสดงละครสั้นเป็นการฝึกอบรมลักษณะแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่กำหนดให้ แล้วโดยการร่วมกันอภิปรายกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์เหล่านั้น ถือเป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่ใช้กระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม สนใจและเป็นการแนะนำสถานการณ์ก่อนที่จะเปิดการอภิปรายต่อไป

2.10 การปฏิบัติงานในเวลาจำกัด (In Basket Technique) เป็นการปฏิบัติงานที่จำลองจากการปฏิบัติงานจริงในแต่ละวัน เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับงานเอกสาร โดยฝึกให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกปฏิบัติงานและตัดสินใจตามลำดับก่อน หลัง ตามความเหมาะสมของงานภายในระยะเวลาที่จำกัดตามที่กำหนดให้ โดยไม่มีผู้อื่นช่วย และไม่มีข้อมูลอื่นประกอบการตัดสินใจ

2.11 กรณีศึกษา (Case Study) เป็นการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ศึกษาเรื่องราวที่ได้จากการนำเสนอ จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง หรือในสภาพที่คล้ายคลึงกับเหตุการณ์ที่เป็นจริงมากที่สุด โดยมีรายละเอียดมากพอที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นความสำคัญของปัญหาและข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รู้จักตัดสินใจ วิเคราะห์และแก้ปัญหา ตัดสินปัญหาต่าง ๆ ภายใต้สถานการณ์นั้น โดยจัดทำในรูปแบบของเอกสารให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

กรณีศึกษาเป็นการฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเล็ก หรือสมาชิกกลุ่มใหญ่ที่แบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่มย่อยได้ เป็นกิจกรรมที่สร้างบรรยากาศความเป็นกันเองระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม เนื่องจากทุกคนมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น ภายใต้คำแนะนำช่วยเหลือจากวิทยากร และเมื่อเสร็จสิ้นการอภิปรายกรณีศึกษาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมแล้ววิทยากรจะทำหน้าที่สรุปผลการวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่งเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

2.12 วิธีประสบการณ์ (Incident Method) วิธีประสบการณ์ เป็นการฝึกอบรมที่วิทยากรนำเสนอเรื่องราวหรือเหตุการณ์ อย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจริงให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ร่วมพิจารณา หาข้อเท็จจริงหรือหาคำตอบให้กับปัญหา ซึ่งจะคล้ายกับการใช้กรณีศึกษา แต่จะต่างกันตรงที่วิธีประสบการณ์ไม่จำเป็นต้องจัดทำเป็นเอกสารเช่นกรณีศึกษา แต่จะให้วิทยากรเป็นผู้เล่าให้ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมฟัง แล้วให้ผู้รับฝึกอบรมได้ซักถามข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มเติม แล้วอภิปรายเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา

2.13 เกมการบริหาร (Management Games) เกมการบริหารเป็นการฝึกอบรมประเภทที่จัดในลักษณะให้มีการแข่งขันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 กลุ่ม ขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เกมการสื่อสาร เกมการตัดสินใจสั่งการ เกมการเป็นผู้นำ เป็นต้น โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติแก้ปัญหาในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากชีวิตการทำงาน การฝึกอบรมประเภทนี้เหมาะสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารหรือกำลังจะเป็นผู้บริหารในอนาคต

2.14 การสาธิต (Demonstration) การสาธิตเป็นการฝึกอบรมในลักษณะการแสดงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เห็นของจริง โดยใช้เครื่องมือ อุปกรณ์และการทดลองต่าง ๆ เหมาะสำหรับการฝึกอบรมกลุ่มเล็ก ๆ เมื่อวิทยากรสาธิตเสร็จแล้ว ควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทดลองปฏิบัติจริงด้วยตนเอง เพื่อเป็นการฝึกปฏิบัติจนทำได้จริง

2.15 ฟิชโบล (Fishbowl) เป็นเทคนิควิธีการจัดที่นั่งให้เป็นวงกลมสองวงซ้อนกัน โดยผู้ที่นั่งวงในจะมีบทบาทในการอภิปรายแลกเปลี่ยนข่าวสารเสนอแนะความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ส่วนผู้ที่นั่งวงนอกจะทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ไม่มีบทบาทในการประชุมนั้น ๆ

2.16 การจัดการทัศนศึกษา (Field Trip) การจัดการทัศนศึกษา เป็นการนำเอาผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปศึกษาดูงาน ณ สถานที่ที่น่าสนใจเพื่อศึกษาสภาพการณ์จริง ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และเห็นการปฏิบัติจริง การจัดการทัศนศึกษาควรจัดควบคู่กับการฝึกอบรมประเภทอื่น เช่น การบรรยายก่อนไปทัศนศึกษา จัดให้มีการอภิปรายหลังกลับจากทัศนศึกษา เป็นต้น

2.17 การสอนงาน (Coaching) หรือเรียกอีกอย่างว่า การแนะนำงาน เป็นวิธีการที่มุ่งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รู้จักวิธีปฏิบัติงานอย่างถูกต้อง ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการฝึกอบรมระหว่างการปฏิบัติงาน อาจทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มเล็ก ๆ การฝึกอบรมประเภทนี้วิทยากรจะต้องมีความรู้ประสบการณ์ และทักษะในงานที่สอนเป็นอย่างดี การสอนงานนี้เป็นการฝึกอบรมที่เน้นสร้างความร่วมมือและประสานงานระหว่างลูกน้องกับหัวหน้างาน รวมไปถึงผู้ทำงานใหม่ได้รู้ถึงสภาพปัญหาของงานในตำแหน่งที่ตนกำลังจะทำ

2.18 การฝึกอบรมให้ไวต่อความรู้สึก (Sensitivity Training) การฝึกอบรมประเภทนี้เป็นการฝึกประสาทสัมผัส หรือพัฒนาบุคคลโดยกระบวนการกลุ่ม จะเป็นการฝึกใช้ประสาทสัมผัสของบุคคลให้เข้าใจผู้อื่น ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รู้จักสังเกต ลักษณะท่าทาง การแสดงออกของผู้อื่น เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลอื่น อันจะนำมาสู่การพัฒนาตนเองในการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่ม การฝึกอบรมประเภทนี้วิทยากรต้องพยายามกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงพฤติกรรมที่เป็นของตนเองออกมา และเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์พฤติกรรมของแต่ละคนในข้อบกพร่องและสิ่งที่ควรแก้ไขรวมไปถึงให้มีการทดลองฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมด้วย

2.19 การประชุมโต๊ะกลม (Round Table) หรืออภิปรายโต๊ะกลม จะเป็นการประชุมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 4-6 คน โดยจัดให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ฟังนั่งหันหน้าซึ่งกันและกันในรูปแบบของโต๊ะกลม โดยปกติแล้วการประชุมโต๊ะกลมจะเป็นการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นมากกว่าเป็นการเสนอทฤษฎีข้อเท็จจริงต่าง ๆ การประชุมโต๊ะกลมควรจัดให้มีผู้ดำเนินรายการเพื่อที่จะคอยควบคุมการประชุม จับประเด็น สรุปและเสนอคำถาม

2.20 การประชุมแบบฟอรัม (Forum) เป็นการชี้แจงปัญหาข้อข้องใจเป็นเทคนิคการประชุมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมซักถามข้อสงสัยข้อข้องใจ หลังจากวิทยากรได้ชี้แจงประเด็นปัญหาแล้ว หรือในอีกประเด็นก็คือเป็นการชี้แจงพูดคุยประเด็นปัญหาหรือข้อข้องใจ ข้อขัดแย้ง สงสัย ระหว่างวิทยากรกับผู้ฟังหรือผู้เข้ารับการฝึกอบรมนั่นเอง

2.21 การจัดกลุ่มผู้ฟังให้โต้ตอบ (Audience Reaction Team) หรือเรียกอีกอย่างว่า กลุ่มซักถาม หรือการสนองความต้องการของกลุ่ม เป็นการฝึกอบรมที่มีการจัดกลุ่มผู้เข้ารับฝึกอบรมทำหน้าที่ซักถาม รายละเอียดต่าง ๆ ซักถามข้อสงสัย ฝึกหัดการจับประเด็น และโต้ตอบกับวิทยากร ทำให้วิทยากรทราบถึงปัญหาและแนวคิดของกลุ่ม ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมในการบรรยาย

2.22 การจัดกลุ่มผู้ฟัง (Listening Team) การจัดกลุ่มผู้ฟังเป็นการฝึกอบรมประเภท จัดให้มีกลุ่มผู้ฟังการบรรยายหรืออภิปรายโดยคัดเลือกกลุ่มผู้ฟังจากผู้เข้ารับการฝึกอบรม ให้ฝึกการจดบันทึกการบรรยายหรืออภิปราย การสรุปประเด็น การสรุปการประชุมหรือการอภิปราย การทำงาน เพื่อเสนอรายงานการบรรยายหรือการอภิปรายให้ที่ประชุมได้ทราบต่อไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้ฟังการสรุป ย้ำจุดสำคัญหรือทบทวนในตอนท้ายของการบรรยาย

2.23 การประชุม (Conference) เป็นการประชุมพบปะหรือการประชุมระดับผู้บริหาร หรือการประชุมระดับหัวหน้า เป็นการประชุมเฉพาะกลุ่มผู้ทำงาน หรือหัวหน้ากลุ่ม หัวหน้ากอง หัวหน้าแผนก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรึกษาหารือร่วมกันแก้ปัญหา กำหนดนโยบาย วางหลักเกณฑ์ แนวทางปฏิบัติ รับทราบนโยบายที่เปลี่ยนแปลง เพื่อชี้แจงให้ลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาทราบต่อไป

ทวีป อภิสัท (2538 : 16-17) ได้แบ่งการฝึกอบรมไว้ 2 ประเภท คือ การฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงาน (Preservice Training) และการฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติงาน (Inservice Training)

1. การฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงาน (Preservice Training) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรก่อนที่จะปฏิบัติงานหรืองานบางอย่างที่ต้องการความสามารถเฉพาะต้องจัดฝึกอบรมให้ก่อนจึงจะสามารถปฏิบัติงานนั้นได้ ซึ่งไม่ต้องเสียเวลาสอนงานในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ ช่วยลดข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงานและทำงานได้รวดเร็ว การฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การปฐมนิเทศ (Orientation Training) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรเข้าใหม่ เพื่อให้เข้าใจองค์กรเกี่ยวกับนโยบาย วัตถุประสงค์ โครงสร้างบริหาร วิธีทำงาน มาตรฐานการทำงาน ความต้องการต่าง ๆ ตามความคาดหวังขององค์กร

1.2 การแนะนำงาน (Induction Training) เป็นการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่เฉพาะ เพื่อสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติต่องานใหม่ให้มีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร

2. การฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติงาน (Inservice Training) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรในขณะที่ปฏิบัติงานมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น การฝึกอบรมลักษณะนี้แบ่งย่อยตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมได้ 3 ประเภท คือ

2.1 การฝึกอบรมเพื่อแก้ปัญหา มุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติงานเป็นการฝึกอบรมเพื่อนำความรู้ วิธีการ ไปใช้แก้ไขปัญหามักจัดในระดับหัวหน้างาน การฝึกอบรมแบบนี้อาจใช้วิธีการอภิปรายหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อหาความกระจ่างในปัญหาหรือข้อจำกัดต่าง ๆ ในองค์กรแล้วสรุปหาความเห็นพ้องเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน เป็นการหาทางแก้ปัญหาและปรับปรุงหน่วยงาน

2.2 การฝึกอบรมเพื่อป้องกันปัญหา เป็นการฝึกอบรมที่มุ่งเพิ่มพูนศักยภาพของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นเฉพาะด้าน เช่น การฝึกอบรมเทคนิคการสอน การเป็นผู้นำ การประเมินโครงการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรได้นำความรู้ แนวคิด จากการฝึกอบรมมาเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กรนั่นเอง

2.3 การฝึกอบรมเพื่อการพัฒนา เป็นการฝึกอบรมที่เน้นการมุ่งอนาคต มุ่งให้ผู้ปฏิบัติงานมีความคิดสร้างสรรค์ มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน บำรุงขวัญและกำลังใจในการทำงาน รวมทั้งการปรับปรุงเจตคติต่อนโยบายใหม่ขององค์กร เพื่อให้บุคลากรสามารถพัฒนางานให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

โอดิออร์เน (Odiome. 1970 : 80) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมตามความสำคัญของการฝึกอบรม ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การฝึกอบรมขั้นต้น (Regular Training Program) เป็นการฝึกอบรมเพื่อสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม การฝึกอบรมประเภทนี้ เช่น การปฐมนิเทศ การฝึกอบรมก่อนเลื่อนตำแหน่งการทำงาน เป็นต้น

2. การฝึกอบรมเพื่อแก้ปัญหา (Problem-solving Training Program) เป็นการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น มุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน

3. การฝึกอบรมเพื่อการพัฒนา (Innovative Training Program) เป็นการฝึกอบรมขั้นสูงมุ่งเน้นการมุ่งสู่อนาคต เป็นการฝึกอบรมที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถพัฒนางานให้ก้าวหน้า

โดยสรุปประเภทของการฝึกอบรมสามารถแบ่งออกได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับลักษณะวัตถุประสงค์ ประโยชน์และเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้น ซึ่งผู้จัดสามารถเลือกประเภทให้เหมาะสมกับเป้าหมายในการพัฒนาผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าสูงสุดกับงบประมาณและเวลาที่ใช้ไป จากประเภทของการฝึกอบรมดังกล่าวข้างต้นพอที่จะสรุปประเภทของการฝึกอบรมโดยแบ่งตามลักษณะการนำไปใช้ประโยชน์ต่อองค์กรได้ดังนี้

1.การอบรมปฐมนิเทศ

เป็นการฝึกอบรมที่จัดขึ้นสำหรับผู้ปฏิบัติงานใหม่ เพื่อทราบถึง สภาพการจัด การทั่วไปในองค์กร สถานที่ทำงาน ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของหน่วยงาน สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เป็น การสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ทำให้คุ้นเคย สามารถปรับสภาพบุคคลให้เข้ากับแนวทาง การดำเนินงานขององค์กรได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ผลผลิตของงานที่จะเกิดขึ้นมีคุณภาพสูงขึ้น

2.การฝึกอบรมแบบสอนงานโดยลงมือปฏิบัติ

หรืออาจเรียกอีกอย่างว่าเป็นการสาธิตให้ดูจากของจริง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกทดลองปฏิบัติ แก้ไขข้อบกพร่อง สามารถทำสิ่งเหล่านั้นได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้องค์กรลดค่าใช้จ่าย มีบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น มีคุณภาพสูงขึ้น

3.การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะ

เป็นการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มฝีมือในการปฏิบัติงานให้ทันกับเครื่องมือเครื่องใช้ สมัยใหม่ หรือเพื่อสำรองแรงงานฝีมือไว้ใช้ในกรณีที่ต้องปรับปรุง หรือขยายหน่วยงาน องค์กร

4.การฝึกอบรมระดับหัวหน้างาน

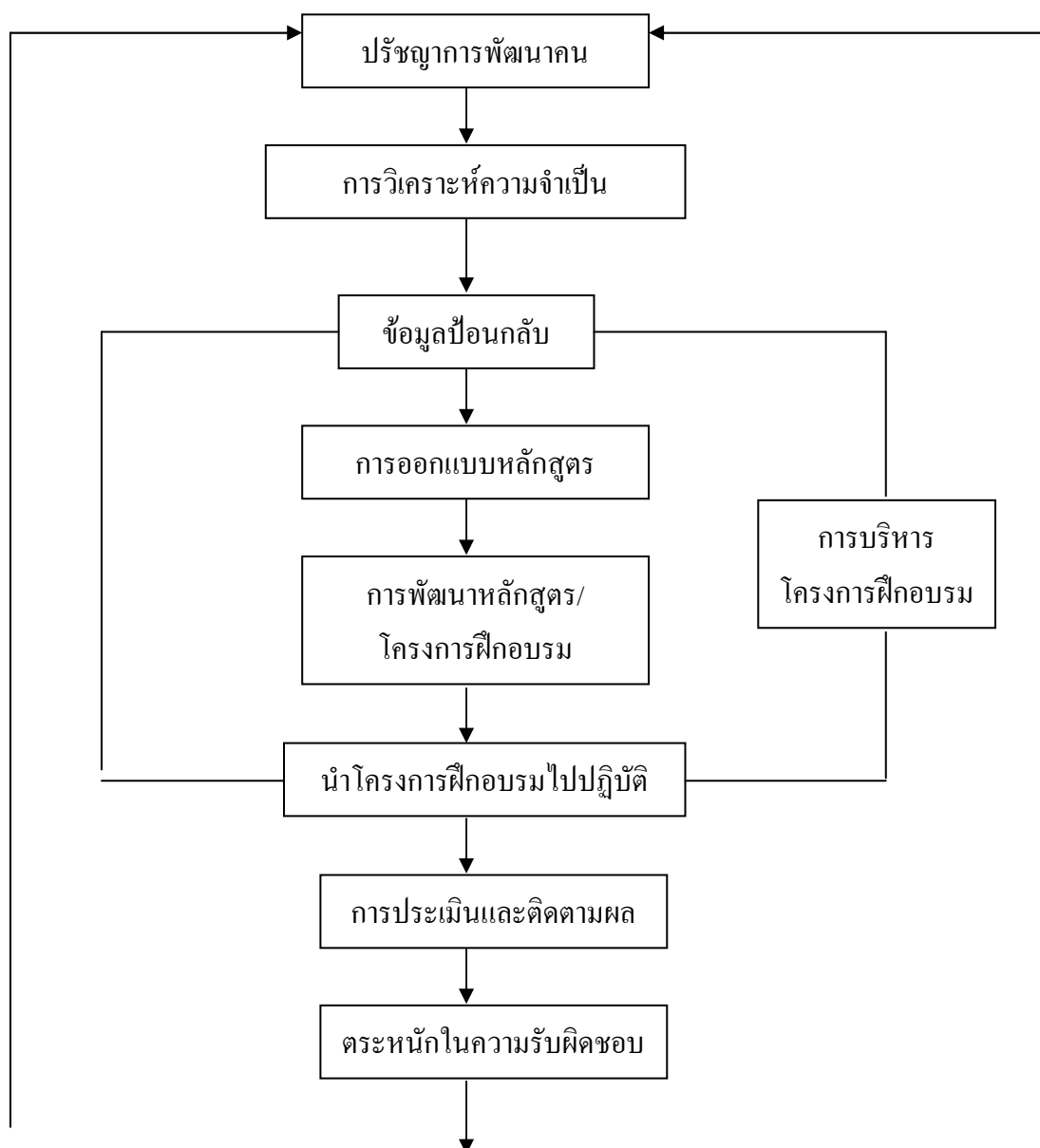
เป็นการฝึกอบรมเพื่อตอบสนองการเติบโตของหน่วยงาน การขยายงาน ที่มี ความต้องการเจ้าหน้าที่ในระดับหัวหน้างาน

5. การฝึกอบรมโดยวิธีฝึกฝนตนเอง

เป็นวิธีการตั้งใจที่จะให้ตนเองทันกับเหตุการณ์ซึ่งได้มาจาก การแลกเปลี่ยน ความรู้ ศึกษาเอกสาร ติดตามความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงาน การศึกษาทางไปรษณีย์ การเข้าร่วมประชุมและสัมมนา เป็นผู้นำการอภิปรายและบรรยาย การไปศึกษาดูงาน เป็นต้น

มีนักวิชาการทางด้านการฝึกอบรมได้เสนอรูปแบบหรือโมเดลในการฝึกอบรมไว้หลากหลาย รูปแบบ เช่น

ทวีป อภิสัท (2536 : 72-73) ได้ระบุไว้ว่า โมเดลกระบวนการฝึกอบรมนั้น เป็นโมเดล ของวงจรการฝึกอบรมและพัฒนาในลักษณะของกระบวนการฝึกอบรม ซึ่งมี 8 ระยะด้วยกัน คือ ระยะที่ 1 การกำหนดปรัชญาการพัฒนาคน ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ความจำเป็น ระยะที่ 3 การได้รับข้อมูล ป้อนกลับเพื่อสะท้อนไปยังความจำเป็นที่ได้มากับปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ระยะที่ 4 การออกแบบหลักสูตร ระยะที่ 5 การพัฒนาหลักสูตร/โครงการฝึกอบรม ระยะที่ 6 การนำโครงการฝึกอบรมไปปฏิบัติโดยใน ระยะที่ 4-6 จะรวมเรียกว่าการบริหารโครงการฝึกอบรม ระยะที่ 7 การประเมินและติดตามผล ระยะที่ 8 ตระหนักในความรับผิดชอบทั้งกระบวนการฝึกอบรม พร้อมทั้งแสดง ภาพประกอบ ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 4 โมเดลกระบวนการฝึกอบรม (ทวิป อภิสิทธิ์ .2536 : 72-73)

ธงชัย สันติวงษ์ (2539 :195-196) ได้สรุปว่า ในการฝึกอบรมจะต้องมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

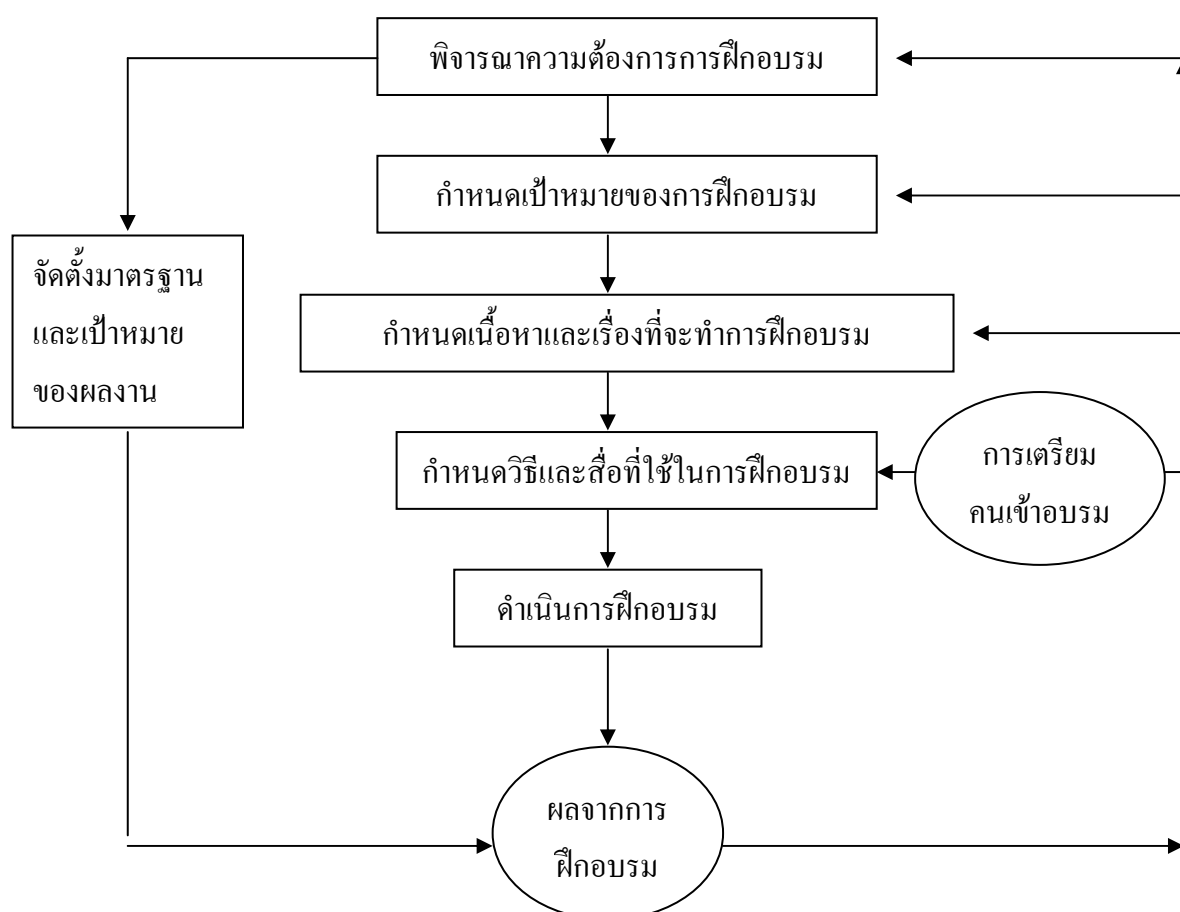
1. การพิจารณาความต้องการและปัญหาที่ต้องมีการฝึกอบรม เป็นการตรวจสอบและพิจารณาให้ทราบถึงความจำเป็นและความต้องการที่ต้องจัดการฝึกอบรมขึ้น
- 2.การ กำหนดเป้าหมายของการฝึกอบรม คือ เป้าหมายที่ต้องการได้รับการฝึกอบรม

3. การกำหนดเนื้อหาและเนื้อเรื่องที่จะอบรม หมายถึง จะต้องมีการพิจารณาว่า เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ ให้ได้ผลตามที่ต้องการจะต้องมีการอบรมในเรื่องใดบ้าง รวมทั้งการพิจารณาส่วนประกอบของเนื้อหาที่จะอบรมด้วย

4. กำหนดวิธีฝึกอบรม สื่อ และเครื่องมือที่เหมาะสม ต้องพิจารณาว่าเรื่องที่อบรมถ้าจะให้มีประสิทธิภาพและได้ผลนั้น จะต้องใช้วิธีการอบรมแบบใดจึงจะได้ผลดีที่สุดและต้องเหมาะสมกับบุคคลและเรื่องด้วย นอกจากนี้จะต้องมีการพิจารณาสื่อหรือเครื่องมือ ที่จะใช้อบรมด้วยว่าวิธีการนำเสนอข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ นั้น สมควรจะใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมือชนิดใดจึงจะเหมาะสมและดีที่สุดที่จะช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ

5. การดำเนินการฝึกอบรม เป็นการเริ่มต้นดำเนินการอบรมตามแผนและแนวทางต่าง ๆ ที่ได้วางไว้

จากขั้นตอนการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้น แสดงเป็นภาพประกอบดังนี้

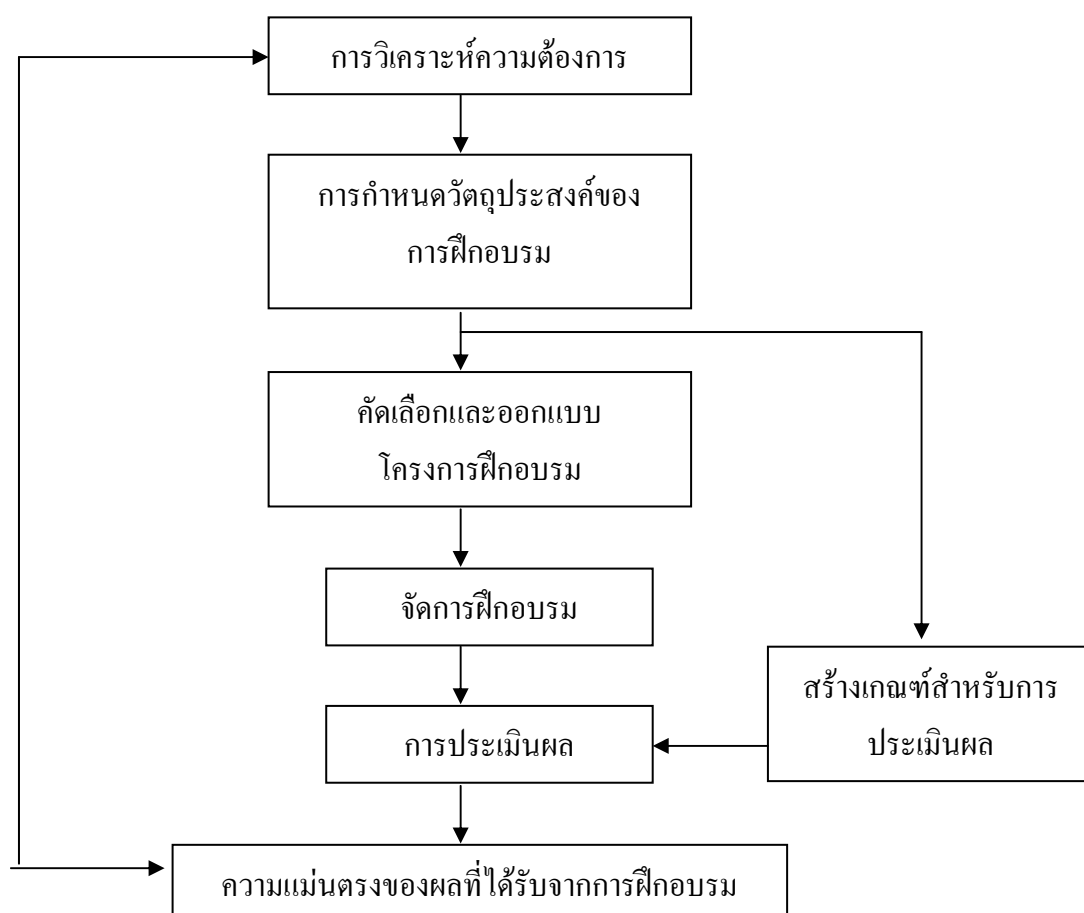
ภาพประกอบ 5 รูปแบบกระบวนการฝึกอบรม (ธงชัย สันติวงษ์ .2539 :195)

จากรูปแบบกระบวนการฝึกอบรม เมื่อการฝึกอบรมสิ้นสุดลงผลที่ได้ทำยสุดก็คือ พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลผลิตของการฝึกอบรม

ซูซัย สมิทธิไกร (2540 : 29 -32) ได้อธิบายไว้ว่า กระบวนการของการจัดการฝึกอบรม อย่างมีระบบนั้นประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ความต้องการในการฝึกอบรม ซึ่งมีประเด็นการวิเคราะห์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ การวิเคราะห์ห้องค์กร การวิเคราะห์ภารกิจและคุณสมบัติ และการวิเคราะห์บุคคล
- 2.การกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม
- 3.คัดเลือกและออกแบบโครงการฝึกอบรม
- 4.สร้างเกณฑ์สำหรับการประเมินผล
- 5.จัดการฝึกอบรม
- 6.การประเมินผลการฝึกอบรม

การจัดฝึกอบรมอย่างเป็นระบบนั้นจะเน้นถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายในระบบ ดังภาพประกอบ 4 นี้

ภาพประกอบ 6 แบบจำลองการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ (ซูซัย สมิทธิไกร.2540 : 30)

โดยสรุป จากโมเดลการฝึกอบรมทั้ง 3 โมเดลข้างต้น พบว่า มีส่วนที่คล้ายคลึงกันในหลายประเด็น ซึ่งถือได้ว่าเป็นโมเดลพื้นฐานสำหรับการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ อันประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรม

ความจำเป็นในการฝึกอบรมถือได้ว่าเป็นหัวใจในการพัฒนา ความจำเป็นนั้นพอที่จะสรุปได้ 2 ประการคือ

1.ความจำเป็นในสิ่งที่ขาดหรือ อบกพร่อง โดยอยู่ในพื้นฐานของความเป็นจริง ซึ่งแท้ที่จริงก็คือ การขาดความสามารถในการปฏิบัติงานนั่นเอง

2.ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนา หรือเพิ่มศักยภาพในการทำงาน เป็นการพัฒนาความสามารถเพื่อผลของงานที่มีคุณภาพมากขึ้น

การหาความจำเป็นที่ต้องฝึกอบรมมีวิธีดำเนินการหลากหลาย เช่น การวิเคราะห์กระบวนการและกิจกรรมในการทำงาน การวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานประจำวัน วิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานของคนในองค์กร วิเคราะห์อุปสรรคในการทำงาน วิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างและพฤติกรรมขององค์กร หรือ ศึกษาผลการประเมินการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร เป็นต้น ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้นอกจากจะศึกษาจากเอกสารและข้อมูลของหน่วยงานแล้ว สามารถวิเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญ หรือนักฝึกอบรม ที่เข้ามามีส่วนร่วมหรือให้คำปรึกษาในการวิเคราะห์ และกำหนดปัญหาในหน่วยงาน ว่าหน่วยงานมีปัญหายังไรต้องแก้ไขด้วยวิธีการอย่างไร

ขั้นที่ 2 การออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม

เมื่อหน่วยงานสามารถวิเคราะห์ได้ว่าบุคคลในที่ทำงานจำเป็นจะต้องแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนา ในเรื่องใด ขั้นตอนต่อไปคือขั้นตอนของการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีรายละเอียดที่ต้องเกี่ยวข้อง หลายประการ อันประกอบด้วย ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การฝึกอบรม หรือจะเรียกว่า เทคนิคเกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรมก็ได้ เช่น เทคนิคการฝึกอบรมที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลง วิธีการกำหนดเนื้อหา การคัดเลือกวิทยากรที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร การกำหนดเกณฑ์หรือคุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรม วิธีการเขียนและสร้างหลักสูตร เป็นต้น อุปสรรคต่าง ๆ ที่ใช้ในการฝึกอบรม ความพร้อมในสิ่ง อำนาจความสะดวกและสถานที่จัดฝึกอบรม (ซึ่งในรายละเอียดเกี่ยวกับการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนออีกครั้งในหัวข้อของ “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม” ต่อไป)

ขั้นที่ 3 การจัดหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นนี้เป็นการบริหารหลักสูตรฝึกอบรม โดยอาจแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การวางแผนจัดหลักสูตรฝึกอบรมโดยการเตรียมการฝึกอบรมในด้าน

ต่าง ๆ ระยะเวลาที่ 2 การดำเนินการฝึกอบรม ระยะเวลาที่ 3 การดำเนินการเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม เป็นการสรุป รายงานผลการฝึกอบรม

ขั้นที่ 4 การประเมินประสิทธิผลของการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ ฝึกอบรม เป็นการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อประเมินความสำเร็จของโครงการฝึกอบรมเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขโครงการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การประเมินผลโครงการฝึกอบรม โดยทั่วไปจะทำอยู่ 3 ระยะเวลา คือ ประเมินก่อนการฝึกอบรม ประเมินขณะทำการฝึกอบรม และ ประเมินเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม ในการประเมินประสิทธิผลของการฝึกอบรมจะต้องคำนึงถึง วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการประเมิน เพราะการประเมินผลจะเป็นการตรวจสอบว่าการฝึกอบรมบรรลุ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ เป็นการตรวจสอบความคุ้มค่าของโครงการเปรียบเทียบกับ ผลประโยชน์ที่ได้รับ บุคคลกลุ่มใดที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดในการฝึกอบรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็น ข้อมูลเพื่อช่วยในการฝึกอบรมต่อไปในอนาคต

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ ความหมาย องค์ประกอบและ กระบวนการพัฒนาหลักสูตร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละด้าน ต่อไปนี้

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

การฝึกอบรมจะสัมฤทธิ์ผลและบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จะต้องมียุทธศาสตร์เป็นตัวกำหนด แนวทาง คำว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม หากลองแยกคำตามความหมายสามารถแยกออกเป็นคำ สองคำคือ คำว่า การพัฒนาหลักสูตร คำที่สองคือคำว่า การฝึกอบรม

คำว่า การฝึกอบรม ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ โดยละเอียดดังที่กล่าวมา ข้างต้นแล้ว ส่วนคำว่า การพัฒนาหลักสูตร ซึ่งเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายนั้น สงัด อุทรานันท์ (2532 :31) ได้อธิบายถึงความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรสามารถนิยาม ได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก หมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือสมบูรณ์ขึ้น และอีก ลักษณะหนึ่งคือ การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย ดังที่ เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander. 1981 : 7) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตร เดิม ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรนั้นเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหลักสูตร ใหม่หรือปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไป

ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์ตามความหมายของคำทั้งสองคำ พอที่จะสรุปได้ว่า “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม” หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหลักสูตรใหม่หรือปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น และเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคล เพื่อพัฒนาการทำงานในหน้าที่หรืองานเฉพาะอย่างให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม โดยทั่วไปประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 4 อย่าง (Saylor & Alexander 1981 : 102) ได้แก่ 1) จุดประสงค์ของหลักสูตร 2) เนื้อหาวิชาหรือประสบการณ์ 3) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 4) การประเมินผล ซึ่งแต่ละองค์ประกอบเหล่านี้ไม่สามารถกำหนดขึ้นได้โดยอิสระ จำเป็นจะต้องกำหนดให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินการฝึกอบรมในทุกขั้นตอนมีความสอดคล้องและบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมโดยมีองค์ประกอบในส่วนต่าง ๆ อยู่ 5 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม ในจุดมุ่งหมายจะระบุว่า เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมผ่านการฝึกอบรมแล้วควรมีพฤติกรรมเช่นใด ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวจะเป็นผลมาจากการเรียนรู้
2. เนื้อหาของการฝึกอบรม หมายถึง เนื้อหาเชิงวิชาการ เรื่องราว และกิจกรรม ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องกระทำและเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในด้านของความรู้ ทักษะ และเจตคติ
3. วิธีการฝึกอบรม วิธีการที่ใช้ในการฝึกอบรมให้เกิดการเรียนรู้ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการประชุมสัมมนา (Seminar) และการศึกษาเอกสารทางวิชาการประกอบ
4. สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม ในการประชุมสัมมนา และการศึกษาเอกสารทางวิชาการประกอบ ครั้งนี้ ใช้สื่อและอุปกรณ์ เช่น แผ่นภาพโป่งใส คู่มือ แบบฝึกหัด เอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
5. การประเมินผลการฝึกอบรม หมายถึง การวัดผลสัมฤทธิ์ในการฝึกอบรมว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

จากความหมาย ของคำว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ดังกล่าวข้างต้น ทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแตกต่างไปจาก กระบวนการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่ว ๆ ไป ในเรื่องของ จุดประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาที่เฉพาะเจาะจง กิจกรรมในการเรียนรู้ ระยะเวลาในการฝึกอบรม และวิธีการวัดและประเมินผล จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรพบว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรนั้นมีหลากหลายรูปแบบ ตามมุมมองของนักพัฒนาหลักสูตรแต่ละ

คน ไพฑูรย์ นิยมนา (2536 : 21) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรนั้นเป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ อยู่ 2 ด้าน คือ

- 1.ด้านหลักสูตร หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานด้านความต้องการของผู้เรียน ความต้องการของสังคม การกำหนดเป้าหมายของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตร
- 2.ด้านการสอน ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ของการเรียนการสอน การเลือกยุทธวิธีในการสอน การเลือกเทคนิคและวิธีการประเมินผล การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการสอน

ชูศรี สุวรรณโชติ (2537 :90) ได้กล่าวว่า ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไปถือว่ามี ความสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตร ส่วนใหญ่ผู้พัฒนาหลักสูตรไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องนี้มากนัก ผลที่ปรากฏก็คือความยุ่งยากในการพัฒนาหลักสูตรให้สมบูรณ์และความยุ่งยากนี้ก็จะต่อ มาถึงการใช้หลักสูตรในภายหลังด้วย ลำดับขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรมีดังนี้

- ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสังคมและชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
- ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลที่มีความจำเป็นอันจะนำมาซึ่งการปรับปรุงหลักสูตร
- ขั้นที่ 3 สำรวจความต้องการและความจำเป็นของสังคม ชุมชน และผู้เรียน
- ขั้นที่ 4 กำหนดวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษาให้ตรงกับความต้องการของสังคม
- ขั้นที่ 5 เลือกเนื้อหาวิชาที่ต้องการนำมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาที่ตรงกับวัตถุประสงค์
- ขั้นที่ 6 เลือกบุคลากรที่มีความชำนาญในเนื้อหาวิชานั้น ๆ มาร่วมจัดทำหลักสูตร
- ขั้นที่ 7 จัดเรียงลำดับเนื้อหาความรู้ที่ได้มาจากขั้นที่ 6
- ขั้นที่ 8 สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตรงกับเนื้อหาวิชาเพื่อจัดการเรียนการสอน
- ขั้นที่ 9 กำหนดการประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2537 : 59) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมี 5 ขั้นตอน คือ

- 1) การวิเคราะห์งานที่ต้องเรียนรู้ 2) การเลือกเนื้อหาสาระวิชา 3) การเลือกรูปแบบการฝึกอบรม
- 4) การจัดประสบการณ์เรียนรู้ 5) การประเมินผลการเรียนรู้

เกศริน มนูญผล (2544 : 46-47) ได้สรุปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่สมบูรณ์ ควรประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดเป้าหมายหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดวัตถุประสงค์หลักสูตร ขั้นตอนที่ 4 การคัดเลือกเนื้อหา ขั้นตอนที่ 5 การคัดเลือกยุทธศาสตร์การสอน และขั้นตอนที่ 6 คัดเลือกวิธีการวัดและประเมินผล

พารีก และโร (Pareek & Roa .1981 : 1) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนที่ต้องจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้ตรงกับปัญหาและความจำเป็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1.การกำหนดวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ดังกล่าวจะต้องเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพราะจะช่วยให้สามารถกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม โดยจะต้องคำนึงถึงความจำเป็นในการฝึกอบรมเป็นพื้นฐาน

2.การคัดเลือกเนื้อหา จะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เป็นสิ่งใหม่และเป็นที่น่าสนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยพิจารณาจากวัยและระดับความรู้เดิม

3.การคัดเลือกกิจกรรมการเรียนรู้หรือประสบการณ์การเรียนรู้ นอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้บรรลุวัตถุประสงค์แล้ว ประสบการณ์ที่จัดจะต้องน่าสนใจและเป็นการส่งเสริมกันระหว่างประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ได้หลายทางผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่สามารถลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

โดยสรุป การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมควรมีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) กำหนดจุดประสงค์ทั่วไปของหลักสูตร 3) การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ 4) การคัดเลือกและจัดหาเนื้อหา 5) การคัดเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และ 6) การกำหนดการวัดและประเมินผล ซึ่งขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมทั้ง 6 ขั้นตอนนี้เมื่อศึกษาและวิเคราะห์แล้ว จะพบว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมจะเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องมาจากการหา ความจำเป็นในการฝึกอบรม เพราะฉะนั้น นักฝึกอบรมจะต้องพิจารณาในประเด็นของเรื่องต่อไปนี้จะประกอบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมด้วย คือ

1.วัตถุประสงค์ของราย วิชาต้องการที่จะเน้นหนักในเรื่องใด ในการที่จะสร้างพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

2.ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นใคร มีฐานความรู้เดิมและประสบการณ์เป็นอย่างไร

3.ระยะเวลาที่กำหนดในการฝึกอบรมมากน้อยเพียงใด เพียงพอต่อการฝึกอบรมหรือไม่

4.สิ่งอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรม รวมถึงสถานที่ในการฝึกอบรมเพียงพอเหมาะสมหรือไม่

5. กิจกรรมที่จัดมีความจำเป็นที่จะต้องให้ผู้ชำนาญการหรือไม่

6. วิทยากร หรือผู้ชำนาญการสามารถจัดหาได้หรือไม่ มีทักษะหรือความชำนาญการเหมาะสมในการฝึกอบรมหรือไม่

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้มีคุณภาพนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยประกอบหลายด้าน ทั้งในเรื่องของข้อมูล งบประมาณ บุคลากร เรื่องของระยะเวลาในการพัฒนาและทดลองใช้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมทั้งสิ้นจากการศึกษาค้นคว้า พบว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเป็นจำนวนมาก จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ผู้สร้างดำเนินการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามทฤษฎีที่วางไว้ มีการนำหลักสูตรไปทดสอบ ทดลองใช้

เพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตร และส่วนใหญ่ของหลักสูตรที่สร้างขึ้นเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นตามสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นขององค์กรตัวอย่าง เช่น ณรงค์ ฉายายนต์ (2536 : 60-62) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านการบริหารสำหรับหัวหน้าแผนกวิชาในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สำรวจข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาสภาพโดยทั่วไป สภาพปัญหา ความรู้ความสามารถ ทักษะเจตคติ ตลอดจนความต้องการได้รับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านการบริหารสำหรับหัวหน้าแผนกวิชาโดยทำการศึกษาจาก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติการกิจ ตามบทบาทหน้าที่ของหัวหน้าแผนกวิชาจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับเสริมสร้างคุณลักษณะด้านการบริหารสำหรับหัวหน้าแผนกวิชา

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาหลักสูตร เป็นการสร้างและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ สภาพปัญหาและความจำเป็นในการฝึกอบรม จุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเนื้อหาในการฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินหลักสูตร เพื่อพัฒนาความเหมาะสมและสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการบริหารการอุดมศึกษาและด้านการฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 4 ปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้ เป็นการนำผลการประเมินและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องก่อนนำหลักสูตรไปใช้

ขั้นตอนที่ 5 ทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 6 นำข้อมูลจากการทดลองมาใช้ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

อติญาณ์ ศรีเกษตริน (2543 : 93-109) ได้ดำเนินการ การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำสำหรับนักศึกษาพยาบาล มีขั้นตอนในการสร้างหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความต้องการ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้นำทางวิชาชีพพยาบาล จากนั้นสำรวจความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นผู้นำทางวิชาชีพพยาบาลที่จำเป็น 8 ด้าน แล้วนำผลมาจัดอันดับ และนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำสำหรับนักศึกษาพยาบาลต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนนี้เป็นการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมให้สอดคล้องกับพฤติกรรมที่จำเป็นต้องเสริมสร้างจากขั้นตอนที่ 1 แบ่งออกเป็น สามขั้นตอน คือ 1) การ

สร้างโครงสร้างหลักสูตร 2) การตรวจสอบโครงร่างหลักสูตร และ 3) การปรับปรุงหลักสูตรเพื่อนำไปทดลองใช้

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร ขั้นตอนนี้เป็นการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรโดยการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักศึกษาพยาบาล

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ขั้นตอนนี้เป็นการปรับปรุง แก้ไขหลักสูตรภายหลังการทดลองใช้ เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีลักษณะสมบูรณ์พร้อมที่จะนำไปใช้กับนักศึกษาพยาบาลต่อไป

เกศริน มนูญผล (2544 : 50) ได้ดำเนินการ การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสมรรถภาพด้านการจัดทำหนังสือ เสริมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น มีขั้นตอนการดำเนินงานสรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาสภาพก่อนการพัฒนาหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของผู้ใช้หลักสูตรความต้องการของสังคม ฯลฯ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการกำหนดหลักการ เป้าหมาย จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การวัดและประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมานั้นมีความสอดคล้องกับความต้องการความสนใจของผู้ใช้หลักสูตร อันจะมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร

2.การสร้างและพัฒนาหลักสูตร แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

2.1 การสร้างหลักสูตร เป็นการกำหนดโครงร่างหลักสูตร กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ประกอบด้วย หลักการ เป้าหมาย จุดประสงค์ เนื้อหา ประสบการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ และแนวทางการประเมินผล

2.2 การพัฒนาหลักสูตร เป็นการดำเนินการประเมินโครงร่างหลักสูตรเบื้องต้น โดยผู้ทำการประเมินคือผู้เชี่ยวชาญ

3.การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการนำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนาสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ของผู้ใช้หลักสูตร ให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

4.การประเมินหลักสูตร เป็นการประเมินการใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยทำการประเมินก่อน ระหว่าง และหลังจากสิ้นสุดการใช้หลักสูตร

จากผลของการศึกษากระบวนการการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ดังกล่าวข้างต้น พบว่าขั้นตอนการดำเนินงานหลัก ๆ โดยทั่วไปแล้วจะคล้ายคลึงกันเป็นส่วนมากโดยที่ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมจะมีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงพัฒนา เน้นการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้ารับการอบรม ดังนั้น ในการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษา นอกกรอบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า แผนการศึกษาแห่งชาติ 2545 -2549 พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การศึกษานอกระบบ การพัฒนาหลักสูตร ฯลฯ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการการฝึกอบรม การศึกษานอกระบบ จากกลุ่มประชากรคือ ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ในขั้นตอนนี้จะแบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ออกแบบหลักสูตร ประกอบด้วย ร่างหลักสูตร การตรวจสอบร่างหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร

2. การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรม (ขั้นทดลองใช้หลักสูตร) ขั้นตอนนี้เป็นการนำหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปใช้จริงกับกลุ่มครูผู้สอน จำนวน 10 คน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1

3. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร หลังจากนำหลักสูตรทดลองใช้และประเมินผลการใช้หลักสูตรแล้วผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาพิจารณาปรับปรุงหลักสูตร เพื่อนำไปฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการฝึกอบรม นำหลักสูตรที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว มาดำเนินการฝึกอบรมครูผู้สอนประจำศูนย์ประสาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 จำนวน 27 คน พร้อมประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร และปรับปรุงแก้ไข

หลักการเรียนรู้การศึกษาผู้ใหญ่ที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้มีคุณภาพนั้น องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ การใช้หลักการเรียนรู้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ดังที่ เดนโซ และรอบบินส์ (จรัส ไทย อุทิศ. 2547 : 79 ; อ้างอิงจาก Decenzo & Robbin.1999 : 227.) ได้กล่าวว่า ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของจิตวิทยาการเรียนรู้ที่ชัดเจนและถูกต้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมอย่างมีประสิทธิภาพ จิตวิทยาสำหรับการเรียนรู้เป็นหลักการสำคัญเพื่อใช้ในการฝึกอบรมให้เกิดประสิทธิผลของนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

สำหรับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่จะจัดสร้างขึ้นในครั้งนี้ ได้ยึดหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่เป็นฐานสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ที่นำมาใช้ในการออกแบบพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) ได้ถูกนำมาใช้โดย มัลคัม โนลส์ (Malcolm S. Knowles) ผู้ได้พัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ให้เป็นระบบ ที่ชัดเจนขึ้น ทฤษฎี Andragogy หรือทฤษฎีการเรียนรู้การสอนผู้ใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าผู้ใหญ่แต่ละคนเป็นผู้ซึ่งมีวุฒิภาวะที่สมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้จึงมีความต้องการและความสามารถที่จะเป็นผู้ชี้นำตนเอง ในการใช้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ ในการระบุนความพร้อมที่จะเรียนของตนเอง

มัลคัม โนลส์ (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. 2544 : 225-226 ; อ้างอิงจาก Malcolm S. Knowles. 1978.) ได้ศึกษา และสรุปพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ความต้องการและความสนใจ (Needs and Interests)

ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าการเรียนรู้นั้นตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา และจะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นควรจะมีการเริ่มต้นชักจูงอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมทั้งหลาย เพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ที่ดี

2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ (Life Situations)

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดีถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน (Life – Centered) ดังนั้น การจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ควรจะยึดถือเอาสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญในการจัดการเรียนการสอน

3.การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of Experience)

เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น หลักสำคัญการศึกษาผู้ใหญ่ ก็คือ การวิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่า มีส่วนไหนของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้าง แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

4.ผู้ใหญ่ต้องการเป็น ผู้นำตนเอง (Self Directing)

ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ก็คือ การมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ เพราะฉะนั้นบทบาทของครู จึงความอยู่ในกระบวนการสืบหาหรือค้นหาคำตอบร่วมกันกับผู้เรียน (Mutual Inquiry) มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่านหรือเป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผลว่า ผู้เรียนคล้อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

5.ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference)

ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละบุคคลเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ จะต้องมีการจัดเตรียมการในด้านนี้อย่างดีพอ เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน (Style) เวลาที่ได้ทำการสอน สถานที่สอน และประการสำคัญคือความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของผู้ใหญ่ ย่อมเป็นไปตามความสามารถของผู้ใหญ่แต่ละคน (Pace of Learning)

นอกจากนี้แล้ว จากแนวคิด ทฤษฎีของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ฌ็อง ปิแยร์ (2547 : 80-85) ได้สรุป หลักการเรียนรู้ที่จำเป็นจะต้องนำมาใช้ในการออกแบบพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ที่สำคัญ ๆ มีอยู่ 10 ประการ คือ

1. ความสนใจ ความสนใจเป็นภาวะที่จิตใจของบุคคลจดจ่อและปรารถนาที่จะรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อนำไปบำบัดความต้องการตามลำดับ ดังนั้น การออกแบบหลักสูตร ผู้ดำเนินการจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เข้าร่วมอบรม

2. ความต้องการ ความต้องการเป็นสภาวะที่บุคคลยังขาดหรือยังไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีความต้องการที่จะมี หรือให้ได้มาในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งความต้องการมีหลายระดับ ดังนั้นการที่บุคคลพยายามจะขวนขวายให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนขาด จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายในตนเองอย่างไม่หยุดยั้ง จนหวังจะได้รับในสิ่งที่ตนเองปรารถนา ในการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม จำเป็นจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา และวิธีการ ให้สนองต่อความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี ก็ต่อเมื่อเขามีความต้องการที่จะเข้าร่วมการฝึกอบรมนั้น

3. ความพร้อม ความพร้อมเป็นสภาวะที่บุคคลอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเป็นพื้นฐานของทักษะและความรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้จากสิ่งที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับ อายุ ประสบการณ์ สถิติปัญญา เป็นต้น ดังนั้น ผู้เข้าร่วมอบรมจะเรียนรู้ได้ดี ก็ต่อเมื่อเขามีความพร้อมที่จะเข้าร่วมอบรมอย่างเต็มที่ ดังนั้น หลักสูตรการฝึกอบรมจึงควรมีความเหมาะสมกับความพร้อมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้มากที่สุด

4. การจูงใจ คือการดำเนินการให้เกิดแรงจูงใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เป็นเรื่องของการที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความกระตือรือร้นอยากที่จะเรียนรู้ การเรียนรู้จะเกิดแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่ได้ถ้าขาดแรงจูงใจ แต่ในทางตรงกันข้ามการเรียนรู้จะเกิดประสิทธิผลมากเมื่อผู้เรียนมีแรงจูงใจสูง ซึ่งมีอยู่หลากหลายวิธีที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีแรงจูงใจเพิ่มขึ้น

การจูงใจจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับหลักสูตรฝึกอบรม เพราะเป็นการโน้มน้าวจูงใจ เพื่อให้เกิดความปรารถนา ความต้องการที่จะเรียนรู้ ซึ่งการจูงใจในการฝึกอบรมนั้นสามารถ

ดำเนินการได้โดย เช่น การจัดบรรยากาศให้ส่งเสริมการเรียนรู้ การเลือกสื่อ วัสดุอุปกรณ์ การกำหนดเนื้อหาที่น่าสนใจ การเลือกวิธีฝึกอบรมที่น่าสนใจ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวคอยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีผลกระทบต่อความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล บุคคลนั้นจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ อายุ ความถนัด เป็นผลให้เกิดการเรียนรู้ไม่เท่ากัน ผู้ใหญ่มักจะเรียนรู้เมื่อประสบกับปัญหา ดังนั้นในการฝึกอบรมจะต้องออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ในการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม จะต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น มีการเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม การเปลี่ยนบทบาทผู้นำและผู้ตาม ความเหมาะสมของช่วงเวลา เป็นต้น

6. การเสริมแรง การเสริมแรงคือการดำเนินการเพื่อให้บุคคลเกิดการปฏิบัติ พฤติกรรมการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหรือลดลงตามความต้องการ มีหลักการที่สำคัญคือ เมื่อให้รางวัลแล้ว พฤติกรรมนั้นจะทำซ้ำอีก ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่ให้รางวัลหรือถูกลงโทษพฤติกรรมนั้นจะหายไป ดังนั้นในการฝึกอบรมเมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติงานและมีพฤติกรรมเป็นไปตามความต้องการ จะต้องได้รับการเสริมแรงทันที ซึ่งวิธีการเสริมแรงจะต้องกำหนดวิธีการไว้หลากหลาย เพื่อให้เกิดการบีบบังคับให้ผู้เรียนมีการตอบสนองสิ่งที่เรียนมากขึ้น เช่น การทดสอบ การให้คะแนน การตั้งเกณฑ์การผ่าน การจำกัดเวลาให้เสร็จทัน เป็นต้น ซึ่งกติกาเหล่านี้ไม่ควรมีการบังคับมากเกินไป นอกจากนี้เมื่อผู้เข้าอบรมสามารถเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์การฝึกอบรม จะต้องได้รับรางวัลอย่างใดอย่างหนึ่งทันที ในการฝึกอบรมจึงควรมีการกำหนดการเสริมแรงไว้หลากหลายวิธี โดยเน้นการส่งเสริม กระตุ้น ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นและส่งผลให้เกิดพฤติกรรมในทางบวกแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี

7. ข้อมูลย้อนกลับ หรือการรู้ผลการเรียน บุคคลจะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เมื่อได้รับข้อมูลย้อนกลับของการปฏิบัติงานทั้งในทางบวกและทางลบ ผู้ดำเนินการฝึกอบรมจะต้องให้ข้อมูลผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับทราบผลการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ ทำให้มีการปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่องได้ด้วยตนเอง ในการเรียนรู้ที่จะมีประสิทธิผลนั้น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความจำเป็นที่ต้องได้รับข้อมูลย้อนกลับ หรือการรู้ผลการเรียนรู้ ในขณะที่เขากำลังปฏิบัติงาน นอกจากนี้แล้วข้อมูลย้อนกลับยังมีความจำเป็นสำหรับเพื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการปรับปรุงการปฏิบัติงานไปสู่จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมที่วางไว้ ในการวางแผนของผู้ดำเนินการฝึกอบรมจะต้องมีการวางแผนกำหนดไว้ล่วงหน้าว่า จะให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวนเท่าไร ช่วงใด ยกตัวอย่าง เช่น

ช่วงแรกของการฝึกอบรม ผู้ดำเนินการฝึกอบรมจะต้องกำหนดการให้การยกย่อง สรรเสริญ ชมเชย เมื่อผู้รับการฝึกอบรมได้มีการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น ดังนั้น จึงต้องดำเนินการให้ข้อมูลย้อนกลับทางบวกตลอดการฝึกอบรม

ช่วงสุดท้ายของการฝึกอบรม ผู้ดำเนินการฝึกอบรมควรจะแนะนำผู้เข้ารับการฝึกอบรมรับทราบวิธีการประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง แทนการได้รับการประเมินผลจากคนอื่น ซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะสามารถนำผลการฝึกอบรมกลับไปใช้ปฏิบัติงานจริงได้อย่างถูกต้องได้

โดยสรุป ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วขึ้น เมื่อได้รับข้อมูลย้อนกลับของการปฏิบัติงานทั้งในทางบวกและทางลบ การรู้ผลการเรียนรู้ในขณะที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมกำลังปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นข้อมูลย้อนกลับ จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจยิ่งขึ้นสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม

8. การจดจำสิ่งที่เรียน การจดจำสิ่งที่เรียนเป็นสภาวะของสมอง สติปัญญา ในการจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียน ได้เห็น ได้รู้มา ซึ่งวิธีการที่จะทำให้ผู้ใหญ่จำได้นาน และได้ดีนั้น คือ การทำซ้ำ ทำบ่อย ๆ ทบทวน มีคู่มือ ให้จดบันทึก เป็นต้น ดังนั้นการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมจำเป็นจะต้องจัดทำเอกสารสรุปความคิดรวบยอดในแต่ละบทเรียน หรือจัดทำเป็นคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อสรุปสาระการเรียนรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ใช้ทบทวนและนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจริง ในการฝึกอบรมที่ดี จำเป็นที่จะต้องมีการสรุปความคิดรวบยอดในแต่ละบทเรียน หรือจัดทำเป็นคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อสรุปสาระการเรียนรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ใช้ทบทวนและนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจริง

9. การฝึกปฏิบัติ และการทำซ้ำ การเรียนรู้จะมีประสิทธิผลเพิ่มขึ้นกว่าเดิมเมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้มีโอกาสอย่างเพียงพอสำหรับการปฏิบัติงานซ้ำ ดังนั้นการฝึกอบรมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิบัติ ให้ได้ฝึกทำซ้ำจำนวนมากพอ การฝึกปฏิบัติหรือทักษะจริงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ชัดเจนและคงทน ซึ่งในการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม การฝึกปฏิบัติจริงควรจะแยกเป็นสองส่วนคือ ถ้างานธรรมดาจะฝึกปฏิบัติจริงทั้งหมด แต่ถ้าเป็นงานที่ละเอียดซับซ้อนจะวิเคราะห์รายละเอียดนำมาฝึกปฏิบัติเฉพาะบางส่วนที่สำคัญ ๆ นอกจากนี้แล้ว วิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจกระจ่างแจ้ง เกิดความแม่นยำ ทำให้เกิดผลดีในการเรียนยิ่งขึ้นในการสอนกับผู้ใหญ่มักจะต้องใช้การทบทวนบทเรียนซ้ำ ๆ ดังนั้นการออกแบบหลักสูตร จำเป็นจะต้องมีแบบฝึกปฏิบัติในแต่ละเรื่อง ภายหลังจากที่ได้เรียนรู้ทฤษฎีไปแล้ว นอกจากนี้ก่อนขึ้นบทเรียนใหม่ จะต้องมีการทบทวนบทเรียนเดิมก่อน เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้เก่าให้เกิดความสัมพันธ์กันต่อเนื่องตามลำดับไป

สรุป การฝึกปฏิบัติ และการกระทำซ้ำ เป็นการทบทวนบทเรียนให้ผู้เรียน ดังนั้นในการฝึกอบรม ผู้ดำเนินการฝึกอบรมจะต้องเลือกใช้วิธีการที่ทันสมัย เหมาะสม และต้องวิเคราะห์ว่าการฝึกนั้นควรจะแยกฝึกหรือฝึกเป็นกลุ่ม เพื่อการฝึกปฏิบัติจริงแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เช่น ถ้าเป็นงานที่ยาก ซับซ้อน ให้เวลาเรียนรู้มาก จะต้องแบ่งเฉพาะส่วนไปฝึก ดีกว่าที่จะใช้การฝึกแบบรวม เป็นต้น

10. การถ่ายโยงการฝึกอบรม การถ่ายโยงการฝึกอบรมเป็นการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบของผู้เข้ารับการฝึก อบรม เพราะจุดมุ่งหมายสูงสุดหรือขั้นสุดท้ายของการฝึกอบรมคือ การปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งต้องเกิดการถ่ายโยงการฝึกอบรม สามารถเกิดได้ 3 ประการ คือ 1) การ ถ่ายโยงทางบวก เกิดจากเมื่อข้อมูลที่เกิดจากการเรียนรู้ในการฝึกอบรม ส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติงาน สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ปฏิบัติงานได้จริง 2) การถ่ายโยงทางลบ จะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่ผู้รับการฝึกอบรมเรียนรู้ไปแล้วจากการฝึกอบรม ขัดแย้งกับการปฏิบัติงาน 3) ไม่เกิดการถ่ายโยง จะเกิดขึ้นเมื่อการฝึกอบรมไม่มีผลในทางบวกและลบ กับ การปฏิบัติงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ในการฝึกอบรมจะต้องมีการส่งเสริมให้มีการถ่ายโยงในทางบวก ผู้ดำเนินการจะต้องพยายามที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ที่ส่งผลให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้ทักษะที่จะเป็นอันประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และเจตคติ ให้สอดคล้องกับสภาพ การปฏิบัติงานจริงได้

จากทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และหลักการเรียนรู้ผู้ใหญ่ที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการออกแบบพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ดังกล่าวข้างต้น ผู้จัดการฝึกอบรมสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดฝึกอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ พอสรุปได้ดังนี้

1.การสร้างแรงจูงใจ

แรงจูงใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคนนั้นจะมีลักษณะเป็นแรงจูงใจภายในเกิดขึ้นเพราะความต้องการของบุคคลที่จะเรียนรู้ และความประสงค์ที่จะเป็นผู้ที่จะชี้นำตนเองได้ ดังนั้นผู้จัดการฝึกอบรมจึงควรที่จะทำหน้าที่เป็นผู้สร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นกันเองไม่เคร่งครัดมากนัก เพื่อสนองต่อความต้องการภายในของผู้เข้ารับการอบรม

2.การนำประสบการณ์มาใช้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการแนะนำในเรื่องความรู้ ทักษะ และ เจตคติ แล้วผู้ให้การฝึกอบรมควรที่จะรู้จักชักจูง เชื่อมโยงความรู้ใหม่ ให้สัมพันธ์กับความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ประสบการณ์ที่มีคุณค่าของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมควรถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การให้การสนับสนุน

การที่บุคคลจะสามารถชี้นำตนเองได้นั้น บางครั้งต้องอาศัยการสนับสนุนจากผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยกันหรือผู้ให้การฝึกอบรม ฉะนั้น บทบาทของผู้จัดการฝึกอบรมจึงควรเตรียมการสนับสนุนผู้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้วยตนเองหรือให้กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมช่วยสนับสนุน

4. การประสานสัมพันธ์

ผู้ใหญ่ ถือว่าเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะสูง มีประสบการณ์สูง และมีความประสงค์ที่จะเลือกการเรียนรู้ของตนเอง สาเหตุนี้ ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่เป็นผู้ใหญ่ ไม่ชอบให้วิทยากรเข้ามาควบคุม และมีอำนาจเหนือสถานการณ์การเรียนรู้ของตนเองจนมากเกินไป ดังนั้น ผู้ให้การฝึกอบรม ควรที่จะจัดการฝึกอบรมที่มีลักษณะเป็นการประสานสัมพันธ์ให้ความร่วมมือทั้งสองฝ่าย ไม่ให้มีอำนาจต่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมากเกินไป

5. การจัดบรรยากาศ

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นเรื่องที่ค่อนข้างละเอียดอ่อน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรจะต้องมีลักษณะที่ผู้เรียนรู้สึกปราศจากความหวาดระแวง โดยเฉพาะต่อหน้าผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยกัน ดังนั้น การจัดกิจกรรมควรจัดบรรยากาศฝึกอบรม ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรู้สึกต้องการมีส่วนร่วม หรือแสดงออกด้วยตนเอง ปราศจากการบังคับจากผู้จัดการฝึกอบรม

6. การนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงมาใช้

ผู้จัดการฝึกอบรม ควรพึงระลึกเสมอว่า เนื้อหา ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่จะให้ในการฝึกอบรมควรที่จะเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ไม่ว่าจะเป็นชีวิตการทำงานหรือชีวิตประจำวัน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรจัดกิจกรรมในลักษณะที่สัมพันธ์กับความเป็นจริงมาเป็นเนื้อหาในการฝึกอบรม

7. การฝึกการแก้ปัญหา

เนื้อหา และวิธีการของการฝึกอบรมที่เหมาะสม ควรที่จะนำไปสู่การฝึก การแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้น หรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในการทำงาน หรือชีวิตประจำวันของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังนั้นผู้จัดการฝึกอบรมควรที่จะนำประสบการณ์ของผู้เข้ารับการอบรมมาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การแก้ปัญหาต่าง ๆ

8. การมีส่วนร่วม

ผู้จัดการฝึกอบรมควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด เพื่อแต่ละคนได้มีโอกาสได้ใช้ประสบการณ์ของผู้อื่น ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าใจ

ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการขยายความสนใจ เกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ได้มากขึ้น ที่สำคัญสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เข้าใจในตนเองและผู้อื่นมากขึ้นด้วย

จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรฝึกอบรมจะประสบผลสำเร็จ และเกิดประสิทธิผลต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมนั้น จะต้องนำหลักของการเรียนรู้ผู้ใหญ่มาเป็นหลักการสำคัญเพื่อใช้ในการฝึกอบรม ซึ่งในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักจิตวิทยาการเรียนรู้ผู้ใหญ่และหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

จากการศึกษาค้นคว้าของ สมคิด อิศระวัฒน์ (2543 : 97-101) เกี่ยวกับขั้นตอนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ พบว่า ขั้นตอนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มี 2 ลักษณะ

1.1 เมื่อผู้ใหญ่เรียนรู้ด้วยความสนใจ ขั้นตอนการเรียนรู้มี 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (สนใจ ตื่นเต้น ความรู้สึกที่ดี ความรู้สึกในทางบวก)
2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยาก (สับสน ท้อถอย)
3. การดำเนินการที่จะคลายความยุ่งยาก (ทำทนาย)
4. เมื่อคลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ (มีความรู้สึกที่ดี ความพอใจ รู้สึกว่าได้รับความสำเร็จ มีความรู้สึกว่าได้เรียนอะไร ต้องการจะรู้มากขึ้น)

ความสนใจยังมีอยู่

รูปแบบที่ 2 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (สนใจ ตื่นเต้น ความรู้สึกที่ดี ความรู้สึกในทางบวก)
2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยาก (สับสน ท้อถอย)
3. การดำเนินการที่จะคลายความยุ่งยาก (ทำทนาย)
4. เมื่อคลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ (มีความรู้สึกที่ดี ความพอใจ รู้สึกว่าได้รับความสำเร็จ มีความรู้สึกว่าได้เรียนอะไร ต้องการจะรู้มากขึ้น)

5. การผสมผสานความรู้เก่าและความรู้ใหม่ (ตื่นเต้น ภาคภูมิใจ)

ความสนใจยังมีอยู่

รูปแบบทั้งสองจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียน เรียนด้วยความสนใจไม่ว่าจะเป็นการเรียนด้วยตนเองหรือเรียนในระบบโรงเรียน ทั้งสองรูปแบบส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกัน ยกเว้นขั้นที่ 5 ของรูปแบบที่ 2 การผสมผสานความรู้เก่าและความรู้ใหม่ ซึ่งไม่มีในรูปแบบที่ 1

1.2 เมื่อผู้ใหญ่เรียนรู้ด้วยความจำใจหรือถูกบังคับ

ในกรณีที่ผู้ใหญ่ เรียนเพราะถูกบังคับหรือความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นการเรียนด้วยตนเองหรือเรียนในระบบโรงเรียน พบว่าผู้เรียนจะมีประสบการณ์อยู่ 4 รูปแบบ

รูปแบบที่ 1 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (ไม่สนใจ ไม่อยากทำ รู้สึกเสียเวลา)
 2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ (โกรธแค้น ไม่พอใจ ท้อถอย)
 3. การดำเนินการที่คลี่คลายความยุ่งยาก (ต้องการทำให้จบสิ้นโดยเร็ว ทำพอพ้นตัว ทำพอฝ่าเกณฑ์ต่ำสุดที่กำหนดไว้)
 4. เมื่อคลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ (โล่งใจ ดีใจ ที่ทุกอย่างจบสิ้นลง)
- ความไม่สนใจยังคงมีอยู่

รูปแบบที่ 2 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (ไม่สนใจ ไม่อยากทำ รู้สึกเสียเวลา ความรู้สึกในทางลบ)
 2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ (สับสน เครียด ท้อถอย วุ่นวายใจ ไม่แน่ใจ ทำทนาย)
 3. การดำเนินการที่คลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ (บังคับให้ตนเองพยายามมากขึ้น)
 4. เมื่อคลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ (มีความรู้สึกที่ดี สำเร็จ มีความสุข)
 5. การผสมผสานความรู้เก่าและความรู้ใหม่ (ภูมิใจ ตื่นเต้น)
- ความไม่สนใจเปลี่ยนเป็นความสนใจ

รูปแบบที่ 3 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (ไม่สนใจ เบื่อหน่าย เกิดความรู้สึกที่ไม่ดี ไม่ต้องการเรียน ไม่กังวลว่าจะเป็นอย่างไร)
 2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ (สับสน ท้อถอย วุ่นวายใจ)
 3. การดำเนินการที่คลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ (คิดว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ)
 4. เมื่อคลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ (โล่งใจ ดีใจที่ทุกอย่างจบสิ้นลง)
- ความไม่สนใจยังคงมีอยู่ต่อไป

รูปแบบที่ 4 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (ไม่สนใจ โกรธ เกลียด เบื่อหน่าย)
 2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ (โกรธมากขึ้น ท้อถอย เบื่อหน่าย)
 3. เลิกหยุดกระทำ
- ความไม่สนใจยังคงมีอยู่

โดยสรุปจะเห็นได้ว่ารูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 3 จะมีประสบการณ์การเรียนรู้ 4 ขั้นตอน รูปแบบที่ 2 มี 5 ขั้นตอน และรูปแบบที่ 4 มี 3 ขั้นตอน และเมื่อวิเคราะห์ดูการเรียนรู้ทั้ง 4 รูปแบบ จะพบว่า เมื่อผู้เรียนได้เรียนสิ่งที่ตนเองมีความสนใจ ความรู้สึกสนใจ ความอยากรู้ อยากรเรียน ก็ยังคงมีอยู่ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเรียนทั้งในระบบโรงเรียนหรือเรียนด้วยตนเอง ในกรณีที่ผู้เรียนเริ่มต้นเรียนด้วยความรู้สึกที่ไม่สนใจในสิ่งที่ตนเรียน ความรู้สึกไม่สนใจก็ยังคงอยู่ ยกเว้นแต่ในกรณีที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าสิ่งที่ตนเรียนนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน

รูปแบบทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้เรียนทุกคนไม่ว่าจะเป็น นิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป โดยไม่จำกัดว่าจะเรียนในสถาบันการศึกษาหรือเรียนด้วยตนเอง ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่ามีรูปแบบดังกล่าวจะไม่มี ความแตกต่างกันไม่ว่าผู้เรียนจะมีอายุ ระดับการศึกษาหรือเพศ ต่างกัน ความแตกต่างของรูปแบบอยู่ที่ความสนใจและไม่สนใจของผู้เรียน ซึ่งความแตกต่างนั้นมีทั้งด้านความรู้สึก (Affective) ต่าง ๆ และแรงจูงใจ (Motivation)

นอกจากนี้แล้ว จากแนวคิด ทฤษฎีของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ฌ็อง ฌัก ฌ็อง (2547 : 80-85) ได้สรุป หลักการเรียนรู้ที่จำเป็นจะต้องนำมาใช้ในการจัดฝึกอบรม ที่สำคัญ ๆ มีอยู่ 10 ประการ สามารถที่จะสรุปและประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1. ความสนใจ ความสนใจเป็นภาวะที่จิตใจของบุคคลจดจ่อและปรารถนาที่จะรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อนำไปบำบัดความต้องการตามลำดับ ดังนั้น การเรียนการสอน ครูจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน

2. ความต้องการ ความต้องการเป็นสภาวะที่บุคคลยังขาดหรือยังไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีความต้องการที่จะมี หรือให้ได้มาในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งความต้องการมีหลายระดับ ดังนั้นการที่บุคคลพยายามจะขวนขวายให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนขาด จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายในตนเองอย่างไม่หยุดยั้ง จนหวังจะได้รับในสิ่งที่ตนเองปรารถนา

ดังนั้น ในการเรียนการสอน จำเป็นจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา และวิธีการให้สนองต่อความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี ก็ต่อเมื่อเขามีความต้องการที่จะเรียนนั้น

3. ความพร้อม ความพร้อมเป็นสภาวะที่บุคคลอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเป็นพื้นฐานของทักษะและความรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้จากสิ่งที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับ อายุ ประสบการณ์ สถิติปัญญา เป็นต้น ดังนั้นผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดี ก็ต่อเมื่อเขามีความพร้อมที่จะเข้าเรียนอย่างเต็มที่

4. การจูงใจ คือการดำเนินการให้เกิดแรงจูงใจของผู้เข้าเรียน เป็นเรื่องของการที่ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นอยากที่จะเรียนรู้ การเรียนจะเกิดแก่ผู้เรียนไม่ได้ถ้าขาดแรงจูงใจ แต่ในทางตรงกัน

ข้ามการเรียนรู้จะเกิดประสิทธิผลมากเมื่อผู้เรียนมีแรงจูงใจสูง ซึ่งมีอยู่หลากหลายวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจเพิ่มขึ้น

ดังนั้น การจูงใจจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ เพราะเป็นการโน้มน้าว จูงใจ เพื่อให้เกิดความปรารถนา ความต้องการที่จะเรียนรู้ ซึ่งการจูงใจในการเรียนการสอน นั้นสามารถดำเนินการได้โดย เช่น การจัดบรรยากาศให้ส่งเสริมการเรียนรู้ การเลือกสื่อ วัสดุอุปกรณ์ การกำหนดเนื้อหาที่น่าสนใจ การเลือกวิธีสอนที่น่าสนใจ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวคอยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีผลกระทบต่อความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล บุคคลนั้นจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ อายุ ความถนัด เป็นผลให้เกิดการเรียนรู้ไม่เท่ากัน ผู้ใหญ่มักจะเรียนรู้เมื่อประสบกับปัญหา ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล

ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น มีการเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม การเปลี่ยนบทบาทผู้นำและผู้ตาม ความเหมาะสมของช่วงเวลา เป็นต้น

6.การเสริมแรง การเสริมแรงคือการดำ เนินการเพื่อให้บุคคลเกิดการปฏิบัติพฤติกรรม การเรียนรู้เพิ่มขึ้นหรือลดลงตามความต้องการ มีหลักการที่สำคัญคือ เมื่อให้รางวัลแล้ว พฤติกรรมนั้น จะทำซ้ำอีก ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่ให้รางวัลหรือถูกลงโทษพฤติกรรมนั้นจะหายไป ดังนั้นในการ เมื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหากผู้เรียนปฏิบัติงานและมีพฤติกรรมไม่เป็นไปตามความต้องการ จะต้องได้รับการเสริมแรงทันที ซึ่งวิธีการเสริมแรงจะต้องกำหนดวิธีการไว้หลากหลาย เพื่อให้เกิดการ บังคับให้ผู้เรียนมีการตอบสนองสิ่งที่เรียนมากขึ้น เช่น การทดสอบ การให้คะแนน การตั้งเกณฑ์การ ผ่าน การจำกัดเวลาให้เสร็จทัน เป็นต้น ซึ่งกติกาเหล่านี้ไม่ควรมีการบังคับมากเกินไป นอกจากนี้เมื่อ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ จะต้องได้รับรางวัลอย่างใดอย่างหนึ่งทันที

ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมเรียนการสอนจึงควรมีการกำหนดการเสริมแรงไว้หลากหลาย วิธี โดยเน้นการส่งเสริม กระตุ้น ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความเชื่อมั่นและส่งผลให้เกิดพฤติกรรมในทางบวกแก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

7. ข้อมูลย้อนกลับ หรือการรู้ผลการเรียน บุคคลจะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เมื่อได้รับ ข้อมูลย้อนกลับของการปฏิบัติงานทั้งในทางบวกและทางลบ ผู้สอนจะต้องให้ข้อมูลแก่ผู้เรียน เพื่อให้ ผู้เรียนได้รับทราบผลการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ ทำให้มีการปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่องได้ด้วยตนเอง ใน

การเรียนรู้ที่จะมีประสิทธิผลนั้น ผู้เรียน มีความจำเป็นที่ต้องได้รับข้อมูลย้อนกลับ หรือการรู้ผลการเรียนรู้ ในขณะที่เขากำลังปฏิบัติงาน นอกจากนี้แล้วข้อมูลย้อนกลับยังมีความจำเป็นสำหรับเพื่อผู้เรียน มีการปรับปรุงการปฏิบัติงานไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ ในการวางแผนของผู้สอนจะต้องมีการวางแผน กำหนดไว้ล่วงหน้าว่า จะให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนจำนวนเท่าไร ช่วงใด ยกตัวอย่าง เช่น

ช่วงแรกของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องกำหนดการให้การยกย่อง สรรเสริญ ชมเชย เมื่อผู้เรียนได้มีการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น ดังนั้น จึงต้องดำเนินการให้ข้อมูลย้อนกลับทางบวกตลอดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ช่วงสุดท้ายของการเรียน ผู้สอนควรจะแนะนำผู้เรียนรับทราบวิธีการประเมินผล การปฏิบัติงานด้วยตนเอง แทนการได้รับการประเมินผลจากคนอื่น ซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนกลับไปใช้ปฏิบัติงานจริงได้อย่างถูกต้องได้

โดยสรุป ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วขึ้น เมื่อได้รับข้อมูลย้อนกลับของการปฏิบัติงานทั้งในทางบวกและทางลบ การรู้ผลการเรียนรู้ในขณะที่ผู้เรียนกำลังปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นข้อมูลย้อนกลับ จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจยิ่งขึ้นสำหรับผู้เรียน

8. การจดจำสิ่งที่เรียน การจดจำสิ่งที่เรียนเป็นสภาวะของสมอง สถิติปัญญา ในการจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียน ได้เห็น ได้รู้มา ซึ่งวิธีการที่จะทำให้ผู้ใหญ่จำได้นาน และได้ดีนั้น คือ การทำซ้ำ ทำบ่อย ๆ ทบทวน มีคู่มือ ให้จดบันทึก เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจำเป็นจะต้องจัดทำเอกสารสรุปความคิดรวบยอดในแต่ละบทเรียน หรือจัดทำเป็นคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อสรุปสาระการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ใช้ทบทวนและนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจริง

ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี จำเป็นที่จะต้องมีการสรุปความคิดรวบยอดในแต่ละบทเรียน หรือจัดทำเป็นคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อสรุปสาระการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ใช้ทบทวนและนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจริง

9. การฝึกปฏิบัติ และการทำซ้ำ การเรียนรู้จะมีประสิทธิผลเพิ่มขึ้นกว่าเดิมเมื่อผู้เรียน ได้มีโอกาสอย่างเพียงพอสำหรับการปฏิบัติงานซ้ำ ดังนั้นการเรียนการสอนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิบัติ ให้ได้ฝึกทำซ้ำจำนวนมากพอ การฝึกปฏิบัติหรือทักษะจริงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ชัดเจนและคงทน ซึ่งในการฝึกปฏิบัติจริงควรจะแยกเป็นสองส่วนคือ ถ้างานธรรมดาจะฝึกปฏิบัติจริงทั้งหมด แต่ถ้าเป็นงานที่ละเอียดซับซ้อนจะวิเคราะห์รายละเอียดนำมาฝึกปฏิบัติเฉพาะบางส่วนที่สำคัญ ๆ นอกจากนี้แล้ว วิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจกระจ่างแจ้ง เกิดความแม่นยำ ทำให้เกิดผลดีในการเรียนยิ่งขึ้นในการสอนกับผู้ใหญ่ มักจะต้องใช้การทบทวนบทเรียนซ้ำ ๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จำเป็นจะต้องมีแบบฝึกปฏิบัติในแต่ละเรื่อง ภายหลังจากที่ได้

เรียนรู้ทฤษฎีไปแล้ว นอกจากนี้ก่อนขึ้นบทเรียนใหม่ จะต้องมีการทบทวนบทเรียนเดิมก่อน เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้เก่าให้เกิดความสัมพันธ์กันต่อเนื่องตามลำดับไป

สรุป การฝึกปฏิบัติ และการกระทำซ้ำ เป็นการทบทวนบทเรียนให้ผู้เรียน ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องเลือกใช้วิธีการที่ทันสมัย เหมาะสม และต้องวิเคราะห์ว่าการฝึกนั้นควรจะแยกฝึกหรือฝึกเป็นกลุ่ม เพื่อการฝึกปฏิบัติจริงแก่ผู้เรียน เช่น ถ้าเป็นงานที่ยากซับซ้อน ให้เวลาเรียนรู้มาก จะต้องแบ่งเฉพาะส่วนไปฝึก ดีกว่าที่จะใช้การฝึกแบบรวม เป็นต้น

10. การถ่ายโยงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเรียนไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบของผู้เรียน เพราะจุดมุ่งหมายสูงสุดหรือขั้นสุดท้ายของจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคือ การปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้เข้าเรียน ซึ่งต้องเกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ สามารถเกิดได้ 3 ประการ คือ 1) การถ่ายโยงทางบวก เกิดจากเมื่อข้อมูลที่เกิดจากการเรียนรู้ในการเรียนการสอน ส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติงาน สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ปฏิบัติงานได้จริง 2) การถ่ายโยงทางลบ จะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ไปแล้วจากการเรียนการสอน ขัดแย้งกับการปฏิบัติงาน 3) ไม่เกิดการถ่ายโยง จะเกิดขึ้นเมื่อการเรียนการสอนไม่มีผลในทางบวกและลบ กับการปฏิบัติงานของผู้เรียน

ดังนั้นในการเรียนการสอนจะต้องมีการส่งเสริมให้มีการถ่ายโยงในทางบวก ผู้ดำเนินการจะต้องพยายามที่จะพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ส่งผลให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะที่จะเป็นอันประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และเจตคติ ให้สอดคล้องกับสภาพ การปฏิบัติงานจริงได้

จากทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และหลักการเรียนรู้ผู้ใหญ่ที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการออกแบบพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ดังกล่าวข้างต้น ผู้จัดการฝึกอบรมสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดฝึกอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ พอสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างแรงจูงใจ

แรงจูงใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคนนั้นจะมีลักษณะเป็นแรงจูงใจภายในเกิดขึ้นเพราะความต้องการของบุคคลที่จะเรียนรู้ และความประสงค์ที่จะเป็นผู้ที่จะชี้นำตนเองได้ ดังนั้น ผู้จัดการฝึกอบรมจึงควรที่จะทำหน้าที่เป็นผู้สร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นกันเองไม่เคร่งครัดมากนัก เพื่อสนองต่อความต้องการภายในของผู้เข้ารับการอบรม

2. การนำประสบการณ์มาใช้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการแนะนำในเรื่องความรู้ ทักษะ และ เจตคติ แล้ว ผู้ให้การฝึกอบรมควรที่จะรู้จักซักถาม เชื่อมโยงความรู้ใหม่ ให้สัมพันธ์กับความรู้และ

ประสบการณ์เดิมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ประสบการณ์ที่มีคุณค่าของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมควรถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การให้การสนับสนุน

การที่บุคคลจะสามารถชี้นำตนเองได้นั้น บางครั้งต้องอาศัยการสนับสนุนจากผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยกันหรือผู้ให้การฝึกอบรม ฉะนั้น บทบาทของผู้จัดการฝึกอบรมจึงควรเตรียมการสนับสนุนผู้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างเหมาะสม ไม่กว่าจะเป็นการสนับสนุนด้วยตนเองหรือให้กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมช่วยสนับสนุน

4. การประสานสัมพันธ์

ผู้ใหญ่ ถือว่าเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะสูง มีประสบการณ์สูง และมีความประสงค์ที่จะเลือกการเรียนรู้ของตนเอง สาเหตุนี้ ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่เป็นผู้ใหญ่ ไม่ชอบให้วิทยากรเข้ามาควบคุมและมีอำนาจเหนือสถานการณ์การเรียนรู้ของตนเองจนมากเกินไป ดังนั้น ผู้ให้การฝึกอบรมควรที่จะจัดการฝึกอบรมที่มีลักษณะเป็นการประสานสัมพันธ์ให้ความร่วมมือทั้งสองฝ่าย ไม่ให้มีอำนาจต่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมากเกินไป

5. การจัดบรรยากาศ

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นเรื่องที่ค่อนข้างละเอียดอ่อน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรจะต้องมีลักษณะที่ผู้เรียนรู้สึกปราศจากความหวาดระแวง โดยเฉพาะต่อหน้าผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยกัน ดังนั้น การจัดกิจกรรมควรจัดบรรยากาศฝึกอบรม ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรู้สึกต้องการมีส่วนร่วม หรือแสดงออกด้วยตนเอง ปราศจากการบังคับจากผู้จัดการฝึกอบรม

6. การนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงมาใช้

ผู้จัดการฝึกอบรม ควรพึงระลึกเสมอว่า เนื้อหา ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่จะให้ในการฝึกอบรมควรที่จะเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ไม่กว่าจะเป็นชีวิตการทำงานหรือชีวิตประจำวัน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรจัดกิจกรรมในลักษณะที่สัมพันธ์กับความเป็นจริงมาเป็นเนื้อหาในการฝึกอบรม

7. การฝึกการแก้ปัญหา

เนื้อหา และวิธีการของการฝึกอบรมที่เหมาะสม ควรที่จะนำไปสู่การฝึกการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในการทำงาน หรือชีวิตประจำวันของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังนั้นผู้จัดการฝึกอบรมควรที่จะนำประสบการณ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การแก้ปัญหาต่าง ๆ

8.การมีส่วนร่วม

ผู้จัดการฝึกอบรมควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด เพื่อแต่ละคนได้มีโอกาสได้ใช้ประสบการณ์ของผู้อื่น ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการขยายความสนใจ เกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ได้มากขึ้น ที่สำคัญสามารถ พัฒนาและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เข้าใจในตนเองและผู้อื่นมากขึ้นด้วย

จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรฝึกอบรมจะประสบผลสำเร็จ และเกิดประสิทธิผลต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมนั้น จะต้องนำหลักของการเรียนรู้ผู้ใหญ่ มาเป็นหลักการสำคัญเพื่อใช้ในการฝึกอบรม ซึ่งในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักจิตวิทยาการเรียนรู้ผู้ใหญ่และหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ นำเสนอดังต่อไปนี้

บุรณะ สมชัย (2536 : 1-5) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู อาจารย์ เพื่อสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน โดยได้จัดทำโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) แก่ครู-อาจารย์ในสถานศึกษาสังกัดกองวิทยาลัยเทคนิค กรมอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มาจากการคัดเลือกคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด จำนวนทั้งสิ้น 20 คน ทำการฝึกอบรมในวันที่ 3-7 พฤษภาคม 2536 หลักสูตรฝึกอบรม ๔ มีลักษณะเป็นหลักสูตรรายวิชา มีเนื้อหาทั้งภาค ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยมีจุดประสงค์การฝึกอบรมคือ

1. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมครู-อาจารย์ เพื่อสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน

2. เพื่อสำรวจทัศนคติของครู -อาจารย์ ที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมา

สรุปผลการวิจัย ด้านของ ประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมครู-อาจารย์ เพื่อสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน คิดคะแนนเฉลี่ยจากกลุ่มตัวอย่าง ที่เข้ารับการฝึกอบรม พบว่า คะแนนเฉลี่ย ร้อยละระหว่างการทำฝึกอบรม และคะแนนเฉลี่ยร้อยละหลังการทำฝึกอบรม ได้ 92.36 และ 87.12 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 แสดงให้เห็นว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความสามารถตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และสอดคล้องกับเนื้อหาของหลักสูตรที่กำหนดให้ภาคปฏิบัติ 36 ชั่วโมง

ภาคทฤษฎีมี 4 ชั่วโมง ส่วนด้านทัศนคติของครู-อาจารย์ ที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมา จากการสำรวจระดับทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง โดยให้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อหลักสูตรและการฝึกอบรม หลังฝึกอบรมแล้ว ผลการสำรวจพบว่า มัธยฐาน (Median) ระดับความคิดเห็นของครู-อาจารย์ กลุ่มตัวอย่างอยู่ที่ระดับ 4.5 ซึ่งอยู่ในช่วงของระดับความคิดเห็นที่เห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ 4.5-5.0 แสดงว่า ครู-อาจารย์ มีทัศนคติที่ดีมากต่อหลักสูตรและการฝึกอบรม ส่วนข้อเสนอแนะที่ได้ คือ 1) ควรฝึกอบรมให้แก่หน่วยศึกษานิเทศก์ เพื่อเป็นวิทยากรและการนำหลักสูตรไปใช้ แล้วนำไปฝึกอบรมต่อให้แก่ ครู-อาจารย์ ในสถานศึกษาตามเขตการศึกษา ต่อไป 2) จัดทำชุดฝึกอบรม หรือหนังสือคู่มือการสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน พร้อมโปรแกรมการสร้างที่มีอยู่ในชุดฝึกอบรม จำหน่ายหรือเผยแพร่ให้ผู้ที่มีความรู้หรือผู้ที่สนใจจะได้นำไปศึกษาการสร้างด้วยตนเองได้ 3. สนับสนุนให้มีการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนอย่างต่อเนื่อง เช่น กำหนดเป็นนโยบาย มาตรการ หรือจัดให้มีการประกวดบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

สงบ บุญมาก (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับสุริยุปราคา สำหรับครูประถมศึกษา โดยทำการฝึกอบรมให้แก่ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษา ชั้นปีที่ 5-6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอครบุรี และโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 51 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับสุริยุปราคาสำหรับครูประถมศึกษา สรุปผลวิจัย พบว่า การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างหลักสูตร ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า เนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเกิดสุริยุปราคา ที่ควรจัดในหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย เนื้อหาสาระเกี่ยวกับดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ โลก ความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับดวงอาทิตย์ และโลกกับดวงจันทร์ การบังและการเกิดเงา การเกิดอุปราคา การเกิดสุริยุปราคา ลำดับขั้นตอนการเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดวงตาและการสังเกตสุริยุปราคาโดยปลอดภัย กลุ่มดาวฤกษ์ และดาวเคราะห์ที่สามารถสังเกตเห็นได้ขณะเกิดสุริยุปราคา การประดิษฐ์สื่อการสอน วัสดุ อุปกรณ์ สังเกตการณ์สุริยุปราคา ตามลำดับ ซึ่งหลังการฝึกอบรมครูประถมศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องสุริยุปราคาเพิ่มขึ้น โดยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ที่สำคัญ คือ 1) ผู้เข้าร่วมประชุมไม่ควรเกิน 50 คน 2) ควรทำการทดสอบประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรมเพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตร และควรมีการติดตามผลภายหลังการฝึกอบรม เพื่อศึกษาความเป็นไปในการนำความรู้ความเข้าใจในการสอน ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรนำหลักสูตรฝึกอบรมที่ผู้วิจัยพัฒนามาทดลองใช้ซ้ำ โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือผู้เข้ารับการฝึกอบรมและกลุ่มควบคุมคือผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม แล้วนำมาเปรียบเทียบกัน รวมทั้งติดตามผลกระทบจากการเรียนการสอน โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่ได้รับการสอน จากกลุ่มตัวอย่าง ควรมีการวิจัยติดตามผล ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตร เพื่อติดตามความคงทนของ

ความรู้ และปรับปรุงหลักสูตรเพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เกศริน มนูญผล (2544 :บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพด้านการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยทำการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสมรรถภาพด้านการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน สร้างและทดลองใช้หลักสูตรพร้อมประเมินผลหลักสูตร เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา โดยประชากรที่ใช้ในการศึกษาที่ใช้มี 2 ส่วน คือ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูจำนวน 8 คน ที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ 2) กลุ่มประชากรที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ครูผู้สนใจการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ จำนวน 6 คน ผลการวิจัย พบว่า หลักสูตรนี้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนผลการสอบวัดความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการนำหลักสูตรไปใช้ คือ ก่อนใช้หลักสูตรควรศึกษาจุดประสงค์ ปรับเนื้อหา กิจกรรมและสื่อให้สอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย ผู้เข้ารับการฝึกอบรมควรเป็นครูที่มีความสนใจ เสียสละ กระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง และการฝึกอบรมควรคำนึงถึงวิทยาการต้องมีความรู้ในเรื่องนี้ การจัดเตรียมสถานที่ สื่อ อุปกรณ์ ระยะเวลา เป็นต้น ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยติดตามผลกลุ่มครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมครั้งนี้เพื่อติดตามผลการนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สถาบันราชภัฏและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูมีการพัฒนาสมรรถภาพด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างกว้างขวางและครอบคลุม โดยเฉพาะกรณีตัวอย่างด้านสื่อหนังสือเสริมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

สุนีย์ เหมาะประสิทธิ์ (2545 : 26-33) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนรวมชั้น (การปฏิรูปโรงเรียนและกระบวนการเรียนรู้) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตร รูปแบบ และผลการใช้หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนรวมชั้น รวมทั้งสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนและครูที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบรวมชั้น ประชากรที่ใช้ ได้แก่ผู้บริหาร จำนวน 11 คน ครู 66 คน และนักเรียน 1,109 คน ในปีการศึกษา 2544 ของโรงเรียน 11 แห่งสังกัดกรุงเทพมหานคร ฯ สรุปผลการวิจัย พบว่า ครูและผู้บริหาร เห็นว่าหลักสูตร รูปแบบการเรียนการสอนและแผนการจัดกิจกรรมที่ได้พัฒนาขึ้นสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการสอนการเรียนรู้ นักเรียนรวมชั้นมีความสามารถทางคณิตศาสตร์โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับน่าพอใจ ความสามารถทางด้านภาษาไทยด้านการเขียนเรื่อง ยังมีอยู่กลางโรงเรียนที่ต้องเร่งปรับปรุงแก้ไข ครูแสดงความคิดเห็นว่าโรงเรียนรวมชั้น ควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและนักเรียนส่วนใหญ่ชอบการเรียนรวมชั้นเพราะมี

ความสุขและสนุกกับการเรียน ในด้านของข้อเสนอแนะ โรงเรียนควรร่วมกันช่วยเหลือนักเรียนทั้งด้านวิชาการและทรัพยากรทางการศึกษา การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนควรปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน และขีดความสามารถของบุคลากรในโรงเรียน การจัดครูเข้าสอนควรพิจารณาพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และความถนัด ควรใช้การสอนเป็นคณะ เพื่อเป็นการประกันคุณภาพผู้เรียน ควรพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่องหรือแบบบูรณาการ หรือหน่วยการเรียนรู้เป็นฐาน เพราะจะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนแบบรวมชั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

พูนสุข อุดม (2546 : 1-10) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรวิทยาศาสตร์ แบบพหุวิทยาการร่วมกับวิชาคณิตศาสตร์สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย ตรัง. มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพของหลักสูตรบูรณาการระหว่างรายวิชา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ พื้นฐาน 1 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประชากรที่ใช้ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในภาคปีการศึกษา 2544 จำนวน 4 ห้องเรียน และครูผู้สอนวิชา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ จำนวน 28 โรง ผลการวิจัยพบว่า จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร การบูรณาการหลักสูตรที่น่าสนใจ คือการบูรณาการระหว่างวิชา ตั้งแต่ 2 วิชา ภายใต้หัวเรื่องเดียวกัน ในด้านครูผู้สอนมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร จากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า หลักสูตรบูรณาการมีความเหมาะสมในระดับมาก ยกเว้นสภาพความต้องการจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการอยู่ในระดับมากที่สุด และส่วนประกอบต่าง ๆ มีความสอดคล้องกันโดยมีดัชนีความสอดคล้อง 0.78 ถึง 1.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผลการศึกษาการนำร่องพบว่า สามารถดำเนินการตามแผนเป็นอย่างดี สามารถเกิดการเรียนรู้ใน 3 วิชา ได้ง่ายขึ้น ส่วนผลการทดลองใช้หลักสูตร พบว่า ด้านตัวผู้เรียน ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้ง 3 วิชา พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่าง หลังทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการ สูงกว่าของกลุ่มที่ไม่ใช้หลักสูตรบูรณาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ($P=.000$) ทั้ง 3 วิชา ด้านครูผู้สอน ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมในการสอนของครูผู้สอน ความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างพบว่า คะแนนพฤติกรรมในการสอนของครูผู้สอนหลังจากที่ใช้หลักสูตรบูรณาการ สูงกว่า คะแนนพฤติกรรมในการสอนของครูผู้สอนคนเดียวกันก่อนใช้หลักสูตรบูรณาการ ผลการแสดงความคิดเห็นของคณะครูผู้สอนโดยรวม พบว่า ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองในทางที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักเรียน

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงโดยผ่านกระบวนการวิจัยสำหรับครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมี

วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงโดยผ่านกระบวนการวิจัยและเพื่อประเมินหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงโดยผ่านกระบวนการวิจัยสำหรับครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน คือ ตอนที่ 1 ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงโดยผ่านกระบวนการวิจัย และตอนที่ 2 ดำเนินการประเมินคุณภาพของหลักสูตรฝึกอบรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และประเมินผลการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้พัฒนาครูในกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 จำนวน 42 คน โดยประเมิน ความรู้ความเข้าใจการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง และประเมินความคิดเห็นของครูต่อหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรฝึกอบรม และคู่มือการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงโดยผ่านกระบวนการวิจัย ซึ่งเมื่อประเมินคุณภาพของหลักสูตรฝึกอบรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว พบว่า คุณภาพของหลักสูตรฝึกอบรม โดยรวมอยู่ในระดับสูง และผลการประเมินการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้พัฒนาครู พบว่า ความรู้ความเข้าใจการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง โดยผ่านกระบวนการวิจัย หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงโดยผ่านกระบวนการวิจัยหลังฝึกอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และความคิดเห็นของครูต่อหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง โดยผ่านกระบวนการวิจัยโดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก โดยครูเห็นว่าเป็นการอบรมที่ใช้เวลาต่อเนื่อง มีขั้นตอนชัดเจน ได้รับความรู้มาก มีการให้เรียนรู้ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติจริงจนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ผู้เข้ารับการอบรมมีผลงานของตนเอง มีความสุขในการฝึกอบรม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนได้จริง ข้อเสนอแนะในการวิจัย ผลจากการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย(Research-Based Learning:RBL) นับว่าเป็นนวัตกรรมหนึ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ผู้จัดฝึกอบรมควรกำหนดการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง เป็นช่วง ๆ เพื่อให้ครูได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติเป็นระยะๆ จึงจะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจและสามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงและพัฒนางานวิจัยได้มีคุณภาพสูงขึ้น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้มีส่วนในการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงโดยผ่านกระบวนการวิจัยนี้ไปพัฒนาครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ครูมีการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ และจะส่งผลให้นักเรียนได้รับการพัฒนาให้มียอดความรู้ที่ชัดเจน สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

งานวิจัยในต่างประเทศ

คลาร์ค (Chark. 1970 : 2767-A) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประเมินผลวิธีการบางวิธีเพื่อจัดอบรมส่งเสริมครูประจำการ โดยทำการสอบถามครูใหญ่โรงเรียนรัฐบาล โอคลาโฮมา พบว่า วิธีการจัดอบรมส่งเสริมครูประจำการที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และต้องมีขอบเขตที่เหมาะสม โดยมีข้อเสนอแนะว่า การวางแผนในการปรับปรุงคุณภาพครูนั้น ควรเริ่มต้นจากปัญหาและความต้องการของครูก่อน วิธีการต่าง ๆ ที่จัดส่งเสริมให้ครูประจำการต้องมีการกำหนดเป้าหมายเฉพาะอย่างและจำเป็นต้องมีการวางแผนในการประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ

วิลสัน (Wilson.2004 : 179) ได้ศึกษาผลกระทบของการจัดการฝึกอบรมเฉพาะกิจให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาในด้านการสังเกตพฤติกรรมและการนิเทศการสอน วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อหาทางพัฒนาความสามารถและทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการฝึกอบรมเฉพาะกิจที่ชื่อว่า Saphier training model ซึ่งมีลักษณะของการนิเทศการสอน โดยการใช้การสอบถามหรือการซักถามตอบ (Collegial Inquiry) แทนการบรรยายล้วน ๆ รวมทั้งการใช้การสังเกตการณ์ และการอภิปราย กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนอย่างละ 11 คน ซึ่งถูกสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์จากผู้วิจัยจากระยะแรกของการวิจัย ต่อจากนั้นมีการขยายกลุ่มตัวอย่างออกไป เป็นกลุ่มผู้บริหารและกลุ่มครูในโรงเรียนเขตเมืองและปริมณฑลของเมืองบอสตัน สหรัฐอเมริกา สรุปผลการวิจัยได้ว่า รูปแบบการฝึกอบรมเฉพาะกิจที่เลือกใช้มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้เพื่อพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า การฝึกอบรมควรมีการเปลี่ยนรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงให้มากขึ้น

ไวท์ (White : 2004 : 207) ได้ทำการศึกษารูปแบบและวิธีการในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสอนของครู เนื่องจากเป็นสิ่งที่ มีความจำเป็นมากในสังคมปัจจุบัน และครูควรที่จะใช้ให้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การฝึกอบรมที่จัดขึ้นให้ครูส่วนใหญ่มักจะใช้การฝึกอบรมระยะยาวซึ่งมักไม่ทันการ ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงนำรูปแบบการฝึกอบรมระยะสั้นที่เรียกว่า ETP หรือ The Exemplary Teacher Program ซึ่งเป็นรูปแบบของการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีโดยตรงมาใช้ โดยผู้วิจัยได้ทำการทดลองโดยการสอนในหลากหลายรูปแบบและในกรณีต่าง ๆ โดยนำเอาเทคโนโลยีมาช่วยในการสอน พบว่า ครูที่เข้าร่วมโครงการมีคุณภาพการสอนดีขึ้น และมีการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนมากขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาต่อเนื่องในเรื่องเดียวกันนี้ต่อไปอีกเพื่อให้ได้ผลที่ชัดเจนขึ้น ครูควรได้รับการฝึกอบรมปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องในเรื่องการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้และควรจัดให้ทำโครงการฝึกอบรมให้แก่ครูอย่างทั่วถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูในระดับท้องถิ่น

เซา (Shao. 2004: 130) ได้ทำการศึกษา การปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอนและการฝึกอบรมครูของโรงเรียนเกษตรกรรมของจีน เป้าหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการจัดฝึกอบรมและความต้องการพัฒนาตนทางด้านความรู้ทางวิชาการของครู ตลอดจนปัจจัยที่จะส่งผลต่อการพัฒนาหลักสูตรใหม่ ประชากรในการศึกษาได้แก่ครู ในโรงเรียนเกษตรกรรม 12 แห่ง ในจีน ซึ่งอยู่ในโครงการทดลองการปฏิรูปการศึกษาด้านเกษตรกรรมขององค์การสหประชาชาติ การเก็บข้อมูลทำเป็นแบบสอบถามสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความต้องการความรู้และทักษะใหม่ ๆ จากหลักสูตรและการสอน ในด้านการวางแผนและการจัดการ ด้านหลักสูตรและการสอน ด้านการสอนแบบฝึกสมรรถนะของผู้เรียนเป็นหลัก ด้านกิจกรรมการสอน ด้านการประเมินผล และเทคโนโลยีทางการศึกษา แบบสอบถามยังมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปหลักสูตรใหม่ และทัศนคติและความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์ของการฝึกอบรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้มาจากข้อมูล 350 ชุด พบว่า ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอนและการทำงานเฉลี่ย 13-14 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า ต้องการฝึกอบรมทางวิชาการอย่างน้อยปีละครั้ง มีความเห็นด้วยและสนับสนุนการปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนที่ปฏิบัติงานอยู่ และเห็นว่าการฝึกอบรมจะมีประโยชน์ต่อการช่วยพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ทางการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม ครูมีความเห็นว่าการปฏิรูปการเรียนการสอนมีความเป็นไปได้ยาก เนื่องจากครูมีภาระงานสอนมากได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารน้อย และยังมีปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการสอน โดยสรุปครูมีความต้องการมีความรู้และทักษะในระดับสูงเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนและการสอนแบบยึดสมรรถนะของผู้เรียนเป็นหลัก กลุ่มตัวอย่างให้ข้อเสนอแนะว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดการพัฒนาครูเชิงวิชาการด้วยการฝึกอบรมให้แก่ครู เพื่อให้ครูได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง มีความรู้และทักษะพอที่จะดำเนินการปฏิรูปการเรียนการสอนได้ และเนื้อหาที่จำเป็นต้องมียู่ในการฝึกอบรมได้แก่ เทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรและนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งเป็นเนื้อหาความรู้ที่ครูอยากได้มากที่สุด

สรุป จากการศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พอที่จะสรุปประเด็นสำคัญในการที่จะพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประสบผลสำเร็จได้ คือ

1. เรื่องของการพัฒนาระบบการศึกษาให้มีความสอดคล้อง ต่อเนื่อง ประสาน

สัมพันธ์กัน ใน 2 ระบบ คือ การศึกษาในระบบและ การศึกษานอกระบบ ครูผู้สอนจะต้องความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 2 ระบบเป็นอย่างดี จึงจะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2. เรื่องของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การที่จะพัฒนาการศึกษาของประเทศให้

ก้าวหน้า การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษา จะประสบผลสำเร็จได้ต้องมีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มของครูผู้สอน ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการที่จะพัฒนาการศึกษาให้เจริญรุดหน้า งานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ การมีความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดี และเหมาะสมของครูวิชาการ จะส่งผลทำให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ สามารถผลิตนักเรียนได้ตรงกับความต้องการของประเทศ การพัฒนาศักยภาพนักวิชาการโดยวิธีการฝึก อบรมเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด ในแง่ของประโยชน์ที่ได้รับ ผลผลิต ระยะเวลา และการลงทุน เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานได้ตรงกับความต้องการและทันที่เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่ได้รับจากการฝึกอบรมมาใช้ประโยชน์ได้ทันที่ตามความต้องการ

ดังนั้นในการศึกษาคครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ขึ้น โดยกระบวนการพัฒนาหลักสูตรจะมีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนา เน้นการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามสภาพความจำเป็น และความต้องการของครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสรุปขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. การศึกษาสภาพการณ์ก่อนการพัฒนาหลักสูตร เป็นการศึกษาในเรื่อง ของ ความต้องการเกี่ยวกับงานการศึกษานอกระบบของครูวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการกำหนด กำหนดเป้าหมาย จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม สื่อ และวิธีการประเมินผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความ สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ จำเป็นอย่างแท้จริง อันจะมีผลต่อผลต่อการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

2. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ในขั้นตอนนี้จะแบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

- 2.1 ออกแบบหลักสูตร ประกอบด้วย ร่างหลักสูตร การตรวจสอบร่างหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร

- 2.2 การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรม (ขั้นทดลองใช้หลักสูตร) ขั้นตอนนี้เป็นการนำหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปใช้จริง

- 2.3 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร หลังจากนำหลักสูตรทดลองใช้และประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรแล้วผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาพิจารณาปรับปรุงหลักสูตร

3.ฝึกอบรม ภาควิชาศึกษานอกระบบสำหรับผู้สอนที่ทำงานด้านวิชาการในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 จำนวน 27 คน พร้อมประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

จากการประมวลสาระสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดและได้ผลคุ้มค่ากับการดำเนินการนอกจาก การออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งถือเป็นหัวใจในการดำเนินการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ ทำให้กระบวนการ ขั้นตอนของการฝึกอบรมสอดคล้องกันในทุกหัวข้อ ประเด็นแล้วนั้น ความสำเร็จในการฝึกอบรมยังต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลอีก 3 ฝ่าย คือ ผู้จัดการฝึกอบรมและวิทยากร ผู้บริหารองค์กร และผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีส่วนสำคัญทำให้การฝึกอบรมประสบผลสำเร็จอย่างสูงสุดต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา มีเป้าหมายเพื่อหาแนวทางพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ตามความต้องการของครูวิชาการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้ คือ

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ขั้นตอนในการสร้างแบบสำรวจ และขั้นตอนในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม
3. ขั้นตอนการฝึกอบรม
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ครูผู้สอน ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 มีจำนวนทั้งสิ้น 225 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้มาจากประชากรข้างต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 กลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินการสำรวจความต้องการในการฝึกอบรม คัดเลือกมาจากครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการโรงเรียน ๆ ละ 1 คน จำนวนทั้งสิ้น 225 คน

ตาราง 4 ตารางกลุ่มตัวอย่าง

อำเภอ	จำนวนโรงเรียน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
พาน	87 โรงเรียน	87 คน
แม่สรวย	58 โรงเรียน	58 คน
เวียงป่าเป้า	45 โรงเรียน	45 คน
ป่าแดด	17 โรงเรียน	17 คน
แม่ลาว	18 โรงเรียน	18 คน
รวมทั้งสิ้น	225 โรงเรียน	225 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างในการดำเนินการทดลองหาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างในข้อ 1.1 ดังกล่าวข้างต้น แต่คัดเลือกเฉพาะครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการประจำศูนย์ประสานงาน จำนวน 27 คน (รายละเอียด หน้า 125)

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนประกอบไปด้วย

ส่วนที่ 1 แบบสำรวจความต้องการ ในการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบของครูผู้สอน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนในการสร้างแบบสำรวจ

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาในระบบ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในรูปแบบต่าง ๆ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อกำหนดขอบเขตในการศึกษาวิจัยและสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ในเรื่องของการสร้างแบบสอบถาม

3. นำข้อมูลที่ได้จาก การศึกษาค้นคว้ามาวางโครงสร้างแบบสำรวจ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสำรวจ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ขนาดสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระยะเวลาในการทำหน้าที่ผู้สอน

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการฝึกอบรม การศึกษานอกระบบของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจในการศึกษานอกระบบ ความพร้อมในการเข้ารับการฝึกอบรม และความต้องการในการฝึกอบรม

ตอนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของครูผู้สอน

วิธีหาคุณภาพแบบสำรวจ

1. นำแบบสำรวจที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนอประธานและกรรมการควบคุมปริญญาบัตร เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้ได้มาตรฐาน

2. นำแบบสำรวจ ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วมาให้ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการปฏิบัติงานการศึกษานอกระบบในสถานศึกษา จำนวน 3 ท่าน ได้ตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งได้แก่

2.1. ดร.ประเวศ เวชชะ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โรงเรียนดอนศิลาผางาม
วิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1

2.2 นางสาวสายสวาท วิชัย ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาเชียงราย เขต 1

2.3 นายโสภณ คำปาเชื้อ ตำแหน่ง ศิษยานุศิษย์ สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาเชียงราย เขต 2

ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงทางด้านเนื้อหา จากนั้นผู้วิจัยนำแบบ
สำรวจที่ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มาให้ประธานคณะกรรมการควบคุมการทำ
ปริญญานิพนธ์ ได้ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง เพื่อที่จะสามารถดำเนินการทดลองใช้ต่อไป

3. นำแบบสำรวจที่สมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ กับกลุ่มของครูผู้สอนที่รับผิดชอบงาน
วิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 รวมทั้งสิ้น 30 คน ซึ่งมีสภาพใกล้เคียงกับ
กลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำผลมาวิเคราะห์ และสรุปเป็นประเด็น ในการเพิ่มเติมและแก้ไขข้อคำถามที่ไม่
ชัดเจนหรือมากเกินไปจนความจำเป็น ซึ่งข้อคำถามมี 25 ข้อ จากการทดลองใช้ จำเป็นต้องตัดออก 5 ข้อ
คงเหลือข้อคำถามในแบบสำรวจ 20 ข้อ

4. นำแบบสำรวจที่ผ่านการทดลองใช้แล้วไปดำเนินการจัดเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง
จำนวน 225 คน ต่อไป

ส่วนที่ 2 หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

ขั้นตอนในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม

การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ
เจตคติ ของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
เชียงราย เขต 2 ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้าน
การประเมินผลการฝึกอบรม ซึ่งในขั้นตอนนี้จะแบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 2 การหาประสิทธิภาพของหลักสูตร (ทดลองใช้)

ขั้นตอนที่ 3 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม

แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ทำร่างหลักสูตร (มีเนื้อหา 3 ด้าน) การตรวจสอบร่างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ และการปรับปรุงหลักสูตร มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 การร่างหลักสูตรฝึกอบรม

ผู้วิจัยนำข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลจากผลการสำรวจความต้องการฝึกอบรม การศึกษานอกระบบ ฯ จากขั้นตอนที่ 1 มากำหนดโครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรมในการวิจัยครั้งนี้ในแต่ละหน่วยการฝึกอบรมจะประกอบไปด้วย

1. การกำหนดส่วนประกอบของโครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย

1.1 วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลจากผลการสำรวจความต้องการฝึกอบรม การศึกษานอกระบบ ฯ มากำหนดเป็นขอบเขตของหลักสูตรฝึกอบรมและเป็นแนวทางในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

1.2 กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม ให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการจำเป็นโดยคาดหวังว่าเมื่อกำหนดและดำเนินการตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้วสามารถที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านั้นได้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรไว้เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติในทิศทางที่พึงประสงค์

1.3 กำหนดหน่วยการฝึกอบรม

1.3.1 จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นจุดมุ่งหมายที่กำหนดให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ในการวิจัยครั้งนี้จะยึดหลักการฝึกอบรมแล้วทำให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ ในงานการศึกษานอกระบบ สามารถปฏิบัติงานการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

1.3.2 เนื้อหาการฝึกอบรม กำหนดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เนื้อหาสาระจะเน้นในการพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ ในงานการศึกษานอกระบบ ตามความต้องการของครูผู้สอน จากผลการสำรวจเป็นเกณฑ์

1.3.3 วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม กำหนดไว้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตรฝึกอบรม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดวิธีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ ในงานการศึกษานอกระบบของครูวิชาการ ในลักษณะให้ผู้เข้ารับฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางของการเรียน โดยใช้เทคนิคของการอภิปราย โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก

1.3.4 วิธีการประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรม ผู้วิจัยกำหนดให้สอดคล้องและเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ มวลประสบการณ์ วิธีการฝึก

อบรม และสื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม รวมทั้งคำนึงถึงบรรยากาศในการฝึกอบรมและพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วย ซึ่งแบ่งวิธีการประเมินผลออกเป็น 2 ประการดังนี้

1) การประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยดูจากผล การประเมินก่อนและหลังการฝึกอบรม และใบบันทึกผลการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบทดสอบ และใบบันทึกผลการเรียนรู้

2) การประเมินผลการใช้หลักสูตรเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามผู้เข้ารับการฝึกอบรม และการสัมภาษณ์หลังการฝึกอบรมแล้วเสร็จเป็นระยะเวลา 1 เดือน

ขั้นที่ 2 การตรวจสอบร่างหลักสูตร

การตรวจสอบร่างหลักสูตรเป็นการประเมินก่อนนำหลักสูตรฝึกอบรม ไปทดลองใช้เพื่อศึกษาข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับ องค์ประกอบในส่วนต่าง ๆ ของหลักสูตร โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. สิ่งที่ต้องตรวจสอบ มีดังนี้

1.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ตรวจสอบจุดมุ่งหมายที่

กำหนดไว้ว่ามีความสอดคล้องกับการพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ ในงานการศึกษานอกระบบ ที่ จำเป็นจะต้องเสริมสร้างหรือไม่ กล่าวคือ หากสามารถดำเนินการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะ ทำให้เกิดการพัฒนาคความรู้ ทักษะ เจตคติ ในงานการศึกษานอกระบบ ได้ตามที่ต้องการ

1.2 วัตถุประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละหัวข้อวิชา

การในการฝึกอบรมตรวจสอบวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของแต่ละหัวข้อวิชาการในการฝึกอบรมว่ามี ความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรมหรือไม่

1.3 ความสอดคล้องในโครงร่างของหลักสูตรฝึกอบรม

การตรวจสอบและพิจารณาสวนประกอบของโครงร่างหลักสูตรฝึกอบรมได้แก่

- ความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับ เนื้อหาสาระในการฝึกอบรม

- ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาการฝึกอบรมกับ

กิจกรรมและวิธีฝึกอบรม

- ความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับ

วิธีการประเมินผลของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

2. วิธีดำเนินการตรวจสอบ

2.1 วิธีการตรวจสอบผู้วิจัยนำแบบประเมินโครงร่างหลักสูตรที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมประเมิน โดยผู้เชี่ยวชาญประเมินในด้านของความเหมาะสมและความสอดคล้องของส่วนประกอบของหลักสูตร

2.2 เครื่องมือที่ใช้ตรวจสอบ แบบประเมินร่างหลักสูตรฝึกอบรม ใช้แบบสอบถามซึ่งสร้างจากเนื้อหาในหลักสูตร แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตรฝึกอบรมเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ เหมาะสมมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ส่วนประกอบที่ประเมินได้แก่ สภาพความต้องการจำเป็นของหลักสูตร เป้าหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาสาระ กิจกรรมและวิธีการฝึก อบรม สื่อการสอน และวิธีการวัดและประเมินผล โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตัดสินว่าองค์ประกอบของหลักสูตรแต่ละด้านมีความสอดคล้องกันหรือไม่ มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

ตอนที่ 2 แบบประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตรเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ สอดคล้อง ไม่แน่ใจ และไม่สอดคล้อง ส่วนประกอบที่ประเมิน ได้แก่ สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร เป้าหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาสาระ กิจกรรมและวิธีการฝึก อบรม สื่อการสอน และวิธีการวัดและประเมินผล โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตัดสินว่าองค์ประกอบของหลักสูตรแต่ละด้านมีความสอดคล้องกันหรือไม่

ขั้นตอนในการสร้างแบบประเมินร่างหลักสูตร

1. ศึกษารายละเอียด และองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร กำหนดประเด็นที่ต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ โดยเขียนเป็นข้อคำถาม

2. นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาและ ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ตรวจสอบความครอบคลุมในเนื้อหาการประเมินและลักษณะของข้อคำถาม ความถูกต้องชัดเจนของภาษาที่ใช้

3. ปรับปรุงแบบประเมินตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ให้เป็นแบบประเมินที่สมบูรณ์

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำร่างหลักสูตรและแบบประเมินร่างหลักสูตรให้อาจารย์ที่ปรึกษาและ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านพิจารณาตรวจสอบด้วยตนเอง และขอคำแนะนำเพิ่มเติม

2.4 วิธีจัดกระทำข้อมูล วิธีจัดกระทำข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการ

ดังนี้

2.4.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

2.4.2 กำหนดเกณฑ์การพิจารณา แบบตรวจสอบความ

เหมาะสมของร่างหลักสูตร การกำหนดคะแนนเป็น 5 ระดับ มีเกณฑ์กำหนดการให้คะแนนดังนี้

คะแนน	5	หมายถึง	เหมาะสมมากที่สุด
คะแนน	4	หมายถึง	เหมาะสมมาก
คะแนน	3	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
คะแนน	2	หมายถึง	เหมาะสมน้อย
คะแนน	1	หมายถึง	เหมาะสมน้อยที่สุด

การพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (อติญาณ์ ศรเกษตรริน.2543 :

101)

ค่าเฉลี่ย	4.51 – 5.00	หมายถึง	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.51 – 4.50	หมายถึง	เหมาะสมมาก
ค่าเฉลี่ย	2.51 – 3.50	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.51 – 2.50	หมายถึง	เหมาะสมน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00 – 1.50	หมายถึง	เหมาะสมน้อยที่สุด

ในการกำหนดค่าเฉลี่ยของความเหมาะสม คือ ถ้าค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ มีคะแนนตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ให้ถือว่าหลักสูตรมีคุณภาพและมีความเหมาะสม

2.4.3 กำหนดเกณฑ์การพิจารณา แบบตรวจสอบ

ความสอดคล้องของร่างหลักสูตร การกำหนดคะแนนเป็น 3 ระดับให้ผู้เชี่ยวชาญตัดสินว่า องค์ประกอบของหลักสูตรแต่ละด้านสอดคล้องกัน หรือไม่ใจ หรือไม่สอดคล้อง การพิจารณาความสอดคล้องใช้ดัชนีความสอดคล้อง โดยนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนที่ตอบมา ดังนี้

มีความเห็น	สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น	1
มีความเห็นว่า	ไม่แน่ใจ	กำหนดคะแนนเป็น	0
มีความเห็นว่า	ไม่สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น	-1

ต่อจากนั้นนำมาแทนค่าในสูตรดัชนีความสอดคล้อง ถ้าดัชนีความสอดคล้องถ้าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ขึ้นไป ถือว่าใช้ได้ แต่ถ้าข้อใดมีค่าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ถือว่าใช้ไม่ได้ ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

2.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของร่างหลักสูตร ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความสอดคล้องของร่างหลักสูตร ใช้สถิติดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence)

ขั้นที่ 3 การปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้

ผู้วิจัยนำผลจากการประเมินร่างหลักสูตรฝึกอบรมของผู้เชี่ยวชาญ มาเป็นเกณฑ์ในการ ปรับปรุงหลักสูตร โดยกำหนดการพิจารณาดังนี้

1. ผลจากการวิเคราะห์ความเหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หากพบว่าค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีคะแนนตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ให้ถือว่าหลักสูตรมีคุณภาพและมีความเหมาะสม ผู้วิจัยจะให้คงไว้ในหลักสูตรฝึกอบรม และหากพบว่าผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องถ้าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ขึ้นไป ถือว่าใช้ได้

2. หากมีข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ นอกเหนือจากข้อคำถามที่กำหนดไว้ ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ผู้วิจัยจะเพิ่มเติมไว้ในหลักสูตร โดยจะคำนึงถึงพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ

3. นำหลักสูตรที่ได้รับการปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญไปหาประสิทธิภาพของหลักสูตร (ทดลองใช้หลักสูตร) กับครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 27 คน เป็นเวลา 1 วัน เพื่อตรวจสอบความเข้าใจ ภาษาที่ใช้รวมไปจนถึงวันเวลาต่าง ๆ ในการจัดทำกิจกรรม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ได้หลักสูตรฝึกอบรมที่สมบูรณ์ก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การหาประสิทธิภาพของหลักสูตร

1. การทดลองใช้หลักสูตร

ขั้นตอนนี้เป็นการนำหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปใช้กับกับกลุ่มครูผู้สอนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 27 คน เป็นเวลา 1 วันทดลองใช้ (Try-out) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ จะทำให้ทราบว่าในสถานการณ์จริงในการฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษานอกระบบมีความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมหรือไม่ มีปัญหา อุปสรรคในการใช้หลักสูตรอย่างไร โดยดำเนินการประเมินในเรื่องของ ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา วิธีการฝึกอบรม ปัญหาและอุปสรรคในการใช้หลักสูตร ปัจจัยต่าง ๆ ที่ ส่งเสริมการใช้หลักสูตร เป็นต้น ก่อนดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมจริงกับ

กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นครูผู้สอนที่ทำหน้าทีงานวิชาการประจำศูนย์ประสาน จำนวน 27 คน ต่อไป

2. การดำเนินการทดลองใช้หลักสูตร

ในการดำเนินการทดลองหาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ ในงานการศึกษาอบรมของครูผู้สอน ใช้แผนการทดลองแบบ One Group Pretest Posttest Design (อติญาณ์ ศรีเกษตรริน.2543 :124 ; อ้างอิงจาก Compbell and Stanley. 1963 :7)

โดยมีรายละเอียดดังนี้

ทดสอบก่อน	ทดลองใช้หลักสูตร	ทดสอบหลัง
T _Q	$\bar{X}$	T _Q
ความหมายของสัญลักษณ์		
$\bar{X}$	แทน	การจัดกระทำทดลอง
T _Q	แทน	การสอบก่อนทดลอง
T _Q	แทน	การสอบหลังทดลอง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้หลักสูตร ประกอบด้วย

3.1 คู่มือวิทยากร ประกอบไปด้วย สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม เนื้อหา กิจกรรมสำหรับหลักสูตรฝึกอบรม คู่มือดังกล่าวจัดทำเป็นเล่มตามหัวข้อวิชาการที่ ฝึกอบรม

3.2 คู่มือผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีลักษณะเป็นโครงสร้างที่สร้างขึ้นครอบคลุม เนื้อหาในหลักสูตร โดยคู่มือดังกล่าวจัดทำเป็นเล่มตามหัวข้อวิชาการที่ฝึกอบรม

3.3 อุปกรณ์การฝึกอบรม สื่อกิจกรรมต่าง ๆ

3.4 แบบทดสอบก่อนฝึกอบรม (Pretest) และหลังฝึกอบรม (Posttest)

3.5 แบบประเมินผลการฝึกอบรม ใช้ประเมินหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม เพื่อประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร ระยะเวลาในการฝึกอบรม สถานที่ฝึกอบรม กระบวนการในการฝึกอบรม การนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้จริง และปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้หลักสูตรฝึกอบรม

4. เครื่องมือเพื่อใช้ประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรม ประกอบด้วย

4.1 ใบบันทึกผลการเรียนรู้

4.2 แบบสัมภาษณ์ติดตามผลผู้เข้ารับการฝึกอบรม หลังจากผ่านการฝึกอบรมมาแล้ว 1 เดือน

ขั้นตอนที่ 3 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

หลังจากนำหลักสูตรทดลองใช้และประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาพิจารณาปรับปรุงหลักสูตร ในด้านของโครงสร้าง รายละเอียดต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของหลักสูตร เพื่อให้มีความถูกต้องเหมาะสม โดยปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโทและผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนการดำเนินงานฝึกอบรม

ในการดำเนินการฝึกอบรมมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ดำเนินการคัดเลือกครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการวิชาการประจำศูนย์ประสานงาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 เพื่อฝึกอบรม จำนวน 27 คน
2. ขอความร่วมมือจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ในการติดต่อประสานงาน และแจ้งให้ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการวิชาการประจำศูนย์ประสานงานเข้ารับการฝึกอบรม
3. ดำเนินการฝึกอบรมครูผู้สอนที่ทำหน้าที่วิชาการวิชาการประจำศูนย์ ตามขั้นตอน และตารางการฝึกอบรม โดยใช้สถานที่คือ อาคารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 เป็นศูนย์การฝึกอบรม
4. ดำเนินการติดตามผลการฝึกอบรม (Follow-up Study) หลังจากผ่านไป 1 เดือน โดยใช้แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยสามารถดำเนินการติดตามผลการฝึกอบรมโดยทำการสัมภาษณ์ผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 27 คนได้ครบทุกคน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยติดต่อและประสานงานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ในวันที่ 4 ธันวาคม 2549 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการอำนวยความสะดวกในการจัดส่งแบบสอบถาม ให้ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการโรงเรียน จำนวน 225 คน
2. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 225 คน ไปทาง E-office (การส่งเอกสารทางเครือข่าย Internet ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2) ไปยังทุกโรงเรียนในสังกัด พร้อมกับกำหนดวันส่งแบบสอบถามคืนภายใน วันที่ 11 ธันวาคม 2549 ซึ่งปรากฏว่า รอบแรกได้รับแบบสอบถามคืน 127 ฉบับ ผู้วิจัยจึงมี

หนังสือทวงถามไปยังโรงเรียนในสังกัดที่ไม่จัดส่งแบบสอบถามคืน ในรอบสอง ได้รับแบบสอบถามคืนอีก 71 ฉบับ รวมทั้งสิ้น 198 ฉบับ คิดเป็น ร้อยละ 88

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับมาแล้ว ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนและรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล แล้วนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าสถิติต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความรู้ ความต้องการในการฝึกอบรม ทำการประมวลผลข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผล นำเสนอในรูปความถี่ของคำตอบ นำผลของข้อมูลที่ได้มาประมวลความต้องการในการฝึกอบรม

ตอนที่ 2 ข้อมูลจากแบบทดสอบก่อนฝึกอบรม (Pretest) และหลังฝึกอบรม (Posttest) มาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม Microsoft Excel โดยวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

2.1 หาค่าความยากง่าย ใช้สูตร

$$P = \frac{R}{N}$$

P คือ ดัชนีความยากของข้อสอบ

R คือ จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่ตอบข้อสอบข้อนั้นถูก

N คือ จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่ตอบข้อสอบทั้งหมด

2.2 การหาค่าอำนาจจำแนก

$$r = \frac{R_U - R_L}{N}$$

r คือ ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ

R_U คือ จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมกลุ่มสูงที่ตอบข้อนั้นถูก

R_L คือ จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมกลุ่มต่ำที่ตอบข้อนั้นถูก

N คือ จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำ

ตอนที่ 3 หาประสิทธิภาพของหลักสูตรโดยวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของหลักสูตร ตามเกณฑ์ 80/80

80 ตัวแรก หมายถึง ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการฝึกอบรม คำนวณจากผลของกระบวนการที่จัดไว้ในชุดการเรียนรู้ (ใบบันทึกการเรียนรู้) ได้อย่างถูกต้องอย่างน้อยร้อยละ 80

80 ตัวหลัง ค่าประสิทธิภาพของผลการฝึกอบรมชุดการเรียนรู้ คำนวณจากค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบหลังฝึกอบรมได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล (ฉลองชัย สุวัฒนบุรณ. 2528 : 214 ; อ้างอิงจาก Gagne and Briggs. 1974 : 166.) ดังนี้

3.1 หาค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำแบบประเมินของแต่ละกิจกรรมได้ถูกต้อง

$$E_1 = \frac{\frac{\sum x}{N}}{A} \times 100$$

E_1 แทน ประสิทธิภาพของกระบวนการที่จัดไว้ในชุดการเรียนรู้

$\sum x$ แทน คะแนนรวมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมจากการทำแบบประเมินทุกฉบับ

N แทน จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม

A แทน คะแนนเต็มของแบบประเมินรวมกัน

3.2 หาค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถทำแบบทดสอบหลังการฝึกอบรมได้ถูกต้อง ใช้สูตร

$$E_2 = \frac{\frac{\sum f}{N}}{B} \times 100$$

E_2 แทน ประสิทธิภาพของผลการฝึกอบรมจากชุดการเรียนรู้

$\sum f$ แทน คะแนนรวมของการทดสอบหลังการฝึกอบรม

N แทน จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม

B แทน คะแนนเต็มของแบบทดสอบหลังการฝึกอบรม

3.3 ทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการใช้ชุดฝึก

อบรมการศึกษานอกระบบกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .05 ใช้สูตร (ชูศรี วงศ์รัตนะ. 2537 : 204)

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N \sum D^2 - (\sum D)^2}{(N-1)}}}$$

เมื่อ D = ความแตกต่างระหว่างคะแนนแต่ละคู่
N = จำนวนคู่

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2 ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ

1. ผลการศึกษาความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ
2. ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ
3. การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ
4. การแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผลการศึกษา วิเคราะห์แบบสำรวจความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบของครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2 ในประเด็นที่สำคัญมีสาระสำคัญโดยสรุป ดังนี้คือ จากประชากรที่เป็นครูผู้สอนทั้งหมด 225 คน พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามคืนมา จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 88 และครูผู้สอนดังกล่าว จำนวน 38 คน เคยผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบจากการสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย (เดิม) ที่เหลือจำนวน 160 คน ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบเลย

ปัญหาในเรื่องความรู้ความเข้าใจ จากจำนวนครูผู้สอน 198 คน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมากจำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 41.41 ปัญหาระดับปานกลาง มีจำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 48.98 มีปัญหาระดับน้อย 11 คน คิดเป็นร้อยละ 5.55 ที่เหลือจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 4.04 ที่ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการศึกษานอกระบบโรงเรียน ส่วนประเด็นที่เป็นปัญหามากที่สุดในเรื่องของ แนวคิด ปรัชญา หลักการ และวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกระบบ รองลงมาคือ การประเมินผลการเรียน รูปแบบ ประเภทของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามลำดับ

ทางด้านความพร้อมในการเข้ารับการฝึกอบรม จากจำนวนครูผู้สอน 198 คนพบว่า ผู้บังคับบัญชาให้การสนับสนุนในระดับมากที่สุดจำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 61.11 สนับสนุนมากจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 และให้การสนับสนุนปานกลางจำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 27.77 ทุกคนมีความพร้อมที่จะเข้ารับการฝึกอบรมและสามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้ตลอดหลักสูตร แต่มีข้อแม้ว่าการฝึกอบรมต้องไม่อยู่ในช่วงเวลาสอน หรือนอกเวลาราชการในวันเสาร์ อาทิตย์ วันหยุด หรือช่วงปิดเทอม

ทางด้านความต้องการในการฝึกอบรม ทุกคนต้องการฝึกอบรม โดยเรียงลำดับตามเนื้อหาหลักสูตรที่ต้องการฝึกอบรม รายละเอียดตามตาราง 5 ดังนี้

ตาราง 5 สรุป รายละเอียดความต้องการในการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ของครูผู้สอน

ที่	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1	พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแผนการศึกษาแห่งชาติ 2545-2549	32	16.16
2	แนวคิด ปรัชญา หลักการและวัตถุประสงค์การศึกษานอกระบบ	30	15.15
3	ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ และกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบ	27	13.63
4	เนื้อหาหลักสูตรต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบ	25	12.67
5	การวัดและประเมินผล	24	12.12
6	การเทียบโอนผลการเรียน	19	9.59
7	ความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบกับการศึกษาในระบบ	18	9.09
8	รูปแบบ ประเภทของกิจกรรม การศึกษานอกระบบ	17	8.58
9	จิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่	6	3.03
	รวมทั้งสิ้น	198	100

จากข้อมูลตาราง 5 ความต้องการในการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบของครูผู้สอนยังพบอีกว่าครูผู้สอนทุกคนต้องการให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2 เป็นผู้ดำเนินการฝึกอบรม โดยต้องการใช้วิทยากรจากหน่วยงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2 บางส่วน วิทยากรจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และจังหวัดเชียงราย ส่วนวันที่ต้องการฝึกอบรมครูผู้สอนต้องการเข้ารับการฝึกอบรมในวันราชการ คือ จันทร์ – ศุกร์ จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 67.67 วันหยุดราชการ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 14.14 ที่เหลือวันใดก็ได้ตามที่สำนักงานเขตพื้นที่ที่จะจัดให้ โดยมีประเด็นรายละเอียดเพิ่มเติมที่สำคัญ คือ หากเป็นวันราชการปกติควรจัดอบรมในวันศุกร์ เพราะสถานศึกษาบางแห่งอยู่ไกล ยากต่อการเดินทางไปกลับ

ในด้านเกี่ยวกับจำนวนชั่วโมงที่เหมาะสมในการฝึกอบรม ครูผู้สอนจำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 36.87 เห็นว่า ควรมีชั่วโมงการฝึกอบรมในช่วง 20-40 ชั่วโมง ครูผู้สอนจำนวน 64 คน คิดเป็น

ร้อยละ 32.32 เห็นว่า ควรใช้เวลาในการฝึกอบรมในช่วง 10-20 ชั่วโมง โดยช่วงเวลาที่ต้องการฝึกอบรม คือ 9.00-16.00 น. ส่วนลักษณะของการฝึกอบรม ครูผู้สอนต้องการฝึกอบรมในลักษณะ บรรยาย ประกอบการศึกษาดูงาน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 55.05 รองลงมาคือการสัมมนา จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 16.66 การบรรยายตามหัวข้อกำหนด 18 คน คิดเป็นร้อยละ 9.09 ตามลำดับ

ในด้านข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่สำคัญตามความต้องการของครูผู้สอนที่ตอบแบบสอบถาม ทั้งหมดต้องการให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2 ออกหนังสือเชิญเพื่อเข้าร่วมการฝึกอบรม เพื่อจะได้ให้ตรงตามระเบียบราชการ การฝึกอบรมต้องไม่กระทบต่อการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ไม่ควรเป็นวันหยุดราชการ และต้องการให้มีการมอบวุฒิบัตรในการฝึกอบรมด้วย

ตอนที่ 2. ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ นี้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) การออกแบบหลักสูตร 2) ผลการประเมินโครงร่างหลักสูตร 3) ผลการสร้างแบบทดสอบและประเมินกิจกรรม

1) การออกแบบหลักสูตร

ผู้วิจัยนำข้อมูลพื้นฐานจากการสำรวจในตอนต้นที่ 1 มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรม โดยหลักสูตรที่สร้างขึ้น ที่สำคัญมี 8 องค์ประกอบ คือ ความเป็นมาของหลักสูตรฝึกอบรม แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม รูปแบบการจัดกิจกรรม วิธีดำเนินการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล และโครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ความเป็นมาของหลักสูตรฝึกอบรม

เหตุผลสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เนื่องจาก ข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 3 มาตรา 15 ที่กำหนดให้การจัดการศึกษา มี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยที่สถานศึกษาสามารถที่จะจัดการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือ ทั้ง 3 รูปแบบก็ได้ ทำให้ครู อาจารย์จำเป็นต้องมีความรู้ในการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบดังกล่าว ที่สำคัญจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในเรื่องเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในงานการศึกษานอกระบบ พบว่า ครูผู้สอนโรงเรียนส่วนมากมีความรู้ความเข้าใจในงานการศึกษานอกระบบค่อนข้างน้อย อีกทั้งยังมีความคิดเห็นว่าสถานศึกษาจำเป็นต้องนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และครูผู้สอนส่วนมากมีความต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ จากเหตุผลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตร

การฝึกอบรมขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักสูตรเฉพาะสำหรับเสริมสร้างความรู้ ทักษะ เจตคติ สำหรับครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการในโรงเรียนต่อไป

1.2 แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าการเรียนรู้นั้นตรงกับความต้องการและความสนใจ (Needs and Interests) และจะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นความต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมในครั้งนี้ของครูผู้สอน จะเป็นแรงผลักดันให้ครูผู้สอนมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายในตนเองอย่างดียิ่ง

1.3 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม

เพื่อให้ครูวิชาการที่เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรมีพฤติกรรมการเรียนรู้ ใน 3 ด้าน โดยสรุปดังนี้

1.3.1 ด้านความรู้ ในการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในขอบข่ายของเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.3.2 ทักษะด้านการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1.3.2 เจตคติที่ดีต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.4 รูปแบบการฝึกอบรม

ยึดหลักคุณลักษณะ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และหลักการเรียนรู้ผู้ใหญ่ ซึ่งได้กำหนดกิจกรรมการฝึกอบรมไว้ คือ การบรรยาย (Lecture) การศึกษาด้วยตนเอง (Self Study) การศึกษาเป็นกลุ่ม (Group Study) การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) การระดมสมอง (Brain Storming) และ ทัศนศึกษา (Field Trip) ซึ่งการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมต่าง ๆ ดังกล่าว ได้สอดแทรกไว้ในกิจกรรมการฝึกอบรมแต่ละหัวข้อซึ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ 1-5

1.5 วิธีดำเนินการจัดกิจกรรม

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ การสร้างประสบการณ์ความรู้ จัดกิจกรรมประสบการณ์ตรงด้านความรู้ ทักษะ และการวางแผน และการสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับ

1.6 สื่อการฝึกอบรม

สื่อการฝึกอบรม ประกอบด้วย สื่อประกอบการบรรยาย Internet โปรแกรม Power Point แผ่นพับ และการอบรมจากการศึกษาดูงาน จากสถานที่จริง

1.7 การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผล ตามหลักสูตรฝึกอบรมนี้ ประกอบด้วย แบบทดสอบวัดความรู้ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ก่อนและหลังการฝึกอบรม แบบสอบถามความคิดเห็นการใช้หลักสูตรฝึกอบรม ด้านความพึงพอใจในการฝึกอบรม การตรวจสอบผลงาน โดยตรวจสอบจากแบบบันทึกผลการเรียนรู้ และการสัมภาษณ์ หลังการฝึกอบรม

1.8 โครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม

โครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย ประกอบด้วย 5 หน่วยการเรียนรู้ กำหนดระยะเวลาทั้งสิ้น 28 ชั่วโมง ได้แก่ บทบาทหน้าที่ ขอบข่าย ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดการศึกษานอกระบบ ตามแนวทางการดำเนินงานของ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ความหมาย ปรัชญา แนวคิด หลักการ และจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ความ แตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบโรงเรียน รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ประกอบด้วย การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย การวัดและประเมินผล การศึกษานอกระบบโรงเรียนบทบาทสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน รูปแบบของกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิค วิธีการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน แนวปฏิบัติการเทียบโอนผลการเรียนเข้าสู่การศึกษาในระบบ และ หลักจิตวิทยาการเรียนรู้ ผู้ใหญ่

2) ผลการประเมินโครงสร้างหลักสูตร

เมื่อนำร่างหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงสร้างหลักสูตร ผลการประเมินมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ผลประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ สำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญพิจารณาร่างหลักสูตร ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตาราง 6 ต่อไปนี้

ตาราง 6 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร
ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญพิจารณาโครงร่างหลักสูตร

ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ เหมาะสม
1. ปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตรฝึกอบรม			
โดยประเมินจาก			
1.1 ความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม			
การศึกษานอกระบบ	4.29	0.49	มาก
1.2 ความสมเหตุสมผลที่จะต้องพัฒนาหลักสูตร			
ฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ	3.71	0.49	มาก
1.3 ปัญหาสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของ			
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	4.57	0.53	มากที่สุด
1.4 แนวทางในการแก้ปัญหาเหมาะสม	4.00	0.58	มาก
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม			
โดยประเมินจาก			
2.1 ความชัดเจน	4.57	0.53	มากที่สุด
2.2 ความเป็นไปได้	4.43	0.79	มาก
2.3 ความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม	4.57	0.53	มากที่สุด
2.4 ครอบคลุมที่ต้องการพัฒนา ด้านความรู้	3.71	0.49	มาก
3. ค่าโครงเนื้อหา			
โดยการประเมินจาก			
3.1 การจัดเรียงเนื้อหา	3.71	0.49	มาก
3.2 ครอบคลุมความรู้ที่จำเป็นต้องใช้	4.57	0.53	มากที่สุด
3.3 เนื้อหาหลักสูตรในการนำไปใช้ให้บรรลุเป้าหมาย	4.43	0.53	มาก
3.4 เนื้อหาของหลักสูตรในการนำไปปฏิบัติจริง	3.71	0.49	มาก

ตาราง 6 (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
4. วิธีฝึกอบรมและกิจกรรม โดยการประเมินจาก			
4.1 กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมในแต่ละหัวข้อ	3.71	0.49	มาก
4.2 ความเหมาะสมของกิจกรรม	4.14	0.38	มาก
4.3 การนำไปใช้สอนได้	3.43	0.53	ปานกลาง
4.4 กิจกรรมการกระตุ้นความคิดของผู้ฝึกอบรม	3.27	0.49	ปานกลาง
4.5 ความน่าสนใจของกิจกรรม	3.71	0.49	มาก
5. สื่อการฝึกอบรม โดยประเมินจาก			
5.1 สื่อที่ใช้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา	3.86	0.38	มาก
5.2 การส่งเสริมให้กิจกรรมบรรลุจุดประสงค์	3.86	0.38	มาก
6. การวัดและประเมินผล โดยประเมินจาก			
6.1 สามารถตรวจสอบการบรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรมได้	4.27	0.49	มาก
6.2 ความเป็นไปได้ในการวัดผล	4.43	0.53	มาก
7. การประเมินหน่วยการเรียนรู้ หน่วยที่ 1- 5			
ผลการประเมินโดยรวม ทั้งหมด 11 ด้าน			
หน่วยที่ 1 ผลการประเมิน โดยรวมทุกด้าน	3.99	0.64	มาก
หน่วยที่ 2 ผลการประเมิน โดยรวมทุกด้าน	3.96	0.55	มาก
หน่วยที่ 3 ผลการประเมิน โดยรวมทุกด้าน	3.95	0.54	มาก
หน่วยที่ 4 ผลการประเมิน โดยรวมทุกด้าน	3.84	0.49	มาก
หน่วยที่ 5 ผลการประเมิน โดยรวมทุกด้าน	4.31	0.48	มาก

จากตาราง 6 พบว่า โครงร่างหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเด็นสาระส่วนมากมีความเหมาะสมในระดับมาก ถึงมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50) โดยมีปัญหาสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ความชัดเจนของจุดมุ่งหมาย ความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมและความครอบคลุมความรู้ที่จำเป็นต้องนำไปใช้ อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด (4.57-5.00) ส่วนในประเด็นการนำไปใช้สอนได้และกิจกรรมกระตุ้นความคิดของผู้ฝึกอบรมอยู่ในระดับปานกลาง (2.51-3.50) ซึ่งต่ำกว่า ค่าเฉลี่ย 3.51 ผู้วิจัยจึงได้ทำการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของประเด็นนี้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.2 ผลประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับ
ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่าหลักสูตร ผลการ
วิเคราะห์ดังแสดงในตาราง 7 ต่อไปนี้

ตาราง 7 ค่าดัชนีความสอดคล้องภายในโครงร่างหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่าหลักสูตร

ประเด็นการประเมิน	ความถี่ระดับความคิดเห็น			ดัชนีความ สอดคล้อง
	N = 7			
	สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
1. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับหลักการ ของหลักสูตร	5	2	0	0.71
2. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับ จุดประสงค์ของหลักสูตร	6	1	0	0.86
3. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับแนวทาง แก้ปัญหา	5	2	0	0.71
4. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับ โครงสร้างของหลักสูตร	7	0	0	1
5. หลักการของหลักสูตรกับจุดประสงค์ของหลักสูตร	7	0	0	1
6. หลักการของหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร	7	0	0	1
7. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร	7	0	0	1
8. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับวิธีฝึกอบรมและกิจกรรม	7	0	0	1
9. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับการวัดและประเมินผล	7	0	0	1
10. โครงสร้างของหลักสูตรกับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม	7	0	0	1
11. โครงสร้างของหลักสูตรกับการวัดและประเมินผล	7	0	0	1
12. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน	6	1	0	0.86
13. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับการวัดและประเมินผล	6	1	0	0.86
14. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ในหน่วยการ เรียนรู้ที่ 1	7	0	0	1
15.จุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ในหน่วยการ เรียนรู้ที่ 2	7	0	0	1

ตาราง 7 (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ความถี่ระดับความคิดเห็น			ดัชนีความ สอดคล้อง
	N = 7			
	สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
16.จุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ในหน่วยการ เรียนรู้ที่ 3	7	0	0	1
17.จุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ในหน่วยการ เรียนรู้ที่ 4	7	0	0	1
18.จุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ในหน่วยการ เรียนรู้ที่ 5	7	0	0	1
การประเมินความสอดคล้องภายในหน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1				
1. คำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์	7	0	0	1
2. จุดประสงค์กับเค้าโครงเนื้อหา	7	0	0	1
3. เค้าโครงเนื้อหากับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม	7	0	0	1
4. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน	6	1	0	0.86
5. จุดประสงค์กับการวัดผล ประเมินผล	7	0	0	1
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2				
1. คำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์	7	0	0	1
2. จุดประสงค์กับเค้าโครงเนื้อหา	7	0	0	1
3. เค้าโครงเนื้อหากับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม	7	0	0	1
4. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน	7	0	0	1
5. จุดประสงค์กับการวัดผล ประเมินผล	7	0	0	1
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3				
1. คำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์	7	0	0	1
2. จุดประสงค์กับเค้าโครงเนื้อหา	7	0	0	1
3. เค้าโครงเนื้อหากับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม	6	1	0	0.86
4. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน	6	1	0	0.86
5. จุดประสงค์กับการวัดผล ประเมินผล	7	0	0	1

ตาราง 7 (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ความถี่ระดับความคิดเห็น			ดัชนีความ สอดคล้อง
	N = 7			
	สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4				
1. คำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์	7	0	0	1
2. จุดประสงค์กับเค้าโครงเนื้อหา	7	0	0	1
3. เค้าโครงเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม	7	0	0	1
4. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน	7	0	0	1
5. จุดประสงค์กับการวัดผล ประเมินผล	7	0	0	1
หน่วยการเรียนรู้ที่ 5				
1. คำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์	7	0	0	1
2. จุดประสงค์กับเค้าโครงเนื้อหา	7	0	0	1
3. เค้าโครงเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม	7	0	0	1
4. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน	6	1	0	0.86
5. จุดประสงค์กับการวัดผล ประเมินผล	6	1	0	0.86

จากตาราง 7 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าโครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษา
นอกระบบโรงเรียนและหน่วยการเรียนรู้มีประเด็นสาระส่วนมากความสอดคล้อง (1.00) สำหรับ ปัญหา
และความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับจุดประสงค์ของหลักสูตร วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อ
การสอน วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับการวัดและประเมินผล ความสอดคล้องภายในหน่วยการเรียนรู้
ที่ 1 วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เค้าโครงเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการฝึกอบรม
และกิจกรรม วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 วิธีการฝึกอบรมและ
กิจกรรมกับสื่อการสอน จุดประสงค์กับการวัดผล ประเมินผล มีความสอดคล้อง 0.86 ส่วน ปัญหาและ
ความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับหลักการของหลักสูตร ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนา
หลักสูตรกับแนวทางแก้ปัญหา มีความสอดคล้อง 0.71 ตามลำดับ ทั้งนี้ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมี
ค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า 0.5 ถือว่าสอดคล้อง ผู้วิจัยจึงคงสาระไว้ดังเดิม

สรุปข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ

การปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมก่อนนำไปทดลองใช้ มีสาระสำคัญโดยสรุป 2 ประการ คือ

1. การปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ มีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

1.2 ในด้านความเป็นมาของหลักสูตรฝึกอบรม ให้ปรับปรุงเนื้อหาความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้สั้นลง และปรับปรุงการเขียนภาษาให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.3 ให้ปรับปรุง โครงสร้างของหน่วยการเรียนรู้ให้มีรูปแบบเดียวกัน ทุกหน่วย

1.4 ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ให้ปรับปรุง จุดมุ่งหมายในส่วนของด้านความรู้ในการศึกษานอกระบบโดยให้ตัดเนื้อหาที่ไม่สำคัญออกเพื่อให้มีความชัดเจนขึ้น เพื่อสามารถประเมินได้จริงต่อไป

1.5 ด้านเป้าหมายของหลักสูตรฝึกอบรม ให้แยกประเด็นในส่วนของเป้าหมายด้านคุณภาพและปริมาณให้ชัดเจนมากขึ้น

1.6 ด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรฝึกอบรม ให้ปรับให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงตามความต้องการของผู้เข้ารับฝึกอบรม สอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เข้ารับการศึกษาอบรม ตลอดจนให้ปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับกิจกรรมและเวลา ที่ใช้ในแต่ละกิจกรรม

1.7 ด้านรูปแบบกิจกรรมการฝึกอบรม ให้ปรับแก้รูปแบบของกิจกรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้อง เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม จุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาสาระในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

1.8 ด้านการวัดและประเมินผล ให้ตัดกิจกรรมในใบบันทึกการเรียนรู้ของกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องออก

2. การปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และจากการนำไปทดลองการฝึกอบรม (Try-out) กับครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่เป็นกลุ่มครูที่ทำหน้าที่งานวิชาการโรงเรียนเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 27 คน เป็นเวลา 1 วัน (วันที่ 15 ธันวาคม 2549) ซึ่งมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุง โดยสรุปดังนี้

2.1 ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ให้ปรับปรุงและตัดทอนจุดมุ่งหมายในส่วนของด้านความรู้ในการศึกษานอกระบบบางข้อออกเพื่อให้จุดมุ่งหมายมีความชัดเจนมากขึ้น

2.2 ด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรฝึกอบรม ให้ปรับให้สอดคล้องกับสภาพตามความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ตลอดจนปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับกิจกรรมและเวลา ที่ใช้ในการฝึกอบรม

2.3 ด้านรูปแบบกิจกรรมการฝึกอบรม ให้ปรับรูปแบบกิจกรรมของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของการสอน

3) ผลการสร้างแบบทดสอบและประเมินกิจกรรม

3.1 การสร้างแบบทดสอบ ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบแบ่งเป็น 2 ชุด ประกอบด้วยแบบทดสอบก่อนฝึกอบรมและแบบทดสอบหลังฝึกอบรม โดยเป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก รวม 42 ข้อ ข้อละ 1 คะแนน โดยผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบ ไปทดลองใช้กับครูผู้สอนที่มีใช้กลุ่มตัวอย่าง ในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2549 เป็นเวลา 1 วันจำนวน 27 คน และนำไปหาค่าความยากง่ายแบบทดสอบรายข้อ และหาค่าอำนาจจำแนก เหลือข้อสอบที่ใช้ได้ทั้งสิ้นจำนวน 30 ข้อ และนำตัวเลือกมาสลับตำแหน่ง ฉะนั้น แบบทดสอบก่อนฝึกอบรมและแบบทดสอบหลังฝึกอบรมเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกัน

3.2 ผลการสร้างแบบประเมินกิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ประเมินความสามารถด้วยตนเองขณะเรียน ตอนท้ายของหน่วยการเรียนรู้จึงมีกิจกรรมเป็นข้อคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบสรุปเรื่องที่ได้เรียนรู้ โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนที่วิเคราะห์จากการตอบคำถามที่ครอบคลุมเนื้อหาตามหลักวิชาการ และข้อระเบียบกฎหมาย ในใบบันทึกผลการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบและแบบประเมินกิจกรรมไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบโครงสร้างและเนื้อหาสาระ เมื่อปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบฉบับรวม ไปทดลองใช้กับครูผู้สอนที่เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ในวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ถึง 26 มกราคม 2550 จำนวน 27 คน ต่อไป

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ โดยตั้งเกณฑ์ไว้ที่ 80/80 โดยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ตรวจสอบหาประสิทธิภาพชุดการเรียนกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 27 คน

ขั้นที่ 2 ผลการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ

ขั้นที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในการฝึกอบรม จากการใช้ชุดการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ

ขั้นที่ 4 สรุปผลการสัมมนาแบบมีโครงสร้างหลังการฝึกอบรม รายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 ผลการตรวจสอบหาประสิทธิภาพชุดการเรียนรู้กับผู้เรียนทั้งกลุ่ม

ผู้วิจัยให้ผู้เข้ารับฝึกอบรม จำนวนทั้งสิ้น 27 คน ทดลองทำชุดฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ ผลการทดลองปรากฏดัง ตาราง 8 ต่อไปนี้

ตาราง 8 คะแนนผลทดลองใช้ชุดฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน จากกลุ่มตัวอย่าง 27 คน

ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรม	แบบทดสอบก่อนฝึกอบรม คะแนนเต็ม 30	แบบประเมินกิจกรรมประจำ หน่วยการเรียนรู้ คะแนนเต็ม 80	แบบทดสอบหลัง ฝึกอบรม คะแนนเต็ม 30
คนที่ 1	21	75	26
คนที่ 2	18	68	22
คนที่ 3	23	69	27
คนที่ 4	22	73	27
คนที่ 5	20	72	28
คนที่ 6	20	71	28
คนที่ 7	17	65	27
คนที่ 8	19	68	19
คนที่ 9	19	60	18
คนที่ 10	26	70	25
คนที่ 11	21	72	26
คนที่ 12	25	73	28
คนที่ 13	22	66	19
คนที่ 14	22	70	24
คนที่ 15	22	69	25
คนที่ 16	24	57	24
คนที่ 17	25	69	26
คนที่ 18	16	73	21
คนที่ 19	19	69	23
คนที่ 20	18	70	21

ตาราง 8 (ต่อ)

ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรม	แบบทดสอบก่อนฝึกอบรม คะแนนเต็ม 30	แบบประเมินกิจกรรมประจำ หน่วยการเรียนรู้ คะแนนเต็ม 80	แบบทดสอบหลัง ฝึกอบรม คะแนนเต็ม 30
คนที่ 21	17	67	23
คนที่ 22	19	71	24
คนที่ 23	19	69	24
คนที่ 24	17	72	23
คนที่ 25	21	72	27
คนที่ 26	23	70	23
คนที่ 27	20	72	26
	555	1872	654

ประสิทธิภาพของกระบวนการที่จัดไว้ในชุดฝึกอบรม (สูตรการคำนวณ หน้า 131)

$$\text{แทนค่าในสูตร} = \frac{1872}{27} \times \frac{100}{80}$$

ประสิทธิภาพของกระบวนการที่จัดไว้ในชุดฝึกอบรม = 87

ประสิทธิภาพของผลการเรียนชุดฝึกอบรม ใช้สูตร

$$\text{แทนค่าในสูตร} = \frac{654}{27} \times 100$$

ประสิทธิภาพของผลการเรียนชุดฝึกอบรม = 81

ประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรม = 87/81

ขั้นที่ 2 ผลการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการใช้ชุดฝึก
อบรมการศึกษานอกระบบ (กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ ให้ = .05)

ผลต่างของคะแนนทดสอบก่อนฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม จากกลุ่มตัวอย่าง 27 คน คำนวณเพื่อนำไปทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ (ทศรี วงศ์รัตนะ. 2537 : 204)

ตาราง 9 คะแนนทดสอบก่อนฝึกอบรม หลังการฝึกอบรม และผลต่างของคะแนนทดสอบ
ก่อนฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

คนที่	คะแนนสอบ		D	D ²	คนที่	คะแนนสอบ		D	D ²
	ก่อนเรียน	หลังเรียน				ก่อนเรียน	หลังเรียน		
1	21	26	-5	25	16	24	24	0	0
2	18	22	-4	16	17	25	26	-1	1
3	23	27	-4	16	18	16	21	-5	25
4	22	27	-5	25	18	19	23	-4	16
5	20	28	-8	64	20	18	21	-3	9
6	20	28	-8	64	21	17	23	-6	36
7	17	27	-10	100	22	19	24	-5	25
8	19	19	0	0	23	19	24	-5	25
9	19	18	1	1	24	17	23	-6	36
10	26	25	1	1	25	21	27	-9	81
11	21	26	-5	25	26	23	23	0	0
12	25	28	-3	9	27	20	26	-6	36
13	22	19	3	9					
14	22	24	-6	36					
15	22	25	-3	9					
รวม					555	654	-106	690	

การคำนวณเพื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ ใช้สูตร

$$t = \frac{\sum D}{\frac{N \sum D^2 - (\sum D)^2}{(N-1)}}$$

เมื่อ D = ความแตกต่างระหว่างคะแนนแต่ละคู่
 N = จำนวนคู่

แทนค่าในสูตร $t = \frac{-106}{\frac{27(690) - (-106)^2}{(27-1)}}$

$$t = \frac{-106}{\sqrt{284.38}}$$

$$t = -6.28$$

การทดสอบนัยสำคัญ พบว่า คะแนนการสอบก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือ การอบรมหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม

ผลการทดลองสรุปได้ว่า คะแนนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ขั้นที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นในการฝึกอบรม จากการใช้ชุดการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ แสดงในตาราง 10 ต่อไปนี้

ตาราง 10 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นในการฝึกอบรม จากการใช้ชุดการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

หัวข้อ	สาระ	ระดับความ คิดเห็น		เกณฑ์ความ เหมาะสม
		N=27		
		$\bar{X}$	S .D.	
1	เนื้อหาวิชาของการฝึกอบรม.....	4.33	0.62	มาก
2	การนำเสนอของวิทยากรแต่ละหน่วย.....	4.22	0.64	มาก
3	การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้า รับการฝึกอบรม.....	3.85	0.66	มาก
4	เอกสารที่ใช้ประกอบการฝึกอบรม.....	4.44	0.70	มาก
5	สื่อประกอบการฝึกอบรม.....	4.37	0.49	มาก
6	สถานที่สำหรับจัดการฝึกอบรม.....	4.77	0.42	มากที่สุด
7	กิจกรรมการฝึกอบรมแต่ละหน่วย.....	3.77	0.64	มาก
8	ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม	4.55	0.51	มาก
9	การประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย.....	4.55	0.51	มาก
10	ประโยชน์ที่ได้รับภายหลังการฝึกอบรม.....	3.74	0.71	มาก

จากตาราง 10 พบว่า ชุดการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน สถานที่สำหรับจัดการฝึกอบรมมีความเหมาะสมมากที่สุด ประเด็นสาระรายชื่อที่เหลือมีความเหมาะสมมาก

ขั้นที่ 5 สรุปผลการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหลังการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ ผ่านไปแล้ว 1 เดือน ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการติดตามผลการฝึกอบรม จำนวนทั้งสิ้น 27 คน โดยสัมภาษณ์ใน 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารทั่วไป ด้านกระบวนการเรียนการสอน และด้านการนำไปใช้ รายละเอียดดังนี้

1. ด้านการบริหารทั่วไป พบว่า โรงเรียนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำการสอนอยู่บางส่วนจากการเสนอแนวคิดของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อผู้บริหารโรงเรียนทำให้ผู้บริหารโรงเรียนมีแนวคิดในการจัดทำแผนปฏิบัติการ ปีการศึกษา 2550 ให้สอดคล้องตามบทบัญญัติที่ระบุในพระราชบัญญัติ

การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยดำเนินการตามบทบัญญัติหมวด 4 มาตรา 22 จนถึง มาตรา 30 ที่ให้ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ทั้ง 3 รูปแบบ หรือมีทางเลือกที่ทดแทนกันได้ และจะนำแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ เสนอต่อโรงเรียนในศูนย์ประสานงาน เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งในการบริหารจัดการโรงเรียนโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียนต่ำกว่า 120 คน) ที่มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยเฉพาะ เกี่ยวกับด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การจัดครู และบุคลากรทางการศึกษา การจัดรูปแบบการบริหารงานในลักษณะต่าง ๆ เช่น การเรียนรวมบางชั้น การเรียนรวมทั้งโรงเรียน และการเรียนในลักษณะโรงเรียนเอกเทศ แบบใช้ทรัพยากรร่วมกัน เหล่านี้การจัดการศึกษานอกระบบจะช่วยยกระดับมาตรฐานเกี่ยวกับการบริหารจัดการได้

การติดต่อประสานงานคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน นั้น พบว่า ทางโรงเรียนยังมิได้มีการดำเนินการแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการนำเสนอแนวคิดและ แนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ให้คณะกรรมการสถานศึกษาได้ทราบ เนื่องจากใกล้เวลาปิดภาคเรียน การดำเนินการวางแผนการบริหารจัดการในภาคเรียนปีการศึกษา 2550 ยังมิได้ดำเนินการ แต่คาดว่าจะนำเสนอแผนการดำเนินงานต่อคณะกรรมการสถานศึกษาให้ได้ทราบก่อนเปิดภาคเรียนใหม่ และให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติงานของโรงเรียนด้วย ซึ่งทุกปีที่ผ่านมาเกือบทุกโรงเรียนได้ให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานบริหารจัดการโรงเรียนอยู่แล้วในเกือบทุกเรื่อง จึงน่าจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และยังพบอีกว่า โรงเรียนของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมบางแห่งไม่เคยใช้วิทยากรบุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเลย ทั้งที่มีความจำเป็น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ครูที่เข้ารับการฝึกอบรมในโรงเรียนลักษณะดังกล่าว ยังไม่มีความคิดที่จะพัฒนา ติดต่อประสานงานในเรื่องของการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของโรงเรียนเลย

ปัญหาหรือข้อเสนอแนะในการดำเนินงานในด้านบริหารทั่วไป พบว่า มีปัญหาบ้างในประเด็นของระเบียบการบริหารงานโรงเรียนซึ่งไม่สอดคล้องกันกับแนวทางการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะในประเด็นของการมอบอำนาจในการตัดสินใจให้ครูผู้สอน และผู้เรียนจำเป็นจะต้องดำเนินการตามนโยบายโรงเรียนและเสียงส่วนใหญ่เป็นหลัก ประเด็นสำคัญคือ นโยบายของเขตพื้นที่และของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่วางไว้ หากศึกษาจะพบว่าให้การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาใน 3 รูปแบบ ในสถานศึกษาอยู่แล้ว เพียงแต่ขาด “แนวทางการนำนโยบายไปสู่การ

ปฏิบัติ" อย่างชัดเจน ซึ่งหาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือเขตพื้นที่สามารถ ดำเนินการพัฒนาในประเด็นนี้จะช่วยยกมาตรฐานด้านการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและ คุณภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ด้านการบริหารทั่วไป ควรมีการติดตามดูแลหรือให้คำปรึกษาผู้เข้ารับ การฝึกอบรม โดยให้ศึกษานิเทศก์เขต หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรม ให้คำปรึกษาและติดตามผลการ ดำเนินงาน จะทำให้การอบรมที่ไม่เสียเปล่า และควรให้มีการอบรมรุ่นที่ 2 หรือ 3 ต่อไป แต่อาจเป็นการ อบรมลักษณะพบกลุ่มในบางครั้งซึ่งทำให้ไม่ต้องเข้าอบรมตลอดเพื่อไม่ให้เสียเวลา เป็นต้น

2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสอนอยู่ บางส่วนไม่มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนการสอนได้มากนัก สาเหตุเนื่องมาจากการจัดการเรียน การสอนอยู่ในระหว่างกลางเทอม (กลางภาคเรียนที่ 1/2549) ซึ่งตารางสอน แผนการสอน เนื้อหาต่าง ๆ ได้กำหนดไปแล้ว แต่ได้มีการปรับปรุงในประเด็นของการเรียนซ่อมเสริมในลักษณะการพบกลุ่มหลังเลิก เรียนวันละประมาณ 1 คาบ (30-50 นาที) เพื่อให้นักเรียนมาพบปะพูดคุยในเรื่องการเรียนที่มีปัญหา และสรุปผลส่งให้ครูผู้สอน เพื่อหาทางแก้ไข ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่การเรียนซ่อมเสริมเป็นการเปิด เรียนในลักษณะให้นักเรียนทำการบ้าน หรือติวเสริมวิชาที่ครูคิดว่านักเรียนเรียนอ่อน

ในประเด็นของการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้เปิดกว้าง มีทางเลือกที่ หลากหลาย สำหรับผู้เรียนนั้นยังไม่มี การดำเนินการมากนัก แต่ในภาคเรียนที่ 1/ 2550 จะมีการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนให้เปิดกว้าง มีทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้นโดยเฉพาะในด้านการเชิญ วิทยากรบุคคลภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนและลดภาระของ ครูผู้สอนลง ซึ่งจุดที่ต้องประสานงานมากที่สุดคือ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน วิทยาลัยการอาชีพ หรือ ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏเวียงชัย เพราะค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ค่อนข้างน้อย มี มาตรฐาน และมีหลากหลายวิชาที่ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนได้ซึ่งในเรื่องนี้ คงต้องยอมรับว่านักเรียน และผู้ปกครองปัจจุบันมุ่งประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมากกว่าจะออกไปประกอบ อาชีพ ซึ่งในจุดนี้ทางโรงเรียนยังขาดแคลนครู อาจารย์ที่สามารถสอนวิชาหลักได้ดี หากนำรูปแบบการ สอนแบบเชิญวิทยากรภายนอกเข้ามาช่วยสอนได้ จะเป็นการดียิ่ง หรือแม้แต่การเรียนการสอนใน ลักษณะการเรียนรวมในบางช่วงชั้นของนักเรียน โดยนำนักเรียนไปเรียนรวมโรงเรียนที่มีคุณภาพในการ จัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่เข้มแข็ง ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งเช่นกัน จากการฝึกอบรมทำให้ไม่ต้อง ลองผิดลองถูก ทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ มีแนวทางและทางเลือกมากขึ้น ซึ่งรูปแบบวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ในช่วงปิดภาคเรียน จะมีการนำเสนอเข้าที่ประชุมศูนย์ประสานเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการเรียน การสอนอีกแนวทางหนึ่งโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก

ในประเด็นการพัฒนา จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรวิชาชีพเฉพาะ ให้เหมาะสมสำหรับนักเรียนและโรงเรียนโดยสรุป ปัจจุบันดำเนินการในลักษณะยืมหลักสูตรโรงเรียนอื่น หรือใกล้เคียงมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นหรือโรงเรียนจริง ๆ ก่อนข้างยาก เนื่องจากการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรเฉพาะจะทำในลักษณะเป็นศูนย์ประสาน โดยทำและใช้ร่วมกันทั้งศูนย์ ไม่ทำเป็นรายโรงเรียน และทุกครั้งที่ทำดำเนินการจัดทำจะไม่เชิญผู้รู้ หรือกรรมการสถานศึกษาเข้าร่วม จะมีเพียงคณะครูที่ได้รับการแต่งตั้งและศึกษานิเทศก์เขต มาทำการพัฒนาหลักสูตร อาจเนื่องมาจากทางโรงเรียนคิดว่าบุคคลเหล่านี้ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวมากนัก ซึ่งแท้จริงจากการฝึกอบรมที่ผ่านมาทำให้รู้ว่าหน่วยงานราชการ เช่น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วิทยาลัยการอาชีพ หรือ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน มีวิทยากร มีหลักสูตรเกี่ยวกับการรายวิชาต่าง ๆ เกือบทุกรายวิชา สามารถที่จะนำมาใช้ในโรงเรียนได้ โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพในโรงเรียนขยายโอกาส ที่ประสบปัญหาโดยตลอดในเรื่องของวิทยากร และกระบวนการเรียนการสอนที่โรงเรียนมีข้อจำกัด

ในประเด็นการพัฒนา ผลผลิตสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับสภาพในการจัดการเรียนการสอน ไม่มีการจัดทำเพราะไม่มีเวลาดำเนินการมากนัก ส่วนมากจะซื้อจากร้านค้าเป็นหลัก เพราะมีสื่อ นวัตกรรมที่ทันสมัยและมีให้เลือกค่อนข้างมากที่สำคัญมีมาตรฐานและสูงใจผู้เรียนได้ดีกว่าครู อาจารย์ ทำเองเพราะขาดทักษะในการจัดทำ ไม่เหมือนจริง คงต้องยอมรับในประเด็นนี้ แต่หากเป็นสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับงานพื้นฐาน เช่น จักสาน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ทางโรงเรียนส่วนมากจะเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอน ซึ่งก็สามารถทำได้ดีเช่นกัน

ในประเด็นการพัฒนา รูปแบบการวัดและประเมินผล ให้มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ประเด็นนี้มีปัญหามาก ถึงแม้จะผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบที่ผ่านมาและการวัดประเมินผลที่หน่วยศึกษานิเทศก์เขตจัดการฝึกอบรม สาเหตุเพราะโรงเรียนส่วนมากยังไม่มีประสบการณ์มากนัก จะมีก็เฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่บนที่ราบสูงที่มีการย้ายถิ่นฐานของประชากรตลอด ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาจะใช้ระบบการเทียบโอนวิชาเรียนที่เช่นเดียวกันกับเอกสารประกอบการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเทียบโอนและระเบียบการจัดการศึกษาภาคบังคับ ปี 2545 มาเป็นแนวทางการดำเนินงานจึงทำให้โรงเรียนสามารถแก้ปัญหาได้และเกิดประโยชน์ต่อนักเรียน ข้อเสนอแนะในประเด็นนี้คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ยังไม่เข้าใจในแนวทางการเทียบโอนมากนักอาจเป็นเพราะมีข้อมูลอยู่ในระดับปฏิบัติ สาเหตุที่เสนอแนะในประเด็นดังกล่าวเนื่องจากโรงเรียนเคยประสบปัญหาเกี่ยวกับการเทียบโอนรายวิชาการย้ายนักเรียนระหว่างภาคเรียน และการย้ายนักเรียนข้ามสังกัด จากโรงเรียนไปเรียนต่อการศึกษานอกโรงเรียน ได้หารือสำนักงานเขตพื้นที่

พบว่า คำตอบที่ได้รับไม่ชัดเจน ซึ่งแท้ที่จริงผู้บริหารสถานศึกษามีอำนาจในการดำเนินการได้ และสิ้นสุดที่โรงเรียนไม่จำเป็นต้องให้สำนักงานเขตอนุมัติ เป็นต้น

ส่วนปัญหา และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานในด้านกระบวนการเรียนการสอน พบว่า มี ประเด็นที่สำคัญคือ ครู อาจารย์ มีภาระงานเพิ่มมากขึ้นทำให้เวลาในการจัดการเรียนการสอน น้อยลง โดยเฉพาะการประเมินสถานศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น เหล่านี้ทำให้ครู อาจารย์ เครียด เพิ่มขึ้น ซึ่งแนวทางแก้ปัญหาที่เสนอแนะคือ ศึกษาวิเคราะห์เขตพื้นที่ และศูนย์ประสานต้องทำงานใน ลักษณะ มีการดำเนินการเน้นกระบวนการเรียนการสอนในเชิงบูรณาการให้มาก มีการช่วยเหลือซึ่งกัน และกันให้มากขึ้น ซึ่งอาจใช้แนวทางของการศึกษานอกระบบที่เปิดกว้างเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มากขึ้น

3. ด้านการนำไปใช้ ในประเด็นการนำความรู้ที่ได้รับ หลังผ่านการฝึกอบรม สามารถ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อตนเอง ต่อผู้เรียน ต่อโรงเรียนและต่อชุมชนอย่างไร พบว่า หลังผ่านการ ฝึกอบรมทำให้ครูผู้สอนที่เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความมั่นใจเพิ่มขึ้น ความรู้ และทักษะที่ได้รับ มีพัฒนา เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนไม่มากนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดเกี่ยวกับระยะเวลาใกล้ปิดภาคเรียน และนักเรียนใกล้สอบ แต่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนบ้างพอสมควร ซึ่งส่วนมากมีแนวคิดและแนวทางการดำเนินงานไว้ใน ใจ เพียงแต่รอเวลาในการดำเนินงานและการพิจารณา รับฟังความคิดเห็นร่วมกันจากเพื่อนร่วมงาน

ส่วนการนำความรู้ และทักษะ ที่ได้รับการฝึกอบรมมาพัฒนาเกี่ยวกับการ ดำเนินงานทางการศึกษาในชุมชนส่วนมากยังไม่มีข้อเสนอแนวคิดต่อคณะกรรมการสถานศึกษา แต่มีการพูดคุยกับครู อาจารย์ และผู้บริหารโรงเรียนบ้างแล้ว ซึ่งในช่วงระยะเวลาปิดภาคเรียนที่จะถึง (ปิดภาคเรียน 2549) จะมีการดำเนินงานเฉพาะส่วนของรายวิชาที่ตนเองรับผิดชอบก่อน โดยจะมีการ บูรณาการการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายมากขึ้นกว่าเดิมตามทิศทางที่สมควรจะ ดำเนินการ เกี่ยวกับปัญหา หรือข้อเสนอแนะในการดำเนินงานในด้านการนำความรู้ไปใช้ พบว่า พบว่า ไม่พบปัญหามากนักซึ่งสาเหตุน่าจะมาจาก ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีการดำเนินงานเกี่ยวกับจัดการ เรียนการสอนแบบเดิมอยู่ยังไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินงานหรือพัฒนาการจัดการ เรียนการสอน

ข้อเสนอแนะในด้านอื่น ๆ พบว่า การฝึกอบรมการศึกษานอกระบบที่ผ่านมาเป็น การฝึกอบรมที่ดีสำหรับครูผู้สอนทุกคน แต่หากจะให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น กลุ่มของ ผู้บริหารควรที่จะเข้ารับการฝึกอบรมด้วยแต่เนื้อหาในการฝึกอบรมอาจปรับเปลี่ยนไป เพื่อความเข้าใจ สอดคล้องกับครูผู้สอน การพัฒนาจะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และการฝึกอบรมไม่จำเป็นต้องเข้ารับการ

ฝึกอบรมเป็นชั่วโมง อาจส่งเอกสารให้ครู อาจารย์ ศึกษาเองและใช้ระบบการพบกลุ่มในบางครั้งก็ได้ เพื่อจะทำให้ไม่เสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ถ้าหากเป็นไปได้ควรดำเนินการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบในลักษณะสอดแทรกในการฝึกอบรมของงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน หรืออาจใช้ชื่อการฝึกอบรมใหม่เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เพื่อความน่าสนใจในการฝึกอบรม

ตอนที่ 4 การแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ

จากการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบผู้วิจัยได้นำผลมาปรับปรุงหลักสูตรในประเด็นโดยสรุปต่อไปนี้

1. ด้านความเป็นมาของหลักสูตรฝึกอบรม ได้ปรับปรุงตัดทอนข้อความเกี่ยวกับความเป็นมาของหลักสูตรและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้สั้นลง และปรับปรุงภาษาให้มีความชัดเจนขึ้น

2. ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ได้ตัดทอนจำนวนข้อของจุดมุ่งหมายในด้านของความรู้ ปรับปรุงจุดมุ่งหมายในด้านของทักษะการจัดการศึกษานอกระบบให้กระชับเพื่อให้มีความชัดเจนขึ้น

3. ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ ได้ปรับปรุงจุดประสงค์การเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ ที่ 1-4 ให้กระชับยิ่งขึ้น

4. ด้านเนื้อหาสาระของหลักสูตรฝึกอบรม ได้ปรับเนื้อหาสาระ ให้เหมาะสมกับกิจกรรมและเวลา ที่ใช้ในแต่ละกิจกรรมได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ได้ตัดทอนเนื้อหาเกี่ยวกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 – 2559) และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้กระชับมากขึ้น โดยนำเสนอเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษานอกระบบ ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 2,3 และ 4 เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบ ได้เพิ่มเติมรายละเอียดของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้หลากหลายมากขึ้น ส่วนในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 ได้ตัดทอนและปรับปรุงเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการเรียนรู้การศึกษาผู้ใหญ่ ให้กระชับมากขึ้น

5. ด้านรูปแบบกิจกรรมการฝึกอบรม ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการฝึกอบรมตามความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และวิทยากร โดยในหน่วยการเรียนรู้ที่ 2,3 และ 4 ได้เพิ่มเติมอุปกรณ์เกี่ยวกับการใช้สื่อประกอบการฝึกอบรม โดยใช้ Internet และ CD ROM ประกอบการฝึกอบรม รวมถึงการปรับปรุงในด้านของเวลาในการศึกษาดูงานให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสนั่งที่จะเรียนรู้ และสัมผัสสภาพการดำเนินงานอย่างแท้จริง

6. ด้านการวัดและประเมินผล ได้ปรับวิธีการประเมินผล ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำแบบฝึกหัดในใบบันทึกผลการเรียนรู้ หลังจบการฝึกอบรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ และรวบรวมใบบันทึกผลการเรียนรู้ทั้งหมดทุกหน่วย ส่งท้ายชั่วโมงหลังจากการฝึกอบรมในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5

จากการทดลองใช้ และปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบในประเด็น ต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้ได้ หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ที่มีความเหมาะสม ตรงกับความต้องการของครูผู้สอนและสอดคล้องกับสภาพปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ซึ่งหลักสูตรการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นี้ สามารถนำไปใช้และขยายผลในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบให้แก่ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา ซึ่งสามารถสรุป อภิปราย และให้ข้อเสนอแนะได้ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 โดยมีขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครั้งนี้ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นการออกแบบหลักสูตร การหาประสิทธิภาพหลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการ พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 มี 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับใช้วางแผน ในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาในระบบ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในรูปแบบต่าง ๆ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อกำหนดขอบเขตในการศึกษาวิจัยและสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ส่วนที่ 2 สอบถามความต้องการของครูผู้สอน ที่ทำหน้าที่งานวิชาการในสถานศึกษา โครงสร้างแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม และข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจในการศึกษานอกระบบ ความพร้อมในการเข้ารับการฝึกอบรม และความต้องการในการฝึกอบรมและข้อเสนอแนะ ใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูผู้สอน ที่ทำหน้าที่งานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 จำนวน 225 คน การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเอง และวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้เสนอในรูปแบบของค่าเฉลี่ยและร้อยละ

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบหลักสูตร

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการนำผลการศึกษาความต้องการของครูผู้สอน ที่ทำหน้างานวิชาการในสถานศึกษา มากำหนดประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ กำหนดส่วนประกอบของโครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย ความเป็นมาของหลักสูตร จุดมุ่งหมายหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ วิธีการและกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

การตรวจสอบโครงสร้างหลักสูตร เป็นการนำแบบประเมินโครงสร้างหลักสูตรไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ประเมินเพื่อหาความเหมาะสมและความสอดคล้องของร่างหลักสูตรที่สร้างขึ้น จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความสอดคล้องได้ผลการประเมินแล้วนำผลและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขร่างหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 การหาประสิทธิภาพหลักสูตร

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการนำหลักสูตรที่ได้สร้างและปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับผู้สอนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 27 คน เป็นเวลา 1 วัน เพื่อให้ทราบสถานการณ์จริง หลักสูตรมีความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมหรือไม่ มีปัญหา อุปสรรคในการใช้หลักสูตรอย่างไร โดยดำเนินการประเมินในเรื่องของ ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา วิธีการฝึกอบรม ปัญหาและอุปสรรคในการใช้หลักสูตร รวมถึงการนำแบบทดสอบไปทดลองใช้ และนำผลที่ได้ไปหาค่าความยากง่ายแบบทดสอบรายข้อ และหาค่าอำนาจจำแนก แล้วนำแบบทดสอบและหลักสูตรฝึกอบรมมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง

นำหลักสูตรที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ฝึกอบรมกับครูผู้สอน ที่ทำหน้างานวิชาการประจำศูนย์ประสาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2 จำนวน 27 คน ใช้แผนการทดลองแบบ One group Pretest Posttest Design ก่อนการทดลองให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทดสอบวัดความรู้ แล้วทำการฝึกอบรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยเรียงลำดับตามหัวข้อในหลักสูตรฝึกอบรม ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำไปบันทึกผลการเรียนรู้ประจำหน่วย เมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้วให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำแบบทดสอบวัดความรู้ และแบบประเมินผลการฝึกอบรม

การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการหาประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมแบบรายบุคคล และรายกลุ่ม รวมถึงการหาประสิทธิภาพของกระบวนการที่จัดไว้ในหน่วยการเรียนรู้ การเปรียบเทียบ ใช้สถิติ $t - test$ ประเมินประสิทธิภาพหลักสูตร การประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรม เป็นการประเมินความคิดเห็นในการฝึกอบรม ใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปตาราง และการติดตามหลังการฝึกอบรม 1 เดือน โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการปรับปรุงภายหลังการทดลองใช้หลักสูตรแล้ว ผู้วิจัยปรับปรุงในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์และนำไปใช้ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลของหน่วยงาน และความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบของครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 พบว่า ด้านความรู้ ความเข้าใจในงานการศึกษานอกระบบ ครูผู้สอนมีปัญหาอยู่ในระดับมาก ถึง ร้อยละ 41.41 และระดับปานกลาง ร้อยละ 49.98 ซึ่งประเด็นที่เป็นปัญหามากที่สุดคือเรื่องของ แนวคิด ปรัชญา หลักการ และวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกระบบ รองลงมา คือ การประเมินผลการเรียน รูปแบบ ประเภทของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทางด้านความพร้อมในการเข้ารับการฝึกอบรม ทุกคนมีความพร้อมที่จะเข้ารับการฝึกอบรมและสามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้ตลอดหลักสูตร ส่วนด้านความต้องการในการฝึกอบรมทุกคนต้องการฝึกอบรมโดยมีเนื้อหาหลักสูตรที่ต้องการฝึกอบรม เรียงลำดับตามความต้องการที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษานอกระบบ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแผนการศึกษาแห่งชาติ 2545-2549 แนวคิด ปรัชญา หลักการ วัตถุประสงค์ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ กลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาหลักสูตรต่าง ๆ การวัดและประเมินผล การเทียบโอนผลการเรียนทางการศึกษานอกระบบ ความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบ กับการศึกษาในระบบ รูปแบบ ประเภทของกิจกรรม การศึกษานอกระบบ และจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนาระบบการศึกษาให้มีความสอดคล้อง ต่อเนื่อง ประสานสัมพันธ์กัน ในสองระบบ คือ การศึกษาในระบบและ การศึกษานอกระบบ ครูผู้สอนจะต้องความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งสองระบบเป็นอย่างดี วิธีการฝึกอบรมเป็นวิธีที่เหมาะสม ในแง่ของประโยชน์ที่ได้รับ ผลผลิต ระยะเวลา และการลงทุน เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานได้ตรงกับความต้องการ เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่ได้รับการฝึกอบรมมาใช้ประโยชน์ได้ทันทีตามความต้องการ โดยการฝึกอบรมมีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ประการ คือ การวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรม การออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม การจัดหลักสูตรฝึกอบรม และการประเมินประสิทธิผลของการฝึกอบรม

2. ผลการสร้างโครงสร้างหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานการจัดการศึกษา ส่งผลทำให้การดำเนินงานจัดกิจกรรมการศึกษาใน

สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นประกอบด้วย ความเป็นมาของหลักสูตร แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย เนื้อหาวิชา วิธีการฝึกอบรม รูปแบบการฝึกอบรม วิธีดำเนินการจัดกิจกรรม สื่อประกอบการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล พร้อมทั้งเอกสารประกอบการฝึกอบรม และคู่มือผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ผลการตรวจสอบโครงร่างหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งประกอบไปด้วยการประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรและความสอดคล้องของหลักสูตร พบว่า โครงร่างหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และระดับมากทุกประเด็น ยกเว้นประเด็นเกี่ยวกับการนำไปใช้สอนได้ และกิจกรรมกระตุ้นความคิดของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ชัดเจนมากขึ้น ส่วน ด้านของความสอดคล้อง มีความสอดคล้องทุกประเด็น

ผลการปรับปรุงโครงร่างหลักสูตรก่อนนำไปใช้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้ผลดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ได้ปรับปรุงเกี่ยวกับด้านความเป็นมาของหลักสูตร ปรับปรุงความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้สั้นลง และปรับปรุงภาษาให้มีความชัดเจนขึ้น ปรับปรุงหน่วยการเรียนรู้ให้มีรูปแบบเดียวกัน ปรับปรุง ด้านจุดมุ่งหมายในส่วน of ด้านความรู้ในการศึกษานอกระบบโดยตัดเนื้อหาที่ไม่สำคัญออกเพื่อให้มีความชัดเจนขึ้น ด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรฝึกอบรม ปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับกิจกรรมและเวลาที่ใช้ในแต่ละกิจกรรม ด้านรูปแบบกิจกรรมการฝึกอบรม ปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้อง เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม ปรับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาสาระในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล ได้ปรับกิจกรรมในใบบันทึกการเรียนรู้ให้เหมาะสม

ส่วนที่ 2 ผลการปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และจากการนำไปทดลองฝึกอบรม (Try -out) ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ปรับปรุงและตัดทอนจุดมุ่งหมายในส่วน of ด้านความรู้ในการศึกษานอกระบบออกเพื่อให้กะทัดรัดและมีความชัดเจนมากขึ้น ด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรฝึกอบรม ได้ปรับให้สอดคล้องกับสภาพตามความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ตลอดจนปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับกิจกรรมและเวลา ที่ใช้ในการฝึกอบรม และด้านรูปแบบกิจกรรมการฝึกอบรม ปรับรูปแบบกิจกรรม ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของการสอน

3. ผลการนำหลักสูตรไปทดลองใช้

ผลการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมที่ประเมินจากแต่ละหัวข้อวิชาการ ฝึกอบรมตามเกณฑ์ความสั มพันธ์ระหว่างกระบวนการและผลลัพธ์โดยเฉลี่ยตามเกณฑ์ 80/80 พบว่า

ประสิทธิภาพของการเรียนทั้งกลุ่ม เกี่ยวกับประสิทธิภาพของกระบวนการที่จัดไว้ในหน่วยการเรียนรู้ และประสิทธิภาพของผลการเรียนรู้ ของชุดฝึกอบรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ผ่านตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ผลการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรมการศึกษา นอกระบบ ผลการทดลองสรุปได้ว่า คะแนนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรมอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในการฝึกอบรม จากการใช้ชุดการฝึกอบรมการศึกษานอก ระบบ พบว่า หลักสูตรการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด

ผลการติดตามผลของหลักสูตรการศึกษานอกระบบ พบว่า ด้านการบริหารทั่วไป จากการ เสนอแนวคิดต่อผู้บริหารโรงเรียนที่ตนเองสังกัดอยู่ของผู้ผ่านการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโดย ส่วนรวมทำให้ผู้บริหารโรงเรียนมีแนวคิดที่จะพัฒนาการเรียนการสอนโดยอาศัยแนวทางและวิชาการ การศึกษานอกระบบมากขึ้น โดยได้มีการติดต่อประสานงานคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานของ รัฐ องค์กรเอกชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ส่งเสริม สนับสนุน การ จัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชนมากขึ้น ส่วนด้านกระบวนการ เรียนการสอน พบว่า โรงเรียนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสังกัดอยู่แม้ว่าบางส่วนไม่มีการเปลี่ยนแปลง กระบวนการเรียนการสอนได้มากนัก แต่ในภาคเรียนที่ 1/ 2550 นั้นคาดว่าจะมีการพัฒนารูปแบบการ เรียนการสอนให้เปิดกว้างมีทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนและลดภาระของ ครูผู้สอนลง ในด้านการนำผลการฝึกอบรมไปใช้ หลังผ่านการฝึกอบรมทำให้ครูผู้สอนที่เข้ารับการ ฝึกอบรมเกิดความมั่นใจเพิ่มขึ้น ในความรู้ และทักษะที่ได้รับ ในด้านการจัดการเรียนการสอนมีการ พัฒนาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนส่วนมากมีแนวคิดและแนวทางการดำเนินงานที่วางแผนไว้เพื่อ รอคอยการดำเนินงานและการพิจารณาจากผู้บริหารสถานศึกษาที่ตนสังกัดอยู่ นอกจากนี้ส่วนมากยัง รอรับฟังความคิดเห็นร่วมกันจากเพื่อนร่วมงานมากยิ่งขึ้น ส่วนข้อเสนอแนะในด้านอื่น ๆ พบว่า ผู้เข้ารับ การฝึกอบรมให้ความเห็นว่า การฝึกอบรมการศึกษานอกระบบที่ผ่านมาเป็นการฝึกอบรมที่ดีสำหรับ ครูผู้สอนทุกคน แต่หากจะให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น กลุ่มของผู้บริหารสถานศึกษาควรที่ จะเข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องเดียวกันนี้ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจสอดคล้องกับครูผู้สอน และนำผล การฝึกอบรมมาพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

4. ผลการปรับปรุงหลักสูตร

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เป็นการปรับปรุงภายหลังการทดลองใช้หลักสูตรแล้วจากการ ประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรและข้อคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่ง ผู้วิจัยได้ปรับปรุง กิจกรรมการฝึกอบรม ในประเด็นของการเพิ่มเติมการศึกษาดูงานให้มีช่วงเวลามากขึ้น เพิ่มเติมสื่อการ ฝึกอบรมเกี่ยวกับเอกสารที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องการ ได้แก่ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-

2559) เอกสารประกอบการฝึกอบรม หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งหลังการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ ซึ่งสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ต่อไป

อภิปรายผล

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

การศึกษาในขั้นตอนนี้ มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและเป็นประโยชน์ ในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ให้สอดคล้องกับสภาพบริบท ความต้องการจำเป็นอย่างแท้จริง โดยการศึกษาความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบของครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2 จากประชากรที่เป็นครูผู้สอนทั้งหมด 198 คน ใน 3 ด้าน พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจ ครูผู้สอนมีปัญหาอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 41.41 ปัญหาระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 48.98 ซึ่งประเด็นที่เป็นปัญหามากที่สุดในเรื่องของ แนวคิด ปรัชญา หลักการ และวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกระบบ การประเมินผลการเรียน รูปแบบ ประเภทของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามลำดับ ส่วนด้านความพร้อมในการเข้ารับการฝึกอบรม พบว่า ผู้บังคับบัญชาให้การสนับสนุนในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.11 สนับสนุนมาก คิดเป็นร้อยละ 11.11 และ คิดเป็นร้อยละ 27.77 และทุกคนมีความพร้อมและมีความต้องการฝึกอบรมทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้นก่อนหน้านี้ของ (ชูศรี ต้นพงศ์. 2543 : 1-3 ; เมตตา รัตนบุรี. 2548. ; มัทนา สินอุปการ. 2549 : 1-3 อ้างอิงจาก www.thaiedresearch.org/result/info2) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริง ความคาดหวัง และความรู้ความเข้าใจของครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษา พบว่า ครูบางส่วนขาดความรู้และความเข้าใจในปรัชญาหลักสูตร ปรัชญาการศึกษา และการจัดการศึกษา ทำให้ไม่ตรงกับความต้องการของสังคม และยังพบอีกว่า ครูผู้สอนมีความต้องการฝึกอบรมในเรื่องของปรัชญาหลักสูตร ปรัชญาการศึกษา และการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ซึ่งอันนี้สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ที่ว่าผู้ใหญ่อาจจะมีเหตุจูงใจในการเรียนสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผลหลากหลาย เช่น เพื่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพ เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานหรืออยากจะได้เรียนรู้เพื่อค้นหาความรู้ใหม่ ๆ ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้และความเข้าใจให้ครูผู้สอน ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา โดยทำการจัดฝึกอบรมครูผู้สอนรวมทั้งมีการประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง

2. การสร้างโครงสร้างหลักสูตร

การสร้างหลักสูตรครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาผลสรุปที่ได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานความต้องการในขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นโครงสร้างหลักสูตร โดยมีองค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย ความเป็นมาของหลักสูตร แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนา จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย เนื้อหาวิชา วิธีการฝึกอบรม รูปแบบการฝึกอบรม วิธีดำเนินการจัดกิจกรรม สื่อประกอบการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นไปตามหลักการของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมในขั้นตอนการร่างรูปแบบของหลักสูตรในเชิงวิชาการโดยสมบูรณ์ (ณรงค์ ฉายายนต์ . 2536 : 60-62 ; กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2537 : 59 ; เกศริน มนูญผล 2544 : 50 ; อติญาณ์ ศรเกษตริน. 2543 : 93-109) ตามแนวกระบวนการพัฒนาหลักสูตรซึ่งจะต้องประกอบด้วย ปัญหาและความสำคัญ หลักการ เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการฝึกอบรม ระยะเวลาการฝึกอบรม สื่อประกอบการฝึกอบรม และการประเมินผลการฝึกอบรม

การกำหนดโครงร่างของหลักสูตรฝึกอบรมจากการที่ได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการฝึกอบรมทำให้ได้หลักสูตรที่สร้างขึ้นนี้ที่มีองค์ประกอบสอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม พอที่จะสรุปได้ 2 ประการคือ ความต้องการในสิ่งที่ขาดหรือบกพร่อง โดยอยู่ในพื้นฐานของความเป็นจริง ซึ่งก็คือ การขาดความสามารถในการปฏิบัติงาน และความต้องการที่พัฒนา หรือเพิ่มศักยภาพในการทำงาน เป็นการพัฒนาความสามารถเพื่อผลของงานที่มีคุณภาพมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นการปฏิรูปการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และหลักสูตรการจัดการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในครั้งนี้ มุ่งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้พัฒนาและเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการปฏิบัติและมีเจตคติที่ดีสำหรับการศึกษานอกระบบ ซึ่งส่วนนี้สอดคล้องกับกระบวนการของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวของ โอดิออร์เน (Odiome. 1970 : 80) ที่ได้กำหนดประเภทของการฝึกอบรมตามความสำคัญของการฝึกอบรม คือ การฝึกอบรมเพื่อแก้ปัญหา (Problem-solving Training Program) เป็นการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น และการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนา (Innovative Training Program) เป็นการฝึกอบรมที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถพัฒนางานให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ส่วนกิจกรรมในการฝึกอบรมผู้วิจัยได้ประยุกต์รูปแบบการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรมและจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งได้กำหนดกิจกรรมการฝึกอบรมไว้ ประกอบด้วย การบรรยาย การศึกษาด้วยตนเอง การศึกษาเป็นกลุ่ม การอภิปรายเป็นกลุ่ม การระดมสมอง และทัศนศึกษา การจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ได้สอดคล้องไว้ในหน่วยการเรียนรู้ 1-5

กิจกรรมการฝึกอบรมเหล่านี้เป็นการดำเนินการในลักษณะที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญในการที่จะสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง วิทยากรมีหน้าที่บรรยายและคอยช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งการจัดกิจกรรมในการฝึกอบรมครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่มีอิทธิพลเกี่ยวกับการสอนผู้ใหญ่ ของ เปาโล แฟร์ (Paulo Freire) ที่ว่า ตัวผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง และควรมีลักษณะของการค้นคว้าหาความรู้อย่างกระตือรือร้น (Active Participant) ไม่ใช่เป็นเพียงการนั่งเฉยเพื่อรับฟังอย่างเดียว และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ คาร์ล โรเจอร์ (Carl Roger) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม ที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับการสอนว่า บทบาทของครูผู้สอนนักการศึกษาผู้ใหญ่ ว่าจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีลักษณะเป็นกระบวนการภายใต้ตัวผู้เรียนที่ควบคุมด้วยตัวผู้เรียนเองเท่านั้น แต่ก็อาจมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอก (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. 2544 : 207-214)

ในการตรวจสอบโครงร่างหลักสูตร ซึ่งผู้วิจัยได้นำโครงร่างหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง ผลการประเมินความเหมาะสม ของแต่ละองค์ประกอบ มีความเหมาะสมในระดับมาก ถึงมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 และ 4.57-5.00) ส่วนในประเด็นการนำไปใช้สอนได้และกิจกรรมกระตุ้นความคิดของผู้ฝึกอบรมอยู่ในระดับปานกลาง (2.51-3.50) ซึ่งต่ำกว่า ค่าเฉลี่ย 3.51 ซึ่งได้ปรับปรุงแก้ไขให้ชัดเจนแล้ว ส่วนผลการประเมินความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้อง มีค่าระหว่าง 0.86 – 1.00 แสดงว่าโครงร่างหลักสูตรตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีสอดคล้องทุกประเด็น ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้วิจัย ได้พัฒนาหลักสูตรด้วยการบูรณาการกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ Saylor & Alexander (1981 : 102) และ ชูศรี สุวรรณโชติ (2537 :90) โดยเริ่มจาก การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพปัญหาและความจำเป็น การกำหนดจุดประสงค์ทั่วไปของหลักสูตร การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การคัดเลือกและจัดหาเนื้อหา การคัดเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และ การกำหนดการวัดและประเมินผล ซึ่งขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมทั้ง 6 ขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำทุกขั้นตอนมาวิเคราะห์ประกอบในการพิจารณาเพื่อสร้างโครงร่างหลักสูตรที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงนำโครงร่างไปทดลองฝึกอบรมจริงกับครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง (Try -Out) เพื่อให้แน่ใจว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพตามความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปทดลองใช้จริงต่อไป

3. การนำหลักสูตรไปทดลองใช้

ผู้วิจัยได้นำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการ โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 จำนวน 27 คน ระยะเวลาทำการทดลอง 5 วัน โดยผู้วิจัยดำเนินการฝึกอบรมโดยมีวิทยากร 4 คน และวิทยากรช่วยอีก 1 คน ผลการทดลองใช้หลักสูตร ที่นำมาอภิปราย มีดังนี้

การหาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมที่ประเมินจากแต่ละหัวข้อวิชาการฝึกอบรม ตามเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการและผลลัพธ์โดยเฉลี่ยตามเกณฑ์ 80/80 ผลการตรวจสอบหาประสิทธิภาพชุดการฝึกอบรมทั้งกลุ่ม เกี่ยวกับประสิทธิภาพของกระบวนการที่จัดไว้ในหน่วยการเรียนรู้ และประสิทธิภาพของผลการเรียนรู้ พบว่า ประสิทธิภาพชุดฝึกอบรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ผ่านตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ซึ่งผลอันนี้เป็นแนวเดียวกันกับผลการวิจัยอื่น ๆ เช่น งานวิจัยของ ชูศรี ตันพงศ์ (2543 : 122) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการฝึกอบรมครูมัธยมศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน ผลการปฏิบัติงานจากกระบวนการฝึกอบรม พบว่าประสิทธิภาพของผลการเรียนรู้ ชุดฝึกอบรมแต่ละหน่วยผ่านตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้และ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร้อยละ 76.92 สามารถปฏิบัติตามเนื้อหาการฝึกอบรมได้ทุกขั้นตอน รวมทั้งผู้เข้ารับการฝึกอบรมร้อยละ 94.23 แสดงความคิดเห็นในเชิงบวก มนสิข สิทธิสมบุญ (2545 : 3) ได้ศึกษา การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อเพิ่มความสามารถของครูผู้สอนในการนำความรู้ความเข้าใจในเรื่องการวิจัยในชั้นเรียนไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรม ปรากฏว่า ครูมีความพึงพอใจในการฝึกอบรมเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก และทั้งหมดสามารถผ่านเกณฑ์ของหลักสูตรที่กำหนด ซึ่งกำหนดเกณฑ์การผ่านไว้ไม่ต่ำกว่า 80 เปอร์เซนต์และสามารถเขียนรายงานการวิจัยในชั้นเรียนได้คุณภาพไม่ต่ำกว่าระดับปานกลาง ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า หลักสูตรฝึกอบรม การศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 สามารถนำไปใช้ได้

ผลการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการใช้ชุดฝึกอบรมการศึกษา นอกระบบ ผลการทดลองสรุปได้ว่า คะแนนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปได้ว่า หลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนครั้งนี้ส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติ ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากองค์ประกอบของหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ประยุกต์รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและเน้นที่จะใช้กระบวนการกลุ่มในการดำเนินการจัดกิจกรรมโดยผู้วิจัยคอยให้ความช่วยเหลือ เสนอแนะให้คำแนะนำปรึกษา แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตลอดระยะเวลาที่เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งแสดงว่าการฝึกอบรม

มีผลต่อการพัฒนาความสามารถของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในเรื่องของการฝึกอบรมหลายเรื่องด้วยกัน (จิตติรัตน์ ลำพวย. 2543 : 1-3 ; สุวิทย์ เศรษฐวงศ์. 2544 : 1-3 ; เกศริน มนูญผล. 2544 : 1-3 อ้างอิงจาก www.thaiedresearch.org/result/info2.) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับครูประถมศึกษา ซึ่งเป็นหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพการจัดกิจกรรมการศึกษาให้มีคุณภาพมากขึ้น พบว่า หลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผลการสอบวัดความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และยังสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ศรีนทิพย์ เจริญไชยเสริฐ (2546 : 2) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษา เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้และเจตคติต่อเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในการฝึกอบรม จากการใช้ชุดการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ พบว่า หลักสูตรการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ส่วนข้อเฉลี่ยที่มากที่สุด ($X = 4.77$) คือ สถานที่จัดกิจกรรมการฝึกอบรม ซึ่งอาจเป็นเพราะว่า สถานที่จัดฝึกอบรมมีบรรยากาศที่ดีมีความเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสอนผู้ใหญ่ ในเรื่องของ สภาพทางกายภาพทั่วไป เช่น การจัดโต๊ะ เก้าอี้ และเครื่องมือ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นที่พึงพอใจสำหรับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความสุขสบายตามที่ต้องการส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าข้ออื่นแต่อยู่ในระดับมาก คือ กิจกรรมการฝึกอบรมแต่ละหน่วย ($X = 3.77$) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านสติปัญญาและสภาพร่างกายที่แตกต่างกัน มีภูมิหลัง ความรู้และประสบการณ์เดิม และความสามารถในการคิด ที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ที่ระบุว่า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงที่จะช่วยให้การฝึกอบรมประสบผลสำเร็จและเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ ความรู้เดิมและประสบการณ์ รวมถึงต้องเอาใจใส่ในด้านของสติปัญญาและร่างกาย ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์กันในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แต่จากรูปแบบการจัดกิจกรรมถึงแม้ว่าพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะแตกต่างกันผู้เข้ารับการฝึกอบรมก็มีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ในระดับมาก อาจเป็นเพราะผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีแรงจูงใจและมีความต้องการในการฝึกอบรมเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของตน รวมถึงเนื้อหาและกิจกรรมในการจัดฝึกอบรมมีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังนั้นถือว่ากิจกรรมในหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสามารถนำไปใช้ได้จริง

ผลการติดตามผลของหลักสูตรการศึกษานอกระบบ พบว่า ด้านการบริหารทั่วไป จากการเสนอแนวคิดต่อผู้บริหารโรงเรียนของผู้ผ่านการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบมีแนวโน้มพอสรุปได้ว่า ในอนาคตการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีการพัฒนาการเรียนการสอนมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ด้านกระบวนการเรียนการสอน มีแนวโน้มว่าในภาคเรียนที่ 1/ 2550 จะมีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้เปิดกว้างมีทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้น ด้านการนำไปใช้ หลังผ่านการฝึกอบรมทำให้ครูผู้สอนที่เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความมั่นใจเพิ่มขึ้น ส่วนข้อเสนอแนะในด้านอื่น ๆ การฝึกอบรมการศึกษานอกระบบที่ผ่านมา กลุ่มของผู้บริหารควรที่จะเข้ารับการฝึกอบรมด้วยแต่เนื้อหาในการฝึกอบรมอาจปรับเปลี่ยนไป เพื่อความเข้าใจสอดคล้องกับครูผู้สอน การพัฒนาจะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นซึ่งอันนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภูพงษ์ ภูอาภรณ์ 2541 : 1-3 ; สุชาติ บัณฑิต เขียน.ม.ป.ป. : 2 ; ชอุ่ม มงคล.ม.ป.ป. : 2 ; เอกราช ตรันเจริญ. 2543 :2-3 อ้างอิงจาก www.thaiedresearch.org/result/info2.) ที่ศึกษาพบว่า จุดเปลี่ยนที่สำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษานอกระบบมีประสิทธิภาพ คือ ควรปรับเปลี่ยนแนวคิดของการดำเนินการทางการศึกษาของผู้บริหาร และครูผู้สอนในโรงเรียน ให้ตระหนักถึงการนำเอาการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย เข้ามาบูรณาการการศึกษาในระบบเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามความต้องการของนักเรียน ผู้บริหารควรมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ครูผู้สอนต้องสามารถจัดกิจกรรมให้สอดคล้องตามความต้องการของผู้เรียนได้ และให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนในการที่จะทำการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ผู้บริหารระดับสูงต้องมีความจริงจัง ในการดำเนินการร่วมกัน ควรพัฒนาบุคลากรทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวโดยการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ ความสามารถในการให้บริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยเฉพาะงานวิชาการ เป็นต้น ซึ่งแสดงว่าควรให้ความสำคัญแก่ผู้บริหาร ในการที่จะทำการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนโดยมีการนำเอาการศึกษานอกระบบโรงเรียนมาเสริม เพื่อที่จะพัฒนาระบบการจัดการศึกษา โดยอาจมีการนำเนื้อหา หลักสูตรฝึกอบรมที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้มาเพิ่มเติม และปรับเปลี่ยนเพื่อเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพมากขึ้นต่อไป

4. การปรับปรุงหลักสูตร

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินผลหลังการนำหลักสูตรไปทดลองใช้เป็นการปรับปรุงองค์ประกอบแต่ละส่วนของหลักสูตรที่ยังบกพร่องอยู่ โดยพิจารณาจากเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบโครงร่างหลักสูตร และข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อนำไปปรับปรุงองค์ประกอบในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ ให้เป็นหลักสูตรที่สมบูรณ์ หลังการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ ซึ่งสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาค้นคว้าจากการวิจัย ในประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผลการประเมินหลังจากที่มีการทดลองใช้หลักสูตรแล้ว พบว่า ครูที่เข้ารับการฝึกอบรม มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในงานการศึกษานอกระบบเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน มีความพร้อมที่จะนำความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนจริงต่อไป
2. ผลจากการฝึกอบรมครูมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษานอกระบบมากขึ้น มีความตั้งใจที่ให้นำเอาความรู้ที่ได้รับไปใช้จริงในสถานศึกษาที่ตนสังกัดอยู่
3. ผลจากการฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นมีคุณภาพสามารถนำไปใช้จริง และเผยแพร่ได้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้ผลตามที่ได้นำเสนอ 3 ข้อดังกล่าว ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ที่สามารถนำหลักสูตรการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมาใช้ดำเนินงานในการแก้ปัญหา ปรับรูปแบบการเรียนการสอนและพัฒนากิจการศึกษาระดับชั้นพื้นฐานในสถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการจกกิจกรรมการศึกษาของครูผู้สอนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และนับเป็นการสนับสนุนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันที่จะพัฒนาการศึกษาเพื่อให้เกิดความหลากหลาย ในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะในจังหวัดเชียงรายที่มีปัญหาในเรื่องของความสูญเปล่าทางการศึกษา เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีประชากรและสถานศึกษาหลากหลายรูปแบบ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องอาศัยการจัดการศึกษาหลายรูปแบบตลอดจนการจัดให้ครูผู้สอนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และการจัดการศึกษานอกระบบ ดังนั้นหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา สามารถนำมาใช้ประโยชน์ ทำให้กระบวนการจัดการศึกษาในสถานศึกษามีความหลากหลายและสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและระบบการศึกษาของชาติต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

2.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 และสถานศึกษาในสังกัด ควรรณรงค์ และพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยกำหนดให้เป็นภารกิจเร่งด่วน และต่อเนื่อง

2.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

สถาบันทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู ควรดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาความรู้ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน อย่างกว้างขวางทั้งครูผู้สอนและผู้บริหารเพื่อเป็นการขยายความรู้ให้สอดคล้องกันทั้งในระดับปฏิบัติและระดับบริหาร ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างครบวงจรอย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัย เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการเข้ารับการฝึกอบรมความรู้ เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เช่น ผู้บริหาร ครูผู้สอน หรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมมาใช้จัดทำเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมต่อไป

3.2 ควรมีการวิจัยเพื่อหารูปแบบฝึกอบรมที่เหมาะสมเพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรการศึกษา นอกระบบโรงเรียนสำหรับ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เช่น ผู้บริหาร ครูผู้สอน หรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.3 ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลระยะเป็นยาวผลการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อดูผลที่เกิดขึ้น อย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล สุดประเสริฐ. (2542). รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
ประเด็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ ฯ : พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.
- กรแก้ว อัจฉริย. (2537). การพัฒนาชุดการเรียนรู้รายบุคคลเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพเลขานุการ
ในสังคมสารสนเทศ.ปริญญาานิพนธ์ . กศ.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **คู่มืออบรม และดำเนินการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนา
 อาชีพ**. กรุงเทพฯ ฯ กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- (2542). **ประสบการณ์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียนและนอกระบบ
 โรงเรียน**. กรุงเทพฯ ฯ: กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน กรมการศึกษา
 นอกโรงเรียน.
- (2544). **กรมการศึกษานอกโรงเรียน : แนวทางการ จัดและเสริมสร้างความเข้มแข็ง
 ของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ ฯ: กองแผน กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- (2544). **การศึกษาสภาพและความต้องการในการจัดกระบวนการเรียนการ
 สอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ของโรงเรียนสังกัดกองการศึกษาสงเคราะห์
 กรมสามัญศึกษา**. กรุงเทพฯ ฯ: กองการศึกษาสงเคราะห์.
- (2545). **รายงานผลการดำเนินงาน 2 ปี กับการปฏิรูปการเรียนรู้
 กระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพฯ ฯ : กรมวิชาการ กระทรวง ฯ.
- (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔**. กรุงเทพฯ ฯ :
 กรมวิชาการ กระทรวง ฯ.
- (2545). **นโยบายและแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี**. กรุงเทพฯ ฯ :
 กรมวิชาการ กระทรวง ฯ.
- (2544). **ปฏิรูปการศึกษา : ก้าวอย่างมั่นใจ**. ศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปการศึกษา
 กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- (2549). **กลยุทธ์และจุดเน้น แผนปฏิบัตินโยบาย กศน.ปี 2549 สำนัก
 บริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน**. กรุงเทพฯ ฯ : รัชการพิมพ์.
- (2549). **กลยุทธ์และจุดเน้น แผนปฏิบัตินโยบาย กศน.ปี 2549 สำนัก
 บริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน**. สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2549 : www.nfe.go.th/0405.

- กิติ พชรวิทย์. (2533). **การบริหารและการพัฒนาบุคลากร**. กรุงเทพฯ ฯ: เศรษฐกิจการพิมพ์.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2537). **การฝึกอบรม**. กรุงเทพฯ ฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เกศริน มนูญผล. (2544). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพด้านการจัดทำหนังสือ เสริมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น**. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (วิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- โกวิท พวงงาม. (2534,มกราคม). **หลักและกระบวนการดำเนินการฝึกอบรมสำหรับเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมฉบับกระเป๋**.วารสารพัฒนาชุมชน. 30 (1): 5764.
- โกวิท วรพิพัฒน์. (2523). **การศึกษาตลอดชีวิต**. กรุงเทพฯ ฯ : ม.ป.พ.
- ชนิษฐา มุตตาทารช. (2538). **การศึกษาความต้องการการพัฒนาบุคลากรของข้าราชการ**
สาย ข. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ขรรค์ชัย อ่อนมี. (2539). **การศึกษาการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 7**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จรัส ไทยอุทิศ. (2547). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยหลักการ “ Balanced Scorecard ”**. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ฉลองชัย สุวรรณบุรณ์.(2528). **วิธีการระบบการฝึกอบรม**. กรุงเทพฯ ฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์.(2548). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงโดยผ่านกระบวนการวิจัยสำหรับครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พิบูลสงคราม.ถ่ายเอกสาร
- ชอุ่ม มงคล.(ม.ป.ป.). **สภาพการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเขตพื้นที่ชนบท**.
สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2549. www.onec.go.th/publication/symposium/symoo1.pdf.

- ชูศรี ตันพงศ์. (2543). **การฝึกอบรมครูมัธยมศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ชูชัย สมितिไกร. (2540). **การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร**. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูศรี สุวรรณโชติ. (2537). **หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ ฯ: บริษัท ดาววันพลับพลึง จำกัด.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2537). **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ ฯ: ม.ป.พ.
- เชาว์ ไพโรพิจนโรจน์. (2532,ตุลาคม). **องค์การและการฝึกอบรม**. รัฐสภาสาร. 37 (10).
- ณรงค์ ฉายายนต์. (2536). **การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านการบริหารสำหรับหัวหน้าแผนกวิชาในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด. (การอุดมศึกษา)**. กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทวี บุตรสาธรรม. (2541). **การศึกษาปัญหาการดำเนินงานของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น**. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.(การบริหารศึกษา). กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทวีป อภิสัทธี. (2523). **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ ฯ: ม.ป.พ.
- (2536). **เทคนิคการเป็นวิทยากรและการฝึกอบรม**. กรุงเทพฯ ฯ: พับลิคบิสเนสพริ้นท์.
- (2538). **เทคนิคการเป็นวิทยากรและการฝึกอบรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ: บริษัทต้นอ้อ.
- ธงชัย สันติวงศ์. (2539). **การบริหารงานบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ธิดารัตน์ ลำพาย. (2543). **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชางานเลือก กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องการทอเสื่อ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กรณีศึกษา : โรงเรียนบ้านสะอาดนาดี จังหวัดร้อยเอ็ด**. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2550.
www.onec.go.th/publication/symposium/symoo1.pdf.
- ธีระ รุญเจริญ. (2545). **สภาพและปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.

- ธนกร แก้วประทุม.(2545). รูปแบบพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต
 (การบริหารการศึกษา) เชียงราย : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเชียงราย. ถ่ายเอกสาร.
 นงลักษณ์ ธรรมธูส. (2547). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง Present
 Perfect และ Past Simple Tense โดยใช้เอกสารประกอบสื่อเรื่องภาษาอังกฤษ.
 สืบค้นเมื่อ 22 สิงหาคม 2550. www.thaiedresearch.org/result/info2.
- นิรันดร์ วชิรวิรัตน์. (2540). การศึกษาการพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต
 (การบริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ปฐม นิคมานนท์. (2528). การศึกษานอกระบบโรงเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ ฯ : หจก.
 ทิพย์อักษร.
- บุญเลิศ ไพรินทร์. (2538). เทคนิคเพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และทัศนคติ. กรุงเทพฯ ฯ:
 ไร่ไทย เพรส.
- บุรณะ สมชัย. (2536). พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู-อาจารย์ เพื่อสร้างบทเรียน คอมพิวเตอร์
ช่วยสอน. วิทยานิพนธ์ . กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
 สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2550 : www.thaiedresearch.org/result/info2.
- พุทธชาติ ราชปรีชา. (2524). การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ ฯ : ม.ป.พ.
- พนัส หันนาคินทร์. (2529). หลักการบริหารโรงเรียน. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
 -----(2530). หลักการบริหารโรงเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักพิมพ์
 วัฒนาพานิช.
- พูนสุข อุดม. (2546). การพัฒนาหลักสูตรวิทยาศาสตร์ แบบพหุวิทยาการร่วมกับวิชา
คณิตศาสตร์สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย ตรัง.
 สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2550 : www.onec.go.th/publication/symposium/symoo1.pdf.
- เพ็ญศิริ จารุจินดา. (2539). การศึกษาความต้องการในการพัฒนาตนเองในด้านการนิเทศ
โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
 กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ไพบูรณ์ นิยมมนา. (2536). การฝึกอบรม เอกสารประกอบฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา.
 เชียงราย ฯ : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย.

ภิญโญ สาร. (ม.ป.ป.) **ปรัชญาการศึกษาไทย พื้นฐานทางปรัชญาที่มีผลต่อการจัดการศึกษา.** ม.ป.พ.

ภู่งศ์ ภู่อารณ. (2541). **การบูรณาการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา.** สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2550 : www.thaiedresearch.org/result/info2.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2534). **การบริหารงานบุคคล.** กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

มนตรี ศรีเพชร. (2546). **การศึกษาการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ครูไม่ครบชั้น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี.** กรุงเทพฯ ฯ : ปริญญา นิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารศึกษา). กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

มนสิข สิริสมบุญ. (2545). **พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน.** สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2550 : www.thaiedresearch.org/result/info2.

มันทนา ลินอุปการ. (2549). **สภาพความเป็นจริงและความคาดหวังของครูและผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร ด้านการบริหารงานวิชาการ และตามแนวปฏิรูปการศึกษา.วิทยานิพนธ์สถาบันราชภัฏจันทรเกษม .** สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2550 : www.thaiedresearch.org/result/info2.

ไมตรี ทองประวดี. (2539). **การบริหารงานฝึกอบรม.** กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

รวิวัตร สิริภูบาล. (2543). **การพัฒนาแบบจำลองฝึกอบรมฝึกอบรมครูเชิงทักษะปฏิบัติ.** ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (เทคโนโลยีทางการศึกษา). กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

รัตนา พุ่มไพศาล. (2528). **ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ.** กรุงเทพฯ ฯ : หจก. อักษรบัณฑิต

วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2531). **ปรัชญาการศึกษานอกระบบ.** กรุงเทพฯ ฯ : โอเอสพรีนตติ้งเฮาส์.

วิจิตร อาวะกุล. (2540). **การฝึกอบรม.** กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริยา เพ็ชรแก้ว. (2540). **การพัฒนาตนเองด้านการเรียนการสอนครูโรงเรียนผู้ใหญ่มากตามการรับรู้ของตนเองและผู้บริหารโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นกรุงเทพฯ ฯ.วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ศรินทิพย์ เจริญไทยประเสริฐ. (2546). การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษา เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2550 : www.thaiedresearch.org/result/info2.

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงราย. (2548). การจัดการศึกษานอกโรงเรียน. เชียงราย เอกสารอัดสำเนา.

----- (2549). การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. เอกสารประกอบการฝึกอบรม . เชียงราย : ม.ป.พ.

สงบ บุญมาก. (2542). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับสรีรวิทยา สำหรับครูประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.

สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี. (2540). รูปแบบการจัดการเรียนการสอนและการจัดทำแผนการสอนของครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรีและสุพรรณบุรี. กาญจนบุรี : สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี. ถ่ายเอกสาร.

สมคิด อิศระวัฒน์. (2543). การสอนผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ ฯ : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.

สมพงษ์ เกษมสิน. (2523). การบริหารงานบุคคลแผนใหม่. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สมพร ศิริพัฒนกุลขจร. (2539). การศึกษาความต้องการการนิเทศของข้าราชการครูสังกัด สปจ. ปทุมธานี เกี่ยวกับการจัดทำผลงานวิชาการเพื่อเลื่อนตำแหน่งอาจารย์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

สมศักดิ์ สินธุเวชญ์. (2541, สิงหาคม-กันยายน). การประกันคุณภาพการศึกษา. วารสารข้าราชการครู 16 (6). 26-27.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2542). ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานปฏิรูปวิชาชีพครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

----- (2543). การประเมินโครงการประชุม : หลักการและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ ฯ : โอเดียนสโตร์.

สงัด อุทรานันท์ (2532). เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ. กรุงเทพฯ ฯ : ม.ป.พ.

สุชาติ บัณฑิตเขียน.(ม.ป.ป.). การศึกษาแนวโน้มการประสานสัมพันธ์ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2549. www.onec.go.th/publication/symposium/symoo01.pdf.

- สุนีย์ เหมาะประสิทธิ์. (2545).การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนสำหรับ
โรงเรียนรวมชั้น(การปฏิรูปโรงเรียนและกระบวนการเรียนรู้. สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน
2550. www.onec.go.th/publication/symposium/symoo1.pdf.
- สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (ม.ป.ป.). แรงจูงใจในการเรียนรู้ผู้ใหญ่. สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2550.
www.thai.net/educomtch/edult Learner 1.htm.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2529). การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ ฯ: อมรการพิมพ์.
----- (2544). จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ ฯ: อีระป๋อมวรรณกรรม.
- สุวิทย์ เสวตวงศ์. (2544). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา : กรณีศึกษา
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี.
สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2550. www.onec.go.th/publication/symposium/symoo1.pdf.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2540). การศึกษานอกโรงเรียน : การขยายโอกาสทางการศึกษาโดยประยุกต์ใช้
วิธีการศึกษาทางไกล.นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2540). รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ตามแนว
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ ฯ : พิมพ์ดี การพิมพ์.
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย. (2544). ข้อมูลสารสนเทศ ปีการศึกษา 2544.
เชียงราย : เอกสารอัดสำเนา.
----- (2544). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2544. เชียงราย: เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุทัย. (2543). ปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนในการสอนแบบ
บูรณาการ ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุทัย. อุทัย:
เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต.1. (2546). ข้อมูล สถิติ และรายงาน ปีงบประมาณ
2546. เชียงราย: เอกสารอัดสำเนา.
----- (2547). รายงานผลการดำเนินงานจัดการศึกษาปีการศึกษา 2547. เชียงราย: เอกสาร
อัดสำเนา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต.2. (2546). ข้อมูลทางการศึกษา ปีการศึกษา 2547.
เชียงราย : โรงพิมพ์กลุ่มนโยบายและแผนเขต 2.
----- (2546). สรุปผลการดำเนินงานตามโครงการ ปีงบประมาณ 2547. เชียงราย : โรงพิมพ์
กลุ่มนโยบายและแผนเขต 2.
- (2548). สรุปผลการดำเนินงานตามโครงการ ปีงบประมาณ 2548. เชียงราย :
โรงพิมพ์กลุ่มนโยบายและแผนเขต2.

----- (2548). **สรุปความต้องการเข้ารับการอบรมตามโครงการ ปิงปประมาณ 2549.**

เขียนราย : โรงพิมพ์ กลุ่มนโยบายและแผนเขต 2.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **รายงานการปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพฯ ฯ :

เอกสารอัดสำเนา.

----- (2543). **การศึกษาเพื่อปวงชนในรอบทศวรรษ :รายงานการประเมินผล การจัดการ**

ศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน พ.ศ. 2543 (EFA 2000).กรุงเทพฯ ฯ : สำนักนโยบายและ

แผน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.

----- (2543). **มิติใหม่ของการประเมินผล :การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง .**

กรุงเทพฯ ฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

----- (2545). **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๔๕ –๒๕๔๙).** กรุงเทพฯ ฯ: สำนักนโยบาย

แผน และมาตรฐานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.

----- (2545). **รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ตามแนว**

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ ฯ: กลุ่มงานเทคโนโลยีกับการ

เรียนรู้ สำนักพัฒนาการเรียนรู้และเครือข่ายการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.

----- (2545). **สภาพและปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ**

สถานศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา

ศาสนา และวัฒนธรรม สกศ.

----- (2546). **รายงานการวิจัย การติดตามผลการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา**

การศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตการศึกษา 1-12. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา

และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1-12 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. อัดสำเนา.

----- (2546). **แนวคิดและนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ :พื้นฐานการปฏิรูปการศึกษาเพื่อ**

ปวงชน.กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. อัดสำเนา.

----- (2547). **งานวิจัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

แห่งชาติ. อัดสำเนา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2545). **แนวทางการดำเนินงาน ตาม**

พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน. อัดสำเนา.

----- (2547). **ข้อมูลสิ่งก่อสร้าง B-OBEC ปีงบประมาณ 2547.** กรุงเทพฯ ฯ:สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. อัดสำเนา.

- (2532). รายงานการประชุมสัมมนา หลักสูตรในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงประสงค์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู. อัดสำเนา.
- (2537). คู่มือการปฏิบัติงานการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครู. กรุงเทพฯ ฯ : กองตรวจสอบทะเบียนและประวัติ สำนักงานข้าราชการครู.
- (2543). ทิศทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ใน เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมข้าราชการครูสายงานบริหารในสถานศึกษา. เล่ม 4. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานข้าราชการครู.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ.2545– 2549. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ครุสภาพลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2544). ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการจัดการศึกษาเอกชนในทศวรรษหน้า. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.
- (2545). การจัดการศึกษาเอกชนในทศวรรษหน้า. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.
- สุทธิพงษ์ เฉลยพจน์. (2533). การศึกษากระบวนการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน. ในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุปราณี ศรีฉัตรภูมิข. (2535). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุวรรณ หมั่นตาบุตร. (2540). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ในโรงเรียนประถมศึกษา ศูนย์ฝึกอบรมประจำเขตการศึกษา 8. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2537). หลักสูตร :แนวคิด ทฤษฎี และการวิจัย . กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- อติญาณ์ ศรีเกษตริน. (2543). การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำสำหรับนักศึกษาพยาบาล. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อุดม เขยกิจวงศ์และคณะ (2523). ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

- อุ้นตา นพคุณ. (2528). **แนวคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการพัฒนาชุมชน**
เรื่องคิดเป็น. กรุงเทพฯ ฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2539). **การประชุม**. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์เอส ดี เพรส.
- เอกราช ตรันเจริญ.(2543). **การศึกษาการบริหารงานของโรงเรียนเอกชนที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน สาขาคอมพิวเตอร์ ในจังหวัดขอนแก่น**. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2549.
www.onec.go.th/publication/symposium/symoo1.pdf.
- อำภา บุญช่วย. (2537). **การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- Beach, D.S. (1980). **Personnel : the Management of People at work**. New York: 3rd ed. Macmillan.
- Clark, Allen R. (1970, December 2004). “ A Teacher Evaluation of Selected Method of In Service Education” **Dissertation Abstracts International**. (31) 6 : 2767-A.
- Cranton, Patricia (1989). **Planning Instruction for Adult Learners**. Toronto : Wall & Thompson.
- Flippo, Edwin B. (1970). **Management : A Behavioral Approach**. Boston: Allyn and Bacon.
- Goldstein. (1993). **Training in Organizations : Needs Assessment, Development and Evaluation**. 3 rd ed California: Brooks/cole.
- Good, Cater V. (1973). **Dictionary of Education**. 3 ed. New York: McGraw-Hill Book Co.
- Knowles, Malcolm. **The Adult Education Movement in the United State**. New York : Holt Rinehart, and Winston, 1962.
- Meggison, David and Pedler, Mike. (1992). **Self- Development A facilitator 's guide**. London: McGraw-Hill.
- Odiome, G. (1970). **Training by objectives : An Economic Approach to Management Training**. New York: Macmillan.
- Pareek, Udai & Roa Venkatesare. T. (1981). **Training of Education managers : A Draft Hanbook for Training in Planning and management of Education**. Bangkok, Thailand. UNESCO.
- Saylor, J.G. & Alexander, W.M. (1971). **Planning Curriculum for School**. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Saylor, J.G. & Alexander, W.M. (1981). **Curriculum Planning for Better Teaching and Learning**. Tokyo: Halt Sounder Japan.

- Shao,Xiaorong. (2005, January). Teacher training and curriculum reform in Chinese agricultural schools. **Dissertation Abstracts International**. DAI-A (65)7:2461.
- Tuttle, Ronald E. (2004,August). The impact of training upon participants in a two-year leadership development program. **Dissertation Abstracts International**. 65 (2) :474.
- Wilson,Janet. (2004,Deamber). Perceived effects of a formal training program on the process and content of teacher observations. **Dissertation Abstracts International**. 65(6) : 2052.
- White, Hilda Benson. (2004,Deamber). Exemplary Teacher Program : A case study of a professional development model for technology integration. **Dissertation Abstracts International**. 65(6) : 2050.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หลักสูตรการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

ความเป็นมาของหลักสูตรการฝึกอบรม

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กระแสโลกาภิวัตน์อันเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สารสนเทศ และวิทยาการสื่อสารในด้านต่าง ๆ ได้เป็นปัจจัยผลักดันทำให้โลกอยู่ในภาวะไร้พรมแดน ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และการจัดระเบียบใหม่ทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี คนต้องมีการปรับตัวได้รอบด้านและรอบรู้ รู้จักตนเอง รู้เท่าทันโลก ประเทศจำเป็นจะต้องมีการวางแผน เพื่อรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ขึ้น แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระยะปานกลางที่มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ระยะยาว มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา” โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศมุ่งสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศอย่างรู้ทันโลก และรักษาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ควบคู่กับการสืบสานประเพณี วัฒนธรรม และศาสนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544 : 14)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และ ฉบับที่ 9 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 4) กระทรวงศึกษาได้ดำเนินการปฏิรูปมาเป็นระยะ โดยครั้งแรกได้กำหนดมาตรการปฏิรูปการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ปฏิรูปครูและบุคลากร ปฏิรูปโรงเรียน ปฏิรูประบบระบบบริหาร และการปฏิรูปหลักสูตร ซึ่งเป็นการดำเนินการก่อนมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาให้มีความเหมาะสมใหม่โดยมีประเด็นสำคัญในการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา 9 ประเด็น โดยเกือบทุกประเด็นมุ่งไปสู่เป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 5) ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ขณะเดียวกันได้มีการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน รวมถึงการปฏิรูปปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สำคัญ คือ เรื่องของระบบการศึกษา ซึ่งตาม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 3 มาตรา 15 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยที่สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ และยังสามารถกำหนดแนวทางการดำเนินการจัดการศึกษา ไว้อีกด้วยในหมวด 4 มาตรา 22 จนถึง มาตรา 30 ทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ทั้ง 3 รูปแบบ หรือมีทางเลือกที่ทดแทนกันได้ ตามโอกาสและวาระต่าง ๆ ทั้งนี้ สถานศึกษา ผู้บริหาร และครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถจัดได้และใช้รูปแบบทั้งสาม

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 1-9) ได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 15 ปี ซึ่งเป็นการนำเอาสาระของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ ในการพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องจัดการศึกษาในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อเป็นทางเลือกให้ผู้เรียน ซึ่งมีความต้องการและความจำเป็นในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและได้ตามมาตรฐานที่กำหนด โดยที่ผู้บริหารและครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการศึกษาใน 3 รูปแบบ สามารถจัดและดำเนินการให้สอดคล้องกับที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้ ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนสถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถที่จะสอนได้ทั้ง 3 รูปแบบ โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างกระบวนการคิดและการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีความรอบรู้และเกิดประโยชน์สูงสุดโดยมีการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) เป็นเป้าหมายที่สำคัญ

ในขณะที่การจัดการศึกษาตลอดชีวิตมุ่งเป้าหมายในการพัฒนาคนระยะยาวโดยเน้นการเรียนการสอนออกเป็น 3 ประเภทดังกล่าว ซึ่งสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องถือว่าเป็นเป้าหมายในการดำเนินงานการจัดการศึกษาอย่างไว้ที่ พบว่า ในปัจจุบันสถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ยังเน้นการเรียนการสอนในรูปแบบเดียว คือ การศึกษาในระบบ ซึ่งมีข้อจำกัดที่หลายประการโดยมี สาเหตุสำคัญ เกิดจากครูผู้สอนไม่มีความเข้าใจในการใช้การศึกษาในรูปแบบอื่น มาร่วมสอนหรือทดแทนการศึกษาในระบบ เช่น การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นต้น ซึ่งสามารถใช้สอนร่วมและทดแทนการศึกษาในระบบได้ จึงทำให้เกิดปัญหาและการสูญเสียค่าทางการศึกษาอย่างมาก ส่งผลให้การจัดการศึกษาในสถานศึกษามีปัญหาต่าง ๆ มากมาย ดังพบในผลงานวิจัยหลายชิ้น ที่มีผู้ทำไว้ (สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี. 2540 : 182 ; ทวี บุตรสธรรม. 251 : 145-147 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2545 :

บทคัดย่อ ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 122-137 ; ธีระ รุญเจริญ. 2545 : ฉ-ญ) โดยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารและการจัดการ รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สรุปผลการวิจัยพบว่า ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ขาดการบูรณาการหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ขาดการประยุกต์ใช้วัสดุ อุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดการแสวงหาและนำสื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีความรู้ ความสามารถไม่ตรงกับสาขาวิชาที่สอน ขาดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนในกรณีที่ เด็กที่มีความรู้พื้นฐานและวัยที่แตกต่างกัน ปัญหาเหล่านี้ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีข้อจำกัดไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กทุกรายได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ครูบางส่วนยังขาดความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนบางกลุ่มประสบการณ์ ขาดความริเริ่มสร้างสรรค์ ให้ความสนใจด้านวิชาการน้อยกว่าด้านอื่น เพราะครู ขาดทิศทางในการปรับปรุงการเรียนการสอน ไม่มั่นใจในการปฏิรูปการเรียนรู้ ขาดที่ปรึกษาในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ส่งผลทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้อยคุณภาพ ทั้งที่เป็นภาระงานที่สำคัญที่สุดของสถานศึกษา จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐาน เป็นผลทำให้มีจำนวนเด็กที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาหรือขยายโอกาสทางการศึกษาไม่ว่ารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพิ่มขึ้น เพราะรูปแบบในการจัดการศึกษาปัจจุบันไม่เอื้อต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสหรือเด็กพิเศษในกลุ่มอื่น การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องอาศัยการจัดการศึกษาหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตามพบปัญหาว่า สถานศึกษาและครูผู้สอนจัดการศึกษาในรูปแบบเดียว ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 (2547 : 81-85) ได้สรุปสภาพปัญหาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต1-4 พบว่า สถานศึกษาขาดความเป็นเอกภาพในการบริหารงานและขาดความเป็นภาวะผู้นำ การเรียนการสอนเป็นการป้อนข้อมูลเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เอง ขาดคนปรึกษาในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นน้อยเกินไป ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย การวัดผลประเมินผลมีความยุ่งยาก เน้นการสอบได้ – ตก มากกว่า การนำไปปฏิบัติจริง หลักสูตรต่าง ๆ ไม่คำนึงถึงสถานภาพความเป็นจริง เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นผลมาจากการที่สถานศึกษาชั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงราย จัดการศึกษาในระบบเพียงรูปแบบเดียว ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นปัญหาที่สะสมมาช้านาน

แนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนหนึ่งคือ การนำเอาการศึกษารูปแบบอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษานอกระบบซึ่งมีความยืดหยุ่นและความหลากหลายมากกว่าการศึกษาในระบบ มาจัดร่วมในการเรียนการสอนในระบบ อีกประการหนึ่งหากสถานศึกษาเน้นการศึกษาในระบบเพียงอย่างเดียวโรงเรียน

ก็จะไม่สามารถดำเนินงานตามแนวทางการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2545-2549 และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ ดังนั้นการศึกษานอกระบบจึงจำเป็นที่จะต้องเข้ามา มีบทบาทในการพัฒนาการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ครูผู้สอนไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการศึกษานอกระบบ จึงไม่สามารถดำเนินการสอนได้ แนวทางแก้ปัญหาดังกล่าวทำได้โดย การฝึกอบรมครูผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและสามารถนำไปใช้จริงได้ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอยุธยา (2543 : 34-35) ได้ทำการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนในการสอนแบบบูรณาการ พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจ ครูยังไม่เข้าใจวิธีการจัดการเรียนการสอน ติดขัดกับการบอกความรู้ ซึ่งเป็นรูปแบบเดิม ขณะเดียวกันการอบรมหรือให้ความรู้แก่ครูผู้สอนเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตร กระบวนการเรียนรู้แนวใหม่ยังไม่ทั่วถึงและมีคุณภาพมากพอ และยังขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ รวมทั้งวิธีวัดและประเมินผลไม่สอดคล้องกับการเรียนการสอนแนวใหม่ นอกจากนี้แล้วสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 (2548:1-20) ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลพื้นฐานความรู้ของครูวิชาการเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการดำเนินงานตามโครงการของสำนักงาน ปีงบประมาณ 2549 ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ และความต้องการจำเป็นที่จะต้องมีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน การดำเนินงานศึกษาครั้งนี้ได้ดำเนินการสอบถาม เกี่ยวกับ ความรู้ความเข้าใจ ในงานการศึกษานอกระบบของครูวิชาการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 พบว่า ครูวิชาการจำนวน 100 คน พบว่า ส่วนมากมีความรู้ ความเข้าใจในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนอยู่ในระดับน้อย ซึ่งมีจำนวน 71 คน รองลงมาคือมีความรู้ระดับ ปานกลาง จำนวน 23 คน และไม่เข้าใจเลยมีอยู่ 4 คน และยังพบอีกว่า ครูวิชาการ จำนวน 92 คน มีความเห็นว่าสถานศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องนำเอารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ในด้านของความต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรนั้นจากครูวิชาการจำนวน 100 คน มีความต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ จำนวน 93 คน ส่วนครูวิชาการที่เหลือ มีความคิดเห็นเป็นกลางไม่สนับสนุนและไม่ขัดแย้งการจัดการฝึกอบรม

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงราย เห็นว่าแนวทางแก้ปัญหามีประสิทธิภาพแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการจัดการศึกษา คือ การให้ความรู้แก่ครูผู้สอนในเรื่อง การศึกษานอกระบบเพื่อให้ครูสามารถนำความรู้ ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ ไปใช้ได้ โดยผู้วิจัยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบให้แก่ครูผู้สอนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ซึ่งเป็นเขตหนึ่งที่สามารถเป็นตัวแทนเขตพื้นที่การศึกษาทุกเขตใน

จังหวัดเชียงรายได้ เมื่อพัฒนาหลักสูตรเสร็จแล้วจะได้ หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ที่มีคุณภาพสามารถนำไปใช้กับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดเชียงรายได้และนำไปขยายผลให้กับครูผู้สอนในจังหวัดอื่น ขณะเดียวกันยังไม่มีผู้วิจัยเรื่องนี้มาก่อน ซึ่งหากสามารถพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในจังหวัดเชียงรายและยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของชาติต่อไปอีกส่วนหนึ่ง

โดยสรุป นอกจากเป้าหมายดังกล่าว รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ ครั้งนี้ยังเป็นการสนองต่อ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ ระบุไว้ว่า ระบบการศึกษาที่จะจัดว่ามีอยู่สามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการพัฒนาการศึกษาเพื่อให้เกิดของความหลากหลายในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในส่วน ของงานวิชาการซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับการจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล เป็นการแก้ปัญหาการจัดการศึกษาในระบบในปัจจุบัน ซึ่งค่อนข้างจะมีข้อจำกัดทำให้การจัดการศึกษาไม่ทั่วถึง ขาดประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างแท้จริง และเป็นการเตรียมการรองรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในอนาคต หากสถานศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการจัดการเรียนการสอน หรือเกิดปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระบบ

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถนำหลักสูตรการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน มาเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอนปัจจุบัน และยังเป็นส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน ส่งผลและยกระดับความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอนให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน ต่อระบบการเรียนการสอนโดยรวม ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ต่อไป

แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนฉบับนี้ ใช้แนวคิดพื้นฐานของความ ต้องการและความสนใจ (Needs and Interests) และการนำตนเอง (Self Directing) ซึ่งสามารถ

เสริมสร้างความรู้ ทักษะ ให้เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี และแท้จริง เพราะความต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมของครูนั้น คือความรู้ที่ต้องการที่สามารถนำตนเองได้ ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี เพราะมีความต้องการที่จะเรียน เป็นการผลักดันให้ผู้เรียนมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายในตนเองได้เป็นอย่างดี

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกอบรมตามหลักสูตรแล้ว มีพฤติกรรมการเรียนรู้ ใน 3 ด้าน โดยสรุปดังนี้

1. ด้านความรู้ ในการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในขอบข่ายของเรื่องต่าง ๆ ประกอบด้วย

1.1 ความรู้เกี่ยวกับ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙)

1.2 ความหมาย ปรัชญา แนวคิด หลักการ จุดมุ่งหมาย ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน

1.3 การจัดกิจกรรม ประกอบด้วย การศึกษานอกโรงเรียนสาย

สามัญ ทักษะ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ การศึกษาตามอัธยาศัย รูปแบบการจัดกิจกรรม และเนื้อหาหลักสูตรวิชาชีพต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.4 การประเมินผลการเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน

1.5 จิตวิทยาการเรียนรู้ผู้ใหญ่

2. เจตคติที่ดีต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน

3. ทักษะด้านการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัย

เป้าหมายของหลักสูตรการฝึกอบรม

ด้านคุณภาพ

ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่ครูวิชาการประจำศูนย์โรงเรียนเครือข่ายที่เข้ารับการฝึกอบรมทุกคน มีความรู้ ทักษะ และเจตคติ ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ด้านปริมาณ

ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่ครูวิชาการประจำศูนย์โรงเรียนเครือข่าย จำนวน 27 คน

เนื้อหาวิชาของหลักสูตรฝึกอบรม

หัวข้อ เนื้อหาสาระของหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน แบ่งออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ 5 หน่วย ใช้เวลาฝึกอบรม จำนวน 5 วัน มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 : ใช้เวลา 2 ชั่วโมง เนื้อหาประกอบด้วย

1. ความรู้เกี่ยวกับ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕- ๒๕๕๙)

หน่วยการเรียนรู้ ที่ 2 : ใช้เวลา 3 ชั่วโมง เนื้อหาประกอบด้วย

1. ความหมาย ปรัชญา แนวคิด หลักการ จุดมุ่งหมาย ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. ความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบ

โรงเรียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 : ใช้เวลา 9 ชั่วโมง เนื้อหาประกอบด้วย

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ประกอบด้วย

1. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ประกอบด้วย 1.1)หลักสูตรการศึกษา
เบ็ดเสร็จพื้นฐาน 1.2) หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา 1.3) หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับ
ประถมศึกษา พุทธศักราช 2544 1.4)หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
พุทธศักราช 2544 1.5) หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2544

2. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ ประกอบด้วย

2.1) หลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน

2.2) กลุ่มสนใจวิชาชีพ

2.3) หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ พุทธศักราช 2533 (ปอ.)

2.4) หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช

2539 (กศน.ปวช.)

3. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดประชาชน
“เฉลิมราชกุมารี” ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ฯลฯ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 : ใช้เวลา 3 ชั่วโมง เนื้อหาประกอบด้วย

1. การประเมินผลการเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาใน

ระบบโรงเรียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 : ใช้เวลา 6 ชั่วโมง เนื้อหาประกอบด้วย จิตวิทยาการเรียนรู้ผู้ใหญ่ และการเทียบโอนผลการเรียน

คุณสมบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

การฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ครั้งนี้ได้กำหนด คุณสมบัติผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังนี้
ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ๔ ต้องเป็นครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ประจำศูนย์ประสานงานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ที่มีความต้องการและสนใจที่จะพัฒนาตนเองในด้าน การศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 27 คน

วิธีการฝึกอบรม

การฝึกอบรมตามหลักสูตรนี้ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งเป็น 3 ลักษณะ พอสรุปได้คือ

1. การสร้างประสบการณ์ความรู้ โดยการจัดกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิด ด้านความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของสาระของหลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้กิจกรรมการฝึกอบรม และกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ อาจจัดสถานการณ์ที่เป็นเงื่อนไข หรือทำกิจกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนด โดยให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมและจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตรฝึกอบรม
2. การสรุปองค์ความรู้ จัดกิจกรรมประสบการณ์ตรงด้านความรู้ ทักษะ โดยใช้กิจกรรมการศึกษาดูงาน และประสบการณ์จริง ตามสถานที่ที่กำหนด เช่น ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง ศูนย์ฝึกวิชาชีพจังหวัดเชียงราย ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงราย เป็นต้น
3. การวางแผนปฏิบัติการ เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีการวางแผน โดยอาจกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานโดยนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้วไปใช้ปฏิบัติงานจริงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ตนทำงานอยู่

รูปแบบกิจกรรมการฝึกอบรม

การจัดกิจกรรมการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ กำหนดให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรมและจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยยึดหลักคุณลักษณะ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และหลักการเรียนรู้ผู้ใหญ่ ซึ่งได้กำหนดกิจกรรมการฝึกอบรมไว้ ดังนี้

1. การบรรยาย (Lecture) มีลักษณะเป็นการสอนโดยวิทยากรดำเนินการบรรยาย และอธิบายตามหัวข้อที่ได้กำหนดหรือที่ได้รับมอบหมาย โดยวิทยากรเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการ

ฝึกอบรมโดยตรงเนื้อหาความรู้ที่ใช้ในการบรรยายเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักการ ทฤษฎี ความจริง และเหตุผล บทบาทสำคัญนอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้เนื้อหาเป็นอย่างดีแล้ว วิทยากรควรจะมีทักษะการพูดหรือการบรรยาย การใช้การบรรยาย สามารถใช้กับการฝึกอบรมที่มีผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นจำนวนมาก

2. การศึกษาด้วยตนเอง (Self-Study) เป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความตระหนัก และรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง เกิดการเรียนรู้ ด้านความรู้ ความเข้าใจในสาระสำคัญในเรื่องต่าง ๆ ที่กำหนดในวัตถุประสงค์ โดยใช้สื่อการสอนที่เป็นเอกสารต่าง ๆ จัดทำเป็นใบความรู้ เอกสารประกอบการฝึกอบรม โดยกำหนดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมศึกษาด้วยตนเอง

3. การศึกษาเป็นกลุ่ม (Group Study) เป็นเทคนิควิธีการที่ผู้ฝึกอบรม ศึกษา ประเด็นหัวข้อใหม่ ๆ ร่วมกัน กับผู้เรียนเพื่ออภิปรายหรือพูดคุยเกี่ยวกับเนื้อหาซึ่งเรียนมา มีการแลกเปลี่ยน ปัญหาของแต่ละคนที่พบ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ พัฒนาด้านเจตคติ การเข้าใจคน วิธีการแก้ปัญหา ทุกคนจะเกิดการหยั่งรู้และรับรู้เรื่องราวด้วยตนเองโดยอาศัยพฤติกรรมของกลุ่ม

4. การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) เป็นเทคนิคการฝึกอบรมโดยการรวมกลุ่ม อภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวนประมาณ 5-6 คน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่วิทยากรกำหนดให้อภิปราย หรือเป็นเรื่องที่สนใจร่วมกัน ข้อสรุปที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มพูนความรู้ โดยปกติแล้วสมาชิกในกลุ่มจะเลือกสมาชิกคนใดคนหนึ่งเป็นผู้นำการอภิปราย คอยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปของกลุ่มแล้วอาจนำไปเสนอต่อกลุ่มใหญ่ต่อไป

5. การระดมสมอง (Brain Storming) เป็นเทคนิคการอบรมที่มุ่งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทุกคนได้เสนอความคิดเห็นของตนอย่างเสรีภาพ โดยกำหนดระยะเวลาในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น โดยไม่คำนึงว่าถูกหรือผิดอย่างไร ความคิดเห็นทุกเรื่องจะได้รับการยอมรับจากกลุ่ม เมื่อเสร็จสิ้นการระดมความคิดเห็นของทุกคนแล้ว จึงค่อยนำความคิดเห็นที่หลากหลายมาอภิปรายอีกครั้งเพื่อคัดสรร เลือหาความคิดเห็นของกลุ่ม ที่กลุ่มเห็นว่าเหมาะสมที่สุด และสามารถนำไปใช้ได้จริงมากที่สุด การระดมสมองเหมาะสมกับการฝึกอบรมที่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรืออาจแบ่งสมาชิกจากกลุ่มใหญ่เป็นกลุ่มย่อย แล้วมีการนำเสนอผลการระดมสมองให้กับกลุ่มใหญ่อีกครั้งหนึ่ง

6. การทัศนศึกษา (Field Trip) นำผู้เรียนไปดูของจริง ณ สถานที่นั้น ๆ เป็นการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วย มีการเตรียมคำถามล่วงหน้า การชี้ประเด็นว่าควรดูอะไร สิ่งที่จะได้รับการจากการดูงานคืออะไร มีการสรุปเนื้อหาจากที่ไปดูงานทันทีที่กลับมา

โดยสรุป ในการฝึกอบรมครั้งนี้ ได้ใช้เทคนิควิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การบรรยาย การศึกษด้วยตนเอง การศึกษาเป็นกลุ่ม การอภิปรายเป็นกลุ่ม การระดมสมอง และทัศนศึกษาโดยกำหนดให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม จุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาสาระในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของแต่ละหัวข้อเนื้อหาวิชาการหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ได้สอดแทรกไว้ในกิจกรรมการฝึกอบรมแต่ละหัวข้อซึ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ 1-5

วิธีดำเนินการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม

1. นำเสนอรายละเอียด “โครงการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ” เพื่อขอรับการอนุมัติโครงการ ฯ จาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

2. คัดเลือกครูผู้สอนที่ทำหน้าที่งานวิชาการประจำศูนย์ประสานงาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 จำนวน 27 คน

3. ประชุมผู้ร่วมดำเนินโครงการ ฯ กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ

4. ดำเนินการฝึกอบรม การศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยดำเนินการตามกิจกรรมฝึกอบรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตรฝึกอบรม ฯ ตามลำดับดังนี้

4.1 พิธีเปิด “โครงการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ” (เวลา 30 นาที)

4.2 ทดสอบความรู้ก่อนการฝึกอบรม (เวลา 30 นาที)

4.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ 1 (เวลา 2 ชั่วโมง)

4.4 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ 2 (เวลา 3 ชั่วโมง)

4.5 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ 3 (เวลา 9 ชั่วโมง)

4.6 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ 4 (เวลา 3 ชั่วโมง)

4.7 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ 5 (เวลา 6 ชั่วโมง)

4.8 ศึกษาดูงานนอกสถานที่ (เวลา 5 ชั่วโมง)

4.9 ทดสอบหลังการฝึกอบรม (เวลา 30 นาที)

ตารางการฝึกอบรบ

วัน/เวลา	9.00-12.00	13.00-16.00
วันที่ 29 ธ.ค. 2549	พิธีเปิด ทดสอบก่อน หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 (30 นาที) (30 นาที) (2 ชั่วโมง)	หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 (3 ชั่วโมง)
วันที่ 5 ม.ค. 2550	หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 (3 ชม.)	หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 (3 ชั่วโมง)
วันที่ 12 ม.ค. 2550	หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 (3 ชม.)	หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 (3 ชม.)
วันที่ 19 ม.ค. 2550	หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 (3 ชม.)	หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 (3 ชม.)
วันที่ 26 ม.ค. 2550	ศึกษาดูงาน (3 ชม.)	ศึกษาดูงาน ทดสอบหลัง (2 ชม.) (30 นาที)

สื่อการฝึกอบรบ

1. สื่อประกอบการบรรยาย โปรแกรม Power Point หน่วยการเรียนรู้ที่ 1-5
2. วีดิทัศน์ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน

อำเภอแม่ลาว

3. แบบบันทึกผลการเรียนรู้ 1-5
4. ฝึกอบรบจากการศึกษาดูงาน จากสถานที่จริง

การวัดผลและประเมินผล

1. แบบทดสอบวัดความรู้ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ก่อนและหลังการฝึกอบรบ
2. แบบสอบถาม โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นการใช้หลักสูตรฝึกอบรบ ด้านความพึงพอใจในการฝึกอบรบ
3. การตรวจสอบผลงาน โดยตรวจสอบจากแบบบันทึกผลการเรียนรู้ 1-5
4. แบบสัมภาษณ์ หลังการฝึกอบรบผ่านไปแล้ว 1 เดือน

โครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม

โครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย หัวข้อเนื้อหาวิชาการหลักสูตรฝึกอบรม จัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 หน่วยการเรียนรู้ กำหนดระยะเวลาทั้งสิ้น 28 ชั่วโมง ซึ่งแต่ละหน่วยการเรียนรู้ มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม โดยมีรายละเอียดโดยสรุปได้ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 (เวลา 2 ชั่วโมง)

1.จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้แล้ว จะเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1.1 สามารถอธิบายถึงบทบาทหน้าที่ ขอบข่าย ของสถานศึกษาชั้น

พื้นฐาน ในการจัดการศึกษานอกระบบ ตามแนวทางการดำเนินงานของ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้

1.2 สามารถวิเคราะห์ และสรุปแนวทางการจัดการศึกษาในสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้

2. เนื้อหาสาระ

2.1 สรุปภาพรวมของแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) ประกอบด้วย ปรัชญาหลัก กรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ของแผน ฯ และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ประกอบด้วย แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๓ มาตราที่ ๑๕ และหมวด ๔ ตามมาตรา ๒๒- ๓๐

3. กิจกรรมการเรียนรู้

3.1 ปฐมนิเทศ บรรยายนำเสนอจุดมุ่งหมาย รายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตรฝึกอบรม ประโยชน์ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้รับหลังจบหลักสูตร บทบาทของผู้เข้ารับการฝึกอบรม รวมถึงเกณฑ์การตัดสินเพื่อรับวุฒิบัตรเมื่อผ่านการฝึกอบรม

3.2 วิทยากรบรรยาย นำเสนอรายละเอียดของความรู้ เรื่อง การจัดการ

ศึกษาตามแนวทางการดำเนินงานของ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) และ
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยโปรแกรม Power Point

3.3 ระดมความคิดเห็นเรื่องของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนว
ทางการดำเนินงานของ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) และพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.4 ให้แต่ละคนสรุปความรู้ที่ตนเองได้รับในใบบันทึกผลการเรียนรู้
รายบุคคล ตามรายละเอียดที่กำหนด

3.6 วิทยากรซักถามผู้เข้ารับการฝึกอบรมและสรุป

4. การวัดและประเมินผล

4.1 การประเมินผลระหว่างฝึกอบรมใช้วิธีการสังเกตความสนใจในการซักถาม

4.2 การประเมินผลหลังการอบรม ตรวจสอบผลการเรียนรู้จากแบบ
บันทึกผลการเรียนรู้รายบุคคล จากใบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 1

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 (เวลา 3 ชั่วโมง)

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้แล้ว จะเกิดพฤติกรรมการ
เรียนรู้ดังนี้

1.1 สามารถอธิบายความหมาย ปรัชญา แนวคิด หลักการ และจุดมุ่งหมายของ
การศึกษานอกระบบโรงเรียนได้

1.2 สามารถอธิบายและเปรียบเทียบถึงความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบ
และการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้

2. เนื้อหาสาระ

2.1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย ความหมาย ปรัชญา แนวคิด
หลักการ และจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

2.2 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษา
นอกระบบโรงเรียน

3. กิจกรรมการเรียนรู้

3.1 วิทยากรบรรยาย นำเสนอรายละเอียดของความรู้ การจัดการศึกษานอกระบบ ประกอบด้วย ความหมาย ปรัชญา แนวคิด หลักการ และจุดมุ่งหมาย ของการศึกษานอกระบบ โรงเรียน โปรแกรม Power Point

3.2 วิทยากรบรรยาย นำเสนอรายละเอียดการเปรียบเทียบถึงความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ โปรแกรม Power Point

3.3 ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมซักถาม พร้อมทั้งอภิปรายกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม กลุ่มละ 5 คน จำนวน 3 กลุ่ม ๆ ละ 6 คน 2 กลุ่ม รวม 27 คน ในเรื่อง ความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบกับการศึกษาในระบบ

3.4 ให้แต่ละคนสรุปความรู้ที่ตนเองได้รับในใบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 2 รายบุคคล ตามรายละเอียดที่กำหนด

3.5 วิทยากรซักถามผู้เข้ารับการฝึกอบรมและสรุป

4. การวัดและประเมินผล

4.1 การประเมินผลระหว่างฝึกอบรมใช้วิธีการสังเกตความสนใจในการซักถาม

4.2 การประเมินผลหลังการอบรม ตรวจสอบผลการเรียนรู้จากแบบ

บันทึกผลการเรียนรู้รายบุคคล จากใบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 2

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 (เวลา 9 ชั่วโมง)

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้แล้ว จะเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1.1 สามารถที่จะอธิบายถึงรูปแบบการจัดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้

1.2 สามารถที่จะสรุปภาพรวมการจัดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนใน 3 กิจกรรม คือ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้

1.3 สามารถที่จะประยุกต์รูปแบบการจัดการจัดการศึกษานอกระบบมาใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามความเหมาะสมได้

2. เนื้อหาสาระ

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ประกอบด้วย

2.1 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ หลักสูตรการศึกษา

เบ็ดเสร็จพื้นฐาน หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2544 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2544 และ หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2544

2.2 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ ประกอบด้วย หลักสูตร

วิชาชีพพระยาชั้น กลุ่มสนใจวิชาชีพ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2533 (ปอ.) หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2539 (กศน.ปวช.)

2.3 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุด

ประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ฯลฯ

3. กิจกรรมการเรียนรู้

3.1 วิจัยการนำเสนอรายละเอียด การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการเปิดวิสัยทัศน์

3.2 วิจัยการ โดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่ลาว

นำเสนอ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่เขตบริการของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนแม่ลาว

3.3 วิจัยการ โดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เชียงราย นำเสนอสภาพการ

ดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงราย และบรรยายเนื้อหาประกอบโดยใช้ Internet www.nfe.go.th/0405. 2006: Online และ www.nfe.go.th/57. 2006 : Online)

3.3 ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอภิปรายกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และ

ประสบการณ์ ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม กลุ่มละ 5 คน จำนวน 3 กลุ่ม ๆ ละ 6 คน 2 กลุ่ม รวม 27 คนในเรื่อง ของ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาสายสามัญ สายอาชีพ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย พร้อมทั้งให้แต่ละกลุ่มทดลองสร้างหลักสูตรวิชาชีพพระยาชั้นอย่างง่าย โดยศึกษาจากตัวอย่างหลักสูตรวิชาชีพพระยาชั้นของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง

3.4 ให้แต่ละคนสรุปความรู้ที่ตนเองได้รับในใบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 3

รายบุคคล ตามรายละเอียดที่กำหนด

3.5 วิจัยการซักถามผู้เข้ารับการฝึกอบรมและสรุป

4. การวัดและประเมินผล

4.1 การประเมินผลระหว่างฝึกอบรมใช้วิธีการสังเกตความสนใจในการจดบันทึกคำถามรายละเอียดต่าง ๆ

4.2 การประเมินผลหลังการอบรม ตรวจสอบผลการเรียนรู้จากแบบบันทึกผลการเรียนรู้รายบุคคล จากใบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 3

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 (เวลา 3 ชั่วโมง)

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้แล้ว จะเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1.1 สามารถที่จะอธิบาย และมีทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษาจากระบบโรงเรียนได้

1.2 สามารถที่จะสรุปบทบาทสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนได้

1.3 สามารถที่จะอธิบายรูปแบบของกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิค วิธีการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนได้

2. เนื้อหาสาระ

2.1 การประเมินผลการเรียนการสอนจากระบบโรงเรียน

2.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน

3. กิจกรรมการเรียนรู้

3.1 วิทยากรโดยศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ หัวหน้ากลุ่มงานติดตามและประเมินผลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2 บรรยาย นำเสนอรายละเอียดของความรู้ การวัดและประเมินผล โดยโปรแกรม Power Point

3.2 วิทยากรบรรยาย นำเสนอรายละเอียดการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน

3.3 ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมซักถาม

3.4 ให้แต่ละคนสรุปความรู้ที่ตนเองได้รับในใบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 4 รายบุคคล ตามรายละเอียดที่กำหนด

3.5 วิทยากรซักถามผู้เข้ารับการฝึกอบรมและสรุป

4. การวัดและประเมินผล

4.1 การประเมินผลระหว่างฝึกอบรมใช้วิธีการสังเกตความสนใจในการจดบันทึก ซักถามรายละเอียดต่าง ๆ

4.2 การประเมินผลหลังการอบรม ตรวจสอบผลการเรียนรู้จากแบบ บันทึกผลการเรียนรู้รายบุคคล จากใบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 4

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 (เวลา 6 ชั่วโมง)

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้แล้ว จะเกิดพฤติกรรม การเรียนรู้ดังนี้

1.1 สามารถที่จะอธิบายถึงหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ผู้ใหญ่ ได้

1.2 สามารถอธิบายถึงแนวปฏิบัติการเทียบโอนผลการเรียนเข้าสู่การศึกษา ในระบบได้

2. เนื้อหาสาระ

2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) หลักการเรียนรู้ผู้ใหญ่ และการประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.2 แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเทียบโอนผลการเรียนเข้าสู่การศึกษาในระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

3. กิจกรรมการเรียนรู้

3.1 วิทยากรโดยศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ หัวหน้ากลุ่มงานติดตามและประเมินผล บรรยาย นำเสนอรายละเอียดของ ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) หลักการเรียนรู้ผู้ใหญ่

3.2 วิทยากรโดยศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ หัวหน้ากลุ่มงานติดตามและประเมินผล บรรยาย แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเทียบโอนผลการเรียนเข้าสู่การศึกษาในระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

3.3 ให้แต่ละคนสรุปความรู้ที่ตนเองได้รับในใบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 5 รายบุคคล ตามรายละเอียดที่กำหนด

3.4 วิทยากรซักถามผู้เข้ารับการฝึกอบรมและสรุป พร้อมทั้งให้ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมทุกคน ตรวจสอบเช็คตนเอง ให้ทำใบบันทึกผลการเรียนรู้ 1-5 ให้แล้วเสร็จเพื่อจัดส่งต่อไป

4. การวัดและประเมินผล

4.1 การประเมินผลระหว่างฝึกอบรมใช้วิธีการสังเกตความสนใจในการจดบันทึกซักถามรายละเอียดต่าง ๆ และความสนใจในกระบวนการกลุ่ม

4.2 การประเมินผลหลังการอบรม ตรวจสอบผลการเรียนรู้จากแบบบันทึกผลการเรียนรู้รายบุคคล จากใบบันทึกผลการเรียนรู้ที่ 5

การศึกษาดูงานนอกสถานที่ (เวลา 5 ชั่วโมง)

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมผ่านกิจกรรมนี้แล้ว

1.1 สามารถที่จะมีทักษะการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งได้

1.2 สามารถที่จะนำความรู้ ทักษะ ที่ได้มาพัฒนาการเรียนการสอนในสถานศึกษาของตนเองได้ตามสภาพ ความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

2. เนื้อหาสาระ

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ใน 3 ด้าน คือ การศึกษาสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัย

3. กิจกรรมการเรียนรู้

3.1 วิทยากรนำผู้เข้ารับการฝึกอบรมศึกษาดูงาน การฝึกวิชาชีพ และการเรียนการสอนสายสามัญของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

3.2 วิทยากรนำผู้เข้ารับการฝึกอบรมศึกษาดูงานห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” และการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

3.3 วิทยากรนำผู้เข้ารับการฝึกอบรม ฝึกอบรมวิชาชีพตามความสนใจ

3.4 วิทยากรซักถามผู้เข้ารับการฝึกอบรมและสรุป

4. การวัดและประเมินผล

4.1 การประเมินผลระหว่างฝึกอบรมใช้วิธีการสังเกตความสนใจในการจดบันทึก ซักถามรายละเอียดต่าง ๆ ระหว่างศึกษาดูงาน

4.2 การประเมินผลหลังการจบหลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้แบบประเมินผลการฝึกอบรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

หัวเรื่อง

- 1.1 แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) ประกอบด้วย ปรัชญาหลัก
กรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ของแผน ฯ และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 1.2 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ประกอบด้วย แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกอบด้วย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด ๓
มาตราที่ ๑๕ และ หมวด ๔ ตามมาตรา ๒๒- ๓๐

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้แล้ว สามารถ

- 2.1 อธิบายถึงบทบาทหน้าที่ ขอบข่าย ของสถานศึกษา ในการจัดการศึกษา ตาม
แนวทางการดำเนินงานของ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) และพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้
- 2.2 วิเคราะห์ และสรุปแนวทางการจัดการศึกษาในสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้

แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 1-2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้กำหนดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ในมาตรา ๘๑ ความว่า

“รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยใน ศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น”

จากบทบัญญัติดังกล่าว ได้มีการดำเนินการในกระบวนการทางนิติบัญญัติจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้น โดยให้เป็นกฎหมายแม่บทที่จะเชื่อมต่อกับบทบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ที่สำคัญเพื่อเป็นฐานหลักในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓๓ จึงได้ให้มีการจัดทำแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ซึ่งเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ตามมาตรา ๓๔ ที่กำหนดให้มีแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา แผนพัฒนาการอุดมศึกษา และแผนพัฒนาด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ซึ่งแผน ๔ เหล่านี้ใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและในระดับสถานศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาในด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สอดคล้องกันทั้งประเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๐(๒) แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ และมาตรา ๗๔ แห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อที่จะนำสาระบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) นี้รัฐได้คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย อันมีผลมาจากการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และการที่สังคมไทยก้าวเข้าสู่ในยุคของ โลกาภิวัตน์ และแนวโน้มของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่กำลังจะเข้าสู่เศรษฐกิจยุคใหม่ของสังคมโลก ที่เป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge –Based Economy : KBE)

ซึ่งเป็นยุคที่มีการใช้ความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยหลักในการผลิต เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาความรู้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญ ขอบข่ายของการศึกษาค้นคว้าและการเรียนรู้ต้องเป็นไปอย่างกว้างขวาง รวดเร็ว โดยเฉพาะในด้านของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การปรับตัวและเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของชาติให้มีการพัฒนามากยิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 3-9) แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) ถือว่าเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 15 ปี ที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นการนำเอาสาระของการปฏิรูปการศึกษาตาม พระราชบัญญัติศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และตามนโยบายของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งมีประเด็นหัวข้อที่สำคัญหลายประเด็นในแผนการศึกษาแห่งชาติ ในที่นี้สามารถสรุปภาพรวมของแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในประเด็นที่สำคัญ ๆ ดังนี้

ปรัชญาหลักและกรอบแนวคิด

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

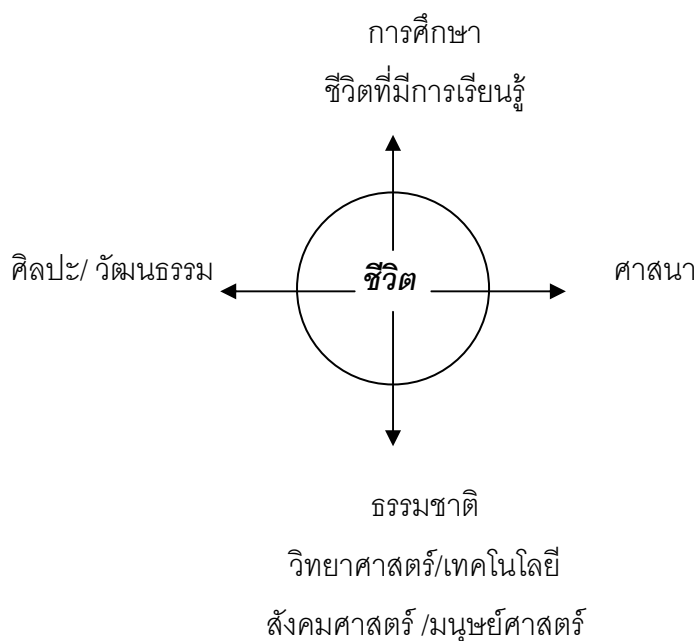
แผนการศึกษาแห่งชาติ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสไว้ในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ มาเป็นปรัชญาพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการด้านต่าง ๆ ของแผน ที่จะดำเนินการต่อไป

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยึดสายกลางที่อยู่บนพื้นฐานของความสมดุล พอดี รู้จักประมาณตนอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เป็นแนวทางในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย เพื่อมุ่งให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย”

กรอบแนวคิด : การเรียนรู้ การศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

หลักการแห่งกรอบแนวคิดของแผนการศึกษาแห่งชาติ จะเป็นแผนบูรณาการซึ่งมีการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สัมพันธ์และเชื่อมโยงเป็นกระบวนการโดยรวมทั้งหมด กรอบแนวคิดด้านบูรณาการนี้คำนึงถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตั้งแต่การวางรากฐานการพัฒนาโดยครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่สำคัญที่สุด ต่อมาเป็นการพัฒนาความรู้และทักษะพื้นฐานที่เด็กและเยาวชนทุกคนต้องเข้าถึงบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ รวมทั้งต้องเป็นการศึกษาที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ใหม่ได้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลให้มีทักษะอาชีพ พัฒนาสมรรถนะเพื่อการแข่งขันและรู้เท่าทันโลก รวมทั้งการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อช่วยให้คนสามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตที่ดีและการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

กระบวนการในการบูรณาการของชีวิต จึงเป็นองค์รวมแห่งการเรียนรู้ที่มีวงจรสอดคล้องซึ่งกันและกัน เป็นองค์รวมของการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและธรรมชาติ อย่างสมดุล พึ่งพาอาศัย ส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน ดังภาพประกอบข้างล่างนี้

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.2545 : 4)

วัตถุประสงค์ของแผน

เพื่อให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ วัตถุประสงค์ของแผนจึงมุ่งพัฒนาคนและสังคมไทยโดยรวม พอสรุปได้ดังนี้

1. พัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา โดยมีมุ่งหมายให้ทุกคนเข้าถึงบริการทางการศึกษาตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มความสามารถและโอกาสในการเรียนรู้ด้วยการจัดการศึกษาทุกระดับและประเภท ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยอาศัยการเรียนรู้จากบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างกว้างไกล ครอบคลุมสถานการณ์ของสังคมไทยและสังคมโลก เพื่อให้การศึกษาเป็นยุทธศาสตร์จัดความยากจน และยุทธศาสตร์ทางปัญญา เพื่อพัฒนาคนได้อย่างเต็มตามศักยภาพตลอดชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่สังคมคุณภาพ

เร่งปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ด้วยการปฏิรูปปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับการ

ดำรงชีวิตในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียนในสิ่งที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด สามารถแสวงหาความรู้ และฝึกการปฏิบัติในสภาพที่จริง รู้จักคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยส่งเสริมและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำ สนับสนุน อำนวยความสะดวก มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งมีการประเมินผลเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้สามารถสร้างคนที่พร้อมด้วยความรู้ คุณธรรม

เร่งปลูกฝังและสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตไทยที่งดงาม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนไทยให้ถึงพร้อมด้วยภูมิรู้และภูมิธรรม ทั้งที่เป็นการเรียนรู้ในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

เร่งพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาที่เน้นการวางรากฐานกระบวนการเรียนรู้แบบวิทยาศาสตร์ ส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ได้รับการฝึกฝนและพัฒนาเฉพาะทางอย่างเต็มตามศักยภาพ ตั้งแต่เยาว์วัยและต่อเนื่องตลอดไป

2. สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยมุ่งพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของคนส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพิ่มพูนความรู้และการเรียนรู้ของคนในสังคมไทย ตลอดจนการสร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้ เพื่อให้เหมาะสมกับการเป็นสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้โดยผสมผสานกับภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม อันทำให้เกิดความรู้ การเรียนรู้ และนวัตกรรมของภาคเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

3. พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาคนและสร้างสรรค์สังคม คุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จะเน้นการส่งเสริมสร้างสรรค์ทุนสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมบนฐานของศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย เพื่อดำรงไว้ซึ่งสังคมคุณธรรมและคุณค่าที่ดีงามเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

เน้นการเข้าถึงบริการการศึกษาสำหรับทุกคนและการปฏิรูปโครงสร้างที่เป็นอยู่ให้เอื้อต่อการสร้างระบบบริหารและการจัดการด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มุ่งเน้นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา จากภาครัฐสู่ภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน และภาคธุรกิจเอกชน เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและมีคุณภาพในการบริหารและการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ในส่วนแห่งความรับผิดชอบของตนเพื่อให้ทุกส่วนในสังคมโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ซึ่งครอบคลุมถึงกลุ่มยากไร้ ผู้อยู่

ห่างไกลที่เสียเปรียบ ผู้อยู่ในกลุ่มเสี่ยง ผู้พิการและทุพพลภาพ ได้เข้าถึงการบริการและการจัดบริการอย่างทั่วถึง

เน้นการพัฒนานาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีการกระจายครอบคลุมในทุกเขตพื้นที่การศึกษา พัฒนาผู้ผลิต ผู้รับ และผู้ใช้ เพื่อให้ทุกคนสามารถแสวงหาและใช้ความรู้ ข่าวสารข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และเป็นไปได้ง่ายขึ้น จะต้องลดช่องว่างของโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการสร้างความรู้ใหม่ ความคู่ไปกับการเพิ่มคุณภาพทางการศึกษาและคุณภาพชีวิตไปพร้อมกัน

เน้นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งระดมทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ด้วยการให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพและประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างหลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ

วัตถุประสงค์ และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์การดำเนินการต่าง ๆ เหล่านี้แต่ละหน่วยงานหรือองค์กร ที่เกี่ยวข้องจะต้องนำแนวทางดังที่กำหนดในแต่ละวัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติที่สรุปข้างต้น มากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบของตน โดยจะต้องคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานด้านการศึกษา คุณภาพ คุณธรรม ความเสมอภาค พร้อมทั้งสร้างมาตรการอันมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศึกษาในทุกระดับ

วัตถุประสงค์ และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ ที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) นี้ จะเป็นการสรุปในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และการจัดศึกษานอกระบบเป็นหลัก เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ ๑ พัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา

1. การพัฒนาทุกคนตั้งแต่แรกเกิด จนตลอดชีวิตให้มีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้

1.1 สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องจัดการศึกษาในรูปแบบและวิธีการที่

หลากหลายทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อเป็นทางเลือกของผู้เรียนซึ่งมีความต้องการและความจำเป็นในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและได้ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด

1.2 สถานศึกษาอาชีวศึกษาจะต้องจัดการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพที่มุ่งให้

ผู้เรียนมีความรู้ทางทฤษฎีควบคู่กับการปฏิบัติ โดยมีสมรรถนะทางเทคนิคและสมรรถนะทั่วไปตาม

เกณฑ์มาตรฐานกำหนด สถานศึกษาอาชีวศึกษาจะต้องมีการวิจัยและพัฒนาเพื่อจับกระแสการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับโลกของงานในอนาคต นำความรู้และการเรียนรู้ที่ได้มาปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอนให้ทันสมัยเสมอ และจะต้องให้บริการด้านการฝึกอาชีพให้กับชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจยกระดับความสามารถเพื่อการประกอบอาชีพเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการศึกษาที่หลากหลายให้กับครูและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อให้เกิดการยอมรับผู้เรียนจากการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความประสงค์จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน โดยไม่รู้สึกรังเกียจว่าเป็นภาระเพิ่ม ที่จะต้องจัดการศึกษาที่หลากหลาย

1.4 สถานศึกษาทำหน้าที่ประสานงานกับแหล่งเรียนรู้หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้ที่เตรียมตัวเป็นพ่อแม่มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการศึกษาบุตรหรือบุคคลในการดูแล

2. การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

2.1 สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเลือกเรียนในสิ่งที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด สามารถแสวงหาความรู้ และฝึกการปฏิบัติในสภาพที่เป็นจริง รู้จักคิด วิเคราะห์แก้ปัญหา สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริง โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำ จัดบรรยากาศ ให้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมความรู้และการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.2 จัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นไทย ความเป็นพลเมือง การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ ที่สำคัญให้สาระของหลักสูตรต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นเป็นสำคัญ

2.3 สนับสนุนพ่อแม่ ผู้ปกครอง คนในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุ ผู้นำทางศาสนา และผู้ประกอบการต่าง ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข

2.4 จัดระบบประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย ทั้งในระดับบุคคล ห้องเรียน โรงเรียน ท้องถิ่น เขตพื้นที่ และระดับชาติ โดยมีการประเมินการเรียนรู้ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างได้สัดส่วนกับการประเมินทางวิชาการ

2.5 จัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสมบูรณ์และเหมาะสมของเนื้อหาสาระที่สอน วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอนให้ทันสมัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

วัตถุประสงค์ ๒ สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้

1. การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อสร้างสรรค์ความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของตน

1.1 สถานศึกษาพัฒนารูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลายเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมกระบวนการคิดและการเรียนรู้ของคนในแต่ละช่วงวัยชีวิต ให้มีความรอบรู้และการดำเนินชีวิตและอย่างมีคุณภาพ

1.2 ส่งเสริม สนับสนุน ให้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้มีโอกาสพัฒนากระบวนการเรียนการสอน โดยมีการบูรณาการเนื้อหาและวิธีการสอนอย่างเหมาะสม มีการใช้สื่อ และริเริ่มสร้างสื่อจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น สื่อจากศิลปะและศิลปพื้นบ้านและถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปัญญา มีคุณธรรม มีความสุขและรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.3 ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจและรู้วิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะและกระบวนการคิด และการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษา การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิต และการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเองต่อไปในอนาคต

1.4 ให้สถาบันผลิตครูปรับปรุงหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนเพื่อผลิตและฝึกอบรมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้ทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ได้อย่างสะดวกและต่อเนื่อง

1.5 สร้างมาตรการและกลไกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้โอกาสสำหรับทุกคนได้เข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นความรู้ด้านวิชาการ ด้านการประกอบอาชีพ และความรู้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในสังคมยุคข้อมูลข่าวสารอย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในและต่างประเทศ

2. การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และการเรียนรู้ของสังคมไทย

2.1 ดำเนินการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มผู้มีความต้องการทางการศึกษาพิเศษ รวมทั้งด้านการผลิต การพัฒนาสื่อและ

เทคโนโลยีการศึกษา เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการจัดการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ได้คุณภาพและประสิทธิภาพ

3. การสร้างสรรค์ประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้ เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้

3.1 สถานศึกษาทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน หรือคลังความรู้ที่สอดคล้องกับสภาพของทรัพยากรและสังคมไทย พร้อมจะแลกเปลี่ยนและพัฒนาพร้อมกับชุมชนอยู่เสมอ รวมทั้งการให้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ และปัจจัยซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชนและการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข

3.2 สร้างความตระหนักให้ครู คณาจารย์ และผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยี ร่วมกับองค์กรประชาคมในท้องถิ่นค้นหาความรู้ แหล่งเรียนรู้ และศักยภาพของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนและส่งเสริมให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ ๓ พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้

1. การจำกัด ลด ขจัดปัญหาทางโครงสร้างที่ก่อให้เกิด และ/ หรือคงไว้ซึ่งความยากจนขัดสน ด้อยทั้งโอกาสและศักดิ์ศรีของตนและสังคม เพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม

1.1 สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนซ่อมเสริมเป็นพิเศษสำหรับนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาส และผู้อยู่ในภาวะยากลำบาก เพื่อเสริมความพร้อมและความสามารถในการเรียนรู้

1.2 ส่งเสริมให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้อยู่ในภาวะลำบากมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นตามความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่

1.3 วางแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานให้ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ และดำเนินการตามแผนอย่างจริงจังเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาบุคลากร การจัดระบบเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ กำกับดูแล ตลอดจนสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน

1.4 ส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น โดยสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่และบทบาทที่ถูกต้อง เหมาะสม และสนับสนุนให้องค์กรประชาคมเป็นผู้ดำเนินงานกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้และทำงานร่วมกัน

2. การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและการพัฒนาประเทศ

2.1 ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และการจัดการศึกษาทางไกล เพื่อให้บริการการศึกษาทั่วถึง ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และผู้อยู่ห่างไกล รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นความรู้ทั่วไปและข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันตลอดชีวิต

2.2 จัดให้ผู้จบการศึกษาภาคบังคับมีความรู้ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในแต่ละระดับอย่างเหมาะสม

2.3 มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ความรู้ และสื่อความรู้ประเภทต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เปิดโอกาสให้บุคลากรของโรงเรียนและประชาชนทุกคนสามารถเข้ามาใช้บริการได้อย่างสะดวก กว้างขวางโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หรือเสียค่าใช้จ่ายในอัตราที่เหมาะสมกับสาธารณชนและอัตราพิเศษสำหรับการศึกษา

สรุปรวม จากกรอบภาพรวม ปรัชญาหลักการแนวคิด และวัตถุประสงค์ของ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) จะเห็นได้ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักพื้นฐานในการกำหนดแผน โดยมีการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม รวมถึง ธรรมชาติ มาบูรณาการเชื่อมโยงเป็นกระบวนการ โดยมี “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดชีวิต มีความสมดุลทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม และมุ่งไปสู่การอยู่ดีมีสุขของคนไทยทั้งปวง จากปรัชญาพื้นฐานและกรอบแนวคิด หากวิเคราะห์แล้วเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ มุ่งที่จะพัฒนาในหัวข้อประเด็นใหญ่อยู่ 2 ประการ คือ

1. มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งในด้านของร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. มุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพและมีความเข้มแข็ง โดยมีการ สมดุลกัน 3 ด้านคือ ด้านของสังคมที่มีคุณภาพ ด้านของสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และด้านของสังคมที่มีความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

เพื่อให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวข้างต้น แผนการศึกษาแห่งชาติจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์และแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ โดยมี 3 วัตถุประสงค์หลัก 11 แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ พร้อมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน เพื่อเป็นกรอบให้แก่องค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรประชาคม ภาคประชาชน ภาคเอกชน และสถาบันในสังคม ในการนำวัตถุประสงค์ แนวนโยบาย เป้าหมาย และกรอบการดำเนินงานของแผนการศึกษาแห่งชาติ มากำหนดเป็นแผนพัฒนา ฯ และแผนปฏิบัติการของหน่วยงานในระดับพื้นที่ โดยให้มีแผน

และโครงการรองรับ เพื่อดำเนินงานในชั้นปฏิบัติจะได้สอดคล้องกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ตามสถานภาพแห่งความรับผิดชอบของตน

ส่วนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานั้น วัตถุประสงค์ แนวนโยบาย กรอบการดำเนินงานของแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ มีประเด็นที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงระหว่างการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม รวมถึง ธรรมชาติ แทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะในเรื่องของการบูรณาการการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ที่สำคัญแผนการศึกษาแห่งชาตินี้มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับ “สถานศึกษา” ในการเป็นแกนหลักการพัฒนาทั้งในเรื่องของสื่อ เทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะเสริมสร้างประสบการณ์ ทักษะ และการเรียนรู้ ของผู้เรียน ของชุมชนในท้องถิ่น และองค์กรต่าง ๆ ที่สนใจในการที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพอย่างยั่งยืนต่อเนื่องตลอดชีวิต

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2545: 3-11) คำว่า “การศึกษา” มีความหมาย หมายถึง กระบวนการอบรมบ่มนิสัยให้มนุษย์สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติตนไปในทางที่ถูกต้องและประกอบอาชีพการงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การศึกษาเป็นกระบวนการให้ความรู้และประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนทัศนคติการสร้างจิตสำนึก การเพิ่มพูนทักษะ การปลูกฝังค่านิยม ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม และพัฒนาความคิด โดยมีวัตถุประสงค์ ที่จะให้บุคคลมีความเจริญงอกงามทางปัญญา มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีค่านิยมที่ดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น เป้าหมายของการศึกษามีไว้เพียงเพื่อประโยชน์ของคนแต่ละบุคคลเท่านั้น แต่มุ่งไปสู่ภาพรวมของสังคม เป็นการนำสังคมไปสู่ความเข้มแข็งและมีเอกภาพกระบวนการดำเนินการให้บุคคลได้รับการศึกษานี้ นอกจากรัฐที่เข้ามาบริหารจัดการศึกษาแล้ว ครอบครัว ญาติ รวมทั้งเพื่อนฝูง มีส่วนสัมพันธ์ในการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนกันเองเช่นกัน ดังนั้น การให้การศึกษาจำเป็นที่จะต้องเป็นไปอย่างมีระบบ ต้องมีการจัดการ มีเป้าหมาย มีรูปแบบกระบวนการ มีการลงทุน และมีผู้รับผิดชอบ ทำทุกอย่างให้เป็นระบบเชื่อมโยงกัน ซึ่งเรียกรวมว่า “การจัดการศึกษา”

การจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการหรือในระบบ สำหรับประเทศไทยส่วนใหญ่จัดขึ้นในสถานศึกษาหรือโรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานเฉพาะด้านที่ตั้ง ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ปลูกฝังความรู้ ทักษะ เจตคติ และค่านิยม ให้แก่ผู้เรียน แต่สถานศึกษาหรือโรงเรียนมิใช่เป็นช่องทางเดียว ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในโลกที่มีการพัฒนาการด้านสื่อ เทคโนโลยี ที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาสามารถที่จะทำได้อย่างหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เช่น การศึกษานอกระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาโดยชุมชน การศึกษาในครอบครัว การศึกษาทางไกลโดยผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ เป็นต้น หากวิเคราะห์ภารกิจของการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ที่สำคัญ ประกอบด้วย การเตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ และการพัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริม เกื้อกูลเด็กก่อนวัยเรียนให้มีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ เซาว์ปัญญา ให้มีความพร้อมสำหรับการศึกษาที่สูงขึ้น เป็นการให้บริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ และการให้โอกาสทางการศึกษา รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้โตเต็มตามความสามารถอีกประการหนึ่ง

แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด ๓ ได้กล่าวถึง ระบบการศึกษา ใน มาตราที่ ๑๕ การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย

(๑) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(๒) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(๓) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสโดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็นผล การเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

จากข้อกำหนดเกี่ยวกับระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังกล่าว หากเชื่อมโยง มาสู่ หมวด ๔ ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามมาตรา ๒๒- ๓๐ ที่กล่าวถึง แนวทางการจัดการศึกษา ที่สำคัญ ๆ คือ

มาตรา ๒๒ การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา ๒๓ กล่าวถึง การจัดการศึกษาทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา และ

มาตรา ๒๔ เรื่องของ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังนี้

(๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(๒) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(๕) ส่งเสริมสนับสนุนผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา ๒๕ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ... อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา ๒๖ ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน... ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสเข้าศึกษาต่อและให้นำผลการประเมินมาใช้ประกอบพิจารณาด้วย

มาตรา ๒๘ หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ... ต้องมีลักษณะที่หลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัย

มาตรา ๒๙ ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

มาตรา ๓๐ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

โดยสรุป จากแนวทางการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา ๒๒- ๓๐ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการศึกษานั้น มุ่งไปสู่การพัฒนาการจัดการศึกษา ในเรื่องของ หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ซึ่งหากวิเคราะห์ใน

เชิงลึกลงไป การจัดการเรียนการสอนในลักษณะเดิม คือ สถานศึกษาเน้นการศึกษาในระบบโรงเรียน จะไม่สามารถดำเนินงานตามแนวทางการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดได้ ดังนั้น การศึกษานอกระบบจึงจำเป็นที่จะต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการ พัฒนาการจัดการศึกษาในสถานศึกษามากขึ้น เพราะจากแนวทางการจัดการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น เป็นลักษณะของการนำแนวคิด หลักการ เทคนิค วิธีการ ของการจัดการศึกษานอกระบบ มาขยายขอบข่ายในการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยการ ผสมผสานกับการศึกษาในระบบ ซึ่งสอดคล้องกับ แนวทาง การดำเนินงานเกี่ยวกับหลักการ จัด การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2545 ของกระทรวงศึกษา

ซึ่งในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถที่จะดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางดังกล่าว ข้างต้นได้ ต้องอาศัย ความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ ทักษะ และเจตคติ ที่ดี ของครู อาจารย์ ใน การที่จะดำเนินงานจัดการศึกษา ประเด็นสำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาประสบความสำเร็จทั้งในปัจจุบันและในอนาคต คือ ครู อาจารย์ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับ ระบบการศึกษา โดยเฉพาะ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นหลักของ แนวทางในการดำเนินงานจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

หัวเรื่อง

- 1.1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย ความหมาย ปรัชญา แนวคิด หลักการ และจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.2 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้นี้แล้ว จะสามารถ

- 2.1 อธิบายความหมาย ปรัชญา แนวคิด หลักการ และจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้
- 2.2 อธิบายและเปรียบเทียบถึงความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้

การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Nonformal Education)

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของการศึกษานอกระบบ ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้ให้คำจำกัดความของการศึกษานอกระบบไว้หลายทัศนะต่าง ๆ ดังนี้

คุม (สุมาลี สังข์ศรี. 2540 : 2 ; อ้างอิงจาก Coombs. 1973.) ได้ให้คำนิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาภาคปกติ ไม่ว่ากิจกรรมจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมต่างหาก หรือเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกิจกรรม อื่น ๆ เป็น กิจกรรมที่มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียนที่ได้กำหนดเป็นเป้าหมายและอย่างมีความมุ่งหมาย

โกวิท วรพิพัฒน์ (2523.) ได้ให้ทัศนะว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง ประสบการณ์ และกิจกรรมที่จัดนอกระบบการศึกษาในโรงเรียนปกติ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ ให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีสัมมาอาชีพและหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น

ปฐุม นิคมานนท์ (2528 : 51) ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่สังคมสนใจจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะนอกเหนือจากการเรียนตามปกติในโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวอาจจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นใด ทั้งนี้เพื่อมุ่งสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ตามแต่ละบุคคลจะสนใจ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๓ ระบบการศึกษา มาตรา ๑๕ (๒) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545 : 10) ระบุไว้ว่า การศึกษานอกระบบ เป็น การศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

สุมาลี สังข์ศรี (2540 : 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งอาจเป็นเด็กก่อนวัยเรียน เด็กในวัยเรียนซึ่งได้ศึกษาในโรงเรียนระดับหนึ่งแต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ หรือ อาจเป็นผู้ใหญ่วัยทำงาน หรือ ผู้สูงอายุซึ่งพลาดโอกาสศึกษาเล่าเรียนเมื่ออยู่ในวัยเรียนด้วยสาเหตุต่าง ๆ การศึกษาดังกล่าวนี้อาจจัดให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ไม่มีการจำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านที่จะเป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่านการเขียน การคิดคำนวณเบื้องต้น ความรู้ทางด้านทักษะการประกอบอาชีพ ตลอดจนความรู้และข่าวสารข้อมูลที่ดี

เป็นปัจจุบันในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม

จากความหมายและทัศนะที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนพอที่จะสรุปได้ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบ ที่ถูกจัดขึ้นโดยหน่วยงานทางการศึกษา สถาบันต่าง ๆ ในสังคม ที่จัดขึ้นเพื่อให้โอกาสที่สองแก่บุคคล ที่พลาดโอกาสจากการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่ว่าสาเหตุใดก็ตาม เป็นการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ ตามความต้องการ ความสนใจ และโอกาสที่พึงจะได้รับ เพื่ออยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

ปรัชญาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

คำว่า “ปรัชญา” (Philosophy) ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายว่า “วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง” วิไล ตั้งจิตสมคิด (2531 : 35) ได้ให้ความหมายว่า เป็นศาสตร์ชนิดหนึ่งที่มีผู้ศึกษาระบวนการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความคิดและความประพฤติของมนุษย์ ปรัชญามักกล่าวถึงหลักการหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทั่ว ดลจดจนความรู้ และสรรพสิ่งที่มียู่ตามความเป็นจริง ภิญญู สาร. (ม.ป.ป. : 30) ได้ให้ความหมายว่า ในทัศนะของคนโดยทั่วไป คำว่า ปรัชญา หมายถึง การประมวลความคิดเห็นของบุคคลซึ่งใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่าง ๆ ความคิดเห็นดังกล่าวของแต่ละบุคคลไม่จำเป็นต้องตรงกัน ซึ่งความจริงปรัชญา คือ ศาสตร์ชนิดหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ที่จะจัดหมวดหมู่หรือระบบความรู้สาขาต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือทำความเข้าใจ และแปลความหมายข้อเท็จจริงต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์แบบ ปกติปรัชญาจะประกอบด้วยวิชาตรรกวิทยา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ อภิปรัชญา และศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้ทั้งปวงของมนุษย์ ซึ่งโดยทั่วไปปรัชญาจะกล่าวถึงเรื่องใหญ่ ๆ อยู่ 3 เรื่อง คือ

1. ความจริงที่ปรากฏอยู่จริง ซึ่งเป็นศาสตร์สาขาที่เรียกว่า Ontology
2. ความรู้ที่จะอธิบายความจริง ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เรียกว่า Epistemology
3. ความมีจรรยาบรรณและความงามต่าง ๆ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เรียกว่า Ethics และ

สุนทรียศาสตร์ Aesthetics

หากนำคำว่า ปรัชญามารวมกับคำว่า การศึกษา แล้ว พอที่จะสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษา ก็คือ ทัศนคติและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ซึ่งปรัชญาการศึกษาของแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกัน และขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นของแต่ละประเทศ

สำหรับ ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประเทศไทย อุ่นตา นพคุณ. (2528 : 17) ได้สรุปว่า เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อ ปี 2513 ที่กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย ในการประชุมเรื่องการวางแผนครอบครัว โดย ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ซึ่งเป็นหนึ่งในตัวแทนของประเทศไทย ได้กล่าวในที่ประชุมใช้คำว่า

คิดเป็น และได้อธิบายคำว่า คนคิดเป็น ว่า “บุคคลที่คิดเป็น จะสามารถเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีระบบ บุคคลผู้นี้จะสามารถพินิจพิจารณาสาเหตุของปัญหาที่เขากำลังเผชิญอยู่ และสามารถรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับทางเลือก เขาจะพิจารณาข้อดีข้อเสียของแต่ละเรื่องโดยใช้ความสามารถเฉพาะตัว ค่านิยมของตนเอง และสถานการณ์ที่ตนกำลังเผชิญอยู่ ประกอบการพิจารณา” นับตั้งแต่นั้นมาประเทศไทยก็ยอมรับในปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนของคำว่า “คิดเป็น” จนถึงปัจจุบัน

และการที่บุคคลจะเป็นผู้ที่คิดเป็นนั้น จำเป็นที่จะต้องให้การศึกษา ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงเป็นการที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการใช้ความคิดจนเป็นผู้ที่คิดเป็น และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น ทำชีวิตให้มีคุณภาพ การคิดเป็นจึงเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา และเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามที่ตนปรารถนา ซึ่งองค์ประกอบของการคิดเป็นประกอบด้วย 3 ประการที่สำคัญ คือ

1. ความรู้ที่เป็นวิชาการ (Academic Knowledge)
2. ความรู้ทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม (Knowledge of Society and Environment)
3. ความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Knowledge of life)

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด เป็นแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนทั้งสิ้น ซึ่งหากวิเคราะห์และเปรียบเทียบกันระหว่างปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนกับปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อให้เกิดความแจ่มชัดขึ้น แอชฟอร์ด (วิลเลียม ดั้งจิตสมคิด.2531 : 42; อ้างอิงจาก Axford. 1969 : 105) ได้เปรียบเทียบและสรุปรายละเอียดดังนี้

ตาราง 1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบกันระหว่างปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนกับปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียน	ปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน
1. สิ่งที่พิจารณาสิ่งแรกคือ ปัญหา	1. สิ่งที่พิจารณาสิ่งแรกคือเนื้อหาวิชา
2. โปรแกรมหรือหลักสูตรสร้างขึ้นตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน	2. นักเรียนต้องปรับตัวให้เข้ากับหลักสูตรที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า
3. เรียนจากการกระทำ	3. เรียนจากการอ่านและฟัง
4. วิธีการเรียนใช้สถานการณ์จากชีวิตจริง	4. วิชาการสัมพันธ์กับอดีตหรืออนาคต มากกว่าที่จะคำนึงถึงปัจจุบัน
5. มุ่งให้ความสนใจในตัวนักเรียน ตัวนักเรียนคือแหล่งความรู้	5. มุ่งสนใจตำรา ความรู้คือสิ่งที่สะสมถ่ายทอดต่อกันมา
6. แหล่งความรู้ที่ดีที่สุดคือประสบการณ์ของผู้เรียน	6. แหล่งความรู้คือประสบการณ์ของผู้อื่น
7. ให้ความสำคัญที่งาน การใช้เวลาวางให้เป็นประโยชน์ ชีวิตครอบครัว การปรับปรุงชีวิตของส่วนรวมหรือชุมชน	7. ให้ความสำคัญที่วิชาต่าง ๆ ประกาศนียบัตร ปริญญา และการสอบ
8. ครู คือ ที่ปรึกษา ผู้ชี้แนะ ผู้ให้กำลังใจ แหล่งความรู้	8. การแสวงหาความรู้ ครูผู้สอนเป็นผู้กำหนดขอบข่าย
9. ประสบการณ์ของผู้เรียนเปรียบเสมือนตำราเรียน	9. ครู อาจารย์ ตำรา และหลักสูตรเป็นสิ่งที่สำคัญอันดับแรก
10. ผู้เรียนกำหนดหลักสูตร	10. ครู อาจารย์ เป็นผู้กำหนดหลักสูตร
11. การอภิปรายเป็นกิจกรรมการเรียนรู้	11. ใช้การบรรยายในการให้ข่าวสารข้อมูล
12. การเรียนเพื่อประโยชน์สำหรับการหาเลี้ยงชีพ	12. เรียนเพื่อรับปริญญาชั้นสูง หรือเตรียมตัวเพื่อให้ความชำนาญพิเศษทางด้านใดด้านหนึ่ง
13. สิ่งที่เรียนไปแล้วใช้ประโยชน์ขณะนั้น	13. สิ่งที่เรียนไปแล้วเพื่อใช้ประโยชน์ในอนาคต
14. เป็นการเรียนที่ไม่มีหน่วยกิต	14. เป็นการเรียนที่มีหน่วยกิต

สรุปรวม จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ปรัชญาที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบนั้นมีความแตกต่างจากปรัชญาของการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่น การศึกษานอกระบบได้

ใช้หลายปรัชญามาผสมผสานกันโดยมีปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นตัวหลักและมีปรัชญาอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง อันได้แก่ ปรัชญากลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ที่เน้นในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล บุคคลจะมีความต้องการและความคาดหวังที่แตกต่างกัน ปรัชญาพัฒนาการนิยม (progressivism) ปรัชญาในกลุ่มนี้เน้นในเรื่องของคุณภาพชีวิต พัฒนาสังคมและการศึกษาเพื่อความเป็นประชาธิปไตย ปรัชญากลุ่มปฏิรูปนิยม (Radicalism) เน้นที่การศึกษาเพื่อแก้ปัญหา หรือการเปลี่ยนแปลงในเชิงปฏิรูป และปรัชญาในกลุ่มอัตถิภาวนิยม (Existentialism) เป็นกลุ่มปรัชญาที่เน้นในเรื่องของการส่งเสริม การพัฒนาตนเอง การรู้จักตนเอง การพึ่งพาตนเองซึ่งปรัชญาในกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์และใกล้เคียงกับปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต

ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตนั้น จะเน้นที่บุคคลจะได้รับการศึกษาอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงตาย การศึกษามีได้จบลงเมื่อบุคคลนั้นจบจากสถานศึกษาเท่านั้น เพราะเมื่อบุคคลสำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ จากสถานศึกษาแล้ว บุคคลเหล่านั้นจะต้องออกมาเผชิญชีวิตกับสภาพแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นช่วงที่ยาวนานกว่าช่วงที่อยู่ในสถานศึกษา ในช่วงนี้ การศึกษาจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเอง และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการเรียนรู้ต่าง ๆ ไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นมาจากรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียว การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นที่บ้าน ชุมชน หรือสถานที่อื่น ๆ ซึ่งเกิดขึ้นภายนอกโรงเรียน บุคคลอาจที่จะได้รับการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือการศึกษาตามอัธยาศัย หรืออาจได้รับการศึกษาทั้งสามรูปแบบ ในลักษณะผสมผสานกันก็ได้ ดังนั้นการศึกษาควรเกิดขึ้นได้โดยตลอดไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ที่สำคัญการศึกษาไม่ควรเป็นกิจกรรมที่แยกต่างหากจากการดำเนินชีวิตประจำวัน ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตนี้ ถือว่าเป็นปรัชญาหลักที่การศึกษานอกระบบโรงเรียนยึดเป็นแนวทาง

จากการประยุกต์ใช้ปรัชญาต่าง ๆ มาผสมผสานกันโดยยึดปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตเป็นแกนหลัก ดังนั้นการศึกษานอกระบบจึงมีหลักการที่สำคัญ คือ เน้นที่ความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมและทั่วถึง ส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นในกฎ ระเบียบ เวลา สถานที่ จัดการศึกษาที่หลากหลายรูปแบบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง ส่งเสริมการมีส่วนร่วม คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่สำคัญสิ่งที่เรียนรู้ควรที่จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 5)

แนวคิด และหลักการในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

มัลคอล์ม โนลส์ (Malcolm S. Knowles.) นักการศึกษาผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียง ทฤษฎีด้านการศึกษาผู้ใหญ่ของ Knowles. เป็นการรวมเอาความคิดมาจากหลักจิตวิทยาของกลุ่มมนุษยศาสตร์

ผนวกกับการเรียนรู้โดยวิธีการเข้าถึงระบบ โดย Knowles. ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นที่เผยแพร่ในอดีตมานั้น เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้า สังเกตการณ์เรียนรู้ของสัตว์กับเด็ก ดังนั้น Knowles. จึงได้ศึกษาค้นคว้า และเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ขึ้น ซึ่งเรียกว่า Andragogy หมายถึง กิจกรรมที่มีการควบคุมอย่างตั้งใจและอย่างเชี่ยวชาญที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้ใหญ่ โดยมีความเชื่อเช่นเดียวกับนักมนุษยศาสตร์ว่า การเรียนรู้จะเรียนได้มากที่สุดเมื่อวิธีการและเทคนิคการสอนทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสมมติฐานที่อยู่เบื้องหลังแนวคิดเรื่องการศึกษผู้ใหญ่ คือ ผู้เรียนผู้ใหญ่มีความต้องการทางด้านจิตวิทยาที่ต้องการเป็นตัวของตัวเอง (Self-directing) และในขณะเดียวกันก็ต้องการให้คนอื่นเห็นว่าเขาเป็นตัวของตัวเองด้วย ฉะนั้น ครูไม่ควรครอบงำความคิด หรือนำความคิดของตนไปให้ผู้เรียนซึ่งผู้ใหญ่ แต่ควรให้ความรับผิดชอบในการเรียนมาจากตัวของผู้ใหญ่เอง ทฤษฎี Andragogy ของ Knowles ประกอบด้วยขั้นตอนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นตอนที่กลุ่มผู้เรียนและผู้เข้าร่วมกันกำหนดรูปแบบพฤติกรรม
ความสามารถและลักษณะที่ผู้เรียนต้องการ

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นที่ต้องจัดประสบการณ์ในหลักสูตร เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้สำรวจ
ความสามารถของตนที่มีอยู่เมื่อเทียบกับแบบแผนที่วางไว้ ซึ่งในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ต้องใช้เทคนิควิธีการหลากหลายรูปแบบ เช่น การเล่าเรื่องจากประสบการณ์จริง
การแสดงบทบาทสมมติ การสร้างสถานการณ์จำลอง เป็นต้น ซึ่งอาจนำมาใช้ในการส่งเสริมประสบการณ์

ขั้นที่ 3 ผู้นำช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นความไม่พึงพอใจหรือช่องว่างระหว่างแบบแผนที่วางไว้
กับระดับความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ขั้นที่ 4 ขั้นสุดท้ายโดยถือตามความไม่พึงพอใจหรือช่องว่างระหว่างเกณฑ์ ผู้เรียนจะเป็น
ผู้กำหนดแนวทางให้ตรงกับความต้องการ ดังนั้นผู้เรียนจะได้เรียนจากแรงจูงใจ

จากแนวคิดดังกล่าว พอที่จะสรุปได้ว่า

1. การที่บุคคลจะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ บุคคลควรที่จะได้รับการศึกษาเพื่อที่จะสามารถเป็นคนที่คิดเป็น สามารถที่จะใช้ความคิดในการผสมผสานระหว่างตนเองและสิ่งแวดล้อมได้
2. การเรียนรู้ของบุคคลนั้นมิใช่จะอยู่ในเฉพาะในสถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้นแต่อาจที่จะเกิดขึ้นได้นอกระบบโรงเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ
3. การศึกษาครูและนักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการวิเคราะห์ใคร่ครวญ

4. การศึกษาต้องให้บุคคลมีคุณภาพอย่างแท้จริง มิใช่ให้แต่ความรู้ การศึกษาจะต้องให้บุคคลสามารถมีความรู้เพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการสร้างสรรค์สังคม ได้มีผู้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้หลายประเด็นด้วยกัน ซึ่ง การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้บริการโอกาสทางการศึกษาแก่บุคคล กลุ่มบุคคล ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ทุกท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน รวมไปถึงผู้ที่ต้องการพัฒนาเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและทันต่อเหตุการณ์ เพื่อให้บุคคลสามารถที่จะแก้ปัญหา แก้ไขสถานการณ์ ปรับตัวและดำเนินชีวิตให้เข้ากับสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว สุนทร สุนันท์ชัย (ทวีป อภิลิทธิ. 2523 : 37) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 3 ประการใหญ่ คือ

1. เป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักวิธีคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ นำข้อมูลจากหลาย ๆ ด้านมาประกอบการคิดและตัดสินใจ ซึ่งจะได้มาจากการพิจารณาถึงสภาพและขีดความสามารถของตนเอง การพิจารณาถึงสภาวะของสิ่งแวดล้อม และการคำนึงถึงข้อเท็จจริงทางวิชาการมาประกอบกัน

2. เสริมสร้างทักษะ ให้ประชาชนมีฝีมือที่จำเป็นต้องใช้ประกอบกิจเพื่อการกินดีอยู่ดี ได้แก่ การส่งเสริมความรู้และทักษะด้านวิชาชีพ โดยจัดทำหลักสูตรระยะสั้นให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นและความต้องการของประชาชน

3. จัดแหล่งบริการข้อมูล ข่าวสารสำหรับประชาชน ได้หาความรู้เพิ่มเติมและให้สามารถทราบข่าวตลอดจนความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทันต่อเหตุการณ์ เพื่อช่วยประชาชนได้มีข้อมูลส่วนหนึ่ง สำหรับประกอบการพิจารณาแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545 : 36) ได้สรุปแนวทางการดำเนินงานของการศึกษานอกระบบ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การสอนอ่านและเขียน ไปจนถึงการศึกษาสายสามัญซึ่งเทียบเท่าระดับชั้นต่าง ๆ ของการศึกษาในระบบโรงเรียน

2. เป็นการให้ความรู้และฝึกทักษะในเรื่องของอาชีพที่หลากหลายตามความต้องการสังคมและท้องถิ่น โดยมีทั้งการฝึกอาชีพระยะสั้นและระยะยาว

3. เป็นการให้ความรู้ทั่วไปและข้อมูลข่าวสารทั่วไปที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น สุขภาพอนามัย หน้าที่พลเมือง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ซึ่งในด้านของเนื้อหาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายตามแนวทางการดำเนินงานประกอบไปด้วยเรื่อง

1. เนื้อหาที่เป็นความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต ประกอบด้วย การอ่าน การเขียน การคำนวณ หน้าที่พลเมืองที่ดี ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม และทักษะในการติดต่อสื่อสาร
2. เนื้อหาวิชาชีพในสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ
3. ความรู้และทักษะที่จะช่วยให้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. ความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความรู้ทางด้านสุขภาพ สังคม ชุมชน ประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ที่บุคคลต้องเผชิญ เพื่อเป็นการฝึกให้รู้จักวิเคราะห์และแก้ปัญหา

โดยสรุป จากหลักปรัชญาต่าง ๆ รวมไปถึงจนถึงหลักการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ สามารถที่วิเคราะห์และประมวลหลักการในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้ที่พลาดโอกาสและด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของ เพศ อายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา ความห่างไกลทุรกันดาร ฯลฯ ให้มีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นการให้ความเสมอภาคและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้เพิ่มขึ้น
2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ทำให้ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะผู้เรียนพร้อมเมื่อใดก็จะสามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา
3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความยืดหยุ่นในกฎ ระเบียบต่าง ๆ ไม่เคร่งครัดในระบบระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ผู้เรียนสามารถเข้ามาเรียนได้เมื่อพร้อม สามารถออกได้เมื่อจำเป็น ไม่กำหนดอายุ พื้นฐานระดับการศึกษา ฯลฯ รวมจนถึงความยืดหยุ่นในเรื่องของเวลา สถานที่เรียน ขึ้นอยู่กับความสะดวกและความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก เช่น อาจเรียนในศาลากลางใจบ้าน ในที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ที่บ้านของผู้เรียน ในวันและเวลาตามความต้องการของผู้เรียน เป็นต้น
4. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มผู้เรียน กิจกรรมต่าง ๆ จะจัดขึ้นหลังจากการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแล้ว ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันดังนั้นกิจกรรมที่จัดมักจะแตกต่างกันตามความต้องการของแต่ละแห่ง
5. รูปแบบการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรมีหลากหลายรูปแบบ เพื่อกลุ่มเป้าหมายสามารถที่จะเลือกเรียนได้ตามความสะดวก เช่น บางแบบอาจมีผู้สอน บางแบบอาจ

เรียนด้วยตนเอง มีการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป บางแบบอาจต้องอาศัยสื่อประกอบ เช่น วิทย์ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

6. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เนื้อหาหลักสูตรนอกจากจะยืดหยุ่นแล้วที่จัดจะต้องมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

7. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล วิธีการในการเรียนการสอนจึงต้องมีความหลากหลาย ต้องหาวิธีการสอนที่สร้างแรงจูงใจให้กลุ่มเป้าหมาย ต้องฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักที่จะนำตนเองในการเรียน

8. ผู้สอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่จำกัดเฉพาะครูอาจารย์ อาจเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาจากหน่วยงานต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น

9. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา เป็นการพัฒนาให้กลุ่มเป้าหมายคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักวิเคราะห์ปัญหา เมื่อเกิดปัญหารู้จักหาวิธีแก้และทดลองแก้ปัญหาหลากหลายวิธี เพื่อการแก้ปัญหาจะได้สำเร็จลุล่วงไปได้

10. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นเรื่องของ การนำสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างทันที เพราะกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกโรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการอาชีพและมีภารกิจที่แตกต่างกัน จึงไม่มีเวลาที่จะเรียนเพื่อสะสมความรู้ และนำมาใช้ที่หลังเหมือนนักเรียน เพราะสิ่งสำคัญกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้จะต้องนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ในการทำงานหรือในชีวิตประจำวันทันที

กิจกรรมของการศึกษานอกระบบนั้นเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นในการจัดกิจกรรมจึงควรที่จะต้องยึดหลักการ สรุปได้ดังนี้

- มีความยืดหยุ่น ในกฎ ระเบียบต่าง ๆ เงื่อนไขต่าง ๆ ไม่ตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อให้บุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสเข้ามาศึกษา ในส่วนของเนื้อหาหลักสูตร วิธีการสอน ต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของสิ่งแวดล้อมและกลุ่มเป้าหมาย

- มีความหลากหลาย ในเรื่องของกิจกรรม เนื้อหา โดยให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเลือกได้ตามความต้องการ

- สามารถเข้าถึงได้ง่าย เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มเป้าหมายได้เข้ามาศึกษา ไม่มีกฎเกณฑ์ยุ่งยากในการเข้ามาศึกษา จัดแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัวกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงได้ง่าย

- ให้โอกาสทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของ อายุ อาชีพ เพศ พื้นฐานการศึกษา ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันก็ตาม

- ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต เรียนในสิ่งที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับชีวิตโดยตรงนำสิ่งที่เรียนมาใช้ในการดำเนินชีวิต

จุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษาทุกประเภทนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ การศึกษานอกระบบโรงเรียนก็เช่นเดียวกันจำเป็นที่จะต้องกำหนดความมุ่งหมาย โดยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย เช่น ความต้องการ ความสามารถประสบการณ์ ภูมิหลังของแต่ละคน ความเป็นอยู่ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ต่าง ๆ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2542 :50) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทั้งในเมืองและชนบทซึ่งอยู่นอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษา เพื่อเสริมสร้างทางด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง สิ่งแวดล้อมและสังคมให้ดียิ่งขึ้น

2. เพื่อเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เช่น การอ่านออก เขียนได้ การรู้จักหาข้อมูล และมีฝีมือในการทำงาน

3. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับปัญหาครอบครัว การอนามัย เศรษฐกิจ อาชีพ วัฒนธรรม หน้าที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

ทวีป อภิสัทธ. (2523: 9) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า

1. เพื่อให้ประชาชนอ่านออก เขียนได้ และมีนิสัยรักการอ่าน รักการค้นคว้าจะได้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาวิชาความรู้เพิ่มเติม

2. เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็นโดยใช้เหตุผล และมีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น อันจะช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นปกติสุข

3. เพื่อให้ประชาชนที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในขั้นที่สูงขึ้น เป็นการสร้างภาวะแวดล้อมของการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกันในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องกันไป

4. เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสศึกษาวิชาชีพ แลเพิ่มเติมวิชาความรู้ ในการประกอบอาชีพที่ตนปฏิบัติอยู่ หรือในการที่จะเปลี่ยนอาชีพใหม่ตามความต้องการอันจะเป็นประโยชน์ในการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตน ของครอบครัว ของชุมชน และของประเทศชาติ

5. เพื่อให้ประชาชนได้พัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันของโลก ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตลอดจนมีจิตสำนึกต่อการรับผิดชอบต่อชุมชนของงาน

6. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

7. เพื่อส่งเสริมศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีของชาติ

อุดม เหยกวิงส์ (2523 : 11) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อฝึกอบรมให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้มีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป
3. เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนได้นำความรู้ ทักษะ และทักษะที่จำเป็นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

4. เพื่อส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมอันดีงามซึ่งเป็นมรดกของชาติ

คณะกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ (อ้างใน พุทธชาติ ราชปรีชา. 2524 : 7) ได้วางจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. ให้ทุกคนได้รับการศึกษาตลอดชีวิต
2. ให้ทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัตภาพและชีวิตความเป็นอยู่ และเพื่อ

ยกระดับความเป็นอยู่

3. ให้ทุกคนได้รับการศึกษาวิชาชีพตามความต้องการของบุคคล สังคม ประเทศชาติ และความเหมาะสมของท้องถิ่น

4. ต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับพื้นฐานที่ได้จากการศึกษานอกระบบโรงเรียนและสังคม

5. เพื่อให้รู้จักทำงานด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น

6. ให้มีความเคารพในตัวเอง รู้จักคิดเป็น ภาควินิในความเป็นมนุษย์ของตนเองและ

รักษาอัจฉริยะและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

7. เพิ่มเติมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2545 : 49) ได้สรุปวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่จัดบริการแก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกฐานะ ทุกสภาพความเป็นอยู่ ทุกถิ่นที่อยู่อาศัยอย่างทั่วถึงและเสมอภาคโดยปราศจากข้อจำกัดในเรื่องต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการรับการศึกษา เช่น เวลา สถานที่ วัย ค่าใช้จ่าย ทั้งนี้จะครอบคลุมทั้งผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาและผู้ที่ต้องการความรู้เพิ่มเติม

โดยสรุป การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ เพื่อให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย ความรู้ และจิตใจ ให้สามารถที่จะดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ พึ่งพาตนเอง มีความใฝ่รู้สามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองได้

รวมถึงเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักหน้าที่พลเมืองที่ดี สามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษาใน

จากการศึกษาค้นคว้า มีนักการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ไว้หลายประเด็น เช่น ปฐม นิคมานนท์ (2528 : 55-60) ได้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบ โรงเรียนกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 5 หัวข้อใหญ่ ๆ สุมาลี สังข์ศรี (2540 :14-21)ได้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียน กับการศึกษาในระบบโรงเรียน ไว้ 11 ข้อ รัตนา พุ่มไพศาล (2528 :8-10) ได้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการบริหารการศึกษาในระบบโรงเรียน กับการบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 9 ข้อ แอกซฟอร์ด (สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์.ม.ป.ป. : 1; อ้างอิงจาก Axford. 1969 :77) ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างด้านปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียนกับปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 16 ข้อ จากแนวคิดของนักการศึกษาหลากหลายท่านดังกล่าว พอที่จะสรุปถึงความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่สำคัญ ๆ 9 ประการโดยมีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 2 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษา
ในระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน	การศึกษาในระบบโรงเรียน
1. <u>ด้านวัตถุประสงค์</u> - การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีลักษณะเป็นวัตถุประสงค์ระยะสั้น เฉพาะเจาะจง ตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคม ดังนั้น จะเน้นในเรื่องของทักษะ และทัศนคติที่เฉพาะเจาะจง เห็นผลการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทันที - ไม่ได้มุ่งในเรื่องของประกาศนียบัตร หรือ วุฒิบัตร สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นผลพลอยได้ ซึ่งคุณค่าที่แท้จริงจะอยู่ในตัวกิจกรรมและประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับ ซึ่งจะเห็นผลทันที โดยเฉพาะในเรื่องของวิชาชีพ ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามที่บุคคลสนใจ 2. <u>ด้านของกลุ่มเป้าหมาย</u> - กลุ่มเป้าหมายเป็นบุคคลทั่วไป ทุกช่วงอายุที่ไม่ได้ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน เด็กในวัยเรียนที่ขาดโอกาสเข้าศึกษาในระบบ หรือที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียน ผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้ที่จบการศึกษาและประกอบอาชีพแล้ว ดังนั้น กลุ่มเป้าหมายจึงแตกต่างกันและมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของ อายุ ประสบการณ์ ความต้องการ อาชีพ ฯลฯ	- การศึกษาในระบบมีลักษณะวัตถุประสงค์ระยะยาว เน้นในเรื่องของอนาคต มุ่งให้ผู้เรียนเตรียมตัวสำหรับอนาคต ดังนั้นวัตถุประสงค์จึงเป็นเรื่องทั่วไป ในลักษณะกว้าง - มุ่งเน้นที่ประกาศนียบัตรหรือวุฒิบัตร ซึ่งเมื่อผู้เรียนเรียนจบหลักสูตรแล้วจะได้รับสิ่งเหล่านี้เพื่อเป็นการกำหนดตำแหน่ง และเป็นที่ยอมรับในสังคม ถือว่าเป็นการเตรียมคนให้มีคุณภาพตามวุฒิบัตร ดังนั้นจุดมุ่งหมายสำคัญจึงเป็นเรื่องของวุฒิบัตร เพราะหมายถึงการกำหนดอัตราค่าจ้างในการประกอบอาชีพในอนาคต - กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่อยู่ในวัยเรียน จำกัดในเรื่องของอายุ หากพ้นวัยเรียนถือว่าพ้นเกณฑ์ไม่สามารถเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนได้ ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายจึงมีความคล้ายคลึงกัน

ตาราง 2 (ต่อ)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน	การศึกษาในระบบโรงเรียน
3. ด้านกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ - มีกฎเกณฑ์และระเบียบอยู่บ้างเล็กน้อย และสามารถยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ ได้ เช่น การขาดเรียนจะหยุดเมื่อใดก็ได้เมื่อจำเป็น หรือจะกลับเข้ามาเรียนใหม่เมื่อใดก็ได้เมื่อพร้อมที่จะเรียน ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรม ระยะเวลาเรียน ได้ตามความสนใจของผู้เรียน เป็นต้น 4.ด้านของเวลา - ระยะเวลาสั้น อาจเป็น 6 เดือน 2 เดือน หรือ 1 สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และเนื้อหาของกิจกรรมและหลักสูตรนั้น ๆ - ใช้เวลาว่างในการเรียน กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมนอกเวลา ส่วนมากจะเรียนในช่วงเวลาที่ตนว่างจากงานประจำ ดังนั้น ช่วงเวลาในการเรียนจึงไม่ตายตัวสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน - เป็นเรื่องของปัจจุบัน กิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนจะจัดตามความต้องการการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลและความต้องการของสังคมในช่วงขณะนั้น และสามารถเรียนรู้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่	- มีกฎระเบียบเคร่งครัด ตายตัว เช่น เรื่องของการกำหนดอายุในการเข้าเรียนในแต่ละระดับชั้น กฎระเบียบในการเข้า- ออก จากการเรียน มีการกำหนดความรู้พื้นฐานของผู้เรียนก่อนจะเข้าเรียน เป็นต้น - ระยะเวลายาว ส่วนใหญ่จะไม่น้อยกว่า 1 ปี บาง โปรแกรมการศึกษาในระบบมีระยะเวลาถึง 10 ปี ที่สำคัญเมื่อจบในแต่ละระดับจะมีระดับที่สูงกว่าไว้คอยรองรับ สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงกว่าได้ - เรียนเต็มเวลา ส่วนใหญ่เป็นเวลาราชการหรือเรียนเต็มวัน ซึ่งในช่วงเวลาลักษณะนี้จะเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่สามารถเรียนไปพร้อม ๆ กับประกอบอาชีพได้ - มุ่งในเรื่องของอนาคต การศึกษาในระบบโรงเรียนมุ่งจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในวัยเรียนหรือเยาวชนเป็นหลัก กิจกรรมทางการศึกษาจึงมุ่งเป้าไปที่การเตรียมตัวเยาวชนเพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมในอนาคต

ตาราง 2 (ต่อ)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน	การศึกษาในระบบโรงเรียน
<u>5.ด้านของรูปแบบการจัดกิจกรรม</u> - การจัดกิจกรรมมีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การเรียนด้วยตนเองจากบทเรียนแบบโปรแกรมสำเร็จรูป การเรียนเป็นกลุ่ม การเรียนโดยการใช้วิทยากรท้องถิ่น การเรียนลักษณะฝึกปฏิบัติจริง การเรียนจากสถานประกอบการ การเรียนจากสื่อต่าง ๆ การเรียนทางไกล ฯลฯ ที่สำคัญการจัดกิจกรรมจะยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์	- การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะเป็นลักษณะในชั้นเรียน จะมีกิจกรรมพิเศษเสริมบ้างในบางครั้ง
<u>6.ด้านเนื้อหาหลักสูตร</u> - เนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมต่าง ๆ สร้างขึ้นตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เน้นด้านการปฏิบัติ สิ่งที่น่าไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือใช้ประกอบอาชีพ และผลลัพธ์ที่มุ่งให้เกิดทักษะที่สำคัญ สอดคล้องกับสภาพสังคม และสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น	- เป็นหลักสูตรกว้าง ๆ เน้นเนื้อหาที่เป็นวิชาการ เป็นการปูพื้นฐานในเรื่องของทฤษฎี และใช้หลักสูตรเหมือนกันหมดแม้จะอยู่คนละท้องถิ่น จึงทำให้ลักษณะของเนื้อหาหลักสูตรมีความแตกต่างจากสภาพความเป็นอยู่ในแต่ละสังคม
<u>7.ด้านผู้สอน</u> - เป็นใครก็ได้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ ความชำนาญ ในด้านต่าง ๆ เพราะฉะนั้นผู้สอนหรือวิทยากร จึงมีความหลากหลาย มีทั้งนักวิชาการ ชาวไร่ ชาวนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่มีความหลากหลาย	- เป็นครูที่มีคุณวุฒิและคุณสมบัติในด้านวิชาชีพที่ตนเองสอน เป็นครูประจำอาจมีการเชิญวิทยากรภายนอกบ้างในบางครั้ง
<u>8.ด้านสถานที่เรียน</u> - มีความหลากหลายแล้วแต่ความเหมาะสม และสะดวกของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนมากจะจัดตามสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนแต่ละท้องถิ่น บางครั้งมีหน่วยเคลื่อนที่ออกไปให้บริการทางการศึกษาขึ้นอยู่กับสภาพของท้องถิ่นนั้น ๆ	- มีอาคารเรียนชัดเจนเป็นส่วน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกือบทั้งหมดเกิดขึ้นในสถาบันหรือในโรงเรียนแทบทั้งสิ้น

ตาราง 2 (ต่อ)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน	การศึกษาในระบบโรงเรียน
9.ด้านการประเมินผลการเรียน - ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว เนื่องจากการเรียนการสอนส่วนใหญ่ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้รับประกาศนียบัตรหรือวุฒิบัตร แต่ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงทันที ดังนั้นการประเมินผลจะเป็นเพียงการวัดดูว่าผู้เรียนเกิดความรู้ เกิดทักษะเพียงใด	- มีการประเมินผลการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา มีการกำหนดกฎระเบียบในการวัดผลแน่นอนตายตัว ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบถึงจะได้รับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตร เพื่อที่จะจบการศึกษาหรือนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

จากตาราง เปรียบเทียบระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียนจะเห็นได้ว่า ด้านวัตถุประสงค์ ด้านกลุ่มเป้าหมาย ด้านของกฎเกณฑ์และระเบียบ ด้านของเวลา ด้านของรูปแบบกิจกรรม ด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านสถานที่เรียน และด้านการประเมินผลการเรียน มีความแตกต่างกันค่อนข้างชัดเจน การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะเป็นรูปแบบที่เอื้อต่อผู้เรียน มีความยืดหยุ่นสูงในทุกเรื่อง เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและสภาพแวดล้อม ถึงแม้ว่าในบางประเด็นอาจจะดูเหมือนว่าขาดรูปแบบ กฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ซึ่งจะต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่ค่อนข้างชัดเจนในเกือบทุกประเด็น มีเป้าหมายแน่นอนตายตัว ซึ่งในบางครั้งอาจทำให้ผู้เรียนเกิดภาวะความตึงเครียดเพราะขาดการยืดหยุ่น แต่การศึกษาทั้งสองระบบนี้ก็มีคุณค่าในตัวเอง และจะมีคุณค่ามากยิ่งขึ้นหากมีการผสมผสาน ส่งเสริม ซึ่งกันและกัน

ใบบันทึกผลการเรียนรู้ (ต่อ)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

การศึกษาจากระบบโรงเรียน

เรื่องที่ 2 (ต่อ)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน

บันทึกสาระสำคัญ

กิจกรรม 2

ขอให้ท่านอธิบายถึงหลักการในการจัด

การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่สำคัญ ๆ 5 ข้อ

[illegible]

ใบบันทึกผลการเรียนรู้ (ต่อ)
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2
การศึกษานอกระบบโรงเรียน

เรื่องที่ 2 (ต่อ)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน
บันทึกสาระสำคัญ

กิจกรรม 3

ขอให้ท่าน อธิบายถึง จุดมุ่งหมายของการศึกษา
นอกระบบโรงเรียน ที่สำคัญ ๆ พอสังเขป

This image shows a blank sheet of white paper designed for handwriting practice. It features two vertical columns of horizontal lines. Each column contains 18 lines, all of which are dashed. The lines are evenly spaced and extend across the width of their respective columns, providing a guide for letter formation and alignment. There are no margins, text, or other markings on the page.

ใบบันทึกผลการเรียนรู้ (ต่อ)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

ความแตกต่างระหว่างการศึกษาการศึกษานอกระบบโรงเรียน กับการศึกษาในระบบโรงเรียน

เรื่องที่ 3 (ต่อ)

ความแตกต่างระหว่างการศึกษาการศึกษานอก
ระบบโรงเรียน กับการศึกษาในระบบโรงเรียน
บันทึกสาระสำคัญ

3. ด้านของเวลา-----

4. ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรม -----

ใบบันทึกผลการเรียนรู้ (ต่อ)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

ความแตกต่างระหว่างการศึกษาการศึกษานอกระบบโรงเรียน กับการศึกษาในระบบโรงเรียน

เรื่องที่ 3(ต่อ)

ความแตกต่างระหว่างการศึกษาการศึกษานอก
ระบบโรงเรียน กับการศึกษาในระบบโรงเรียน
บันทึกสาระสำคัญ

5. ด้านเนื้อหาหลักสูตร-----

6. ด้านการประเมินผลการเรียน -----

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3

หัวเรื่อง

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ประกอบด้วย

2.1 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ หลักสูตรการศึกษาเบ็ดเสร็จพื้นฐาน หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2544 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2544 และ หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2544

2.2 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ ประกอบด้วย หลักสูตรวิชาชีพพระยาสัน กลุ่มสนใจวิชาชีพ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2533 (ปอ.) หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2539 (กศน.ปวช.)

2.3 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ฯลฯ

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้แล้ว จะสามารถ

1.1 สามารถที่จะอธิบายถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ประกอบด้วย การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้

1.2 สามารถที่จะสรุปภาพรวมการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนใน 3 กิจกรรม คือ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้

1.3 สามารถที่จะประยุกต์รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบมาใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามความเหมาะสมได้

การจัดกิจกรรมและเนื้อหาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประเภทของกิจกรรมและเนื้อหาที่จัด ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยขอสรุปรูปแบบการจัดกิจกรรมและเนื้อหาพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่ของกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน (www.nfe.go.th/0405. 2006: Online และ www.nfe.go.th/57.2006 : Online) ดังนี้

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ เป็นการจัดเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาและส่งเสริมให้ประชาชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อนำความรู้ไปปรับปรุงคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น หรือเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป โดยกำหนดหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ไว้ดังนี้หลักสูตรการศึกษาเบ็ดเสร็จพื้นฐาน หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. หลักสูตรการศึกษาเบ็ดเสร็จพื้นฐาน การศึกษาเบ็ดเสร็จพื้นฐานเป็นการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้ไม่รู้หนังสือ ผู้ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ หรือผู้ที่ยังไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้สามารถอ่าน เขียนและคิดคำนวณรวมทั้งการแก้ปัญหา โดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน แก้ไขความเชื่อและวิธีดำเนินชีวิตอันเป็นอุปสรรคต่อการกินดีอยู่ดี เพื่อเป็นการช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชาวชนบท ซึ่งมีหลักสูตรเฉพาะที่หลากหลายสำหรับกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มชาวไทยมุสลิมทางภาคใต้ กลุ่มชนชาวเขาทางภาคเหนือ เป็นต้น หลักสูตรเทียบเท่าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

2. หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขาหลักสูตรประถมศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา พุทธศักราช 2524 เป็นหลักสูตรที่มีรูปแบบเฉพาะสำหรับกลุ่มคนชาวเขาที่ไม่รู้หนังสือในแถบภาคเหนือ และตะวันตกของประเทศไทย โดยเป็นการจัดการศึกษาที่ยึดชุมชนเป็นหลัก มุ่งให้เกิดการพัฒนาแก่บุคคล และชุมชนในเขตภูเขา กรมการศึกษานอกโรงเรียนตั้งใจที่จะขยายการให้บริการทางการศึกษาที่สนองตอบต่อความต้องการและปัญหาของชุมชนชาวเขาโดยเฉพาะ และส่งผลให้ชาวไทยภูเขาที่ไม่รู้หนังสือจำนวนมาก สามารถอ่านออกเขียนได้ หลักสูตรนี้เทียบเท่าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3.หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2544

เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้คงสภาพการอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้และดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีการจัดหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษาดังนี้

ระดับประถมศึกษา (ป.6)

กลุ่มสภาพประสบการณ์พื้นฐาน (บังคับ) 190 สภาพ

กลุ่มสภาพประสบการณ์เสริม เลือกไม่น้อยกว่า 60 สภาพ

รวม 2 กลุ่มสภาพประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 250 สภาพ

ผู้ที่จบหลักสูตรต้องผ่านสภาพประสบการณ์พื้นฐาน (บังคับ) 190 สภาพ และกลุ่มสภาพประสบการณ์ (เลือก) ไม่น้อยกว่า 60 สภาพ การผ่านกลุ่มสภาพประสบการณ์ต่าง ๆ อาจผ่านได้โดยการเทียบโอนผลการเรียนหรือผ่านข้อทดสอบตามเกณฑ์ที่กำหนด ผู้เรียนจะต้องผ่านกลุ่มสภาพประสบการณ์รวมกันแล้วไม่น้อยกว่า 250 สภาพ และใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 500 ชั่วโมง ยกเว้นกรณีมีการเทียบโอนผลการเรียนก็สามารถจบได้ก่อนกำหนด

4.หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2544

เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจากหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา การศึกษาระดับนี้มุ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้ที่ต้องการศึกษาหาความรู้แต่พลาดโอกาสที่จะศึกษาต่อในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะและปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพได้เท่าเทียมกับผู้อื่นสามารถปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพ หลักสูตรนี้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรระดับเดียวกับในระบบโรงเรียนและมีความยืดหยุ่นพอเพียงที่จะให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสามารถ ความถนัดความสนใจ และความต้องการของตน โดยมีการจัดหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนี้

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1.หมวดวิชาบังคับ 4 หมวดวิชา

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. ภาษาต่างประเทศ

2.หมวดวิชาประสบการณ์ ต้องเรียน 4 หมวดวิชา คือ

1. พัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม)
2. พัฒนาทักษะชีวิต 1 (สุขศึกษาและพลศึกษา)

3. พัฒนาทักษะชีวิต 2 (ศิลปะ)

4. พัฒนาอาชีพ (การงานอาชีพและเทคโนโลยี)

3.ต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

การจบหลักสูตรนักศึกษาต้องผ่านหมวดวิชาบังคับ 4 หมวดวิชา และหมวดวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา และต้องผ่านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

5.หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2544 เป็นการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม โดยสามารถเลือกแผนการเรียนและสายวิชาที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายในการเรียนของตน ดังนี้

1. แผน ก. แผนการเรียนเพื่อการศึกษาต่อ เปิดสอน 4 สายวิชา คือ

1.1 สายคณิต-วิทย์ สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในกลุ่มสาขาวิชาเกี่ยวกับการแพทย์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ฯลฯ

1.2 สายศิลป์-คำนวณ สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ พาณิชยศาสตร์

1.3 สายศิลป์-ภาษา สำหรับผู้ต้องการจะศึกษาต่อในกลุ่มวิชาอักษรศาสตร์ มนุษยศาสตร์

1.4 สายทั่วไป สำหรับผู้ต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอื่น ๆ

2. แผน ข. แผนการเรียนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เปิดเฉพาะสายวิชาพัฒนาคุณภาพชีวิต

3.แผน ค . แผนการเรียนเพื่อประกอบอาชีพโดยมีการจัดหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.หมวดวิชาบังคับ 5 หมวดวิชา

1. ภาษาไทย 1

2. สังคมศึกษา 1

3. วิทยาศาสตร์ 1 หรือ 2

4. พลานามัย

5. พื้นฐานวิชาชีพ

2.หมวดวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา

- หมวดวิชาที่กำหนดไว้ในโครงสร้างหลักสูตร

3.รวมไม่น้อยกว่า 8 หมวด

การจบหลักสูตรนักศึกษาต้องผ่านหมวดวิชาบังคับ 5 หมวดวิชา และหมวดวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา และจะต้องผ่านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

วิธีเรียน

การดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญของหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้จัดการการเรียนการสอนออกเป็น 3 วิธี ดังนี้

1.วิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ขร.) ผู้เรียนจะต้องเข้าเรียนในชั้นเรียน

ระหว่างเวลา 17.00 – 20.00 น.

2.วิธีเรียนทางไกล (ทก.) ผู้เรียนสามารถศึกษาด้วยตนเองจาก

เอกสารรายวิชา รายการวิทยุ/โทรทัศน์ และพบกลุ่มสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

3.วิธีเรียนแบบด้วยตนเอง (ตอ.) ผู้เรียนต้องศึกษาด้วยตนเองและ

เข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่มไม่น้อยกว่าร้อยละ 75

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีอาชีพหรือเห็นช่องทางในการทำมาหากิน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีในการทำงานเพื่อการประกอบอาชีพอิสระ อาชีพในตลาดแรงงาน หรือเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน รวมทั้งเพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษาและการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับหน้าที่การงาน โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

1. หลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน

2 กลุ่มสนใจวิชาชีพ

3. หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ พุทธศักราช 2533 (ปอ.)

4. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช

2539 (กศน.ปวช.)

หลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน

หลักสูตรวิชาชีพพระยะสันที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดให้บริการแก่ประชาชน เป็นหลักสูตรที่ใช้เวลาเรียนสั้น ๆ ตามลักษณะของเนื้อหาที่สามารถจบในตัวเอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนา

อาชีพ ประกอบอาชีพอิสระ และพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานเพื่อเข้าสู่ ตลาดแรงงาน เช่น การเพาะเห็ด ตัดผม แปรรูปผลผลิตการเกษตร ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อมโลหะ ช่างซ่อมจักรยาน วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

กลุ่มสนใจวิชาชีพ

เป็นการจัดการศึกษาอาชีพให้แก่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่สามารถจัดได้รวดเร็วเพื่อให้สามารถสนองความต้องการและความสนใจ ของผู้เรียนได้ในทันที โดยมีการรวมกลุ่มผู้ที่สนใจในอาชีพเดียวกันมาเรียน กลุ่มหนึ่ง ๆ มีผู้เรียน 15 คนขึ้นไป มีระยะเวลาการเรียนไม่เกิน 30 ชั่วโมง โดยมีวิทยากรผู้มีความรู้ ความชำนาญ ในเรื่องนั้น ๆ เป็นผู้สอน (สมาชิกกลุ่มรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุฝึก)

หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ พุทธศักราช 2533 (ปอ.)

หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา สำหรับผู้จบระดับประถมศึกษา (ป.6) แล้ว ให้มีโอกาสศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าสู่อาชีพ มีรายได้เกิดขึ้นระหว่างเรียน หรือเรียนจากประสบการณ์ในอาชีพที่ประกอบอยู่ โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษาจนได้ประกาศนียบัตรเทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในระบบโรงเรียนหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2539 (กศน.ปวช.) เป็นหลักสูตร 3 ปี สำหรับผู้เรียนที่จบมัธยมศึกษาตอนต้น และกำลังทำงานในสถานประกอบการ เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และมีทักษะวิชาชีพเฉพาะด้าน ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ ให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ยังเป็นการยกระดับการศึกษาของผู้เรียนให้สูงขึ้น โดยไม่ต้องเสียเวลาทำงาน ผู้ที่เรียนจบหลักสูตรนี้จะได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในระบบโรงเรียน สาขาวิชาที่เปิดสอนมี 17 สาขาวิชา คือ

- คอมพิวเตอร์ธุรกิจ	- การจัดการ
- การโรงแรมและการท่องเที่ยว	- ภาษาอังกฤษธุรกิจ
- ธุรกิจและบริการอุตสาหกรรม	- การดูแลเด็กและผู้สูงอายุ
- ธุรกิจอาหาร	- ผ้าและเครื่องแต่งกาย
- ช่างยนต์	- ช่างอุตสาหกรรมเซรามิก
- ช่างอิเล็กทรอนิกส์อุตสาหกรรม	- ช่างเชื่อมอุตสาหกรรม
- ช่างกลโรงงาน	- ช่างควบคุมงานก่อสร้าง
- ช่างเขียนแบบก่อสร้าง	- อิเล็กทรอนิกส์
- สาขาวิชาเกษตรศาสตร์	

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเสนอโอกาส และทางเลือก เพื่อการศึกษาหา

ความรู้ด้วยตนเองให้แก่ประชาชนทั่วไปให้ได้รับการศึกษา และเพิ่มเติมความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างขวางสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงชีวิตให้ก้าวหน้าและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อ จากชุมชน และจากแหล่งความรู้ ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

ห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งความรู้ของชุมชนที่ให้บริการการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ประชาชนในพื้นที่ระดับตำบลอำเภอ และจังหวัด ในรูปของสิ่งพิมพ์ สื่อทดลอง สื่อโสตทัศนศึกษา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อทดลอง สื่อสาริต และสื่ออื่น ๆ ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล็งเห็นความสำคัญของห้องสมุดประชาชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการด้านการอ่านการศึกษาของประชาชน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากทัศนคติที่พระองค์ทรงมีต่อห้องสมุดในหนังสือเฉลิมพระเกียรติ และบทพระราชนิพนธ์เรื่อง “ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า” ตอนหนึ่งที่ขออัญเชิญมาว่า “ข้าพเจ้าอยากให้เราห้องสมุดที่ดีมีหนังสือครบทุกประเภทสำหรับประชาชน...” เพื่อสนองพระราชปณิธานและร่วมเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสพระชนมพรรษาครบ 3 รอบ ในปี พ.ศ.2534 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้พิจารณาขออนุมัติจากคณะรัฐมนตรีดำเนินการโครงการการจัดตั้งห้องสมุดประชาชนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีอันได้รับพระราชทานนามว่าห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารสำหรับหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านในท้องถิ่นเป็นผู้จัดสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนอ่านหนังสือ ในยามว่าง ช่วยสร้างนิสัยรักการอ่าน และป้องกันการลืมนหนังสือ ได้ใช้ประโยชน์จากการอ่านเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีคณะกรรมการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทำหน้าที่ดูแลรักษาและพัฒนาสถานที่อ่านพิจารณาคัดเลือกหนังสือพิมพ์ รับและเก็บรักษาหนังสือพิมพ์ ซึ่งภาครัฐบาลโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดงบประมาณสนับสนุนเป็นค่าหนังสือพิมพ์รายวันแห่งละ 2 ฉบับ

เรือห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่

เรือห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ เป็นแหล่งความรู้ภูมิปัญญาหนึ่งที่สามารถรุกเข้าถึงตัวผู้ใช้บริการได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถให้บริการกับนักเรียน นักศึกษา เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ริมน้ำ โดยนำสื่อต่าง ๆ ไปให้บริการกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น หนังสือคอมพิวเตอร์ ของเล่นเด็ก นิทรรศการศูนย์วิจัยหนังสือเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริการรับ

บริจาคหนังสือ เอกสาร และสิ่งพิมพ์ที่มีคุณค่าจากประชาชนที่มีจิตศรัทธา เพื่อจัดส่งไปให้แหล่งข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ในชนบทที่ขาดแคลนหนังสืออ่าน เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และโรงเรียนในชนบททางไกลวิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาเป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในรูปแบบของวิทยาศาสตร์เพื่อเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงได้จัดแหล่งความรู้ที่สำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้กับประชาชนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน โดยมีศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาเอกมัย, รังสิต และศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัด 12 แห่ง คือ จังหวัดตรัง ยะลา นครศรีธรรมราช กาญจนบุรี พระนครศรีอยุธยา สมุทรสาครลำปาง นครสวรรค์ สระแก้ว นครราชสีมา ขอนแก่นและอุบลราชธานี เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมดังกล่าว เช่น การจัดค่ายวิทยาศาสตร์ การจัดนิทรรศการการฝึกอบรม การสอนวิทยาศาสตร์ ท้องฟ้าจำลอง การให้บริการสื่อประสม นิทรรศการเคลื่อนที่ รวมไปถึงวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิต ซึ่งเป็นการนำเสนอเนื้อหาสาระที่สอดคล้องและเหมาะสมกับการดำรงชีวิตในชุมชนต่อไป

การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

เป็นการนำเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคมที่ทันสมัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา โดยใช้สื่อที่เป็นรายการโทรทัศน์เสริมให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมใช้กับสื่ออื่น ๆ เช่น สื่อพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงในคุณภาพและมาตรฐานเดียวกัน โดยสำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการดังกล่าว ได้นำออกอากาศทางรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา สถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (ETV) สถานศึกษาและประชาชนที่มีอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียมย่านความถี่ Ku Band ในระบบดิจิตอลสามารถเปิดรับชมรายการโทรทัศน์เพื่อศึกษาดังกล่าวได้ที่ช่อง 17 วิทยุเพื่อการศึกษาเป็นบริการทางการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งทางรายการวิทยุที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดให้แก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้รับข่าวสารข้อมูลที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ รวมถึง ให้ความรู้ต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต โดยศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาทำหน้าที่ผลิตรายการให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ครอบคลุมเนื้อหาความรู้ทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการศึกษา สุขภาพอนามัย ครอบครัว อาชีพ กฎหมาย ดนตรีไทย ดนตรีสากล ธรรมะ การสรุปข่าว โดยจัดออกอากาศทางสถานีวิทยุศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในระบบ FM ความถี่ 92 Mhz และระบบ AM ความถี่ 1161 Khz

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนจรรยาบรรณของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้อง

กับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ และก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้ส่งเสริมและกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนการศึกษาออกโรงเรียนสำหรับผู้ด้อยโอกาสการพัฒนาประเทศที่จะนำไปสู่ความเจริญและมั่นคง จะต้องเน้นการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยผู้ด้อยโอกาสอันได้แก่ เด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เช่น เด็กเร่ร่อน แรงงานเด็ก สตรีกลุ่มเสี่ยง คนพิการผู้สูงอายุที่ไม่มีผู้ดูแล กลุ่มผู้ถูกคุมประพฤติ หรือผู้ต้องขังกลุ่มคนไทยต่างวัฒนธรรม (ชาวเขา ชาวเล) ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า กรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ความสำคัญ โดยจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย และมุ่งพัฒนาผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้น ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม และทักษะฝีมือ เพื่อให้เป็นคนดี มีทักษะในการดำรงชีวิตมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์พึ่งตนเองได้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้ตามศักยภาพ

วิธีการที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน

วิธีการที่ใช้สอนการศึกษานอกระบบที่นักวิชาการศึกษานำเสนอและใช้ในการสอนมีหลากหลายวิธี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 54-55) ได้สรุปวิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจและความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ของผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย
2. ใช้วิธีการหลากหลาย เช่น เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรายบุคคล ให้ผู้เรียนเลือกได้และให้เหมาะสมกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายและสภาพท้องถิ่น
3. ใช้สื่อชนิดต่าง ๆ ช่วยในการเรียนการสอน อาจใช้สื่อหลายชนิดผสมผสานกัน ใช้ระบบการศึกษาทางไกลเข้าช่วย
4. ควรมีความยืดหยุ่นในด้านต่าง ๆ เช่น เวลา หลักสูตร สถานที่เรียน การลงทะเบียน และลดกฎระเบียบต่าง ๆ
5. ควรศึกษารูปแบบและวิธีการรับความรู้และการถ่ายทอดความรู้ที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชนว่าในวิถีชีวิตของเขามีการถ่ายทอดกันอย่างไร มีการรับความรู้ใหม่อย่างไร แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
6. เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญ

สถานการณ์ การแก้ปัญหาและการประยุกต์ใช้ความรู้ ต้องปรับที่ตัวผู้เรียน ผู้เรียนอาจจะยังเคยชินกับการเรียนแบบเดิม คือ คอยเป็นผู้รับเท่านั้น ต้องปรับให้ฝึกคิด ฝึกวิเคราะห์

7. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและการนำตนเอง

8. จัดการเรียนรู้ให้ผสมกลมกลืนกับชีวิต ไม่ควรให้แปลกแยกออกจากการดำเนิน

ชีวิต

9. ควรเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์

10. เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง การฝึกปฏิบัติจริงจนสามารถทำได้

11. ต้องสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักถึงความจำเป็นของ

การเรียนรู้ สร้างนิสัยส่งเสริมเกิดความใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

12. ควรสอนวิธีการในการแสวงหาความรู้ (Learn how to Learn) มากกว่าเน้นการให้เนื้อหาความรู้ ควรใช้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และฝึกการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

13. ครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน เป็นผู้แนะนำช่วยแก้ไขปัญหา ผู้เรียนอาจเป็นทั้งครูและเป็นผู้เรียนในเวลาเดียวกัน

14. ควรใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและวิถีชีวิตในการเรียนรู้

15. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกสถานที่

จากการศึกษาและวิเคราะห์วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นการดำเนินการสอนผู้ใหญ่ ผู้สอนมีความจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนว่าต้องการจะให้เกิดอะไรกับผู้เรียน โดยทั่วไปผู้สอนมักมีความคาดหวังว่าการสอนของตนเองทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมจากไม่รู้เป็นรู้ จากไม่เข้าใจเป็นเข้าใจ ซึ่งการกำหนดเป้าหมายดังกล่าวเป็นการเน้นในการเรียนรู้ข้างต้น เป็นการเรียนรู้แบบผิวเผิน (Surface Learning) ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับผู้เรียน สิ่งที่เป็นประการหนึ่งคือ วิธีการที่ใช้ในการสอนผู้ใหญ่ ซึ่งมีนักวิชาการทางการศึกษาได้นำเสนอและใช้ในการสอนผู้ใหญ่มีด้วยกันหลายวิธี พอสรุปที่สำคัญ ๆ คือ 1) การบรรยาย 2) การสัมมนา 3) การได้วาที 4) การระดมสมอง 5) การอภิปรายกลุ่ม 6) การสาธิต 7) กรณีศึกษา 8) การแสดงบทบาทสมมติ 9) การทำโครงการเป็นกลุ่ม 10) การฝึกงาน 11) การสอนกลุ่มย่อยแบบศูนย์การเรียน 12) เกม 13) การแบ่งกลุ่มย่อย 14) การสัมภาษณ์ 15) การทัศนศึกษา 16) การจำลองสถานการณ์ 17) การถามคำถาม 18) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 19) การอภิปรายทั้งชั้น 20) การศึกษาเป็นกลุ่ม 21) การประชุมรายบุคคล โดยมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1) การบรรยาย (Lecture)

การบรรยายเป็นวิธีการสอนที่ผู้สอนเป็นผู้พูด อธิบายหรือบอกเล่าเนื้อหาแก่ผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้เตรียมการหรือค้นคว้าหรือศึกษาเนื้อหาที่จะสอนและทำการถ่ายทอด ผู้เรียนมีบทบาท

เป็นผู้รับฟังการถ่ายทอด ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะการถ่ายทอดแบบดั้งเดิม ผู้เรียนมิได้มีส่วนร่วมนอกจากเป็นผู้รับ การบรรยายเป็นวิธีการสอนที่นิยมใช้กันมาก ผู้สอนส่วนมากนิยมใช้วิธีการบรรยายเนื่องจากเป็นวิธีการสอนที่เตรียมการได้ง่ายกว่าวิธีอื่น สามารถใช้กับคนจำนวนมาก ปลูกฝังแนวคิดและเจตคติที่ผู้สอนต้องการได้ง่าย

วิธีการบรรยายเป็นวิธีการสอนที่สามารถนำมาใช้ในการสอนผู้ใหญ่ได้ แต่ต้องปรับเทคนิค วิธีการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น หากผู้สอนมีความสามารถในการบรรยาย รู้จักปรับปรุงวิธีการบรรยายให้น่าสนใจ เพิ่มวิธีการ ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ให้มากขึ้น เช่น มีการนำสื่อโสตทัศนูปกรณ์เข้ามาใช้เสริม ใช้วิธีการสอนแบบอื่นมาแทรกในบางจังหวะ เช่น การถาม ตอบ การเล่นเกม การแสดงบทบาท การแบ่งกลุ่มย่อย เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น ทำให้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นวิธีการสอนที่ดีวิธีการหนึ่ง

2) การสัมมนา (Seminar)

การสัมมนาเป็นวิธีการสอนที่ผู้เรียนได้รับการมอบหมายให้ศึกษาเรื่องซึ่งตนมีความสนใจและนำเสนอต่อที่ประชุม หลังจากการนำเสนอก็จะมีอภิปราย วิธีการสัมมนาหากจะให้ได้ผลดีที่สุดควรมีสมาชิก 5-15 คน สมาชิกของกลุ่มจะต้องมีการนำเสนอผลต่อการสัมมนากลุ่มทั้งในรูปแบบของเอกสารและทางวาจา

ในการสอนผู้ใหญ่ ต้องคำนึงถึง ความยากง่ายของหัวข้อซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้เรียนและความสามารถของผู้สอน ผู้สอนมีหน้าที่วิจารณ์ การนำเสนอ ตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นทิศทางและภาพเชิงลึกของสิ่งที่ศึกษา

3) การระดมสมอง (Brain Storming)

การระดมสมองเป็นวิธีการสอนที่สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระต่อปัญหาที่กำหนด ผู้เรียนทุกคนจะมีโอกาสแสดงความคิดและแสดงความคิดเห็น หลังจากนั้นจะมีการวิเคราะห์คำตอบและสรุปประเด็น เพื่อนำเสนอที่ประชุมใหญ่

ในการสอนผู้ใหญ่ ผู้สอนจะต้องกำหนดปัญหา และบันทึกคำตอบทุกคำตอบ ผู้สอนและผู้เรียนจะพิจารณาคำตอบที่เขียนไว้พร้อมกัน โดยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ โดยอยู่บนหลักการและเหตุผลและการยอมรับขอบสมาชิก ผู้สอนจะมีบทบาทกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นหรือตอบอย่างต่อเนื่อง

4) การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)

การสอนแบบอภิปรายกลุ่ม คือ การแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ จำนวน 3-7 คน ต่อกลุ่ม และให้ร่วมอภิปรายในประเด็นหัวข้อที่กำหนดและนำเสนอผลของการอภิปรายต่อที่ประชุมใหญ่ การอภิปรายกลุ่มเป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนจำนวนมาก ความสนใจของสมาชิกมี

ความหลากหลายและผู้สอนต้องการที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ในการจัดอภิปรายกลุ่มให้ได้ผลนั้น ต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้ เช่น ความรู้ในเรื่องที่จะอภิปรายของสมาชิกในกลุ่ม ต้องมีข้อมูลเพียงพอ หัวข้อที่จะอภิปรายไม่ควรเกิน 15 นาที ต้องกระตุ้นให้สมาชิกมีความมั่นใจและมีโอกาสพูด เป็นต้น

ในการสอนผู้ใหญ่การอภิปรายกลุ่มจะเป็นการกระตุ้นความสนใจในการเรียนให้เกิดขึ้น ทำให้ผู้เรียนพบแนวคิดใหม่ ๆ มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เป็นการทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ฟังที่ดี และรู้จักฟังคนอื่น ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน

5) การสาธิต (Demonstration)

การสาธิต เป็นวิธีการที่ผู้สอนแสดงหรือทดลองและอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจ โดยผู้เรียนเป็นผู้ฟัง ผู้ดู พร้อมทั้งจดบันทึก การสาธิตมีหลายลักษณะ เช่น ผู้สอนเป็นผู้สาธิต ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสาธิต ผู้เรียนคนเดียวเป็นผู้สาธิต ผู้เรียนทั้งกลุ่มร่วมกันสาธิต ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้สาธิต เป็นต้น

ในการสอนผู้ใหญ่ การสาธิตที่ดี ผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ รู้ถึงหลักการสอนแบบสาธิตที่มีประสิทธิภาพ จึงจะเป็นการเรียนรู้แบบลึก ในกรณีที่ผู้สอนสาธิตคนเดียวจะเป็นการเรียนรู้แบบผิวเผินเท่านั้น

6) กรณีศึกษา (Case Study)

กรณีศึกษา เป็นกระบวนการที่พัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา โดยการวิเคราะห์จากข้อเท็จจริงหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจะค้นหาวิธีการแก้ปัญหานั้น ๆ ได้ ซึ่งการสอนโดยใช้กรณีศึกษา จะเน้นกระบวนการวิเคราะห์มากกว่าสอนเนื้อหาหลังจากเสนอเนื้อหาแล้วจะมีคำถามซึ่งเป็นประเด็นปัญหาให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์และแก้ปัญหา

ในการสอนผู้ใหญ่ เนื้อหาในกรณีศึกษาต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียนในลักษณะที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงหรือมีโอกาสพบ ซึ่งอาจทำได้ในรูปแบบของเอกสารหรือวิดีโอ การวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอาจทำได้ทั้งแบบรายบุคคล หรือเป็นกลุ่ม คำถามในช่วงท้ายของกรณีศึกษาจะเป็นคำถามที่เน้นการคิดวิเคราะห์ มากกว่าเน้นความจำ เช่น ทำไม ท่านจะทำอย่างไร เมื่อไร เพราะเหตุใด เป็นต้น

7) การแสดงบทบาท (Role Playing)

การแสดงบทบาทเป็นการแสดงในสถานการณ์ที่ต้องการจะศึกษาและอภิปราย โดยมีได้มีการเตรียมบทหรือรายละเอียดที่จะพูด ผู้เรียนจะแสดงออกตามความคิดเห็นของตนในบทบาทที่สมมุติขึ้น

ในการสอนผู้ใหญ่ เมื่อต้องการที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและมีส่วน

ร่วมในการเรียน กระตุ้นหรือเป็นแนวทางในการอภิปราย ฝึกทักษะแก้ปัญหา ฝึกทักษะการเป็นผู้นำ เมื่อนั้นควรจะใช้การสอนแบบแสดงบทบาท

8) การทำโครงการเป็นกลุ่ม (Group Project)

การทำโครงการเป็นกลุ่ม เป็นวิธีการที่ให้ผู้เรียนที่มีความสนใจเหมือนกันช่วยกัน ทำโครงการตามที่ต้องการหรือที่กำหนด วิธีการสอนแบบนี้เป็นวิธีการที่ดีสำหรับการทำให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้ร่วมกัน

การสอนผู้ใหญ่โดยวิธีการให้ทำโครงการเป็นกลุ่ม เหมาะสำหรับการเรียนรู้ที่ต้องการ กระตุ้นให้ผู้เรียนมีการคิด การวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่า ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมทำงานกับ ผู้อื่นทำให้รู้จักวิธีการปรับตัว ปรับความคิดและกระบวนการทำงาน ซึ่งจำนวนผู้เรียนควรอยู่ในระหว่าง 2-4 คน ต่อกลุ่ม ผู้สอนจะทำหน้าที่เสนอแนะและวิจารณ์ ควรหลีกเลี่ยงการบอกให้ทำ เมื่อผู้เรียนทำ โครงการเสร็จแล้วให้นำเสนอผลต่อที่ประชุม

9) การฝึกงาน (Internship)

การฝึกงานเป็นการเรียนรู้ด้วยการสังเกต การฝึกและการมีส่วนร่วมโดยตรง เป็น การร่วมสถานการณ์จริงทำให้ผู้เรียนรู้ถึงความก้าวหน้าและปัญหาที่พบ ประเภทของการฝึกงานขึ้นอยู่กับ เวลาที่มีและความสนใจของผู้เรียน ผู้ฝึกงานต้องอุทิศเวลาอย่างเต็มที่ในการทำงาน ผู้เรียนต้อง เรียนรู่วางงานนั้นทำอย่างไร ต้องรู้วิธีการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นภายในองค์กร การฝึกงานต้อง ใช้เวลา 2-3 สัปดาห์เป็นอย่างน้อย การสอนผู้ใหญ่ โดยการฝึกงานจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้อย่าง หลากหลายหากเป็นไปได้ควรมีการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ฝึกงานคนอื่น

10) การสอนกลุ่มย่อยแบบศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center)

เป็นการสอนแบบกลุ่มย่อยโดยจัดห้องเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นแนวทางการจัด ห้องเรียนโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสเคลื่อนย้ายสถานที่เรียน เรียนเนื้อหาที่มีความแตกต่างกัน ด้วย วิธีการสอนที่ไม่เหมือนกัน ภายในช่วงเวลาที่กำหนด โดยผู้สอนจะแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่ม ประมาณ 6-8 คน ต่อ 1 ศูนย์การเรียนรู้ อาจมี 4-5 ศูนย์ โดยให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเข้าประจำในแต่ละศูนย์ ทำกิจกรรม ต่าง ๆ ตามที่ระบุ เมื่อหมดเวลาที่กำหนดทุกคนต้องเปลี่ยนศูนย์ เนื้อหาที่นำมาจัดในแต่ละศูนย์จะเป็น อิสระต่อกัน สามารถที่จะเรียนเรื่องใดก่อนหลังก็ได้ เวลาที่ใช้แต่ละศูนย์ต้องเท่ากัน

วิธีการสอนแบบนี้เป็นวิธีการสอนผู้ใหญ่ที่น่าสนใจอีกวิธีหนึ่ง เพราะผู้เรียนสามารถมี ส่วนร่วมในการปฏิบัติทุกคน มีการแปรเปลี่ยนความสนใจเมื่อมีการเปลี่ยนศูนย์ อีกทั้งมีโอกาที่จะ เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ หลากหลายรูปแบบ

11) เกม(Game)

เกมเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีผู้เล่นจำนวน 2 คน หรือมากกว่า มีกฎเกณฑ์

ในการปฏิบัติ เติ้จ้องเคาพและมิกติกา และจะมีผู้ชนะ ซึ่งการสอนแบบเกมนี้ เนื้อหาในการสอนต้องเหมาะสมกับวัย ควรเป็นเกมทุกคนส่วนร่วม ควรเป็นเกมทีผู้ชนะเกิดความภาคภูมิใจ แต่ผู้แพ้ต้องไม่หมดกำลังใจ

ในการสอนผู้ใหญ่ เกมที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะเป็นเกมที่ใช้สถานการณ์จำลอง ซึ่งผู้เรียนถูกกำหนดสถานการณ์ให้เล่นเพื่อเรียนรู้กระบวนการต่างๆ แต่ต้องพึงระวังความเหมาะสมกับระดับความเข้าใจและพื้นฐานเดิมของผู้เรียนและเมื่อจบเกมแล้วควรมีการอภิปรายเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน ปัญหาที่เผชิญและวิธีการแก้ปัญหา

12) การแบ่งกลุ่มย่อย (Small Group)

การสอนแบบแบ่งกลุ่มย่อย เป็นการรวมคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยขนาดกลุ่มที่เหมาะสมควรมีประมาณ 7-8 คน เพราะจะทำให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาส มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง โดยให้ผู้เรียนแต่ละคนมีโอกาสรู้จักกัน ช่วยกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันแสวงหาความรู้ และตกลงปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามความคิดเห็นของกลุ่ม

ในการสอนผู้ใหญ่ การสอนแบบกลุ่มย่อยเป็นวิธีการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมได้แสดงความคิดเห็น และแสงความสามารถให้คนอื่นได้รับรู้ รวมทั้งผู้สอนได้มีโอกาสสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นอย่างดี

13) การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์ เป็นการสอนในกรณีที่มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ การสัมภาษณ์จะน่าสนใจเป็นอย่างมากหากวิทยากรไม่มีการเตรียมการล่วงหน้าและทำอย่างเป็นธรรมชาติ ผู้สอนอาจถามคำถาม 2-3 คำถาม หลังจากนั้นจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ถาม ซึ่งในบางครั้งผู้สอนอาจมีการเตรียมการล่วงหน้าบ้าง เช่นอาจส่งข้อความคำถามให้วิทยากรดูล่วงหน้าก็เป็นวิธีการที่ดี

ในการสอนผู้ใหญ่การเลือกวิทยากรต้องระมัดระวัง ต้องแน่ใจว่ามีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องที่ต้องการอย่างแท้จริง และให้วิทยากรพูดในสิ่งที่อยากพูด

14) การทัศนศึกษา (Field Trip)

การทัศนศึกษานั้นเป็นการนำผู้เรียนไปดูของจริง ณ สถานที่นั้น ๆ การสอนผู้ใหญ่ การทัศนศึกษาเป็นเครื่องมือในการสอนที่ดีที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่ผู้สอนต้องมีการเตรียมวิธีการทัศนศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของการติดต่อประสานงาน การคัดเลือกสถานที่ต้องตรงกับเป้าหมายการดูงาน การเดินทางต้องตรงต่อเวลา ยานพาหนะต้องสภาพดี ต้องเตรียมผู้เรียนในเรื่องของการตรงต่อเวลา การเตรียมคำถามล่วงหน้า การชี้ประเด็นว่าควรดูอะไร สิ่งที่จะได้รับการดูงานคืออะไร มีการสรุปเนื้อหาจากที่ไปดูงานทันทีที่กลับมา ผู้สอนจะต้องมีการวางแผนที่ดีซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด

15) การจำลองสถานการณ์ (Simulation)

การจำลองสถานการณ์คือการสมมุติสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ในปัญหาต่างๆ สถานการณ์จำลองที่จัดจะคล้ายกับความจริงเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดความรู้สึกจริง ๆ การจำลองสถานการณ์จะมีความคล้ายคลึงกับการแสดงบทบาท จะต่างกันตรงที่การแสดงบทบาทมีการกำหนดสถานการณ์สมมุติขึ้นมา กำหนดบทบาทให้ผู้เรียนต้องแสดงบทบาทตามสถานการณ์ที่สมมุติโดยไม่มีบทพูด ผู้แสดงต้องแสดงความคิดเห็นของตนตามบทบาทที่กำหนด ในขณะที่การจำลองสถานการณ์จะมีบทหรือ Script ให้ผู้แสดงพูดตาม ผู้แสดงจะต้องแสดงตามบทบาทและเงื่อนไขที่กำหนด

ในการสอนผู้ใหญ่ การสอนแบบการจำลองสถานการณ์จะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน เพราะการสร้างสถานการณ์จำลองจะทำให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วม และสนุกสนาน การจำลองสถานการณ์จะช่วยให้ผู้ใหญ่พัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ เพราะจะเป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนพร้อมก่อนพบกับสถานการณ์จริงได้อย่างดี

16) การถามคำถาม (Questioning)

การถามคำถามเป็นวิธีการสอนที่เมื่อต้องการให้ผู้เรียนเกิดความคิด และต้องการสำรวจความคิดเห็นที่แตกต่าง เป็นการทดสอบความเข้าใจ ความรู้ของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้ เพิ่มความสนใจของผู้เรียน ที่สำคัญเมื่อต้องการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน

ในการสอนผู้ใหญ่ ความสำเร็จในการสอนแบบนี้ ขึ้นอยู่กับผู้สอนว่าจะมีความสามารถในการถามมากน้อยเพียงใด วิธีใช้คำถามซึ่งมีหลายประเภท เช่น คำถามแบบความจำ คำถามแบบรวมความคิด หรือคำถามแบบขยายความคิด รวมไปถึงจนถึง ผู้สอนต้องรู้เทคนิคการถาม เช่น ไม่ถามคำถามหลายคำถามติดต่อกัน มีการเว้นระยะให้ผู้ตอบคิด ผู้สอนต้องไม่แสดงท่าทีดูถูกคนตอบ เป็นต้น

17) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self –Directed Learning)

วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นวิธีการสอนผู้ใหญ่ที่ถูกกล่าวขานกันมาก เป็นวิธีการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนมีความตระหนัก และรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะทำการวางแผนและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ เลือกวิธีที่จะเรียนรู้ เลือกแหล่งข้อมูล และเลือกการประเมินผลด้วยตนเอง

อย่างไรก็ดี รูปแบบของการเรียนรู้ด้วยตนเองมีหลากหลายแนวคิด การที่จะทำให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะต้องรู้วิธีการเรียน ทราบขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง สามารถที่จะบอกได้ว่าตนจะเรียนอะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการจำเป็นมีอะไรบ้าง สามารถที่จะกำหนดเป้าหมาย วิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้จัดการ การเปลี่ยนแปลงได้ด้วยตนเอง (Manager of Change) ลักษณะการเรียนรู้ได้ด้วย

ตนเองดังกล่าว มิได้เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษาในโรงเรียนของคนไทยส่วนใหญ่จะไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่ผู้สอนสามารถที่จะสร้างและฝึกให้ผู้เรียนมีลักษณะเป็นผู้ที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเองได้ โดยการจัดประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น การสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ หรือทำด้วยตนเอง การให้แสดงความคิดเห็น การให้เปรียบเทียบ การให้บอกความแตกต่าง การให้ทำเป็นประจำ การให้ร่วมกันทำ การมอบหมายความรับผิดชอบการให้ทดลองทำ การให้ผู้เรียนทำด้วยตนเองโดยผู้สอนมิให้ความช่วยเหลือ

ฉะนั้น ในการสอนเรียนรู้ด้วยตนเอง บทบาทของผู้สอนที่ควรจะเป็นคือเป็นพี่เลี้ยงหรือผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ส่วนผู้เรียนมีบทบาทคิดวางแผนการเรียนรู้และเลือกวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการสอนผู้ใหญ่วิธีนี้คือ ผู้เรียนส่วนหนึ่งอาจไม่รู้ว่าตนกำลังเรียนรู้ ผู้เรียนส่วนใหญ่จะไม่ทราบว่าตนเองมีวิธีเรียนรู้อย่างไร ความสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนแต่ละคนไม่เท่ากัน วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองมิใช่วิธีที่ดีที่สุด แต่เป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับบุคคลและในสถานการณ์บางอย่างเท่านั้น

18) การอภิปรายทั้งชั้น(Class Discussion)

เป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีจำนวนน้อยกว่า 30 คน สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการอภิปราย วิธีการสอนแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองเหมาะสำหรับการสอนผู้ใหญ่ ถ้าต้องการฝึกให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า หรือปรับเปลี่ยนทัศนคติ เป็นวิธีการที่ดีกว่าการบรรยาย

19) การศึกษาเป็นกลุ่ม (Study Group)

เป็นวิธีการที่มีผู้เรียนจำนวน 3-5 คน ศึกษาประเด็นหัวข้อใหม่ ๆ ร่วมกัน ผู้เรียนจะพบกันนอกเวลาเรียนเป็นประจำเพื่ออภิปรายหรือพูดคุยเกี่ยวกับเนื้อหาซึ่งเรียนมา มีการแลกเปลี่ยนปัญหาของแต่ละคนที่พบ อาจเป็นการเตรียมตัวสอบหรือช่วยกันเรียน ซึ่งการรวมกลุ่มนี้อาจทำหลังการเรียนผ่านไป 2-3 ครั้ง เมื่อผู้เรียนมีความคุ้นเคยกัน ที่สำคัญผู้สอนต้องมีเวลาพบกลุ่มในกรณีที่ผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ วิธีการสอนแบบการศึกษาเป็นกลุ่มนี้เป็นที่นิยมในการจัดการเรียนการสอน การศึกษานอกระบบโรงเรียน

20) การประชุมรายบุคคล (Individual Conference)

วิธีการสอนผู้ใหญ่แบบนี้ ผู้สอนต้องมีเวลาสำหรับผู้เรียนก่อนและหลังการสอน ในช่วงเวลาพัก หรือเวลาใดก็ได้ที่สะดวกสำหรับผู้เรียนและผู้สอน เป็นการช่วยผู้เรียนแก้ปัญหาซึ่งอาจทำได้ด้วยการถามคำถามและเสนอทางเลือกที่หลากหลาย เป็นการปรึกษาหารือเป็นรายบุคคลเป็นช่วงเวลาที่มีผู้เรียนมีข้อสงสัยและอยากซักถาม โดยผู้สอนควรใช้เวลาผู้เรียนซักถามเป็นการส่วนตัว

สรุปรวม วิธีการสอนที่นำเสนอดังกล่าวข้างต้น อาจเป็นวิธีการที่ดีสำหรับบุคคลกลุ่มหนึ่ง แต่ไม่ดีกับอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งไม่อาจนำมาใช้ได้กับผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ใหญ่ได้ทุกวิธี ดังนั้นผู้สอนจำเป็นจะต้องเลือกวิธีการสอนโดยต้องคำนึงปัจจัยในเรื่องต่าง ๆ เช่น ธรรมชาติของผู้ใหญ่ ลักษณะธรรมชาติของผู้ใหญ่ ความจำเป็นเหมาะสมของผู้ใหญ่ อายุ ตำแหน่ง หน้าที่ การงาน ฯลฯ เป็นหลักในการพิจารณาในการใช้วิธีการสอนให้เหมาะสมต่อไป

ใบบันทึกผลการเรียนรู้ (ต่อ)
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 3
 การจัดกิจกรรมและเนื้อหาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

เรื่องที่ 1 (ต่อ)

การจัดกิจกรรมและเนื้อหาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

บันทึกสาระสำคัญ

2. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ มี
รายละเอียดพอสังเขป

[illegible]

ใบบันทึกผลการเรียนรู้ (ต่อ)
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 3
 การจัดกิจกรรมและเนื้อหาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

เรื่องที่ 1 (ต่อ)

การจัดกิจกรรมและเนื้อหาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

บันทึกสาระสำคัญ

3. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

มีรายละเอียด พอสังเขป

[illegible]

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4

หัวเรื่อง

- 1.1 การประเมินผลการเรียนการสอนอกระบบโรงเรียน
- 1.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้แล้ว จะสามารถ

- 2.1 อธิบาย และมีทักษะในการวัดและประเมินผลการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้
- 2.2 สามารถที่จะสรุปบทบาทสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนได้
- 2.3 สามารถที่จะอธิบายรูปแบบของกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิค วิธีการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนได้

การประเมินผลการเรียนของการศึกษานอกระบบ โรงเรียน

จากการศึกษาค้นคว้าความหมายของคำว่า การประเมินผลของนักวิชาการและนักการศึกษา พอสรุปได้ว่า การประเมินผล หมายถึง การกำหนดรูปแบบในการจัดเก็บและการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินงานเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย เพื่อนำผลไปใช้ประกอบในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจในทางเลือกที่เหมาะสมในการบริหารจัดการ

การประเมินผลในประเด็นที่กล่าวถึงในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้จะอธิบายเนื้อหาเกี่ยวกับ การประเมินผลการเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน สมคิด อิศระวัฒน์ (2543 :265) ได้สรุปว่า การประเมินผลการเรียน ผู้สอนควรมีบทบาทหน้าที่ในการประเมินผลผู้เรียนอยู่ 2 แบบ คือ

1. ตรวจสอบดูว่าผู้เรียนได้เรียนอะไร ควรที่จะเพิ่มเติมอะไร แก้ไขตอนไหน การประเมินผลประเภทนี้จะดูความก้าวหน้าของผู้เรียน เพื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อผู้สอนจะได้หาทางปรับปรุงการสอนให้ดียิ่งขึ้น ผู้สอนต้องทำการประเมินตลอดเวลาเมื่อทำการสอน การประเมินผลแบบนี้เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)

2. การประเมินเมื่อสิ้นสุดการเรียน การประเมินประเภทนี้ต้องดูว่าผู้เรียนประสบความสำเร็จระดับใด หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการดูผลรวมในตอนสุดท้ายของการสอน ดูว่าผู้เรียนเรียนแล้วได้ผลแค่ไหน ควรจัดเข้าระดับใด กลุ่มใด การประเมินผลแบบนี้เรียกว่า การประเมินผลรวมหรือการประเมินเมื่อสิ้นสุดการสอน (Summative Evaluation)

สรุป การจัดการเรียนการสอนทุกครั้งในการการศึกษานอกระบบ ควรที่จะยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักในการประเมินผล โดยเฉพาะการประเมินผลระหว่างสอนหรือการประเมินความก้าวหน้า เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุง พัฒนาการสอนโดยทันที การประเมินในลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้ผู้สอนได้ตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง

ในการวางแผนการประเมินผลการเรียนของผู้เรียน ผู้สอนต้องพิจารณาว่า การประเมินผลรวมหรือการประเมินเมื่อสิ้นสุดการสอน (Summative Evaluation) และ การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ควรที่จะใช้ควบคู่กันหรือไม่ และจะใช้วิธีการใดในการประเมินผล ซึ่งมีหลากหลายวิธี ยกตัวอย่างเช่น การสอบ การรายงานผลงาน หรือโครงการ การรายงานความก้าวหน้าส่วนตัว (การรายงานปากเปล่า การอภิปราย) สังเกตความสนใจ ความสม่ำเสมอ (การเข้าเรียน การร่วมทำกิจกรรม ฯลฯ) เป็นต้น ซึ่งในการประเมินผลการเรียนผู้สอนจะแบ่งคะแนนมากน้อยเพียงใดต้องคำนึงถึง จุดมุ่งหมายและลักษณะเนื้อหาเป็นหลัก การประเมินการเรียนรู้นี้เป็นเรื่องของการตัดสินใจคุณภาพ อาจรวมหรือไม่รวมกับการทดสอบ หรือการให้เกรดก็ได้

ในการประเมินผลการเรียนหากผู้สอนมีการวัดด้วยข้อทดสอบแบบใดแบบหนึ่ง ผู้เรียนแต่ละคนจะมีคะแนนเป็นของตนเอง ซึ่งคะแนนเหล่านี้ต้องมีการแปลความหมายอีกครั้งหนึ่ง จึงจะสรุปผลเกี่ยวกับการประเมินได้ โดยปกติแล้ววิธีการแปลคะแนนจะมีอยู่ 2 วิธี คือ

1. การแปลคะแนนแบบอิงเกณฑ์ (Criterion –Referenced Evaluation) การแปลคะแนนแบบอิงเกณฑ์ ผู้สอนจะต้องนำความสามารถของผู้เรียนมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ ถ้าผู้เรียนมีคะแนนสูงกว่าเกณฑ์แสดงว่าผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน แต่ถ้าคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์แสดงว่าผู้เรียนนั้นยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนนั้น

2. การแปลคะแนนแบบอิงกลุ่ม (Norm –Referenced Evaluation) การแปลคะแนนแบบอิงกลุ่ม คือ การใช้คะแนนของผู้เรียนคนหนึ่งคนใดเปรียบเทียบกับคะแนนของผู้เรียนคนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งทำการสอบโดยใช้แบบทดสอบเดียวกัน การแปลความจะใช้คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มเป็นหลัก ในการเปรียบเทียบความหมาย ดูว่าผู้เรียนได้คะแนนสูงกว่าหรือต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนทั้งกลุ่ม คะแนนที่ได้จะมุ่งเปรียบเทียบความสามารถของบุคคลเป็นสำคัญ

ในการประเมินผลการเรียน การประเมินนั้นเป็นกระบวนการที่มีระบบ โดยพิจารณาตัดสินว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการสอนที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด ซึ่งข้อควรที่จะพิจารณาในการประเมินการเรียนที่สำคัญมี 3 ประการคือ

ประการที่ 1 วัตถุประสงค์ของการประเมินผลต้องชัดเจน

วัตถุประสงค์ ของการประเมินในระบบการเรียนการสอน มี 4 ชนิด

1.1 การประเมินเพื่อจัดสรรผู้เรียน การประเมินแบบนี้ต้องมีข้อมูลเบื้องต้นของผู้เรียนเพื่อตัดสินว่า ควรที่จะใช้แนวทางการสอนแบบใด วิธีการที่ใช้ เช่น การสังเกต การทำแบบทดสอบก่อนสอน หรือ การให้เขียนรายงานเกี่ยวกับตนเอง

1.2 การประเมินระหว่างสอน การประเมินแบบนี้เป็นการวัดว่าผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามที่กำหนดแล้วหรือยัง จะทำการประเมินตลอดเวลาที่ทำการสอน

1.3 การประเมินเพื่อวินิจฉัย การประเมินแบบนี้ จะเป็นตัวบ่งชี้ว่า ถ้าหากว่าผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้ เป็นเพราะเหตุใด หรือจะต้องสอนเพิ่มในจุดใด

1.4 การประเมินหลังการสอน การประเมินแบบนี้เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์ปลายทางของการเรียนรู้ที่วางไว้แล้วหรือยัง

ประการที่ 2 เครื่องมือและกลวิธีต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลการเรียนมีหลายแบบ ที่นิยมใช้พอสรุปได้คือ

1. แบบทดสอบต่าง ๆ (Tests) การประเมินการเรียนรู้โดยใช้แบบทดสอบสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1 แบบทดสอบแบบปรนัย (Objective Test) แบ่งออกเป็น

1.1.1 แบบถูกผิด (True - False) ลักษณะข้อสอบแบบนี้ จะมีข้อความหรือคำกล่าวแล้วให้ผู้เรียนเลือกว่า ถูก - ผิด, ใช่ - ไม่ใช่, จริง - เท็จ คำถามในแต่ละข้อมีโอกาที่จะเป็นไปได้ทั้ง 2 กรณีเท่ากัน โอกาสจะตอบถูก 50 - 50 ข้อสอบชนิดนี้ใช้วัดความสามารถในการบ่งชี้ว่าข้อความใดถูกหรือผิด

1.1.2 แบบจับคู่ (Matching) ข้อสอบแบบนี้ ต้องการวัดความสามารถในความสัมพันธ์ การจดจำรายละเอียด ข้อสอบชนิดนี้ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกอาจเป็นคำ จำนวน สัญลักษณ์ กลุ่มสอง อาจเป็นคำ ประโยค ปรัชญา ผู้เรียนจะต้องจับคู่ระหว่าง 2 กลุ่ม ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน

1.1.3 แบบเลือกตอบ (Multiple Choice) ข้อสอบแบบนี้ มี 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ส่วนที่เป็นปัญหาหรือคำถามเป็นข้อคำถามที่เขียนเป็นประโยคคำถามที่สมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์ เมื่อผู้เรียนอ่านแล้วรู้ว่าปัญหานั้นคืออะไร ส่วนที่ 2 เป็นตัวเลือก ซึ่งประกอบด้วยตัวถูกและตัวลวง ข้อสอบแบบเลือกตอบสามารถวัดเนื้อหาได้ครอบคลุมและให้คะแนนได้ยุติธรรม เหมาะที่จะใช้ทดสอบเมื่อมีผู้สอบจำนวนมาก

1.1.4 แบบตอบสั้น (Short Answer) ข้อสอบแบบนี้ เป็นประเภทเติมคำต้องการให้ผู้เรียนตอบเพียง 1-2 คำ หรือตอบเป็นประโยคสั้น ๆ หรือเติมข้อความให้สมบูรณ์ จุดมุ่งหมายของข้อสอบประเภทนี้คือวัดระดับความรู้ ความจำ และความเข้าใจ

สรุป ข้อสอบแบบปรนัยจะมีความเหมาะสมเกี่ยวกับการทดสอบในเรื่องความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งในการเลือกแบบทดสอบนั้น จำเป็นที่จะต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ เป็นส่วนประกอบด้วย เช่น เนื้อหาวิชา ระดับการสอน ลักษณะของผู้เรียน และทักษะของผู้สอนในการเขียนข้อสอบ เป็นต้น

1.2 แบบทดสอบแบบอัตนัย (Subjectively Scored Test) ข้อสอบแบบอัตนัยเป็นข้อสอบที่ผู้เรียนมีโอกาสที่จะตอบได้อย่างอิสระ เป็นการให้โอกาสผู้เรียนแสดงให้รู้ว่า รู้อะไร ข้อสอบแบบนี้สามารถที่จะวัดความรู้ ในเรื่องของความคิดรวบยอด ความสามารถด้านการสอดแทรกผสมผสาน การนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหา ความสามารถในการสังเคราะห์ ผู้สอนจะเห็นความสามารถของผู้เรียนในเรื่องดังกล่าว รวมไปถึงจนถึงสมรรถภาพในการใช้ภาษา จากการศึกษา ค้นคว้าพอที่จะสรุปแบบทดสอบแบบอัตนัยออกได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่

1.2.1 แบบกำหนดขอบเขตของคำตอบ คือ การกำหนดขอบเขตที่จำกัดให้ เช่น จำนวนเวลา จำนวนบรรทัด ข้อสอบในลักษณะนี้เหมาะสมที่จะวัดความจำ วัดข้อเท็จจริง ความเข้าใจ การนำไปใช้เฉพาะเรื่อง

1.2.2 แบบขยายคำตอบ คือ การให้ตอบอย่างเสรีโดยไม่มี การกำหนดขอบเขตของคำตอบ ข้อสอบประเภทนี้เหมาะที่จะวัดการเรียนรู้ในระดับสูง เช่น การ สังเคราะห์ การนำไปใช้ ความคิดริเริ่ม วิธีนี้มีข้อสังเกตว่า หากผู้เรียนมีอิสระในการตอบคำถามโดยไม่ จำกัดคำตอบ ทำให้ผู้สอนยากต่อการตัดสินใจด้วยวิธีการอิงกลุ่ม ถึงแม้ว่าข้อสอบประเภทนี้จะสร้าง ง่าย และป้องกันการเดาได้ แต่ต้องใช้เวลาในการตรวจนาน มีค่าความเชื่อมั่นต่ำ

2. การสังเกต (Observation) การสังเกตเป็นวิธีการประเมินผู้เรียนวิธีหนึ่ง ซึ่งสามารถนำมาใช้ในกรณีต่าง ๆ ได้หลายกรณี เช่น

การสำรวจรายการ เป็นการแสดงขั้นตอนการปฏิบัติงานต่าง ๆ หรือ พฤติกรรมที่ผู้สังเกตบันทึก เมื่อเห็นว่ารายการนั้น ๆ เกิดขึ้น การใช้แบบสำรวจรายการเป็นการบอกให้ผู้ ว่าการกระทำต่าง ๆ หรือพฤติกรรมตามที่กำหนดเกิดขึ้นหรือไม่ การสังเกตจะมีประโยชน์ในการเก็บ ข้อมูลภาคปฏิบัติ

การจัดบันทึกเพื่อทำทะเบียนบุคคล ซึ่งสามารถกระทำได้สองแบบคือ แบบที่หนึ่ง การสังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม เป็นการจดบันทึกทุกความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อแก้ไขปรับปรุง พฤติกรรมที่บกพร่อง และแบบที่สอง การสังเกตและจดบันทึกเพื่อแก้ไขปัญหา การบันทึกประเภทนี้ทำ เฉพาะพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เพื่อแก้ไขเฉพาะพฤติกรรมที่แก้ปัญหานั้น เป็นต้น

การจัดอันดับคุณภาพ เป็นการประเมินค่าของสถานการณ์หรือ คุณลักษณะต่าง ๆ ออกมาเป็นระดับต่าง ๆ เช่น การจัดอันดับแบบตัวเลข แบบกราฟ และแบบ พรพรรณ เป็นต้น

ประการที่ 3 การเลือกเครื่องมือในการวัดการเรียนรู้

การวัดผลการศึกษาของผู้เรียนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ไม่สามารถที่จะใช้ เครื่องมือหรือวิธีใดวิธีหนึ่งให้ได้ผลที่ชัดเจน เพราะวิธีแต่ละวิธี เครื่องมือแต่ละเครื่องมือมีข้อจำกัดใน ตัวเอง การวัดพฤติกรรมต่าง ๆ แต่ละพฤติกรรมจะใช้วิธี หรือเครื่องมือใด ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการ วัด และข้อมูลประกอบในการตัดสินใจ เช่น ดูว่าต้องการนำผลสอบไปใช้อะไร ผู้เรียนที่จะสอบมี ลักษณะอย่างไร ผลการเรียนรู้ที่ต้องการวัดอยู่ในระดับใด เวลาที่ใช้ในการสร้างข้อสอบ การดำเนินการ สอบ เป็นต้น

ข้อสำคัญในการพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกเครื่องมือขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ประการ ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่ผู้เรียนมีเป็นจำนวนมาก การใช้แบบทดสอบแบบอัตโนมัติ การเขียน เรียงความ หรือ การสอบปากเปล่า เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก การพิจารณาในการเลือกแบบทดสอบต้อง พิจารณาในเรื่องของ ขนาดของกลุ่ม ข้อจำกัดด้านของเวลา สิ่งอำนวยความสะดวก ข้อจำกัดของ

ทรัพยากรต่าง ๆ แต่หากมีความจำเป็นต้องใช้แบบทดสอบดังกล่าว จำเป็นที่จะต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือ เช่น ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการตอบแบบสั้นหรือแบบเลือกตอบกับการเขียนเรียงความ หรือการทดสอบโดยการสุ่ม เป็นต้น

สำหรับการนำไปใช้ในการศึกษานอกระบบในการสอน ผู้สอนจำเป็นต้องคิดตลอดเวลาว่า เมื่อผู้สอนสอนแล้ว หากผู้เรียนสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด อาจถือได้ว่าการสอนนั้นบรรลุผลตามที่กำหนดไว้ ในขณะที่เดียวกันผู้สอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลวิธีสอน เพื่อให้ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้มากที่สุด ความสำเร็จของการสอน คือ การที่ทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้มากกว่าที่จะมุ่งประเด็นในเรื่องของคะแนน ผู้สอนควรมุ่งประเด็นที่ว่า การประเมินในชั้นเรียน เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้เรียนอะไรและประสบผลสำเร็จในระดับใด โดยที่การประเมินที่จะประสบผลสำเร็จควรที่จะแบ่งออกกระยะการประเมินออกเป็น 2 ระยะ คือ ระหว่างดำเนินการสอนและเมื่อจบการสอน ซึ่งวิธีการประเมินอาจเป็นแบบทางการ หรือไม่เป็นทางการก็ได้ ส่วนเครื่องมือที่ใช้วัด ได้แก่ แบบทดสอบชนิดต่าง ๆ แบบถูกผิด จับคู่ เลือกตอบ ตอบสั้น แบบอัตนัย แบบสังเกต การจัดอันดับ คุณภาพ แบบสำรวจรายการ การจดบันทึกข้อมูล และการวิจารณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ดังกล่าว สามารถที่จะนำมาใช้ในการวัดการเรียนรู้ ด้านความรู้ ความคิด ด้านเจตคติ ด้านทักษะการปฏิบัติ แต่ประสิทธิภาพของเครื่องมือแต่ละประเภทอาจมีผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนนั้นไม่เท่าเทียมกัน สิ่งสำคัญ ผู้สอนจะต้องดุลยพินิจพิจารณาว่าจะใช้เครื่องมือแบบใดจึงจะเหมาะสมกับผู้เรียนมากที่สุด

การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาใน

ดังที่กล่าวมาแล้ว การศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนมีส่วนสัมพันธ์และมีความจำเป็นที่จะต้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นแม้จะมีขอบเขตที่จำกัดบ้าง แต่การศึกษานอกระบบก็จะเป็นส่วนช่วยเสริมและสนับสนุนให้สมบูรณ์การศึกษานอกระบบจะช่วยเกื้อหนุนให้ประชาชนได้รับโอกาสในการศึกษาเพิ่มขึ้น เป็นการลดช่องว่างและส่งเสริมความรู้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างแท้จริง

ทวีป อภิสัทธี (2523 : 186-187) ได้สรุป ความสัมพันธ์ของการศึกษาในระบบกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

ประการที่ 1 แม้การศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนจะมีวิธีการดำเนินการที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ก็มีจุดมุ่งหมายปลายทางสุดท้ายร่วมกัน คือ มุ่งให้ประชาชนได้รับความรู้ มีความสามารถในการเพิ่มผลผลิต มีความเป็นอยู่ดีขึ้นตามอัตราความสามารถในการปรับตัวรู้เท่าทันเหตุการณ์ มีทักษะในการทำงานและอาชีพ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นพลเมืองดีของประเทศไทย ในระบอบการปกครองประชาธิปไตย เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ คิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาได้ มีคุณธรรมมีความจงรักภักดีต่อประเทศไทย ศาสนา พระมหากษัตริย์ ฯลฯ

ประการที่ 2 ลำพังการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน ระบบใดระบบหนึ่งเพียงอย่างเดียวก็อาจจะจัดการศึกษาให้เป็นผลสำเร็จโดยสมบูรณ์ได้ ดังนั้น การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงเป็นการศึกษาที่มีส่วนสมมูลของกันและกัน กล่าวคือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นส่วนช่วยให้การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนในส่วนที่บกพร่องสมบูรณ์ขึ้น และในขณะเดียวกันการศึกษาในระบบโรงเรียนก็ช่วยให้การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีต้องรับภาระหนักในการจัดการศึกษามากเกินไป เพราะการรับภาระการจัดการศึกษาแก่คนในวัยเรียนช่วงหนึ่งซึ่งมีจำนวนมากเอาไว้ในความรับผิดชอบของการให้การศึกษาในระบบโรงเรียนแทนการปล่อยให้ไปศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้งหมด

ประการที่ 3 การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจจะจัดแทนและถ่วงโยงกันได้ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของกันและกัน ตัวอย่างเช่น การฝึกฝนวิชาชีพ การศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจทำได้ดีในภาคปฏิบัติ ส่วนในภาคทฤษฎีการศึกษาในระบบโรงเรียนอาจทำได้ดีกว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น ภาคทฤษฎีอาจจะให้เรียนในระบบโรงเรียน ส่วนภาคปฏิบัติให้ไปฝึกในระบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยให้มีการยอมรับถ่วงโยงกัน ในเรื่องราววิชาเรียนเช่นนี้ก็ย่อมทำได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการเสริมคุณภาพในตัวบุคคลที่ศึกษาแล้วเรียนให้สูงยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาคน

ประการที่ 4 การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการให้การศึกษาต่อเนื่อง สำหรับผู้ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนมาแล้ว เป็นระบบการศึกษาที่ส่งเสริมต่อให้ทุกคนมีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ นับเป็นการศึกษาตลอดชีวิตอย่างแท้จริง และมีส่วนช่วยเพิ่มคุณภาพของประชากรอันเป็นผลสะท้อนไปถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติโดยส่วนรวม

ประการที่ 5 ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน ต่างก็ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าด้วยกัน การศึกษาทั้ง 2 ระบบก็มุ่งที่จะใช้ทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างประหยัด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศด้วยกันทั้งสิ้น

วิลโลว์ ตั้งจิตสมคิด (2531 : 88) กล่าวว่า หากจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนแล้ว ควรมีส่วนที่จะส่งผลกระทบให้เกิดขึ้นกับการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพดีด้วยกันทั้ง 2 ระบบ ควรส่งเสริมให้เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นแนวทางเลือกพิเศษ สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน ในความความหมายนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นวิธีการที่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะว่า การศึกษาในระบบโรงเรียนอาจจะไม่ได้ทำ เนื่องจากขาดแคลนด้านทรัพยากร เช่น เกี่ยวกับเวลา อาคารสถานที่ บุคลากร ด้านงบประมาณ ดังตัวอย่างเช่น การจัดสอนวิชาด้านหัตถกรรม พื้นบ้านต่าง ๆ วิชาชีพทางด้านเกษตรกรรม ทั้งนี้โดยจัดโครงการส่งเสริมเป็นพิเศษนอกเวลา

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาในระบบโรงเรียน การจัดโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถที่เสริมให้ระบบโครงสร้างของการศึกษามีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยอาจจะจัดในรูปแบบของโครงการฝึกอบรมเพื่อนำไปปฏิบัติงานได้ดีขึ้น (On –the –Job-Training) จากการนำเอาทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ให้ตรงกับสภาพความต้องการและปัญหาของผู้เรียน

3. การศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและเป็นการเพิ่มเติมการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ในความความหมายนี้มีลักษณะที่เหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อย้ำถึงการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นความพยายามในการขยายกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดไปในตัวบุคคล โดยเฉพาะเมื่อได้จบการศึกษาในโรงเรียนไปแล้ว สำหรับวิธีการที่ดีและเหมาะสมมากที่สุดก็คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนนั่นเอง

4. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดระบบการเรียนรู้ขึ้นภายในสังคม ความต้องการทั้งหมดของประชาชนในชาติอาจจะได้รับการเรียนรู้อย่างเป็นระบบโดยการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียนร่วมกันเป็นสำคัญ ทั้งนี้ไม่ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีลักษณะเป็นอย่างไร ก็อาจจะพิจารณาเป็นส่วนประกอบของระบบ

การเรียนรู้และสามารถทำให้เป็นกิจกรรมที่มีความสมบูรณ์ เพื่อให้การศึกษาได้ทำหน้าที่ในสังคมอย่างมีความหมายยิ่งขึ้น

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2529 : 35) ได้สรุป ผลของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีส่วนส่งเสริมให้เกิดผลดีต่อการศึกษาในระบบโรงเรียน ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นแนวทางเลือกพิเศษสำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน ในความหมายนี้ (As an Alternative) การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีวิธีการที่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะการศึกษาในระบบโรงเรียนอาจจะไม่ได้ทำเนื่องจากการขาดแคลนด้านทรัพยากร เช่น เกี่ยวกับเวลา อาคารสถานที่ บุคลากร ด้านงบประมาณ ตัวอย่าง เช่น การจัดสอนวิชาทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้านต่าง ๆ วิชาชีพทางด้านเกษตรกรรม โดยการจัดโครงการส่งเสริมเป็นพิเศษนอกเวลา

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาในระบบโรงเรียน (An a Complement) การจัดโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถเป็นส่วนประกอบที่เสริมให้ระบบโครงสร้างของการศึกษามีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยอาจจะจัดทำในรูปของโครงการฝึกอบรมเพื่อนำไปปฏิบัติงานได้ดีขึ้น (On-the-job-training) จากการนำเอาทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ให้ตรงกับสภาพความต้องการและปัญหาของผู้เรียน

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและและเป็นการเพิ่มเติมการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน (An an Extension) ในความหมายนี้มีลักษณะที่เหมาะสมอย่างยิ่งเพื่อย้ำถึงการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นความพยายามในการขยายกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดไปในตัวบุคคล โดยเฉพาะเมื่อได้จบการศึกษาในโรงเรียนไปแล้ว สำหรับวิธีการที่ดีและเหมาะสมมากที่สุดก็คือ การศึกษานอกระบบเรียนนั่นเอง

4. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นล้วนสำคัญที่ก่อให้เกิดระบบการเรียนรู้ขึ้นภายในสังคม (Learning System) ความต้องการทั้งหมดของประชาชนในชาติอาจจะได้รับการเพื่อการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียนร่วมกันเป็นสำคัญ ทั้งนี้ไม่ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีลักษณะอย่างไร ก็อาจจะพิจารณาเป็นส่วนประกอบของระบบการเรียนรู้ และสามารถทำเป็นกิจกรรมที่มีความสมบูรณ์เพื่อให้การศึกษาได้ทำหน้าที่ในสังคมอย่างมีความหมายยิ่งขึ้น

จากบทสรุปดังกล่าว กล่าวได้ว่า ลำพังเฉพาะการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียว ไม่ได้เป็นการพอเพียงสำหรับประชาชน เพราะการศึกษาในโรงเรียนนั้นเป็นเพียงการเรียนรู้มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ในส่วนย่อย ๆ ส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ

เมื่อเปรียบเทียบกับระยะเวลาในการดำรงชีวิตของคนเรา ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำเอา รูปแบบ โครงสร้าง วิธีการต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาในระบบโรงเรียน มาผสมผสานกันเพื่อให้มีบทบาทครอบคลุมในทุก ๆ รูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่ง จะเกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ดังนี้

1. ช่วยให้การเรียนการสอนในหลักสูตรของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายของ หลักสูตร อย่างแท้จริง เพราะการเรียนในโรงเรียนนั้นยังมีข้อจำกัดในเชิงปฏิบัติอีกมาก

2. ช่วยให้นักเรียนได้รับรู้ สัมผัสกับสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง อัน เป็นพื้นฐานของการศึกษาเพื่อชีวิต และเมื่อนักเรียนเรียนจบหลักสูตรของสถานศึกษาสามารถที่จะ ออกมาเผชิญกับสภาพชีวิตอันแท้จริง สามารถแก้ปัญหาของตนเองและร่วมมือกับสังคมในการ แก้ปัญหาในสังคมได้

3. ช่วยให้ผู้พลัดโอกาสเล่าเรียนในวิชาสามัญ และวิชาชีพ ได้นับการเรียนรู้อย่างเท่า เทียมคนอื่น

ประโยชน์ของการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบ โรงเรียน นอกจะนักเรียนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงและโดยทางอ้อมแล้ว ประชาชนในชุมชนเองก็จะ ได้รับประโยชน์นี้ด้วย ที่สำคัญ นักเรียนและประชาชนในชุมชน จะเกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดสังคมแห่ง การเรียนรู้ อันเป็นการศึกษาเพื่อชีวิต ในอันที่จะช่วยแก้ปัญหาของตนเองและร่วมมือกันแก้ปัญหาของ สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่า ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียนแม้ จะแตกต่างกันโดยลักษณะของชื่อ รูปแบบการจัด การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การลงทุน ฯลฯ แต่การศึกษาทั้ง 2 ระบบ ยังมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมาก ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน และมีความ จำเป็นที่จะต้องจับคู่ควบคู่กันไป โดยจะแยกจัดเฉพาะระบบใดระบบหนึ่งเพียงระบบเดียวไม่ได้ เพราะจะ ไม่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศชาติตามที่ต้องการ ซึ่งรูปแบบการจัดที่สามารถนำไปปฏิบัติจริงพอ สรุปได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การผสมผสานแบบการศึกษาที่มีรูปแบบ

หลักเกณฑ์ มีการกำหนดหลักสูตร เวลาเรียน หน่วยการเรียนรู้ และมีระบบวัดและ ประเมินผลไว้อย่างแน่นอน เมื่อผู้เรียนเรียนจบตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดและผ่านการประเมินผล เรียนร้อยแล้ว ก็จะได้รับประกาศนียบัตรรับรองคุณวุฒิจากสถานศึกษา ซึ่งนั่นก็คือการจัดการศึกษา โดยทั่วไปในปัจจุบันของสถานศึกษา แต่จะมีการผสมผสานในเรื่องของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้วย

2. การผสมผสานแบบการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบตายตัว (นอกกรอบแบบ) ในประเด็นนี้ สถานศึกษามุ่งที่จะให้บริการบุคคลทั่วไป ทั้งนักเรียนและประชาชนทุกคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย เนื้อหาสาระต่าง ๆ เป็นไปตามความต้องการของชุมชน เป็นการจัดการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งจะออกมาในลักษณะ กลุ่มสนใจ เช่น การฝึกอบรมอาชีพระยะสั้น การเรียนทางไปรษณีย์ การเรียนทางวิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

ใบบันทึกผลการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4

การประเมินผลการเรียนการสอนจากระบบโรงเรียน

เรื่องที่ 1

การประเมินผลการเรียนการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน

บันทึกสาระสำคัญ

กิจกรรม 1

ในฐานะที่ท่านเป็นครูผู้สอน ท่านคิดว่า
วัตถุประสงค์หลักในการประเมินผลการเรียน
คืออะไร อธิบาย

This image shows a blank sheet of white paper designed for handwriting practice. It features two vertical columns of horizontal lines. Each column contains 20 lines, all of which are dashed. The lines are evenly spaced and extend across the width of their respective columns, providing a guide for letter formation and alignment. There are no margins, text, or other markings on the page.

ไบบันทิกลผลการเรียนรู้
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4
การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน

เรื่องที่ 2

การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการส่งเสริม
การศึกษาในระบบโรงเรียน
บันทึกสาระสำคัญ

กิจกรรม 1

ท่านคิดว่า ผลของการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนมีส่วนส่งเสริมให้เกิดผลดีต่อการศึกษา
ในระบบโรงเรียนได้อย่างไร อธิบาย

[illegible]

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5

หัวเรื่อง

- 1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy)
- 1.2 การเทียบโอนผลการเรียนรู้ (http://bet.obec.go.th/info_2006/serv4_2006-09-1.pdf)

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อผู้เข้ารับการศึกษาได้ฝึกอบรบหน่วยการเรียนรู้แล้ว จะสามารถ

- 2.1 อธิบายถึงหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ผู้ใหญ่ ได้
- 2.2 อธิบายถึงแนวปฏิบัติเทียบโอนผลการเรียนเข้าสู่การศึกษาในระบบได้

หลักการเรียนรู้การศึกษาผู้ใหญ่

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) ได้ถูกนำมาใช้โดย มัลคัม โนลส์ (Malcolm S. Knowles) ผู้ได้พัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ให้เป็นระบบ ที่ชัดเจนขึ้น ทฤษฎี Andragogy หรือทฤษฎีการเรียนรู้การสอนผู้ใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าผู้ใหญ่แต่ละคนเป็นผู้ซึ่งมีวุฒิภาวะที่สมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้จึงมีความต้องการและความสามารถที่จะเป็นผู้ชี้นำตนเอง ในการใช้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ ในการระบุนความพร้อมที่จะเรียนของตนเอง

มัลคัม โนลส์ (Malcolm S. Knowles. 1978 ; อ้างใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. 2544 : 225-226.) ได้ศึกษา และสรุปพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1.ความต้องการและความสนใจ (Needs and Interests)

ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าการเรียนรู้นั้นตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา และจะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นควรจะมีการเริ่มต้นชักจูงอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมทั้งหลาย เพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ที่ดี

2.สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ (Life Situations)

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดีถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน (Life – Centered) ดังนั้น การจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ควรจะยึดถือเอาสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญในการจัดการเรียนการสอน

3.การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of Experience)

เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น หลักสำคัญการศึกษาผู้ใหญ่ ก็คือ การวิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่า มีส่วนไหนของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้าง แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

4.ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้ชี้นำตนเอง (Self Directing)

ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ก็คือ การมีความรู้สึกรู้สีกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ เพราะฉะนั้นบทบาทของครู จึงความอยู่ในกระบวนการสืบหาหรือค้นหาคำตอบร่วมกันกับผู้เรียน (Mutual Inquiry) มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่านหรือเป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผลว่า ผู้เรียนคล้อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference) ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้ชี้นำตนเอง (Self Directing)

ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละบุคคลเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ จะต้องมีการจัดเตรียมการในด้านนี้อย่างดีพอ เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน (Style) เวลาที่ได้ทำการสอน สถานที่สอน และประการสำคัญคือ ความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของผู้ใหญ่ ย่อมเป็นไปตามความสามารถของผู้ใหญ่แต่ละคน (Pace of Learning)

จากพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ จอร์จ ไทลอร์ (1864 : 80-85) ได้สรุปหลักการเรียนรู้ที่จำเป็นจะต้องนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ที่สำคัญ ๆ มีอยู่ 10 ประการ สามารถที่จะสรุปและประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1. ความสนใจ ความสนใจเป็นภาวะที่จิตใจของบุคคลจดจ่อและปรารถนาที่จะรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อนำไปบำบัดความต้องการตามลำดับ ดังนั้น การเรียนการสอน ครูจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน

2. ความต้องการ ความต้องการเป็นสภาวะที่บุคคลยังขาดหรือยังไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีความต้องการที่จะมี หรือให้ได้มาในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งความต้องการมีหลายระดับ ดังนั้นการที่บุคคลพยายามจะชวนขายให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนขาด จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายในตนเองอย่างไม่หยุดยั้ง จนกว่าจะได้รับในสิ่งที่ตนเองปรารถนา

ดังนั้น ในการเรียนการสอน จำเป็นจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา และวิธีการ ให้สนองต่อความต้องการของผู้เรียน ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี ก็ต่อเมื่อเขามีความต้องการที่จะเรียนนั้น

3. ความพร้อม ความพร้อมเป็นสภาวะที่บุคคลอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเป็นพื้นฐานของทักษะและความรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้จากสิ่งที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับ อายุ ประสบการณ์ สติปัญญา เป็นต้น ดังนั้นผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดี ก็ต่อเมื่อเขามีความพร้อมที่จะเข้าเรียนอย่างเต็มที่

4. การจูงใจ คือการดำเนินการให้เกิดแรงจูงใจของผู้เข้าเรียน เป็นเรื่องของการที่ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นอยากที่จะเรียนรู้ การเรียนรู้จะเกิดแก่ผู้เรียนไม่ได้ถ้าขาดแรงจูงใจ แต่ในทางตรงกันข้ามการเรียนรู้จะเกิดประสิทธิผลมากเมื่อผู้เรียนมีแรงจูงใจสูง ซึ่งมีอยู่หลากหลายวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจเพิ่มขึ้น

ดังนั้น การจูงใจจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ เพราะเป็นการโน้มน้าว จูงใจเพื่อให้เกิดความปรารถนา ความต้องการที่จะเรียนรู้ ซึ่งการจูงใจในการเรียนการสอน นั้นสามารถดำเนินการได้โดย เช่น การจัดบรรยากาศให้ส่งเสริมการเรียนรู้ การเลือกสื่อ วัสดุอุปกรณ์ การกำหนด

เนื้อหาที่น่าสนใจ การเลือกวิธีสอนที่น่าสนใจ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวคอยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีผลกระทบต่อความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล บุคคลนั้นจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ อายุ ความถนัด เป็นผลให้เกิดการเรียนรู้ไม่เท่ากัน ผู้ใหญ่มักจะเรียนรู้เมื่อประสบกับปัญหา ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล

ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น มีการเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม การเปลี่ยนบทบาทผู้นำและผู้ตาม ความเหมาะสมของช่วงเวลา เป็นต้น

6. การเสริมแรง การเสริมแรงคือการดำเนินการเพื่อให้บุคคลเกิดการปฏิบัติพฤติกรรม การเรียนรู้เพิ่มขึ้นหรือลดลงตามความต้องการ มีหลักการที่สำคัญคือ เมื่อให้รางวัลแล้ว พฤติกรรมนั้นจะทำซ้ำอีก ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่ให้รางวัลหรือถูกลงโทษพฤติกรรมนั้นจะหายไป ดังนั้นในการเมื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหากผู้เรียนปฏิบัติงานและมีพฤติกรรมไม่เป็นไปตามความต้องการ จะต้องได้รับการเสริมแรงทันที ซึ่งวิธีการเสริมแรงจะต้องกำหนดวิธีการไว้หลากหลาย เพื่อให้เกิดการบีบบังคับให้ผู้เรียนมีการตอบสนองสิ่งที่เรียนมากขึ้น เช่น การทดสอบ การให้คะแนน การตั้งเกณฑ์การผ่าน การจำกัดเวลาให้เสร็จทัน เป็นต้น ซึ่งกติกาเหล่านี้ไม่ควรมีการบังคับมากเกินไป นอกจากนี้เมื่อผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ จะต้องได้รับรางวัลอย่างใดอย่างหนึ่งทันที

ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงควรมีการกำหนดการเสริมแรงไว้หลากหลายวิธี โดยเน้นการส่งเสริม กระตุ้น ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความเชื่อมั่นและส่งผลให้เกิดพฤติกรรมในทางบวกแก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

7. ข้อมูลย้อนกลับ หรือการรู้ผลการเรียน บุคคลจะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เมื่อได้รับข้อมูลย้อนกลับของการปฏิบัติงานทั้งในทางบวกและทางลบ ผู้สอนจะต้องให้ข้อมูลแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับทราบผลการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ ทำให้มีการปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่องได้ด้วยตนเอง ในการเรียนรู้ที่จะมีประสิทธิผลนั้น ผู้เรียน มีความจำเป็นที่ต้องได้รับข้อมูลย้อนกลับ หรือการรู้ผลการเรียนรู้ ในขณะที่เขากำลังปฏิบัติงาน นอกจากนี้แล้วข้อมูลย้อนกลับยังมีความจำเป็นสำหรับเพื่อผู้เรียน มีการปรับปรุงการปฏิบัติงานไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ ในการวางแผนของผู้สอนจะต้องมีการวางแผน กำหนดไว้ล่วงหน้าว่า จะให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนจำนวนเท่าไร ช่วงใด ยกตัวอย่าง เช่น

ช่วงแรกของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องกำหนดการให้การยกย่อง สรรเสริญ ชมเชย เมื่อผู้เรียนได้มีการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น ดังนั้น จึงต้องดำเนินการให้ข้อมูลย้อนกลับทางบวกตลอดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ช่วงสุดท้ายของการเรียน ผู้สอนควรจะแนะนำผู้เรียนรับทราบวิธีการประเมินผล การปฏิบัติงานด้วยตนเอง แทนการได้รับการประเมินผลจากคนอื่น ซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนกลับไปใช้ปฏิบัติงานจริงได้อย่างถูกต้องได้

โดยสรุป ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วขึ้น เมื่อได้รับข้อมูลย้อนกลับของการปฏิบัติงานทั้งในทางบวกและทางลบ การรู้ผลการเรียนรู้ในขณะที่ผู้เรียนกำลังปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นข้อมูลย้อนกลับ จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ น่าสนใจยิ่งขึ้นสำหรับผู้เรียน

8. การจดจำสิ่งที่เรียน การจดจำสิ่งที่เรียนเป็นสภาวะของสมอง สถิติปัญญา ในการจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียน ได้เห็น ได้รู้มา ซึ่งวิธีการที่จะทำให้ผู้ใหญ่จำได้นาน และได้ดีนั้น คือ การทำซ้ำ ทำบ่อย ๆ ทบทวน มีคู่มือ ให้จดบันทึก เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจำเป็นจะต้องจัดทำเอกสารสรุปความคิดรวบยอดในแต่ละบทเรียน หรือจัดทำเป็นคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อสรุปสาระการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ใช้ทบทวนและนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจริง

ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี จำเป็นที่จะต้องมีการสรุปความคิดรวบยอดในแต่ละบทเรียน หรือจัดทำเป็นคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อสรุปสาระการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ใช้ทบทวนและนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจริง

9. การฝึกปฏิบัติ และการทำซ้ำ การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นกว่าเดิมเมื่อผู้เรียน ได้มีโอกาสอย่างเพียงพอสำหรับการปฏิบัติงานซ้ำ ดังนั้นการเรียนการสอนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกปฏิบัติ ให้ได้ฝึกทำซ้ำจำนวนมากพอ การฝึกปฏิบัติหรือทักษะจริงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ชัดเจนและคงทน ซึ่งในการฝึกปฏิบัติจริงควรจะแยกเป็นสองส่วนคือ ถ้างานธรรมดาจะฝึกปฏิบัติจริงทั้งหมด แต่ถ้าเป็นงานที่ละเอียดซับซ้อนจะวิเคราะห์รายละเอียดนำมาฝึกปฏิบัติเฉพาะบางส่วนที่สำคัญ ๆ นอกจากนี้แล้ว วิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจกระจ่างแจ้ง เกิดความแม่นยำ ทำให้เกิดผลดีในการเรียนยิ่งขึ้นในการสอนกับผู้ใหญ่ มักจะต้องใช้การทบทวนบทเรียนซ้ำ ๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จำเป็นจะต้องมีแบบฝึกปฏิบัติในแต่ละเรื่อง ภายหลังจากที่ได้เรียนรู้ทฤษฎีไปแล้ว นอกจากนี้ก่อนขึ้นบทเรียนใหม่ จะต้องมีการทบทวนบทเรียนเดิมก่อน เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้เก่าให้เกิดความสัมพันธ์กันต่อเนื่องตามลำดับไป

สรุป การฝึกปฏิบัติ และการกระทำซ้ำ เป็นการทบทวนบทเรียนให้ผู้เรียน ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องเลือกใช้วิธีการที่ทันสมัย เหมาะสม และต้อง

วิเคราะห์ว่าการฝึกนั้นควรจะแยกฝึกหรือฝึกเป็นกลุ่ม เพื่อการฝึกปฏิบัติจริงแก่ผู้เรียน เช่น ถ้าเป็นงานที่ยาก ซับซ้อน ใช้เวลาเรียนรู้มาก จะต้องแบ่งเฉพาะส่วนไปฝึก ดีกว่าที่จะใช้การฝึก แบบรวม เป็นต้น

10. การถ่ายโยงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเรียนไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบของผู้เรียน เพราะจุดมุ่งหมายสูงสุดหรือขั้นสุดท้ายของจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคือ การปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้เข้าเรียน ซึ่งต้องเกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ สามารถเกิดได้ 3 ประการ คือ 1) การถ่ายโยงทางบวก เกิดจากเมื่อข้อมูลที่เกิดจากการเรียนรู้ในการเรียนการสอน ส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติงาน สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ปฏิบัติงานได้จริง 2) การถ่ายโยงทางลบ จะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ไปแล้วจากการเรียนการสอน ขัดแย้งกับการปฏิบัติงาน 3) ไม่เกิดการถ่ายโยง จะเกิดขึ้นเมื่อการเรียนการสอนไม่มีผลในทางบวกและลบ กับการปฏิบัติงานของผู้เรียน

ดังนั้นใน การเรียนการสอนจะต้องมีการส่งเสริมให้มีการถ่ายโยงในทางบวก ผู้ดำเนินการจะต้องพยายามที่จะพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ส่งผลให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะที่จะเป็นอันประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และเจตคติ ให้สอดคล้องกับสภาพ การปฏิบัติงานจริงได้

จากทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ หลักการเรียนรู้ผู้ใหญ่ ผู้สอนสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การสร้างแรงจูงใจ

แรงจูงใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้นจะมีลักษณะเป็นแรงจูงใจภายในเกิดขึ้น เพราะความต้องการของบุคคลที่จะเรียนรู้ และความประสงค์ที่จะเป็นผู้ที่จะชี้นำตนเองได้ ดังนั้น ผู้สอนจึงควรที่จะทำหน้าที่เป็นผู้สร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นกันเองไม่เคร่งครัดมากนัก เพื่อสนองต่อความต้องการภายในของผู้เรียน

2. การนำประสบการณ์มาใช้

เมื่อผู้เรียนได้รับการแนะนำในเรื่องความรู้ ทักษะ และ เจตคติ แล้ว ผู้สอนควรที่จะรู้จักชักจูง เชื่อมโยงความรู้ใหม่ ให้สัมพันธ์กับความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ประสบการณ์ที่มีคุณค่าของผู้เรียนควรถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การให้การสนับสนุน

การที่บุคคลจะสามารถชี้นำตนเองได้นั้น บางครั้งต้องอาศัยการสนับสนุนจากผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนด้วยกันหรือผู้สอน ฉะนั้น บทบาทของผู้สอนจึงควรเตรียมการสนับสนุนผู้เรียนอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้วยตนเองหรือให้กลุ่มผู้เรียนช่วยสนับสนุน

4. การประสานสัมพันธ์

ผู้ใหญ่ ถือว่าเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะสูง มีประสบการณ์สูง และมีความประสงค์ที่จะเลือกการเรียนรู้ของตนเอง สาเหตุนี้ ทำให้ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ไม่ชอบให้วิทยากรเข้ามาควบคุมและมีอำนาจเหนือสถานการณ์การเรียนรู้ของตนเองจนมากเกินไป ดังนั้น ผู้สอน ควรที่จะจัดการฝึกอบรมที่มีลักษณะเป็นการประสานสัมพันธ์ให้ความร่วมมือทั้งสองฝ่าย ไม่ให้มีอำนาจต่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมากเกินไป

5. การจัดบรรยากาศ

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นเรื่องที่ค่อนข้างละเอียดอ่อน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรจะต้องมีลักษณะที่ผู้เรียนรู้สึกปราศจากความหวาดระแวง โดยเฉพาะต่อหน้าผู้เรียนด้วยกัน ดังนั้น การจัดกิจกรรมควรจัดบรรยากาศการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนรู้สึกต้องการมีส่วนร่วม หรือแสดงออกด้วยตนเอง ปราศจากการบังคับจากผู้สอน

6. การนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงมาใช้

ผู้สอน ควรพึงระลึกเสมอว่า เนื้อหา ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่จะให้ในการเรียนการสอนควรที่จะเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรจัดกิจกรรมในลักษณะที่สัมพันธ์กับความเป็นจริงมาเป็นเนื้อหาในการเรียนการสอน

7. การฝึกการแก้ปัญหา

เนื้อหา และวิธีการของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม ควรที่จะนำไปสู่การฝึก การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนควรที่จะนำประสบการณ์ของผู้เรียนมาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การแก้ปัญหาต่าง ๆ

8. การมีส่วนร่วม

ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด เพื่อแต่ละคนได้มีโอกาสได้ใช้ประสบการณ์ของผู้อื่น ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการขยายความสนใจ เกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ได้มากขึ้น ที่สำคัญสามารถ พัฒนาและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เข้าใจในตนเองและผู้อื่นมากขึ้นด้วย

จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนจะประสบผลสำเร็จ และเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนนั้น จะต้องนำหลักของการเรียนรู้ผู้ใหญ่ มาเป็นหลักที่สำคัญเพื่อใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน เกี่ยวกับขั้นตอนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ จากการศึกษาค้นคว้าของ สมคิด อิศระวัฒน์ (2543 : 97-101) พบว่า ขั้นตอนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มี 2 ลักษณะ

1. เมื่อผู้ใหญ่เรียนรู้ด้วยความสนใจ ขั้นตอนการเรียนรู้มี 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (สนใจ ตื่นเต้น ความรู้สึกที่ดี ความรู้สึกในทางบวก)
2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยาก (สับสน ท้อถอย)
3. การดำเนินการที่จะคลายความยุ่งยาก (ท้าทาย)
4. เมื่อคลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ (มีความรู้สึกที่ดี ความพอใจ รู้สึกว่า

ได้รับความสำเร็จ มีความรู้สึกว่าได้เรียนอะไร ต้องการจะรู้มากขึ้น)

ความสนใจยังมีอยู่

รูปแบบที่ 2 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (สนใจ ตื่นเต้น ความรู้สึกที่ดี ความรู้สึกในทางบวก)
2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยาก (สับสน ท้อถอย)
3. การดำเนินการที่จะคลายความยุ่งยาก (ท้าทาย)
4. เมื่อคลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ (มีความรู้สึกที่ดี ความพอใจ รู้สึกว่า

ได้รับความสำเร็จ มีความรู้สึกว่าได้เรียนอะไร ต้องการจะรู้มากขึ้น)

5. การผสมผสานความรู้เก่าและความรู้ใหม่ (ตื่นเต้น ภาคภูมิใจ)

ความสนใจยังมีอยู่

รูปแบบทั้งสองจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียน เรียนด้วยความสนใจไม่ว่าจะเป็นการเรียนด้วยตนเองหรือเรียนในระบบโรงเรียน ทั้งสองรูปแบบส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกัน ยกเว้นขั้นที่ 5 ของรูปแบบที่ 2 การผสมผสานความรู้เก่าและความรู้ใหม่ ซึ่งไม่มีในรูปแบบที่ 1

2. เมื่อผู้ใหญ่เรียนรู้ด้วยความจำใจหรือถูกบังคับ

ในกรณีที่ผู้ใหญ่ เรียนเพราะถูกบังคับหรือความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นการเรียนด้วยตนเองหรือเรียนในระบบโรงเรียน พบว่าผู้เรียนจะมีประสบการณ์อยู่ 4 รูปแบบ 8nv

รูปแบบที่ 1 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (ไม่สนใจ ไม่อยากทำ รู้สึกเสียเวลา)
2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ (โกรธแค้น ไม่พอใจ ท้อถอย)
3. การดำเนินการที่คลี่คลายความยุ่งยาก (ต้องการทำให้จบสิ้นโดยเร็ว ทำพอพ้นตัว ทำพอฝ่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้)
4. เมื่อคลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ (โล่งใจ ดีใจ ที่ทุกอย่างจบสิ้นลง)

ความไม่สนใจยังคงมีอยู่

รูปแบบที่ 2 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (ไม่สนใจ ไม่อยากทำ รู้สึกเสียเวลา ความรู้สึกในทางลบ)
2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ (สับสน เครียด ท้อถอย วุ่นวายใจ ไม่แน่ใจ ทำหาย)
3. การดำเนินการที่คลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ (บังคับให้ตนเองพยายามมากขึ้น)
4. เมื่อคลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ (มีความรู้สึกที่ดี สำเร็จ มีความสุข)
5. การผสมผสานความรู้เก่าและความรู้ใหม่ (ภูมิใจ ตื่นเต้น)

ความไม่สนใจเปลี่ยนเป็นความสนใจ

รูปแบบที่ 3 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (ไม่สนใจ เบื่อหน่าย เกิดความรู้สึกที่ไม่ดี ไม่ต้องการเรียน ไม่กังวลว่าจะเป็นอย่างไร)
2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ (สับสน ท้อถอย วุ่นวายใจ)
3. การดำเนินการที่คลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ (คิดว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ)
4. เมื่อคลี่คลายความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ (โล่งใจ ดีใจที่ทุกอย่างจบสิ้นลง)

ความไม่สนใจยังคงมีอยู่ต่อไป

รูปแบบที่ 4 เริ่มต้นจาก

1. เริ่มต้น (ไม่สนใจ โกรธ เกลียด เบื่อหน่าย)
2. เมื่อเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ (โกรธมากขึ้น ท้อถอย เบื่อหน่าย)
3. เลิกหยุดกระทำ

ความไม่สนใจยังคงมีอยู่

โดยสรุปจะเห็นได้ว่ารูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 3 จะมีประสบการณ์การเรียนรู้ 4 ขั้นตอน รูปแบบที่ 2 มี 5 ขั้นตอน และรูปแบบที่ 4 มี 3 ขั้นตอน และเมื่อวิเคราะห์ดูการเรียนรู้ทั้ง 4 รูปแบบ จะพบว่า เมื่อผู้เรียนได้เรียนสิ่งที่ตนเองมีความสนใจ ความรู้สึกสนใจ ความอยากรู้ อยากรเรียน ก็ยังคงมีอยู่ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเรียนทั้งในระบบโรงเรียนหรือเรียนด้วยตนเอง ในกรณีที่ผู้เรียนเริ่มต้นเรียนด้วยความรู้สึกที่ไม่สนใจในสิ่งที่ตนเรียน ความรู้สึกไม่สนใจก็ยังคงอยู่ ยกเว้นแต่ในกรณีที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าสิ่งที่ตนเรียนนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน

รูปแบบทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้เรียนทุกคนไม่ว่าจะเป็น นิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป โดยไม่จำกัดว่าจะเรียนในสถาบันการศึกษาหรือเรียนด้วยตนเอง ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่ามีรูปแบบดังกล่าวจะไม่มี ความแตกต่างกันไม่ว่าผู้เรียนจะมีอายุ ระดับการศึกษาหรือเพศ ต่างกัน ความ

แตกต่างของรูปแบบอยู่ที่ความสนใจและไม่สนใจของผู้เรียน ซึ่งความแตกต่างนั้นมีทั้งด้านความรู้สึก
(Affective) ต่าง ๆ และแรงจูงใจ (Motivation)

ไพบันฑิกผลการเรียนรู้ (ต่อ)
หน่วยการเรียนรู้ที่ 5
การเทียบโอนผลการเรียนรู้

เรื่องที่ 1

การเทียบโอนผลการเรียนรู้ (ต่อ)
บันทึกสาระสำคัญ

กิจกรรม 2

การเทียบโอนผลการเรียนที่ยึดตามรูปแบบ
การศึกษา มี 2 กลุ่ม อะไรบ้าง อธิบาย

This image shows a blank sheet of white paper designed for handwriting practice. It features two vertical columns of horizontal lines. Each column contains 20 lines, all of which are dashed. The lines are evenly spaced and extend across the width of their respective columns, providing a guide for letter height and placement. There are no margins, text, or other markings on the page.

ใบบันทึกผลการเรียนรู้ (ต่อ)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5

จิตวิทยาการเรียนรู้

เรื่องที่ 2

จิตวิทยาการเรียนรู้

บันทึกสาระสำคัญ

กิจกรรม 1

หลักการเรียนรู้ที่จำเป็นที่ต้องคำนึงถึงในการ

สอนผู้ใหญ่มีอะไรบ้าง อธิบาย

This image shows a blank sheet of handwriting practice paper. It features two vertical columns of horizontal dashed lines, designed to guide letter formation and alignment. The left column contains 18 lines, and the right column also contains 18 lines, providing ample space for practicing various writing styles and techniques.

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **คู่มืออบรม และดำเนินการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ**. กรุงเทพฯ ฯ: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- (2542). **ประสบการณ์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ ฯ: กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- (2544). **กรมการศึกษานอกโรงเรียน :แนวทางการจัดและเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ ฯ: กองแผน กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- (2544). **ปฏิรูปการศึกษา : ก้าวอย่างมั่นใจ**. ศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปการศึกษา กรุงเทพฯ ฯ :โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- โกวิท วรพิพัฒน์. (2523). **การศึกษาดลอดชีวิต**. กรุงเทพฯ ฯ : ม.ป.พ.
- ฉรุต ไทยอุทิศ. (2547). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยหลักการ “ Balanced Scorecard ”**. ปรินญา นิพนธ์ กศ.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทวี บุตรสารธรรม. (2541).**การศึกษาปัญหาการดำเนินงานของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น**. กรุงเทพฯ ฯ : ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารศึกษา). กรุงเทพฯ ฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทวีป อภิลิทธิ์. (2523). **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ ฯ: ม.ป.ท.
- ธีระ รุญเจริญ. (2545). **สภาพและปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- ปฐม นิคมานนท์. (2528).**การศึกษานอกระบบโรงเรียน . พิมพ์ครั้งที่ 4**.กรุงเทพฯ ฯ : หจก. ทิพย์อักษร.
- พุทธชาติ ราชปรีชา. (2524). **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ ฯ : ม.ป.พ.
- ภิญญา สาธ. (ม.ป.ป.) **ปรินญาการศึกษาไทย พื้นฐานทางปรินญาที่มีผลต่อการจัดการศึกษา**. ม.ป.ท.
- รัตนา พุ่มไพศาล. (2528).**ปรินญาและหลักการการศึกษานอกระบบ** . กรุงเทพฯ ฯ : หจก. อักษรบัณฑิต
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2531). **ปรินญาการศึกษานอกระบบ**. กรุงเทพฯ ฯ : โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์.

- สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี. (2540). **รูปแบบการจัดการเรียนการสอนและการจัดทำแผนการสอนของครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรีและสุพรรณบุรี.**
กาญจนบุรี : สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี. ถ่ายเอกสาร.
- สมคิด อิศระวัฒน์. (2543). **การสอนผู้ใหญ่.** กรุงเทพฯ ฯ : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2529). **การศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ ฯ : อมรการพิมพ์.
- (2544). **จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่.** กรุงเทพฯ ฯ : ธีระป๋อมวรรณกรรม.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2540). **การศึกษานอกโรงเรียน : การขยายโอกาสทางการศึกษาโดยประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาทางไกล.** นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- (2540). **รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ ฯ : พิมพ์ดี การพิมพ์.
- สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (ม.ป.ป.). **แรงจูงใจในการเรียนรู้ผู้ใหญ่ .** สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2550.
www.thai.net/educomtch/edult Learner 1 htm.
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอยุธยา. (2543). **ปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนในการสอนแบบบูรณาการ ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอยุธยา.** อยุธยา:
เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต.1. (2547). **รายงานผลการดำเนินงานจัดการศึกษาปีการศึกษา 2547.** เชียงราย: เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต.2. (2548). **สรุปผลการดำเนินงานตามโครงการปีงบประมาณ 2548.** เชียงราย : โรงพิมพ์กลุ่มนโยบายและแผนเขต 2.
- (2548). **สรุปความต้องการเข้ารับการอบรมตามโครงการ ปีงบประมาณ 2549.**
เชียงราย : โรงพิมพ์ กลุ่มนโยบายและแผนเขต 2.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **รายงานการปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพฯ ฯ :
เอกสารอัดสำเนา.
- (2545). **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๔๕ –๒๕๔๙).** กรุงเทพฯ ฯ : สำนักนโยบาย
แผน และมาตรฐานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.
- (2545). **รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ ฯ : กลุ่มงานเทคโนโลยีกับการ
เรียนรู้ สำนักพัฒนาการเรียนรู้และเครือข่ายการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.

- (2545). **สภาพและปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สกศ.
- (2546). **แนวคิดและนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ : พื้นฐานการปฏิรูปการศึกษาเพื่อปวงชน**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. อัดสำเนา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ.2545 -2549**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2544). **ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการจัดการศึกษาเอกชนในทศวรรษหน้า**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2545). **การจัดการศึกษาเอกชนในทศวรรษหน้า**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.
- อุดม เขยกิจวงศ์และคณะ (2523). **ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
- อุ้นตา นพคุณ. (2528). **แนวคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการพัฒนาชุมชนเรื่องคิดเป็น**. กรุงเทพฯ ฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- Cranton.Patricia (1989). **Planning Instruction for Adult Learners**. Toronto : Wall & Thompson.
- Flippo, Edwin B. (1970). **Management : A Behavioral Approach**. Boston: Allyn and Bacon.

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครูผู้สอน
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

**แบบสอบถามความต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับครูผู้สอน
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2**

ข้อมูลส่วนตัว

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ ☐ น้อยกว่า 25 ปี ☐ 25-35 ปี ☐ 36-50 ปี ☐ สูงกว่า 50 ปี
3. ประสบการณ์ในการเป็นครูวิชาการ
 ☐ น้อยกว่า 5 ปี ☐ 5-10 ปี ☐ 11-15 ปี ☐ สูงกว่า 15 ปี
4. ตำแหน่ง.....
5. ชื่อสถานศึกษา.....
6. วุฒิการศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท
 สาขาวิชา..... สถาบัน.....
7. หน้าที่ความรับผิดชอบ
.....
.....

8. ท่านเคยเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับ การศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือไม่
 ☐ เคย ☐ ไม่เคย
 หลักสูตร.....
 สถาบัน..... เมื่อวันที่

9. หากเคยฝึกอบรม ท่านได้ใช้ประโยชน์ความรู้จากการฝึกอบรมที่ผ่านมาหรือไม่/อย่างไร
 ☐ ใช้ประโยชน์มาก ใช้ประโยชน์ปานกลาง
 ☐ ใช้ประโยชน์น้อย ไม่ได้ใช้ประโยชน์

ปัญหาในเรื่องความรู้ ความเข้าใจในการศึกษานอกระบบโรงเรียน

10. ท่านคิดว่ามีปัญหาเกี่ยวกับ ความรู้ ความเข้าใจในการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือไม่ อย่างไร
 ☐ มีปัญหามาก ☐ มีปัญหาปานกลาง
 ☐ มีปัญหาน้อย ☐ ไม่มีปัญหา

ปัญหาของท่านเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ในการศึกษานอกระบบ ได้แก่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ แนวคิด ปรัชญา หลักการ และวัตถุประสงค์ของการ ศึกษา นอกระบบโรงเรียน
- ☐ รูปแบบ ประเภทของการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน

- ☐ เนื้อหาหลักสูตรต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- ☐ การประเมินผลการเรียน
- ☐ อื่น ๆ

ความพร้อมในการเข้ารับการฝึกอบรม

11. ผู้บังคับบัญชาของท่านให้การสนับสนุนเข้ารับการอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

มาก/น้อยอย่างไร

- ☐ มากที่สุด ☐ มาก ☐ ปานกลาง
- ☐ น้อย ☐ ไม่สนับสนุน

12. หากมีการฝึกอบรมท่านมีความพร้อมในการเข้ารับการฝึกอบรมหรือไม่

- ☐ มี ☐ ไม่มี

หากมีสามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้ตลอดหลักสูตรหรือไม่

- ☐ สามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้บางครั้ง ถ้าไม่อยู่ในช่วงเวลาสอน
- ☐ ไม่สามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้ตลอดหลักสูตร

ความต้องการในการฝึกอบรม

13 ท่านต้องการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือไม่

- ☐ ต้องการ ☐ ไม่ต้องการ

หลักสูตรที่ต้องการฝึกอบรม (โปรดระบุตัวเลข เรียงลำดับตามความต้องการ)

- พรบ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549
- แนวคิด ปรัชญา หลักการ และวัตถุประสงค์ของการ การศึกษานอกระบบ
- รูปแบบ ประเภทของกิจกรรม การศึกษานอกระบบ
- ความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบกับการศึกษาในระบบ
- เนื้อหาหลักสูตรต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบ
- ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ และกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบ
- การวัดและประเมินผล
- การเทียบโอนผลการเรียน
- จิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่
- อื่น ๆ

14. ท่านต้องการให้ หน่วยงานของท่าน (สพท.เชียงราย เขต 2) จัดฝึกอบรมให้แก่ท่านหรือไม่

☐ ต้องการ ☐ ไม่ต้องการ

รายละเอียดเพิ่มเติม

15. ท่านต้องการให้ใช้วิทยากรจากหน่วยงานใด

☐ วิทยากรภายใน (สพท.เชียงราย เขต 2) ☐ วิทยากรภายนอก
☐ วิทยากรภายในและภายนอก ☐ อื่น ๆ

รายละเอียดเพิ่มเติม.....

16. วันที่ที่ท่านคิดว่าเหมาะสมในการฝึกอบรม

☐ วันทำการราชการ (จันทร์-ศุกร์) ☐ วันหยุดราชการ (เสาร์ อาทิตย์)
☐ อื่น ๆ

รายละเอียดเพิ่มเติม.....

17. จำนวนชั่วโมงในการฝึกอบรมที่ท่านคิดว่าเหมาะสม

☐ 10-20 ชั่วโมง ☐ 20-40 ชั่วโมง ☐ มากกว่า 40 ชั่วโมง
☐ อื่น ๆ

18. ช่วงการฝึกอบรมท่านคิดว่าช่วงใดเหมาะสม

☐ 9.00-12.00 ☐ 13.00 -16.00 ☐ 9.00-16.00
☐ อื่น ๆ

19. ท่านต้องการให้มีการฝึกอบรมลักษณะใด

☐ บรรยายตามหัวข้อกำหนด ☐ บรรยายประกอบศึกษาดูงาน
☐ อภิปรายกลุ่ม ☐ การประชุมเชิงปฏิบัติการ
☐ การสัมมนา ☐ การอบรมทางไกล
☐ อื่น ๆ

20. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

ขอขอบคุณ

ภาคผนวก ค

แบบประเมินโครงร่างหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ
สำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

**แบบประเมินโครงร่าง
หลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2**

แบบประเมินโครงร่างหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ฉบับนี้ ใช้ประเมินความเหมาะสม และสอดคล้องขององค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ

แบบประเมินมี 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรการศึกษานอกระบบ

ตอนที่ 2 แบบประเมินความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตรการศึกษานอกระบบ

ขอให้ท่านซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญได้กรุณาพิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของหลักสูตรเสริม

ตอนที่ 1 แบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรการศึกษานอกระบบ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของโครงร่างหลักสูตรว่ามีความเหมาะสมเพียงใดในองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตรฝึกอบรม
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม
3. คำโครงเนื้อหา
4. วิธีฝึกอบรมและกิจกรรม
5. สื่อการฝึกอบรม
6. การวัดและประเมินผล
7. การประเมินหน่วยการเรียนรู้ หน่วยที่ 1- 5

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องระดับความเหมาะสมตามความคิดเห็นของท่าน

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตรฝึกอบรม โดยประเมินจาก					
1.1 ความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การศึกษานอกระบบ.....					
1.2 ความสมเหตุสมผลที่จะต้องพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ.....					
1.3 ปัญหาสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....					
1.4 แนวทางในการแก้ปัญหาเหมาะสม.....					
ผลการประเมิน					
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม โดยประเมินจาก					
2.1 ความชัดเจน.....					
2.2ความเป็นไปได้					
2.3ความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม					
2.4ความครอบคลุม ที่ต้องการพัฒนา ด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ.....					
ผลการประเมิน					
3. คำโครงเนื้อหา โดยการประเมินจาก					
3.1 การจัดเรียงเนื้อหา.....					
3.2 ความครอบคลุมความรู้ที่จำเป็นต้องใช้.....					
3.3เนื้อหาหลักสูตรในการนำไปใช้ให้บรรลุ เป้าหมาย.....					
3.4 เนื้อหาของหลักสูตรในการนำไปปฏิบัติจริง					
ผลการประเมิน					

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4. วิธีฝึกอบรมและกิจกรรม					
โดยการประเมินจาก					
4.1 กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมในแต่ละหัวข้อ					
4.2 ความเหมาะสมของกิจกรรม					
4.3 การนำไปใช้สอนได้					
4.4 กิจกรรมการกระตุ้นความคิดของผู้ฝึกอบรม					
4.5 ความน่าสนใจของกิจกรรม					
ผลการประเมิน					
5. สื่อการฝึกอบรม					
โดยประเมินจาก					
5.1 สื่อที่ใช้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา					
5.2 การส่งเสริมให้กิจกรรมบรรลุจุดประสงค์...					
ผลการประเมิน					
6. การวัดและประเมินผล					
โดยประเมินจาก					
6.1 สามารถตรวจสอบการบรรลุจุดประสงค์ของ					
หลักสูตรฝึกอบรมได้.....					
6.2 ความเป็นไปได้ในการวัดผล					
ผลการประเมิน					
7. การประเมินหน่วยการเรียนรู้ หน่วยที่ 1- 5					
จากสิ่งต่อไปนี้					
หน่วยที่ 1					
7.1 คำอธิบายรายวิชามีความชัดเจน					
7.2 จุด ประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน.....					
7.3 จุด ประสงค์การเรียนรู้เหมาะสม.....					
7.4 เค้าโครงเนื้อหาช่วยในการบรรลุ จุดประสงค์					
การเรียนรู้.....					
7.5 วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมมีความเหมาะสม .					
7.6 วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมสามารถนำไปใช้ได้					
7.7 วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมช่วยให้บรรลุ					
จุดประสงค์การเรียนรู้.....					
7.8 สื่อการฝึกอบรมมีความเหมาะสม					

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
7.9 สื่อการฝึกอบรมช่วยในการบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้					
7.10 การวัดและประเมินผลสามารถตรวจสอบการบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้.....					
7.11 การวัดและประเมินผลมีความเป็นไปได้อย่างจริง					
ผลการประเมิน					
หน่วยที่ 2					
7.1 คำอธิบายรายวิชามีความชัดเจน					
7.2 จุด ประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน.....					
7.3 จุด ประสงค์การเรียนรู้เหมาะสม.....					
7.4 ได้ ำโครงเนื้อหาช่วยในการบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้.....					
7.5 วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมมีความเหมาะสม					
7.6 วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมสามารถนำไปใช้ได้					
7.7 วิธีฝึกอบรม และกิจกรรมช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้.....					
7.8 สื่อการฝึกอบรมมีความเหมาะสม					
7.9 สื่อการฝึกอบรมช่วยในการบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้.....					
7.10 การวัดและประเมินผลสามารถตรวจสอบการบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้.....					
7.11 การวัดและประเมินผลมีความเป็นไปได้อย่างจริง					
ผลการประเมิน					
หน่วยที่ 3					
7.1 คำอธิบายรายวิชามีความชัดเจน					
7.2 จุดประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน					
7.3 จุดประสงค์การเรียนรู้เหมาะสม					
7.4 ำโครงเนื้อหาช่วยในการบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้.....					

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
7.5วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมมีความเหมาะสม					
7.6วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมสามารถนำไปใช้ได้					
7.7วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมช่วยให้บรรลุ					
จุดประสงค์การเรียนรู้.....					
7.8สื่อการฝึกอบรมมีความเหมาะสม					
7.9สื่อการฝึกอบรมช่วยในการบรรลุจุดประสงค์					
การเรียนรู้					
7.10 การวัดและประเมินผลสามารถตรวจสอบ					
การบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้.....					
7.11 การวัดและประเมินผลมีความเป็นไปได้อย่างจริง					
ผลการประเมิน					
หน่วยที่ 4					
7.1คำอธิบายรายวิชามีความชัดเจน					
7.2จุด ประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน.....					
7.3จุด ประสงค์การเรียนรู้เหมาะสม.....					
7.4เค้า ำโครงเนื้อหาช่วยในการบรรลุจุดประสงค์					
การเรียนรู้.....					
7.5วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมมีความเหมาะสม					
7.6วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมสามารถนำไปใช้ได้					
7.7วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมช่วยให้บรรลุ					
จุดประสงค์การเรียนรู้....					
7.8สื่อการฝึกอบรมมีความเหมาะสม					
7.9สื่อการฝึกอบรมช่วยในการบรรลุจุดประสงค์					
การเรียนรู้					
7.10 การวัดและประเมินผลสามารถตรวจสอบ					
การบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้.....					
7.11 การวัดและประเมินผลมีความเป็นไปได้อย่างจริง					
ผลการประเมิน					

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
หน่วยที่ 5					
7.1 คำอธิบายรายวิชามีความชัดเจน					
7.2 จุด ประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน.....					
7.3 จุด ประสงค์การเรียนรู้เหมาะสม.....					
7.4 คำโครงเนื้อหาช่วยในการบรรลุ จุดประสงค์การเรียนรู้.....					
7.5 วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมมีความเหมาะสม ..					
7.6 วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมสามารถนำไปใช้ได้					
7.7 วิธีฝึกอบรมและกิจกรรมช่วยให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้.....					
7.8 สื่อการฝึกอบรมมีความเหมาะสม					
7.9 สื่อการฝึกอบรมช่วยในการ บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้					
7.10 การวัดและประเมินผลสามารถตรวจสอบการบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้.....					
7.11 การวัดและประเมินผลมีความเป็นไปได้อย่างจริง					
ผลการประเมิน					

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 แบบประเมินความสอดคล้อง ของโครงร่างหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ จากการพิจารณาองค์ประกอบ ด้านต่าง ๆ ของหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบว่ามีการสอดคล้องกันหรือไม่ดังต่อไปนี้

1. ความสอดคล้องระหว่างปัญหาและความจำเป็นกับหลักการของหลักสูตร
2. ความสอดคล้องระหว่างหลักการของหลักสูตรกับจุดประสงค์ของหลักสูตร
3. ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์ของหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร
4. ความสอดคล้องระหว่างโครงสร้างของหลักสูตรกับวิธีฝึกอบรมและกิจกรรม
5. ความสอดคล้องระหว่างวิธีฝึกอบรมและกิจกรรมกับ สื่อการฝึกอบรม
6. ความสอดคล้องระหว่างวิธีฝึกอบรมและกิจกรรมกับการวัดและประเมินผล
7. ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ของแต่ละหน่วย

การเรียนรู้

8. ความสอดคล้องภายในของแต่ละหน่วยการเรียนรู้
 - 8.1 ความสอดคล้องระหว่างคำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์การเรียนรู้
 - 8.2 ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์การเรียนรู้กับเค้าโครงเนื้อหา
 - 8.3 ความสอดคล้องระหว่างเค้าโครงเนื้อหากับวิธีฝึกอบรมและกิจกรรม
 - 8.4 ความสอดคล้องระหว่างวิธีฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการฝึกอบรม
 - 8.5 ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์การเรียนรู้กับการวัดและ

ประเมินผล

รายการประเมิน	สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง
1. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับหลักการของหลักสูตร.....			
2. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับจุดประสงค์ของหลักสูตร.....			
3. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับแนวทางแก้ปัญหา.....			
4. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร.....			
5. หลักการของหลักสูตรกับจุดประสงค์ของหลักสูตร.....			
6. หลักการของหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร.....			
7. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร.....			
8. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม.....			
9. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับการวัดและประเมินผล.....			
10. โครงสร้างของหลักสูตรกับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม			
11. โครงสร้างของหลักสูตรกับการวัดและประเมินผล.....			
12. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน.....			
13. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับการวัดและประเมินผล..			
14. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1.....			
15. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 2.....			
16. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 3.....			
17. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 4.....			
18. จุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5.....			
การประเมินความสอดคล้องภายในหน่วยการเรียนรู้	.		
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 โดยประเมินจาก			
1. คำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์.....			
2. จุดประสงค์กับเค้าโครงเนื้อหา.....			
3. เค้าโครงเนื้อหากับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม.....			
4. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน.....			
5. จุดประสงค์กับการวัดและประเมินผล			

รายการประเมิน	สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 โดยประเมินจาก			
1. คำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์.....			
2. จุดประสงค์กับเค้าโครงเนื้อหา.....			
3. เค้าโครงเนื้อหากับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม.....			
4. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน.....			
5. จุดประสงค์กับการวัดและประเมินผล			
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 โดยประเมินจาก			
1. คำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์.....			
2. จุดประสงค์กับเค้าโครงเนื้อหา.....			
3. เค้าโครงเนื้อหากับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม.....			
4. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน.....			
5. จุดประสงค์กับการวัดและประเมินผล			
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 โดยประเมินจาก			
1. คำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์.....			
2. จุดประสงค์กับเค้าโครงเนื้อหา.....			
3. เค้าโครงเนื้อหากับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม.....			
4. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน.....			
5. จุดประสงค์กับการวัดและประเมินผล			
หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 โดยประเมินจาก			
1. คำอธิบายรายวิชากับจุดประสงค์.....			
2. จุดประสงค์กับเค้าโครงเนื้อหา.....			
3. เค้าโครงเนื้อหากับวิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม.....			
4. วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมกับสื่อการสอน.....			
5. จุดประสงค์กับการวัดและประเมินผล			

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง

แบบทดสอบก่อน – หลังการฝึกอบรม (Pre-test post-test)

แบบทดสอบก่อน (Pretest)

1. ระบบการศึกษาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 3 มาตรา 15 ว่า การศึกษามีสามรูปแบบ คือ
 - ก. การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาต่อเนื่อง
 - ข. การศึกษาในระบบ การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตลอดชีวิต
 - ค. การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
 - ง. การศึกษาในระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาตามอัธยาศัย
2. แนวการจัดการศึกษาในหมวด 4 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีว่าอย่างไร
 - ก. ให้ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด
 - ข. การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้
 - ค. การจัดการศึกษา ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม
 - ง. ถูกเฉพาะข้อ ข และ ค
3. แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ได้นำหลักปรัชญาและกรอบแนวคิดใดมาเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดทำแผน
 - ก. หลักการบริหารงานโดยโรงเรียนเป็นฐาน (SBM)
 - ข. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - ค. หลักการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม
 - ง. หลักการกระจายอำนาจ
4. ข้อใดไม่ใช่จุดเน้นของการปฏิรูปการศึกษา
 - ก. การบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - ข. การบริหารจากส่วนกลาง
 - ค. การกระจายอำนาจการบริหาร
 - ง. กระบวนการเรียนรู้
5. ข้อใดไม่ใช่เจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559)
 - ก. มุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพและเข้มแข็ง
 - ข. มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม
 - ค. มุ่งพัฒนาการเรียนการสอนแบบ Child Center
 - ง. มุ่งพัฒนาการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

6. พฤติกรรมใดที่แสดงว่านักเรียนได้นำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ในการชีวิตประจำวัน
- ก. นักเรียนสามารถเปรียบเทียบเรื่องต่าง ๆ ได้ ข. นักเรียนเกิดความพอใจในการเรียน
- ค. นักเรียนมีความรู้ ตอบปัญหาได้ ง. นักเรียนสามารถสาธิตได้
7. แหล่งความรู้ที่สำคัญและดีที่สุดในตามหลักปรัชญาของการศึกษานอกระบบคือข้อใด
- ก. ประสบการณ์ของผู้อื่น ข. ประสบการณ์ของตนเอง
- ค. ตำรา เอกสาร ง. ครู อาจารย์
8. ข้อใดไม่ใช่แนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกระบบในประเทศไทย
- ก. การศึกษาขั้นพื้นฐาน การสอนอ่านและเขียน การศึกษาสายสามัญซึ่งเทียบเท่าระดับชั้นต่าง ๆ ของการศึกษาในระบบโรงเรียน
- ข. ทักษะในเรื่องของอาชีพที่หลากหลายตามความต้องการสังคมและท้องถิ่น
- ค. การให้ข้อมูลข่าวสารทั่วไปที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- ง. การให้ความรู้กว้าง ๆ เนื้อหาเป็นวิชาการ ปูพื้นฐานในเรื่องทฤษฎี
9. ข้อใดกล่าวได้ถูกต้องเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบ
- ก. ให้ทุกคนรับการศึกษาตลอดชีวิต
- ข. ให้ทุกคนได้รับการศึกษาวิชาชีพตามความต้องการของบุคคล สังคม
- ค. เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น
- ง. ถูกทุกข้อ
10. การศึกษาในลักษณะที่มีวัตถุประสงค์ระยะยาว เน้นในเรื่องของการเตรียมตัวเพื่ออนาคต เป็นการศึกษาในลักษณะใด
- ก. การศึกษานอกระบบ ข. การศึกษาในระบบ
- ค. การศึกษาตามอัธยาศัย ง. การศึกษาแบบต่อเนื่อง
11. ข้อใดเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบโรงเรียน
- ก. ครู อาจารย์ ตำรา และหลักสูตร เป็นสิ่งสำคัญอันแรก
- ข. ผู้เรียนกำหนดหลักสูตร
- ค. แหล่งการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือประสบการณ์ของผู้เรียน
- ง. โปรแกรมและหลักสูตรสร้างขึ้นตามความต้องการของผู้เรียน
12. ข้อใดไม่ใช่หลักการสอนแบบ Child Center
- ก. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ
- ข. ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด
- ค. ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้

19. การตรวจสอบว่าผู้เรียนได้เรียนอะไร ควรเพิ่มเติมอะไร จะแก้ไขตอนไหน เป็นการประเมินผลประเภทใด

ก. การประเมินผลการทำงาน	ข. การประเมินผลความก้าวหน้า
ค. การประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการสอน	ง. การประเมินผลเพื่อสรุป

20. การประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ควรจะกระทำเมื่อใด

ก. ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	ข. เมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน
ค. ก่อน-หลังที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	ง. เมื่อเกิดปัญหาในการเรียนการสอน

21. การประเมินผลลักษณะใดเป็นการวัดว่าผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้แล้วหรือยัง

ก. การประเมินผลหลังการสอน	ข. การประเมินผลระหว่างสอน
ค. การประเมินผลเพื่อจัดสรรผู้เรียน	ง. การประเมินผลเพื่อวินิจฉัย

22. แบบทดสอบลักษณะใดที่สามารถวัดเนื้อหาได้ครอบคลุมและให้คะแนนยุติธรรม เหมาะที่จะใช้ทดสอบผู้สอบจำนวนมาก

ก. แบบจับคู่ (Matching)	ข. แบบตอบสั้น (Short Answer)
ค. แบบอัตนัย (Subjectively Scored Test)	ง. แบบเลือกตอบ (Multiple Choice)

23. ในการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน สิ่งที่คุณสอนต้องคำนึงถึงมากที่สุดคือ

ก. ผู้เรียนสามารถสอบผ่านหรือไม่
ข. ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้ตามวัตถุประสงค์หรือไม่
ค. ผู้เรียนสามารถตอบคำถามตามแบบทดสอบต่าง ๆ ผ่านเกณฑ์หรือไม่
ง. ผู้เรียนสามารถตอบคำถามที่คุณสอนถามได้หรือไม่

24. ข้อใดคือคำกล่าวที่ถูกต้อง

ก. ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อถูกบังคับให้เรียน
ข. ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อมีการสอบแข่งขัน
ค. ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อเขามีความต้องการที่เรียน
ง. ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อมีการกำหนดการสอบได้สอบตก

25. ข้อใดไม่ใช่วิธีการโน้มน้าว จูงใจผู้เรียนให้เกิดความต้องการที่จะการเรียนรู้

ก. การเสริมสร้างบรรยากาศ	ข. การเลือกสื่อวัสดุอุปกรณ์
ค. การปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้น่าสนใจ	ง. การกำหนดคะแนนในการวัดผล

26. หากครูผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนเกิดการพฤติกรรมการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหรือลดลงตามความต้องการ จะต้องใช้วิธีการใดเพื่อการดำเนินการดังกล่าว

ก. การจูงใจ

ข. การเสริมแรง

ค. การฝึกปฏิบัติ

ง. การชักจูง

27. บทบาทของครูผู้สอนในการ สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเป็นผู้นำตนเอง (Self Directing) ได้ ข้อใดกล่าวถูกต้อง

ก. ครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุม บอกปฏิบัติ ตามจุดมุ่งหมาย

ข. ครูผู้สอนเป็นผู้ร่วมค้นหาคำตอบกับผู้เรียน

ค. ครูผู้สอนเป็นผู้บอกและถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียน

ง. ครูผู้สอนช่วยแก้ปัญหาและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน

28. ข้อใดคือความหมายของการเทียบโอนผลการเรียน

ก. เป็นการนำผลการเรียน มาเทียบเพื่อให้จบการศึกษา

ข. เป็นการนำผลการเรียนรู้ ทักษะ หรือประสบการณ์มาเทียบเพื่อให้จบการศึกษา

ค. เป็นการนำผลการเรียน ผลการเรียนรู้ ทักษะ หรือประสบการณ์ทำงาน มาเทียบโอนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาต่อเนื่อง

ง. เป็นการนำผลการเรียน ผลการเรียนรู้ ทักษะ หรือประสบการณ์ทำงาน มาเพิ่มเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการขอขึ้นจบการศึกษา

29. ตามแนวทางการเทียบโอนผลการเรียนการพิจารณาให้อยู่ในดุลยพินิจของใคร

ก. ครูผู้สอน

ข. คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ค. สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

ง. ผู้บริหารสถานศึกษา

30. การกำหนดระเบียบ/แนวปฏิบัติการเทียบโอนผลการเรียนของสถานศึกษา เป็นหน้าที่ของหน่วยงานใดที่จะกำหนดระเบียบ/แนวปฏิบัติดังกล่าว

ก. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ข. ศูนย์ประสานงานเขตพื้นที่การศึกษา

ค. สถานศึกษา

ง. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

.....

ขอให้ทุกท่านโชคดี

แบบทดสอบหลังการอบรม (Posttest)

1. ระบบการศึกษาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 3 มาตรา 15 ว่า การศึกษามีสามรูปแบบ คือ
 - ก. การศึกษาในระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาตามอัธยาศัย
 - ข. การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
 - ค. การศึกษาในระบบ การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตลอดชีวิต
 - ง. การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาต่อเนื่อง
2. แนวการจัดการศึกษาในหมวด 4 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีว่าอย่างไร
 - ก. การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้
 - ข. การจัดการศึกษา ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม
 - ค. ให้สถานศึกษาถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด
 - ง. ถูกเฉพาะข้อ ก และ ข
3. แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ได้นำหลักปรัชญาและกรอบแนวคิดใดมาเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดทำแผน

ก. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ข. หลักการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม
ค. หลักการกระจายอำนาจ	ง. หลักการบริหารงานโดยโรงเรียนเป็นฐาน (SBM)
4. ข้อใดไม่ใช่จุดเน้นของการปฏิรูปการศึกษา

ก. การบริหารจากส่วนกลาง	ข. การบริหารแบบมีส่วนร่วม
ค. การกระจายอำนาจการบริหาร	ง. กระบวนการเรียนรู้
5. ข้อใดไม่ใช่เจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559)
 - ก. มุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพและเข้มแข็ง
 - ข. มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม
 - ค. มุ่งพัฒนาการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น
 - ง. มุ่งพัฒนาการเรียนการสอนแบบ Child Center
6. พฤติกรรมใดที่แสดงว่านักเรียนได้นำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ในการชีวิตประจำวัน

ก. นักเรียนสามารถเปรียบเทียบเรื่องต่าง ๆ ได้	ข. นักเรียนมีความรู้ ตอบปัญหาได้
ค. นักเรียนสามารถสาธิตได้	ง. นักเรียนเกิดความพอใจในการเรียน

7. แหล่งความรู้ที่สำคัญและดีที่สุดไปตามหลักปรัชญาของการศึกษานอกระบบคือข้อใด

- [illegible]

8. ข้อใดไม่ใช่แนวทางการดำเนินงานการศึกษาอกระบบในประเทศไทย

- ก. การศึกษาขั้นพื้นฐาน การสอนอ่านและเขียน การศึกษาสายสามัญซึ่งเทียบเท่าระดับชั้น
ต่าง ๆ ของการศึกษาในระบบโรงเรียน
- ข. การให้ข้อมูลข่าวสารทั่วไปที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- ค. การให้ความรู้ เนื้อหาเป็นวิชาการ ปูพื้นฐานในเรื่องทฤษฎี
- ง. ทักษะในเรื่องของอาชีพที่หลากหลายตามความต้องการสังคมและท้องถิ่น

9. ข้อใดกล่าวว่ได้ถูกต้องเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกระบบ

- ก. ให้ทุกคนรับการศึกษาตลอดชีวิต
ข. ให้ทุกคนได้รับการศึกษาวิชาชีพตามความต้องการของบุคคล สังคม
ค. เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น
ง. ถูกทุกข้อ

10. การศึกษาในลักษณะที่มีวัตถุประสงค์ระยะยาว เน้นในเรื่องของการเตรียมตัวเพื่ออนาคต เป็น
การศึกษาในลักษณะใด

- ก. การศึกษาในระบบ ข. การศึกษานอกระบบ
- ค. การศึกษาตามอัธยาศัย ง. การศึกษาแบบต่อเนื่อง

11. ข้อใดเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบโรงเรียน

- ก. แหล่งการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือประสบการณ์ของผู้เรียน
- ข. ครู อาจารย์ ตำรา และหลักสูตร เป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก
- ค. ผู้เรียนกำหนดหลักสูตร
- ง. โปรแกรมและหลักสูตรสร้างขึ้นตามความต้องการของผู้เรียน

12. ข้อใดไม่ใช่หลักการสอนแบบ Child Center

- ก. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ
ข. ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้
ค. ครูจัดประสบการณ์เรียนรู้ตามความสะดวกและความต้องการของตน
ง. ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

13. วิธีการสอนใดที่นิยมในการจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ก. การสอนแบบบรรยาย	ข. การจำลองสถานการณ์
ค. การถามคำถาม	ง. การศึกษาเป็นกลุ่ม

14. ข้อใดหมายถึง วิธีการเรียนที่ทำให้ผู้เรียนมีความตระหนัก และรับผิดชอบต่อแผนการเรียนของตนเอง

ก. การถามคำถาม	ข. การจำลองสถานการณ์
ค. การศึกษาเป็นกลุ่ม	ง. การเรียนรู้ด้วยตนเอง

15. ข้อใดเป็นการจัดกิจกรรมและเนื้อหาหลักของการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำนักบริหาร

การศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน

ก. การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ การศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาตลอดชีวิต
ข. การกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สายอาชีพ และการศึกษาต่อเนื่อง
ค. การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สายวิชาชีพ และ การศึกษาผู้ใหญ่
ง. การจัดการกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สายอาชีพ และ การศึกษาตามอัธยาศัย

16. ข้อใดเป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเฉพาะสำหรับกลุ่มชาวเขาที่ไม่รู้หนังสือในแถบ

ภาคเหนือของไทย

ก. หลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน
ข. หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา
ค. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2544
ง. หลักสูตรการศึกษาเพื่อชนเผ่าราบสูง

17. ผู้ที่เรียนจบหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน มีสิทธิ

เทียบได้กับการศึกษาใดระดับช่วงชั้นใดในสายสามัญ ในระบบโรงเรียน

ก. ระดับช่วงชั้นที่ 2	ข. ช่วงชั้นที่ 3
ค. ระดับช่วงชั้นที่ 4	ง. ช่วงชั้นพิเศษ

18. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่สำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียนได้นำเทคโนโลยีการสื่อสาร

โทรคมนาคมที่ทันสมัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา ข้อใดเป็นการลักษณะการจัด

การศึกษาดังกล่าว

ก. การจัดการศึกษาเพื่อชุมชนห่างไกลผ่านดาวเทียม
ข. การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม
ค. การจัดการศึกษาทางคมนาคมผ่านดาวเทียม
ง. การจัดการศึกษาทางวิทยุโทรคมนาคมผ่านดาวเทียม

19. การตรวจสอบว่าผู้เรียนได้เรียนอะไร ควรเพิ่มเติมอะไร จะแก้ไขตอนไหน เป็นการประเมินผลประเภทใด

ก. การประเมินผลการทำงาน	ข. การประเมินผลความก้าวหน้า
ค. การประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการสอน	ง. การประเมินผลเพื่อสรุป

20. การประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ควรจะกระทำเมื่อใด

ก. ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	ข. ก่อน-หลังที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
ค. เมื่อเกิดปัญหาในการเรียนการสอน	ง. เมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน

21. การประเมินผลลักษณะใดเป็นการวัดว่าผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้แล้วหรือยัง

ก. การประเมินผลระหว่างสอน	ข. การประเมินผลหลังการสอน
ค. การประเมินผลเพื่อจัดสรรผู้เรียน	ง. การประเมินผลเพื่อวินิจฉัย

22. แบบทดสอบลักษณะใดที่สามารถวัดเนื้อหาได้ครอบคลุมและให้คะแนนยุติธรรม เหมาะที่จะใช้ทดสอบผู้สอบจำนวนมาก

ก. แบบจับคู่ (Matching)	ข. แบบเลือกตอบ (Multiple Choice)
ค. แบบตอบสั้น (Short Answer)	ง. แบบอัตนัย (Subjectively Scored Test)

23. ในการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน สิ่งที่คุณสอนต้องคำนึงถึงมากที่สุดคือ

ก. ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้ตามวัตถุประสงค์หรือไม่
ข. ผู้เรียนสามารถตอบคำถามตามแบบทดสอบต่าง ๆ ผ่านเกณฑ์หรือไม่
ค. ผู้เรียนสามารถตอบคำถามที่คุณสอนถามได้หรือไม่
ง. ผู้เรียนสามารถสอบผ่านหรือไม่

24. ข้อใดคือคำกล่าวที่ถูกต้อง

ก. ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อถูกบังคับให้เรียน
ข. ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อมีการสอบแข่งขัน
ค. ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อเขามีความต้องการที่เรียน
ง. ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อมีการกำหนดการสอบได้สอบตก

25. ข้อใดไม่ใช่วิธีการโน้มน้าว จูงใจผู้เรียนให้เกิดความต้องการที่จะการเรียนรู้

ก. การเสริมสร้างบรรยากาศ	ข. การกำหนดคะแนนในการวัดผล
ข. การเลือกสื่อวัสดุอุปกรณ์	ค. การปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้น่าสนใจ

26. หากครูผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนเกิดการพฤติกรรมการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหรือลดลงตามความต้องการ จะต้องใช้วิธีการใดเพื่อการดำเนินการดังกล่าว

ก. การจูงใจ

ข. การฝึกปฏิบัติ

ค. การเสริมแรง

ง. การชักจูง

27. บทบาทของครูผู้สอนในการ สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเป็นผู้นำตนเอง (Self Directing) ได้ ข้อใดกล่าวถูกต้อง

ก. ครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุม บอกปฏิบัติ ตามจุดมุ่งหมาย

ข. ครูผู้สอนเป็นผู้บอกและถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียน

ค. ครูผู้สอนเป็นผู้ร่วมค้นหาคำตอบกับผู้เรียน

ง. ครูผู้สอนช่วยแก้ปัญหาและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน

28. ข้อใดคือความหมายของการเทียบโอนผลการเรียน

ก. เป็นการนำผลการเรียน มาเทียบเพื่อให้จบการศึกษา

ข. เป็นการนำผลการเรียน ผลการเรียนรู้ ทักษะ หรือประสบการณ์ทำงาน มาเทียบโอนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาต่อเนื่อง

ค. เป็นการนำผลการเรียนรู้ ทักษะ หรือประสบการณ์มาเทียบเพื่อให้จบการศึกษา

ง. เป็นการนำผลการเรียน ผลการเรียนรู้ ทักษะ หรือประสบการณ์ทำงาน มาเพิ่มเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการขอขึ้นจบการศึกษา

29. ตามแนวทางการเทียบโอนผลการเรียนการพิจารณาให้อยู่ในดุลยพินิจของใคร

ก. สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

ข. ครูผู้สอน

ค. คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ง. ผู้บริหารสถานศึกษา

30. การกำหนดระเบียบ/แนวปฏิบัติการเทียบโอนผลการเรียนของสถานศึกษา เป็นหน้าที่ของหน่วยงานใดที่จะกำหนดระเบียบ/แนวปฏิบัติดังกล่าว

ก. สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

ข. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ค. ศูนย์ประสานงานเขตพื้นที่การศึกษา

ง. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

.....

ขอให้ทุกท่านโชคดี

เฉลยแบบทดสอบ Pretest

1	ค	16	ค
2	ง	17	ข
3	ข	18	ค
4	ข	19	ข
5	ค	20	ข
6	ง	21	ข
7	ข	22	ง
8	ง	23	ข
9	ง	24	ค
10	ข	25	ง
11	ก	26	ข
12	ง	27	ข
13	ข	28	ค
14	ง	29	ค
15	ก	30	ค

เฉลยแบบทดสอบ Posttest

1	ข	16	ข
2	ง	17	ค
3	ก	18	ข
4	ก	19	ข
5	ง	20	ง
6	ค	21	ก
7	ข	22	ข
8	ค	23	ก
9	ง	24	ค
10	ก	25	ข
11	ข	26	ค
12	ค	27	ค
13	ง	28	ข
14	ง	29	ก
15	ง	30	ก

ภาคผนวก จ

แบบประเมินผลการฝึกอบรม การศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2

**แบบประเมินผลการฝึกอบรม การศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2**

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วใส่เครื่องหมาย / ลงในช่องตามความคิดเห็นของท่าน
ว่ามีความเหมาะสมเพียงใด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

5	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
4	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
3	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
2	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
1	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ข้อ	รายการ	ระดับความเหมาะสม				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	เนื้อหาวิชาของการฝึกอบรม.....					
2	การนำเสนอของวิทยากรแต่ละหน่วย.....					
3	การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้า รับการฝึกอบรม.....					
4	เอกสารที่ใช้ประกอบการฝึกอบรม.....					
5	สื่อประกอบการฝึกอบรม.....					
6	สถานที่สำหรับจัดการฝึกอบรม.....					
7	กิจกรรมการฝึกอบรมแต่ละหน่วย.....					
8	ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม					
9	การประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย.....					
10	ประโยชน์ที่ได้รับภายหลังการฝึกอบรม.....					

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมที่มีต่อการฝึกอบรม.....

.....

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่มีต่อการฝึกอบรม.....

.....

ภาคผนวก จ

แบบสัมภาษณ์การติดตามผลการดำเนินงาน

การฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2

**แบบสัมภาษณ์การติดตามผลการดำเนินงาน
การฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2**

แบบสัมภาษณ์นี้ต้องการติดตามผลการดำเนินงานของผู้ผ่านการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบทุกท่านเพื่อใช้ประกอบการประเมินผลการฝึกอบรมในครั้งนี้ และขอคำตอบแบบติดตามผลการดำเนินงาน ๙ ในครั้งนี้ไม่มีผลกระทบต่อผู้ตอบแต่อย่างใด จึงขอความกรุณาจากท่าน โปรดตอบคำถามตามความเป็นจริงทุกประการ

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับการนำความรู้ ทักษะ เจตคติที่ได้รับจากการฝึกอบรมมาดำเนินงานพัฒนาการจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่สำคัญ ใน 3 ด้าน คือ ด้านบริหารจัดการ ด้านกระบวนการเรียนการสอน และด้านการนำความรู้ไปใช้

ตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเข้าร่วมการฝึกอบรม

ขอขอบคุณทุกท่าน
นายศักรินทร์ ชนประชา
และคณะผู้จัดการฝึกอบรม

แบบสัมภาษณ์การติดตามผลการดำเนินงาน
การฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2

ข้อมูลส่วนตัว

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย/นาง/นางสาว).....นามสกุล.....
2. ประสบการณ์ในการเป็นครูวิชาการ
☐ น้อยกว่า 5 ปี ☐ 5-10 ปี ☐ 11-15 ปี ☐ สูงกว่า 15 ปี
3. ตำแหน่งปัจจุบัน.....
4. ชื่อสถานศึกษา.....
5. วุฒิการศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท
 อื่น ๆ ระบุ
6. สถานที่สัมภาษณ์ เวลาสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1

1. **ด้านการบริหารทั่วไป** ประกอบด้วย งานวางแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน งานธุรการ และการติดต่อประสานงาน และงานส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา ท่านดำเนินการอย่างไร หลังผ่านการฝึกอบรมครั้งนี้แล้ว

ข้อคำถาม

1.1 ท่านนำความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาพัฒนาการศึกษาในประเด็นของการบริหารทั่วไป อย่างไร

ขยายความ - มีการจัดทำแผนปฏิบัติการ ปีการศึกษา 2550 และพัฒนาการศึกษา 3 ปี เพื่อให้สอดคล้องตามบทบัญญัติที่ระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด 3 มาตรา 15 ที่กำหนดการจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยที่สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ และในหมวด 4 มาตรา 22 จนถึง มาตรา 30 ที่ให้ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ทั้ง 3 รูปแบบ หรือมีทางเลือกที่ทดแทนกันได้ ตามโอกาสและวาระต่าง ๆ หรือไม่ อย่างไร

- มีการติดต่อ ประสานงานคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชนหรือไม่อย่างไร

1.2 มีปัญหาหรือข้อเสนอแนะในการดำเนินงานในด้านบริหารทั่วไปหรือไม่ อย่างไร

อธิบาย

.....

.....

.....

2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน รูปแบบ การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนการสอน เนื้อหาหลักสูตรต่าง ๆ สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล

ข้อคำถาม

2.1 ท่านนำ ความรู้ ทักษะที่ได้รับหลังผ่านการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ เกี่ยวกับ รูปแบบการจัดกิจกรรมกระบวนการ เรียนการสอน มาพัฒนา หรือจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร

ขยายความ - มีการจัดการเรียนการสอน ในด้านของเนื้อหา เวลา ขั้นตอน วิธีการสอน ให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น หรือไม่ อย่างไร

- มีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้เปิดกว้าง มีทางเลือกที่หลากหลาย สำหรับผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร

- มีการพัฒนา จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรวิชาชีพเฉพาะ ให้เหมาะสมสำหรับนักเรียนและโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร

- มีการพัฒนา ผลิตสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับสภาพในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร

- มีการพัฒนา รูปแบบการวัดและประเมินผล ให้มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่ อย่างไร

2.2 มีปัญหา หรือข้อเสนอแนะในการดำเนินงานในด้านกระบวนการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร อธิบาย

.....

.....

.....

3. ด้านการนำไปใช้ ประกอบด้วย ประกอบด้วย การนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้เรียน ต่อโรงเรียนและต่อชุมชน

ข้อคำถาม

3.1 ท่านคิดว่าความรู้ที่ได้รับ หลังผ่านการฝึกอบรมครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้เรียน ต่อโรงเรียนและต่อชุมชนอย่างไร

ขยายความ - หลังผ่านการฝึกอบรมทำให้ท่านเกิดความมั่นใจและเพิ่มศักยภาพในการทำงาน เกิดแนวคิด หรือโครงการใหม่ ๆ หรือไม่อย่างไร

- หลังผ่านการฝึกอบรม ท่านสามารถนำความรู้ และทักษะที่ได้รับ มาพัฒนาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน หรือไม่ อย่างไร

- นอกจากในโรงเรียนแล้ว ท่านสามารถนำความรู้ ทักษะ เจตคติที่ได้รับจากการฝึกอบรมมาพัฒนาเกี่ยวกับการดำเนินงานทางการศึกษาในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

- ท่านนำความรู้ ทักษะ เจตคติที่ได้รับจากการฝึกอบรมถ่ายทอดให้แก่ครู อาจารย์ หรือบุคคลอื่น พัฒนาหรือไม่ อย่างไร

3.2 มีปัญหา หรือข้อเสนอแนะในการดำเนินงานในด้านการนำความรู้ไปใช้หรือไม่ อย่างไร อธิบาย

.....

.....

.....

ตอนที่ 2

ข้อคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ

ข้อเสนอแนะในด้านอื่น ๆ

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก ช

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

1.รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญแข ประจณปัจฉนีก	ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2.นายค เซนทร์ มะโนใจ	ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ลำปาง
3. นางสาวสายสวาท วิชัย	รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดเชียงราย เขต 1
4. ดร.ประเวศ เวชชะ	ผู้อำนวยการโรงเรียนดอนศิลาผางามวิทยาคม
5. นายโสภณ คำปาเชื้อ	ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2
6. นายวิรัตน์ สานุมิตร	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2
7. นายสมนึก ไชยประเสริฐ	ครู คศ. 2 สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดเชียงราย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายศักรินทร์ ชนประชา
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512
สถานที่เกิด	ตำบลบ้านกาศ อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	344 หมู่ 2 ตำบลจอมหมอกแก้ว อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย 57250
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 6 ว
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ตำบลดงมะดะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย 57250
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2528	ประถมศึกษา โรงเรียนวัดท่าพุดนครพลประชานุกุล ต.ไร่จิง อ.สามพราน จ.นครปฐม
พ.ศ.2530	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนราชวินิตมัธยม กรุงเทพ ฯ
พ.ศ.2532	ปวช. วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงราย
พ.ศ. 2536	ปริญญาตรี อดุสาธรรมศิลป์ (ออกแบบก่อสร้าง)วิทยาลัยครู เชียงราย
พ.ศ.2543	ปริญญาโท (การศึกษาผู้ใหญ่) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพ ฯ
พ.ศ. 2550	ปริญญาเอก (การศึกษาผู้ใหญ่) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพ ฯ